

P.4/a

PL ISSN 0033-202X

STOWARZYSZENIE BIBLIOTEKARZY POLSKICH

przeгляд biblioteczny

Rok założenia 1927

ROCZNIK	77
<hr/>	
zeszyt	4

WYDAWNICTWO
SBP

Warszawa 2009

RADA REDAKCYJNA

Elżbieta Barbara Zybert – przewodnicząca, Bożenna Bojar, Sabina Cisek,
Jerzy Franke, Ewa Głowacka, Elżbieta Gondek, Henryk Hollender,
Artur Jazdon, Maria Lenartowicz, Marek Nahotko, Joanna Pasztaleniec-
-Jarzyńska, Maria Próchnicka, Krystyna Sanetra, Jadwiga Sadowska,
Marta Skalska-Złat, Elżbieta Stefańczyk, Jolanta Stępiak,
Małgorzata Waleszko, Jacek Wojciechowski

REDAKCJA

Barbara SOSIŃSKA-KALATA – redaktor naczelny
Ewa CHUCHRO – sekretarz redakcji
Maria PRZASTEK-SAMOKOWA – redaktor
Agnieszka KASPRZYK – tłumaczenie na język angielski
Anna LIS – redakcja techniczna i korekta

Stali współpracownicy: Barbara KORYŚ – *Przegląd piśmiennictwa krajowego*
Jacek WOJCIECHOWSKI – *Z lektur zagranicznych*

Stały dodatek do „Przeglądu Bibliotecznego”

BIBLIOGRAFIA ANALITYCZNA BIBLIOTEKOZNAWSTWA I INFORMACJI NAUKOWEJ

Opracowanie: Zakład Dokumentacji Księgoznawczej Biblioteki Narodowej
Redaktor: Małgorzata WALESZKO

Adres redakcji i wydawcy:
Wydawnictwo Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich
00-335 Warszawa, ul. Konopczyńskiego 5/7
tel.: (+48 22) 827-52-96
e-mail: przeglad.biblioteczny.iinsb@uw.edu.pl

Zrealizowano w ramach Programu Operacyjnego Promocja Czytelnictwa
ogłoszonego przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Zawartość „Przeglądu Bibliotecznego” jest cytowana w czasopiśmie
abstraktowym „Library and Information Science Abstracts”
oraz w dostępnej w Internecie bibliografii „The Central European
Journal of Social Sciences and Humanities”

PRZEGLĄD BIBLIOTECZNY

LIBRARY REVIEW

Rocznik 77

2009

zeszyt 4

TREŚĆ

Artykuły

- DOROTA CHŁOPKOWSKA: Program Powszechnej Rejestracji Bibliograficznej (Universal Bibliographic Control) u progu XXI wieku 447
- KRZYSZTOF MOSKWA: Zasoby informacyjne i narzędzia informatyczne wspomagające e-kształcenie w bibliotece akademickiej. Doświadczenia Biblioteki Głównej i OINT Politechniki Wrocławskiej z różnych form pracy ze zdalnym użytkownikiem 461
- ELŻBIETA SZAWERDO: Polonica w węgierskim czasopiśmie „Nyugat” 482

Opinie

- List prof. Jacka Wojciechowskiego 493
- List dra Henryka Hollendra 493

Sprawozdania

- „Bibliotekarz: uniwersalność i innowacyjność profesji”. Ogólnopolska Konferencja Naukowa (Bydgoszcz, 14-15 maja 2009 r.) (*Paweł Marzec*) 495
- „Stare i nowe w bibliotece – współpraca czy konkurencja”. Konferencja Naukowa (Łódź, 3-5 czerwca 2009 r.) (*Justyna Jerzyk-Wojtecka*) 498
- „Biblioteki kreują przyszłość: budowanie na kulturowym dziedzictwie”. Światowy kongres bibliotek i informacji i 75. Konferencja Generalna IFLA (Mediolan, 23-27 sierpnia 2009 r.) (*Elżbieta B. Zybert*) 501
- „Patrząc wstecz i myśląc o przyszłości”. Konferencja towarzysząca 75. Konferencji Generalnej IFLA (Florencja, 20-21 sierpnia 2009 r.) (*Wanda Klenczon*) 514
- „Zbiory specjalne i regionalia w polskich bibliotekach naukowych i publicznych”. Ogólnopolska Konferencja Naukowa (Szczecin, 9-11 września 2009 r.) (*Magdalena Przybysz-Stawska*) 518
- „Bezpieczna, innowacyjna i dostępna informacja. Perspektywy dla sektora usług informacyjnych w społeczeństwie wiedzy”. X Krajowe Forum Informacji Naukowej i Technicznej (Zakopane, 22-25 września 2009 r.) (*Ewa Chuchro*) 520

Recenzje i przeglądy piśmiennictwa

- Tamara Erickson: *Plugged in. The Generation Y Guide to Thriving at Work*. Massachusetts 2008 (*Iwona H. Pugaciewicz*) 527
- Jolanta Dzieńkowska: *Państwowe biblioteki dla nauczycieli w Drugiej Rzeczypospolitej. Studium historyczno-bibliologiczne*. Kielce 2009 (*Adrian Uljasz*) 532
- Olga Dąbrowska-Cendrowska: *Niemieckie koncerty prasowe w Polsce w latach 1989-2008. Działalność wydawnicza – upowszechniane treści – sposoby oddziaływania na czytelników*. Warszawa 2009 (*Agnieszka Chamera-Nowak*) 536
- Jolanta Laskowska: *Ruch wydawniczy w Trójmieście po II wojnie światowej (1945-1989)*. Gdańsk 2009 (*Maja Wojciechowska*) 540

Przegląd piśmiennictwa krajowego (<i>Barbara Koryś</i>)	543
Z lektur zagranicznych (<i>Jacek Wojciechowski</i>)	547
Z życia SBP	
Wnioski Krajowego Zjazdu Delegatów Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich (Konstancin-Jeziorna, 30-31 maja 2009 r.)	555
Konferencje, seminaria, warsztaty (<i>Anna Grzecznowska</i>)	557
Opinie, stanowiska, raporty (<i>Anna Grzecznowska</i>)	562
Posiedzenia i narady (<i>Anna Grzecznowska</i>)	566
Wskazówki dla autorów	571

TABLE OF CONTENTS

Articles

Dorota CHŁOPKOWSKA: The Program of Universal Bibliographic Control in the Beginning of Twenty-First Century	447
Krzysztof MOSKWA: Information Resources and Computer Tools Supporting E-learning in Academic Libraries. Various Forms of Work with Remote User as Experienced by the Main Library and Information Center of Wrocław University of Technology	461
Elżbieta SZAWERDO: Polonica in Hungarian Periodical „Nyugat”	482

Opinions

Letter from Professor Jacek Wojciechowski	493
Letter from Dr Henryk Hollender	493

Reports

„Librarian – a universal and innovative profession”. National scientific conference (Bydgoszcz, May 14-15, 2009) (<i>Paweł Marzec</i>)	495
„The new and the old in the library – cooperation or competition”. Scientific conference (Łódź, June 3-5, 2009) (<i>Justyna Jerzyk-Wojtecka</i>)	498
„Libraries create futures: Building on cultural heritage”. World Library and Information Congress. 75th IFLA General Conference and Assembly (Milan, August 23-27, 2009) (<i>Elżbieta B. Zybert</i>)	501
„Looking at the past and preparing for the future”. Satellite meeting for 75th IFLA Congress (Florence, August 20-21, 2009) (<i>Wanda Klenczon</i>)	514
„Special and regional collections in Polish research and public libraries”. National scientific conference (Szczecin, September 9-11, 2009) (<i>Magdalena Przybysz-Stawska</i>)	518
„Safe, innovative and accessible information. Perspectives for the sector of information services in the society of knowledge”. 10th National Forum of Scientific and Technical Information (Zakopane, September 22-25, 2009) (<i>Ewa Chuchro</i>)	520

Reviews and literature surveys

Tamara Erickson: <i>Plugged in. The Generation Y Guide to Thriving at Work</i> . Harvard Business Press Boston, Massachusetts 2008 (<i>Iwona H. Pugaciewicz</i>)	527
Jolanta Dzieniakowska: <i>Państwowe biblioteki dla nauczycieli w Drugiej Rzeczypospolitej. Studium historyczno-bibliologiczne</i> (State libraries for teachers in interwar Poland. Case study in history and book studies) Kielce 2009 (<i>Adrian Uljasz</i>)	532

Olga Dąbrowska-Cendrowska: <i>Niemieckie koncerny prasowe w Polsce w latach 1989-2008. Działalność wydawnicza – upowszechniane treści – sposoby oddziaływania na czytelników</i> (German press publishers in Poland in the years 1989-2008. Publishing activity – distributed content – methods of influencing the readers). Warszawa 2009 (<i>Agnieszka Chamera-Nowak</i>)	536
Jolanta Laskowska: <i>Ruch wydawniczy w Trójmieście po II wojnie światowej (1945-1989)</i> (Publishers and publishing in Tri-City after World War II (1945-1989). Gdańsk 2009 (<i>Maja Wojciechowska</i>)	540
Polish literature survey (<i>Barbara Koryś</i>)	543
Foreign literature (<i>Jacek Wojciechowski</i>)	547
 News from SBP (Polish Librarians Association)	
Conclusions from the National Session of SBP Delegates (Konstancin-Jeziorna, May 30-31, 2009)	555
Conferences, seminars, workshops (Anna Grzecznowska)	557
Opinions, statements, reports (Anna Grzecznowska)	562
Councils and meetings (Anna Grzecznowska)	566
 Guidelines for Authors	 571

Dorota Chłopkowska
Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa
Uniwersytet Wrocławski
e-mail: dorota.chlopkowska@ibi.uni.wroc.pl

PROGRAM Powszechnej REJESTRACJI BIBLIOGRAFICZNEJ (UNIVERSAL BIBLIOGRAPHIC CONTROL) U PROGĘ XXI WIEKU

Dorota Chłopkowska jest absolwentką Instytutu Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa na Uniwersytecie Wrocławskim (2007), słuchaczką drugiego roku studiów doktoranckich na Wydziale Filologicznym UW. Pracuje w Bibliotece Instytutu. Interesuje się źródłami informacji, bibliografią, bazami danych, informacją w Internecie. Na podstawie pracy magisterskiej opublikowała artykuł pt. *Naukowe czasopisma turystyczne w Polsce w latach 1990-2007*, *Zagadnienia Informacji Naukowej* 2009, nr 1, s. 33-47.

ABSTRAKT: W artykule przedstawiono koncepcję oraz realizację programu Powszechnej Rejestracji Bibliograficznej (UBC). Omówiono postanowienia najważniejszych konferencji zorganizowanych przez IFLA i UNESCO, dotyczących programu UBC – w szczególności opisano kwestię standaryzacji opisów bibliograficznych, formatów zapisu danych, typów rejestrowanych dokumentów w bibliografii narodowej, postaci bibliografii narodowych oraz zadań narodowych centrali bibliograficznych. Przedstawiono najnowsze (2008 r.) zalecenia Biblioteki Kongresu oraz IFLA, dotyczące przyszłości bibliografii narodowych w kontekście rozwijających się technologii elektronicznych.

SŁOWA KLUCZOWE: Powszechna Rejestracja Bibliograficzna. Universal Bibliographic Control. UBC. Bibliografia powszechna. Bibliografia narodowa. UBCIM. Międzynarodowe przepisy katalogowania. ISBD. Format danych MARC. UNIMARC. Międzynarodowy numer książki. ISBN. Międzynarodowy numer wydawnictw ciągłych. ISSN. Egzemplarz obowiązkowy. IFLA. UNESCO. Biblioteka Kongresu.

WPROWADZENIE

Pierwsza próba realizacji uniwersalnej (powszechnej) bibliografii, która rejestrowałaby wszystkie wytwory słowa pisanego, pojawiła się już w XVI w. Była nią *Bibliotheca universalis* Konrada Gesnera (Zurych 1545-1555),

obejmująca około 15 tys. dzieł drukowanych i rękopiśmiennych w językach: greckim, łacińskim i hebrajskim¹. W XVIII w. piśmiennictwo europejskie zarejestrował Teofil Georgi w pracy *Allgemeines europäische Bücherlexikon* (1742-1758). Ostatnie wielkie przedsięwzięcie tego typu przypada na przełom XIX i XX w., gdy Henri La Fontaine oraz Paul Otlet, organizując w 1895 r. w Brukseli Międzynarodowy Instytut Bibliograficzny, podjęli próbę utworzenia kartoteki światowego piśmiennictwa naukowego. Czterdzieści lat później, w 1934 r., postanowiono zakończyć jej uzupełnianie, ponieważ kartoteka przekroczyła 15 mln opisów i stała się tym samym trudna w obsłudze. Zresztą już wcześniej, w czasie I wojny światowej, jej prace zostały wstrzymane i nigdy potem nie nabrały takiego rozmachu jak w pierwszym okresie istnienia.

Koniec XIX w. to również czas powstawania pierwszych centralnych katalogów książek, które spełniały w pewnym zakresie rolę bieżących bibliografii i to one właśnie, a także opracowany w połowie lat sześćdziesiątych XX w. Program Wspólnego Katalogowania (Shared Cataloging Program) Biblioteki Kongresu, przyczyniły się do wyznaczenia nowego sposobu współpracy różnych ośrodków bibliograficznych w tworzeniu jednego zbioru opisów (Cybulski, 1979, s. 166). W tym samym czasie rozpoczęła się automatyzacja bieżącej bibliografii narodowej – w 1961 r. zaczęto opracowywać komputerowo *Deutsche Bibliographie* (stosując instrukcje dotyczące opisu bibliograficznego, opartego na zasadach zatwierdzonych na konferencji IFLA/UNESCO w tym samym roku), a w 1971 r. rozpoczęto komputeryzację *The British National Bibliography* (przy zastosowaniu formatu MARC II).

Różnice koncepcji narodowych spisów bibliograficznych, zwłaszcza po 1950 r., kiedy liczba serwisów bibliograficznych znacznie wzrosła (Cybulski, 1979, s. 168), dotyczyły rodzaju rejestrowanych dokumentów, zasad ich doboru i selekcji oraz opisu bibliograficznego, a także systemów opracowania rzeczowego. Jedynym wspólnym punktem były funkcje, jakie owe spisy miały pełnić: identyfikować autorów i publikacje, a przez to pozwalać użytkownikom na wybór i korzystanie z nich, dostarczać pełnych i autorytatywnych (wiarygodnych) opisów bibliograficznych oraz danych do statystyki wydawniczej, a także tworzyć zbiór opisów, będących podstawą do opracowywania bibliografii retrospektywnych (Cybulski, 1979, s. 169-170).

Postęp techniczny, jaki dokonał się w XX w., pozwolił na usprawnienie zarówno przepływu, jak i przetwarzania informacji bibliograficznej. Wszystkie wyżej wymienione wady dotychczasowych spisów (ich złożoność, zmienność i objętość) przestały mieć znaczenie w kontekście rozwoju technologii elektronicznej. Wiek XX przyniósł też nową koncepcję – współodpowiedzialności poszczególnych krajów w opracowywaniu systemu międzynarodowej bibliografii. Kluczową rolę odegrał tutaj przedstawiony przez IFLA program Powszechnej Rejestracji Bibliograficznej (Universal Bibliographic Control – UBC) inspirowany powyższymi rozwiązaniami.

Program UBC został spopularyzowany na początku lat siedemdziesiątych XX w. przez ówczesnego przewodniczącego IFLA – Hermana Liebaersa. 39. sesję Rady Głównej IFLA w 1973 r. w Grenoble poświęcono niemal wyłącznie różnym zagadnieniom związanym z tym programem. Idea UBC nie powstała jednak w latach siedemdziesiątych – przez poprzedzające ćwierć-

¹ Według *Encyklopedii Wiedzy o Książce* – 15 tys., według innych, np. A. Mendykowej – 19 tys. Zob. A. Mendykowa, 1986, s. 55.

wiecz UNESCO oraz inne międzynarodowe organizacje bibliotekarskie i informacyjne opracowywały różnego typu projekty, skorelowane z ideą tworzenia swoistego, zdecentralizowanego systemu bibliografii uniwersalnej, opartej na opracowywaniu poszczególnych bibliografii narodowych. Pierwszą międzynarodową konferencję, podczas której zajęto się głównie narodowymi serwisami bibliograficznymi, UNESCO zorganizowało już w 1950 r. Jej rekomendacje (m.in. członowość bibliografii narodowych oparta na typologii rejestrowanych dokumentów, rejestracja książek oraz materiałów audiowizualnych czy pobieżnie zaznaczony poziom opisu bibliograficznego, forma publikowania bibliografii oraz jej częstotliwość) zostały zastąpione zaleceniami międzynarodowego kongresu w Paryżu w 1977 r. (Madsen, 1999; Pelcowa, 1976).

UBC W LATACH SIEDEMDZIESIĄTYCH I OSIEMDZIESIĄTYCH

Paryski kongres, dotyczący bibliografii narodowej, zorganizowany zaś przez IFLA/UNESCO w 1977 r., miał ogromny wpływ na realizację programu UBC², mimo iż uchwalono na nim rekomendacje określające jedynie minimalne wymagania dotyczące tworzenia bibliografii narodowej (Ramlau-Klekowska i Karamać, 1996, s. 19). Za minimum uznano rejestrację książek, nowych tytułów czasopism oraz dokumentów urzędowych wydanych na terytorium danego kraju – niezależnie od języka i alfabetu (Cybulski, 1979, s. 170). Zwrócono też uwagę na exteriorica, które, co prawda, nie są zaliczane do narodowej produkcji wydawniczej, ale mogą być uwzględniane w bibliografii narodowej.

Istotną zmianą w definicji bibliografii narodowej było przejście w 1977 r. z „uporządkowanego spisu” na „zbiór narodowych opisów bibliograficznych”, co pozwoliło na objęcie mianem bibliografii narodowej również zbiorów zapisanych w pamięci komputera, na taśmie magnetycznej, mikrofilmach itp. (Cybulski, 1979, s. 169). Nowa definicja bibliografii narodowej postawiła w centralnym punkcie opis bibliograficzny. Jego normalizacja na poziomie umożliwiającym maszynowe przetwarzanie stała się więc koniecznym warunkiem realizacji międzynarodowego systemu bibliografii.

Jednym z filarów programu UBC było założenie ekonomizacji prac bibliograficznych, polegające na jednorazowym prymarnym zidentyfikowaniu i opracowaniu każdego dokumentu w narodowej centrali bibliograficznej i udostępnieniu tego opisu innym użytkownikom informacji, co miało zapobiec dublowaniu prac (Ramlau-Klekowska i Karamać, 1996, s. 23).

Położono nacisk na autorytatywność prymarnej rejestracji dokumentów (włączając tworzenie osobowych i korporatywnych haseł wzorcowych), zgodność opisów bibliograficznych z międzynarodowymi przepisami i normami katalogowania (m.in. ISBD – International Standard Bibliographic Description) oraz wykorzystywanymi formatami opisu danych (MARC). Zauważono też, że warunkiem realizacji UBC jest ustanowienie prawa o egzemplarzu obowiązkowym, stanowiącego podstawę rejestracji bibliograficznej (Zumer, 2008).

² Rezultaty kongresu paryskiego z 1977 r. zostały zawarte w dokumencie *Guidelines for the National Bibliographic Agency and the National Bibliography* (IFLA International Office, 1979).

Myśl skonstruowania międzynarodowego znormalizowanego opisu bibliograficznego (ISBD) pojawiła się w 1969 r. podczas Konferencji Ekspertów ds. Katalogowania w Kopenhadze. Normalizacja miała na celu tworzenie opisów zrozumiałych bez względu na język, w którym zostały wykonane, ponadto miała usprawnić wymianę danych bibliograficznych (Cybulski, 1979, s. 170-171). Rewolucja ISBD dotyczyła głównie podziału opisu na ustalone strefy i określenia funkcji znaków interpunkcyjnych (Ramlau-Klekowska, 1980, s. 113). Struktura ISBD określała elementy opisu bibliograficznego, źródła z których te elementy należy czerpać, kolejność tych elementów, znaki umowne wyróżniające poszczególne elementy opisu oraz formę, w jakiej te elementy powinny być podane.

W 1974 r. IFLA powołała Międzynarodowe Biuro UBC, które na początku działalności skoncentrowało się na opracowaniu międzynarodowych norm opisu bibliograficznego różnego typu dokumentów – ISBD. Prace rozpoczęto od norm dotyczących druków zwartych – ISBD(M) w 1973 r., następnie wydawnictw ciągłych – ISBD(S) w 1975 r., wydawnictw kartograficznych – ISBD(CM) oraz materiałów nieksiążkowych, czyli audiowizualnych – ISBD(NBM) w 1977 r., starych druków – ISBD(A) i druków muzycznych – ISBD(PM) w 1980 r., a także plików komputerowych. – ISBD(CF), które zostały zastąpione w 1997 r. normą opisu bibliograficznego zasobów elektronicznych – ISBD(ER).

W 1977 r. przyjęto, że członowość bibliografii narodowej nie jest obligatoryjna, zwłaszcza jeśli chodzi o rejestrowanie małej produkcji wydawniczej. Drukowaną formę bibliografii uznano w 1977 r. za obowiązkową, a pozostałe postaci, jak mikroformy czy taśmy magnetyczne, uznano za zalecane (Ramlau-Klekowska, 1980, s. 103, 113).

Rekomendacje z 1977 r. odnosiły się także do zadań narodowych central bibliograficznych, które powinny być zlokalizowane przy bibliotekach narodowych, co znacznie usprawniałoby proces rejestracji nowych dokumentów (Cybulski, 1979). Miały one zająć się sporządzaniem pełnych autorytatywnych opisów bibliograficznych i ich udostępnianiem w postaci: wydawnictw, kart katalogowych, taśm komputerowych, mikroform oraz ewentualnie w innych formach fizycznych, jakie umożliwi postęp techniczny (Cybulski, 1979, s. 176) oraz prowadzeniem narodowej kartoteki haseł osobowych, korporatywnych i tytułów ujednoczonych³ (również w oparciu o międzynarodowe ustalenia), a także kwestią skróconego rejestrowania publikacji w ramach programu „katalogowania w procesie wydawniczym” (CIP – Cataloguing in Publication). Narodowe centrale bibliograficzne powinny również dążyć do zastosowania w opisach treściowych dokumentów międzynarodowych klasyfikacji. Zalecenia mówiły też o układzie rzeczowym bieżącej bibliografii opartym na międzynarodowych schematach – najbardziej rozpowszechnione były wówczas Klasyfikacja Dziesiąta Deweya i Uniwersalna Klasyfikacja Dziesiąta – ze względu na brak barier językowych (Ramlau-Klekowska, 1980, s. 112, 118). Ponadto narodowe centrale bibliograficzne, oprócz tworzenia bibliografii narodowej, miały za zadanie dostarczanie użytkownikom krajowym informacji o produkcji wydawniczej innych krajów. W tym celu miały prowadzić wymianę taśm magnetycznych z innymi centralami (Cybulski, 1980, s. 31).

³ W ramach programu UBC w 1984 r. powstały wytyczne dotyczące tworzenia kartotek wzorcowych – *Guidelines for authority and reference entries*, London 1984 (za: Rudnik-Karwatowa, 1995).

Narodowe centrale miały też utworzyć biura międzynarodowych numerów książek (ISBN) i wydawnictw ciągłych (ISSN), ułatwiające identyfikację i wyszukiwanie publikacji w spisach, opracowywać projekty norm bibliograficznych i transmitować międzynarodowe przepisy i normy na grunt narodowy, koordynować wszelkie działania związane z bibliografią narodową, współpracować z innymi jednostkami biblioteki narodowej oraz organizacjami współtworzącymi narodowy system informacji (Cybulski, 1980, s. 35).

Istotną kwestią poruszoną podczas kongresu było zagadnienie egzemplarza obowiązkowego – w 1977 r. UNESCO zostało zobowiązane do opracowania wzorcowego modelu prawa o egzemplarzu obowiązkowym⁴, mającego być podstawą do opracowywania bibliografii narodowej. Model ten powinien odnieść się również do zasad nadawania numerów ISBN i ISSN, dokładnego określenia, jakie dokumenty podlegają temu prawu oraz kto ma ten egzemplarz przekazywać. Egzemplarz obowiązkowy stanowi fundament bibliografii narodowej, archiwizuje dorobek wydawniczy kraju, pozwala na tworzenie statystyki ruchu wydawniczego oraz kompletowanie zbioru bibliotecznego (Cybulski, 1979, s. 175). Rekomendacje dotyczyły również transliteracji – zaproponowano sporządzanie opisów bieżącej bibliografii narodowej nie tylko w oryginalnym języku publikacji, ale też w alfabecie – transliteracji na alfabet łaciński powinny podlegać tylko elementy służące szeregowaniu opisów w obrębie zbioru, a więc hasła (Ramlau-Klekowska, 1980, s. 117).

W ramach rozwoju programu UBC planowano opracowanie międzynarodowego kodu identyfikacji bibliotek i narodowych central bibliograficznych. Warto wspomnieć, że równocześnie z UBC powstał program Powszechnej Dostępności Publikacji (Universal Availability of Publications – UAP). Program ten jednak operuje bardziej zaleceniami niż konkretnymi rozwiązaniami łączącymi się z propagowaniem powszechnej dostępności do materiałów bibliotecznych i międzynarodowej wymiany bibliotecznej (Cybulski, 1979, s. 178, 179).

W 1987 r. nastąpiło połączenie programów UBC oraz IMP (International MARC Programme) w jeden – IFLA UBCIM Programme, rozszerzając tym samym UBC o problematykę międzynarodowego formatu MARC. W głównych obszarach zadań programu znalazły się: międzynarodowa norma opisu bibliograficznego ISBD dla wszystkich typów dokumentów, forma i struktura haseł w opisach bibliograficznych (czyli tworzenie kartotek haseł wzorcowych) oraz międzynarodowa wymiana serwisów bibliograficznych na nośnikach maszynowych (Pietruch-Reizes, 1996, s. 259-260).

UBC W LATACH DZIEWIĘCDZIESIĄTYCH

Wiele ogólnych problemów związanych z bibliografią narodową poruszono w 1990 r. podczas seminarium w Sztokholmie, m.in. zagadnienie odpowiedzialności narodowych central bibliograficznych za rejestrację dorobku piśmienniczego – niezależnie od przyszłych form organizacyjnych tej rejestracji.

⁴ W 1981 r. powstały dwa wzorce aktów legislacyjnych dotyczących egzemplarza obowiązkowego – J. Lunn: *Guidelines for legal deposit legislation*, Paris oraz H. Lahse: *Das Modell eines Pflichtexemplargesetzes auf der Grundlage der gesetzlichen Regelungen sozialistischer Staaten*, Leipzig – nie odegrały one jednak znaczącej roli na forum międzynarodowym (Ramlau-Klekowska i Karamać, 1996, s. 24).

Położono nacisk na to, by rejestracją objęto wszelkiego rodzaju publikacje – bez względu na nośnik czy sposób zapisu treści (Ramlau-Klekowska i Karamać, 1996, s. 36).

Zmiany, które zaszły w ciągu dwudziestu lat od paryskiej konferencji, a zwłaszcza rozwój technologiczny (pojawienie się nowych typów dokumentów, nowych form serwisów bibliograficznych oraz nowych możliwości organizacyjnych pracy nad bibliografią poprzez dostęp do sieci), a także krytyczny przegląd zaleceń z 1977 r. dokonany przez Sekcję Bibliograficzną IFLA w 1992 r., sprawiły, że rekomendacje te należało zrewidować na forum międzynarodowym⁵.

W 1998 r. IFLA zorganizowała kolejną Międzynarodową Konferencję Narodowych Służb Bibliograficznych w Kopenhadze⁶. Celem spotkania była weryfikacja i uaktualnienie rekomendacji z 1977 r. w świetle najnowszych udoskończeń technologicznych, a zwłaszcza przeanalizowanie wpływu Internetu oraz dostępności formatów elektronicznych na formę i organizację bibliografii. Nowe rekomendacje zwróciły uwagę na jak najszybszą bieżącą rejestrację dokumentów, dlatego wzięto pod uwagę możliwość współtworzenia bibliografii narodowych nie tylko przez narodowe centrale bibliograficzne, ale też inne instytucje. Podkreślono, że to właśnie centrale narodowe są odpowiedzialne za koordynację programu w swoim kraju. W stosunku do postanowień z 1977 r. zaproponowano trójstopniowy podział typów dokumentów rejestrowanych w bibliografiach (za oczywistą uznano rejestrację książek oraz nowych tytułów czasopism). Zwrócono uwagę, że każda narodowa centrala bibliograficzna sama określa priorytety rejestracji w zależności od potrzeb informacyjnych społeczeństwa, możliwości ekonomicznych, tradycji i kultury kraju.

W przedmowie do końcowych rekomendacji można przeczytać zalecenia bardzo podobne do tych z 1977 r. – zasygnalizowano konieczność wspierania koncepcji UBC jako długoterminowego programu rozwoju światowego systemu rejestracji i wymiany informacji bibliograficznej, potrzebę tworzenia narodowych bibliografii jako warunkujących istnienie bibliografii powszechnej oraz wartość bibliografii narodowych w zapewnianiu pełnego zarejestrowania opublikowanego dziedzictwa narodowego.

Najważniejsze zalecenia z 1998 r. dotyczą: regulacji prawnych egzemplarza obowiązkowego, pilnej potrzeby każdego kraju, w którym rejestruje się bibliografię narodową; egzemplarz obowiązkowy pełni istotną rolę w zachowaniu kulturalnego i intelektualnego dziedzictwa narodowego. Nowe zalecenia nie wymieniają już kategorii rejestrowanych dokumentów – mówią o powinności uwzględniania wszystkich typów dokumentów krajowych – bez względu na formę ich publikacji (drukowaną, audiowizualną czy elektroniczną). Oznacza to, że również dokumenty istniejące w Internecie powinny być traktowane na takich samych zasadach jak pozostałe i powinny znaleźć się w bibliografii narodowej (Zumer, 2008). Według nowych rekomendacji drukowana forma bibliografii przestała być obowiązkowa. Zaakceptowano

⁵ Realizacja programu Powszechnej Rejestracji Bibliograficznej została szczegółowo przedstawiona podczas IV Ogólnokrajowej Narady Bibliografów w 1995 r. w referacie Krystyny Ramlau-Klekowskiej i Barbary Karamać, które zweryfikowały w nim wytyczne programu z realiami ówczesnego świata, biorąc pod uwagę zwłaszcza wpływ sytuacji politycznej i ekonomicznej różnych krajów (Ramlau-Klekowska i Karamać, 1996).

⁶ Sprawozdanie z tego spotkania napisała Jadwiga Sadowska (Sadowska, 1999). Najważniejsze nowe zalecenia z tego spotkania zostały przedstawione również podczas 65. Generalnej Konferencji IFLA w Bangkoku, w referacie Mony Madsen (Madsen, 1999).

fakt, że bibliografie mogą być publikowane w różnych postaciach, które nie zagrażają sobie nawzajem, a są komplementarne wobec siebie (uwzględniono również potrzeby różnego typu użytkowników informacji, m.in. niepełnosprawnych). Zgodnie z zaleceniami narodowe centrale bibliograficzne powinny przygotowywać szczegółowe rekordy opisów bibliograficznych, uwzględniając narodowe i międzynarodowe standardy i zasady katalogowania (ISBD), identyfikacji dokumentów (ISBN, ISSN), kartotek haseł wzorcowych, schematów klasyfikacji⁷, metadanych czy stałego nazewnictwa obiektów elektronicznych (Madsen, 1999).

Ponadto w rekomendacjach przedstawiono zadania IFLA polegające na wspieraniu rozwoju bibliografii w poszczególnych krajach, zwłaszcza narodowych central bibliograficznych, które same mają promować nowe standardy bibliograficzne oraz zadbać o prawo o egzemplarzu obowiązkowym w swoim kraju, prowadzić kursy i seminaria zarówno dla bibliografów, jak i użytkowników informacji, a także stosować się do nowych zaleceń.

UBC NA POCZĄTKU XXI WIEKU

W 2001 r. wydano dwa raporty dotyczące realizacji zaleceń konferencji z 1998 r. – *An examination of national bibliographies and their adherence to ICNBS recommendations*⁸ Barbary Bell i Anne Hasund Langballe oraz *Changes in National Bibliographies, 1996–2001*⁹ autorstwa Unni Knutsen¹⁰.

W 2003 r. podjęto decyzję, że istnienie programu UBCIM, którego celem była koordynacja działań zmierzających do rozwoju systemów i standardów rejestracji bibliograficznej na gruncie narodowym oraz usprawnienie międzynarodowej wymiany informacji bibliograficznej, stało się zbyt ciężkie. Po czterdziestu latach od podjęcia pierwszych międzynarodowych kroków ku stworzeniu systemu uniwersalnej rejestracji bibliograficznej, zakończono program UBCIM. Kontynuacją prac nad formatem UNIMARC, zajęła się Biblioteka Narodowa Portugalii, a pozostałymi zagadnieniami związanymi z programem – ICABS (The IFLA-CDNL Alliance for Bibliographic Standards), czyli porozumienie między IFLA a CDNL¹¹ (IFLA, 2008). ICABS skupia się na strategiach i propozycjach praktycznych sposobów doskonalenia międzynarodowej koordynacji oraz kierowaniu rozwojem w strategicznych obszarach bibliografii. Celem porozumienia jest utrzymywanie, promocja i harmonizacja istniejących standardów i idei związanych z realizacją służby bibliograficznej i informacyjnej, rozwój strategii jej dotyczących, lepsze zrozumienie zagadnienia długoterminowego archiwizowania zasobów elektronicznych (wraz z promocją nowych i rekomendowanych konwencji) (IFLA, 2008).

⁷ Najlepszym rozwiązaniem, mimo zalet klasyfikacji numerycznych, przełamujących barierę językową, wydają się hasła przedmiotowe, które wraz z rozwojem automatycznych przekładów mogą również przezwyciężyć (Ramlau-Klekowska i Karamać, 1996, s. 30).

⁸ Dostępny w World Wide Web: <<http://archive.ifla.org/VII/s12/pubs/sbrep.pdf>>.

⁹ Dostępny w World Wide Web: <<http://archive.ifla.org/IV/ifla67/papers/143-199e.pdf>>.

¹⁰ Dość szczegółowo historię funkcjonowania IV Oddziału IFLA ds. Rejestracji Bibliograficznej, z uwzględnieniem najważniejszych publikacji poszczególnych sekcji tego oddziału, omawia Patrice Landry (Landry, 2008).

¹¹ Conference of Directors of National Libraries – Konferencja Dyrektorów Bibliotek Narodowych.

Dla dalszego rozwoju bibliografii narodowych istotną rolę odgrywają działania podejmowane przez IFLA, UNESCO oraz Bibliotekę Kongresu, która od początku wspierała rozwój UBC. W 2008 r. zarówno IFLA, jak i Biblioteka Kongresu przedstawiły opracowania dotyczące przyszłości rejestracji bibliograficznej – *On the Record: Report of The Library of Congress Working Group on the Future of Bibliographic Control* stworzony przez Bibliotekę Kongresu oraz *Guidelines for National Bibliographies in the Electronic Age* opracowane przez zespół IFLA.

PRZYSZŁOŚĆ ŚWIATOWEJ REJESTRACJI BIBLIOGRAFICZNEJ WEDŁUG BIBLIOTEKI KONGRESU

W listopadzie 2006 r. Deanna Marcum powołała specjalną Grupę Roboczą w Bibliotece Kongresu, mającą rozważyć przyszłość rejestracji bibliograficznej w XXI w. Powodem podjęcia badań było oświadczenie Biblioteki Kongresu wydane w 2006 r. o zarzuceniu opracowywania kartoteki haseł wzorcowych dla serii. Oświadczenie wywołało lawinę komentarzy i sprawiło, że Biblioteka Kongresu postanowiła przyrzeć się bibliografii w szerszym kontekście. Badania Grupy skupiły się na trzech zasadniczych problemach: użytkownikach i wykorzystaniu danych bibliograficznych, strukturach i standardach rejestracji bibliograficznej oraz ekonomii i organizacji bibliografii. Wnioski dotyczą roli, jaką rejestracja bibliograficzna i inne serwisy informacyjne, odgrywają w efektywnym zarządzaniu i udostępnianiu materiałów bibliotecznych w rozwijającym się środowisku informacyjnym i technologicznym. Wynikiem prac Grupy jest Raport opublikowany w styczniu 2008 r. w Internecie (Library of Congress, 2008). Jego zalecenia (ponad sto) i zawarte w nim przemyślenia skierowane są nie tylko do Biblioteki Kongresu, ale całej społeczności bibliotekarskiej i innych organizacji, mających wpływ na kształtowanie się bibliografii.

Główna teza Raportu bazuje na stwierdzeniu, że przyszłość rejestracji bibliograficznej będzie zdecentralizowana, oparta na współpracy (między bibliotekami, sektorem prywatnym oraz użytkownikami bibliotek) oraz na wykorzystaniu Internetu. Dane do rejestracji będą pobierane z różnych źródeł; przeobrażenia te nastąpią szybko, a rejestracja bibliograficzna zmieni się ze statycznej w dynamiczną¹².

Raport zaleca przededefiniowanie pojęcia rejestracji bibliograficznej, uniwersum bibliografii oraz roli Biblioteki Kongresu. Docelowo zamiast tworzenia odrębnych źródeł informacji o różnego typu materiałach dostępnych w bibliotekach, w ramach odrębnych procesów, powinno powstać jedno źródło informacji, obejmujące wszelkie materiały (kupowane, licencjonowane), dostępne w sieci, a także unikatowe kolekcje poszczególnych bibliotek. Najistotniejsze jest tu rozproszone, a nie scentralizowane podejście do działań bibliograficznych. Do uniwersum bibliograficznego należy, oprócz bibliotek, wydawców i producentów baz danych, włączyć twórców, dystrybutorów, księgarzy oraz użytkowników, którzy sami tworzą specyficzne dane o materiałach ponad granicami państw dzięki sieci. Biblioteka Kongresu powinna podzielić się

¹² „The future of bibliographic control will be collaborative, decentralized, international in scope, and Web-based. Its realization will occur in cooperation with the private sector, and with the active collaboration of library users. Data will be gathered from multiple sources; change will happen quickly; and bibliographic control will be dynamic, not static” (Library of Congress, 2008).

odpowiedzialnością za kształtowanie współczesnej bibliografii z innymi instytucjami. Raport kładzie duży nacisk na konieczność rozwoju PCC – Program for Cooperative Cataloging, czyli programu katalogowania rozproszonego (Library of Congress, 2008). Twórcy Raportu, mając świadomość, że zawarte w nim informacje stanowią bardziej zalecenia i ogólne dyrektywy niż szczegółowy plan działania, przedstawili je w pięciu ogólnych obszarach:

1. Zwiększenie efektywności tworzenia rekordów bibliograficznych – przez eliminację dublowania opisów i usprawnienie współpracy oraz wymiany rekordów¹³, a także przez maksymalne wykorzystanie danych całego „łańcucha wsparcia” źródeł informacji (pochodzących od wydawców, księgarzy czy zagranicznych bibliotek). Powtarzanie czegoś, co już zostało wykonane powoduje straty – zarówno czasu, jak i pieniędzy, które można by wykorzystać na opracowywanie dokumentów nieopracowanych. Wszystko to przyczynia się do opóźnień w dostarczaniu informacji o dokumentach. Ponadto dublowanie rekordów często doprowadza do sytuacji, gdzie w jednej bazie funkcjonuje kilka opisów tego samego dzieła, z których trudno później wybrać poprawny. Należałoby przeanalizować i dostosować standardy katalogowania, tak by możliwa była współpraca między bibliotekarzami, wydawcami i księgarzami, przy czym trzeba uświadomić wydawcom marketingowe zalety prawidłowego opisu. Warto byłoby też wykorzystać istniejące już w sieci dane do wzbogacenia opisu (m.in. abstrakty, charakterystyki treściowe, metadane w postaci audiowizualnej, także opisy, recenzje załączane przez księgarzy i inne instytucje), poprzez wymianę danych między formatami MARC, ONIX oraz programem CIP, który powinno się całkowicie zautomatyzować¹⁴ przy wytyczeniu zaleceń współdziałania z formatem danych ONIX (Online Information Exchange).

W Raporcie zauważa się, że hasła wzorcowe bardzo rzadko wykorzystywane są przez użytkowników, ale mimo to nie powinno się rezygnować z ich tworzenia ze względu na czas i koszty. Należy bowiem zwrócić uwagę, iż wiele mechanizmów wyszukiwawczych polega na powiązaniu już istniejących haseł – nawet jeśli nie jest to widoczne dla użytkowników baz danych. W zakresie tworzenia kartotek haseł wzorcowych, zwłaszcza wobec narastającej fali nowych autorów, należałoby podjąć szerszą współpracę uwzględniającą wydawców, dystrybutorów, księgarzy, samych użytkowników i autorów, którzy mogą pomóc w eliminowaniu niejasności w identyfikacji.

2. Skupienie się na działaniach bardziej wartościowych – w szczególności chodzi o rozszerzenie wzbogacania wiedzy poprzez udostępnianie rzadkich i unikatowych materiałów (książek, broszur, archiwaliów, rękopisów, materiałów dźwiękowych i graficznych, fotografii i map), które mają coraz większe znaczenie w edukacji i badaniach naukowych. Raport podkreśla jednak, że trudno mówić o znaczeniu tych zbiorów, ponieważ wciąż brakuje badań doty-

¹³ W ramach PCC działającego na terenie Stanów Zjednoczonych przygotowano pięcioletni plan strategiczny „PCC 2010”, który zakłada udział przy współkatalogowaniu również indywidualnych osób, które nie należą do PCC. Ponadto podczas 74. Światowej Konferencji IFLA przedstawiono sesję posterową dotyczącą PCC – była to pierwsza prezentacja PCC w ramach IFLA (Marcum, 2008).

¹⁴ Program ECIP (Electronic Cataloguing in Publication Program) od stycznia 2007 r. zastąpił w Bibliotece Kongresu tradycyjny program CIP (Library of Congress, 2006). Na razie brak zgodności między programem ECIP i formatem MARC. Biblioteka Kongresu stworzyła natomiast przejście do wymiany danych z formatu ONIX 1.0 do formatu MARC, a także inne narzędzia konwersji, m.in. z formatu MARC na język XML, pracuje też nad formatem MARCXML, przekonwertowaniem zwykłego tekstu czy informacji zapisanych w formacie Dublin Core na dane czytelne w formacie MARC 21 (Marcum, 2008).

czących ich wykorzystywania oraz potrzeb użytkowników w tym zakresie. Należy dostosować istniejące zalecenia i zasady opisu do zbiorów specjalnych oraz zastanowić się nad zróżnicowaniem poziomów opisu w zależności od rodzaju opisywanego dokumentu.

3. Określenie przyszłych rozwiązań technologicznych – głównie poprzez zwrócenie uwagi na Internet i jego możliwości. Należy podkreślić, że nie tylko ludzie korzystają z danych bibliograficznych, ale też urządzenia, które wchodzi w różnego typu interakcje z informacją bibliograficzną i wykorzystują je w swoich mechanizmach (np. przeglądarki). W Raporcie zwrócono uwagę, iż zbyt często dane przechowywane w bazach bibliotek nie są ujawniane internetowym aplikacjom, a w związku z tym – nie są widoczne jako rezultaty prac wyszukiwarek internetowych, ponieważ format MARC jest używany już tylko w środowisku bibliotekarskim. W związku z rozwojem technologii i sieci istnieje potrzeba opracowania nowego formatu zapisu danych czy też wymiany danych, które byłyby kompatybilne z innymi danymi dostępnymi w sieci (m.in. recenzjami, komentarzami lub tzw. tagami). Pozwoliłoby to na szersze wykorzystanie informacji zawartych w katalogach bibliotecznych. Najbardziej dyskusyjnym zaleceniem Raportu było wstrzymanie prac nad RDA (Resource Description and Access)¹⁵ ze względu na brak wymiernych korzyści płynących z jego tworzenia.

4. Określenie przyszłego środowiska – głównie przez ułatwienie włączenia wartościujących i innych dostarczanych przez użytkowników informacji do opisów źródłowych. Jest wielu różnych użytkowników informacji bibliograficznej – każdy z nich ma inne potrzeby, oczekiwania i cele, ponad 3/4 z nich ma dość nikle pojęcie na temat posługiwania się katalogami bibliotecznymi, a tylko niecały 1% wysoko rozwinięte umiejętności zarówno w zakresie obsługi katalogów, jak i posługiwania się wiedzą, dotyczącą działów rzeczowych (Library of Congress, 2008). Szybki rozwój technologii i Internetu sprawia, że użytkownicy mają coraz większe możliwości wyszukiwania informacji (wyszukiwarki, księgarnie internetowe, specjalistyczne bazy danych, katalogi biblioteczne itd.) i podobnie jak to jest w wyszukiwarkach użytkownicy oczekują, że wyniki wyszukiwania w katalogach będą rankingowane, organizowane i pogrupowane, a nie prezentowane w neutralny sposób. Biblioteki wychodząc naprzeciw tym oczekiwaniom, tworzą kolekcje i porządkują wyniki wyszukiwania według tematu, języka, klasyfikacji czy formatu¹⁶. Nieliczne systemy biblioteczne pozwalają nawet na manipulację oraz dodawanie nowych danych do katalogów przez użytkowników. Raport zaleca prace nad systemami, które pozwoliłyby na współtworzenie baz z użytkownikami bez ingerencji w integralne dane utworzone przez bibliotekę. Pomogłaby tutaj realizacja struktury FRBR, która według twórców Raportu, jest rzadko wdrażana, a przez to słabo się rozwija¹⁷, oraz uproszczenie języka haseł przedmiotowych Biblioteki Kongresu (LCSH – Library of Congress Subject Headings) i udostępnienie ich bibliotekom i innym partnerom.

5. Umocnienie pozycji bibliotekarza poprzez edukację oraz rozwój badań ilościowych i jakościowych dotyczących kosztów, zysków i wartości informacji

¹⁵ Przeciwno wstrzymaniu prac opowiedziała się m.in. British Library (British Library, 2007), a także liderzy Biblioteki Kongresu, Narodowej Biblioteki Medycznej (National Library of Medicine) oraz Narodowej Biblioteki Rolniczej (National Agricultural Library) (MLNC, 2008).

¹⁶ Biblioteka Kongresu prezentuje swoje fotografie, wykorzystując popularną aplikację do zarządzania i dzielenia się grafiką – Flickr (Marcum, 2008).

¹⁷ The British Library twierdzi, że to nie kwestia braku testów, ale braku danych opartych na strukturze FRBR (British Library, 2007).

bibliograficznej samej w sobie oraz traktujących o zależnościach w rejestracji bibliograficznej czy wpływu globalizacji na jakość lub wartość tej informacji. Ponadto programy nauczania z zakresu informacji naukowej i bibliotekoznawstwa należałoby standaryzować i uaktualniać. Jeśli nie będą one nadążały za szybko rozwijającym się środowiskiem technologicznym i nie będą dostosowane do rzeczywistości, wkrótce zabraknie wykwalifikowanej kadry, która będzie mogła zaspokoić potrzeby rynku. Należy postarać się, by więcej materiałów było dostępnych w Internecie za darmo lub przynajmniej w przystępnej cenie, a także udostępnianych na zasadzie e-learningu. Niezbędna jest też współpraca między praktykami a teoretykami bibliografii, która wesprze inicjatywy badawcze i sprawi, że będą one bardziej odpowiednie w stosunku do potrzeb.

Biblioteka Kongresu otrzymała wiele komentarzy do opublikowanego pod koniec 2007 r. szkicu Raportu, m.in. odpowiedź British Library (BL), która w przeważającej większości zgadza się z zawartymi w nim zaleceniami. Zauważa, że dobrze rozwijająca się współpraca między środowiskiem wydawców a środowiskiem bibliografów w Wielkiej Brytanii wynika z jasno określonych komercyjnych zasad zapisanych w specjalnych kontraktach. Co do drugiego postulatu – BL opowiada się za uwzględnieniem technologii Web 2.0 (m.in. tagów czy wiki) w swoich katalogach. Dostrzega się potrzebę skonstruowania nie-MARC-owskiego zapisu danych (być może opartego na XML-u) oraz konieczność tego, że środowisko bibliografów powinno zauważyć możliwości współpracy z większymi dostawcami informacji, jak: Google, Microsoft czy LibraryThing (British Library, 2007).

ZALECENIA IFLA DOTYCZĄCE BIBLIOGRAFII NARODOWYCH

Zmiany, jakie nastąpiły w ciągu ostatnich 20 lat, dotyczące typów dokumentów, procesu publikacji, formy bibliografii (od drukowanej, przez CD-ROM do baz danych dostępnych online), a także specyficzne potrzeby i wymagania użytkowników – wymagają nowego spojrzenia na bibliografie narodowe w nowym środowisku.

Guidelines for National Bibliographies in the Electronic Age opracowane przez IFLA w 2008 r. stanowi jedynie szkic, który powstał ze względu na dość mgliste i nieprecyzyjne ustalenia konferencji z 1998 r. Przewodnik zawiera szczegółowe wskazówki dotyczące bibliografii narodowych w dobie elektronicznej. W siedmiu rozdziałach przedstawiono najważniejsze problemy historii bibliografii narodowej, próbując odpowiedzieć na pytanie, jak powinna wyglądać współczesna bibliografia narodowa.

Zalecenia przedstawiają najważniejsze zadania bieżącej bibliografii narodowej, która realizuje je najlepiej poprzez jak najszybszą rejestrację publikacji prezentującą różnego rodzaju informacje, autorytatywność opisów, kompletność rejestrowanych dokumentów, uwzględnienie narodowych i międzynarodowych standardów, służąc jako kontynuacja bibliografii retrospektywnej. Wytyczne poruszają zagadnienie współlistnienia bibliografii wśród innych źródeł informacji (katalogów wydawniczych, księgarskich, księgarskich i biblioteka, a także takich dostawców informacji jak Amazon). Dostrzega się konieczność badań użytkowników bibliografii narodowej (nie tylko użytkowników końcowych, ale też bibliotekarzy, wydawców, księgarzy oraz innych organizacji i instytucji), przedstawia zarys ich potrzeb i oczekiwania wobec informacji bi-

bibliograficznej. We wskazówkach zwrócono uwagę, iż gwałtowny wzrost liczby publikacji i informacji w ostatnim dziesięcioleciu spowodował, że zalecenie z 1998 r. o rejestrowaniu całości bieżącej produkcji wydawniczej jest nierealne. Zaprezentowano szeroki wachlarz kryteriów selekcji zróżnicowanych dokumentów elektronicznych. Dokument proponuje, które z nich uwzględnić w bibliografii narodowej (głównie ze względu na ich wartość merytoryczną), a które opuszczać (maile, chaty, aplikacje, reklamy, gazety), choć jego twórcy zdają sobie sprawę z faktu, że nie można przewidzieć, które okażą się w przyszłości istotne.

Zalecenia dotyczą również uzupełnienia prawa o egzemplarzu obowiązkowym o dokumenty elektroniczne. Znalazł się w nich rozdział autorstwa Alana Danskina, który ma służyć jako praktyczny przewodnik wdrażania zaleceń z 1998 r. Autor przedstawia w nim m.in. rolę narodowej centrali bibliograficznej w tworzeniu bibliografii narodowej, sposób dostosowania poziomu opisów do rodzajów rejestrowanych dokumentów (zwłaszcza sieciowych), współpracę z wydawcami w ramach programu CIP.

Maja Žumer w swoim rozdziale porusza problemy funkcjonalności (możliwości formułowania zapytań w bibliograficznych bazach danych, sposób prezentacji wyników, dostępne pomoce, współdziałanie na forum międzynarodowym – ISBD, FRBR, FRAD, RDA, MARC, DC, ONIX, protokół Z39.50, DOI i inne) oraz interfejsu (prosty, przejrzysty, tolerancyjny na błędy użytkowników, najlepiej ujednoczony dla źródeł bibliograficznych) bibliografii narodowych.

Kolejny rozdział przybliża zagadnienie organizacji i zarządzania bibliografią narodową. Omawia przykłady struktur administracyjnych – biblioteka narodowa jako narodowa centrala bibliograficzna, narodowe centrale jako części innych instytucji, rozproszenie zadań między różne centrale, np. w zależności od rodzaju rejestrowanych materiałów, niezależne centrale bibliograficzne. Podaje wzory rozwiązań problemu egzemplarza obowiązkowego oraz przykłady biznesowych rozwiązań wprowadzonych w różnych krajach. Porusza zagadnienie praw autorskich oraz promocji i marketingu, którym twórcy bibliografii nie poświęcają dostatecznej uwagi, organizacji danych bibliograficznych czy prezentacji bibliografii narodowej. Ostatni rozdział to przykładowy scenariusz współpracy bibliografii narodowych z wydawcami.

WNIOSKI

Szybki rozwój technologiczny najprawdopodobniej pozwoli rozwiązać wiele istniejących jeszcze problemów związanych z rejestracją bibliograficzną. Tworzenie nowego formatu zapisu danych wydaje się być zbędne. Prace nad odpowiednimi konwersjami powinny wkrótce przynieść pożądany efekt i bibliografie tworzone z niemałym wysiłkiem zostaną zauważone przez wyszukiwarki internetowe, takie jak Google. Staną się wówczas nieocenionym źródłem informacji dla milionów użytkowników, tak jak to jest w przypadku zawartości bibliotek cyfrowych, spełniających standardy OAI-PMH, posługujących się formatem Dublin Core.

Istotne jest, że środowisko bibliotekarskie i bibliograficzne dostrzega potrzebę uwzględniania nowych technologii, chcąc nadać za zmieniającymi się potrzebami użytkowników, którym ma przecież służyć. W dobie technologii elektronicznych obecność w Internecie staje się właściwie kwestią bycia w ogóle. Wydaje się, że stan taki można osiągnąć wyłącznie poprzez współpra-

cę z innymi środowiskami i serwisami informacyjnymi. Tak jak niemożliwa była realizacja bibliografii uniwersalnej bez międzynarodowej współpracy narodowych central bibliograficznych, tak niemożliwa jest realizacja „globalnej wioski informacji”, uwzględniającej zasoby bibliografii, bez współpracy środowiska bibliograficznego i bibliotekarskiego ze środowiskiem wydawców, księgarzy, autorów oraz środowiskiem użytkowników, którzy stanowią najważniejsze ogniwo w przepływie informacji.

Konieczne wydaje się przeprowadzenie badań stanu bibliografii narodowych na świecie i porównanie ich z raportem B. Bell z 2001 r. Przemyślenia wymaga kwestia egzemplarza obowiązkowego, dotycząca dokumentów elektronicznych. O ile dokumenty dostarczane na nośnikach fizycznych – CD-ROM, DVD itp., nie powinny wzbudzać wątpliwości, o tyle forma archiwizowania dokumentów sieciowych pozostaje wciąż kwestią problemową.

Warto podkreślić, że przytoczone zalecenia dotyczą m.in. udostępniania informacji o zbiorach specjalnych bibliotek, o czym wcześniej nie dyskutowano na międzynarodowym forum w kontekście bibliografii. Należałoby tu rozważyć współpracę z ośrodkami, które zajmują się dygitalizacją zbiorów, czyli np. w Polsce głównie z twórcami bibliotek cyfrowych.

Zakończenie programu UBCIM w 2003 r. podyktowane było zapewne osiągnięciem wysokiego poziomu normalizacji i standaryzacji bibliografii narodowych. Teraz konieczne będzie jedynie wprowadzenie ich we wszystkich bibliografiach narodowych. Zapewne koordynacja tych wdrożeń powinna pozostać w gestii IFLA i UNESCO, a także Biblioteki Kongresu, która choć unika miana biblioteki narodowej *de facto*, taką rolę właśnie pełni. Konferencje organizowane przez te instytucje oraz zalecenia, jakie pojawiają się w wyniku tych konferencji miały, i zapewne nadal będą mieć, istotny wpływ na kształt i rozwój narodowych serwisów bibliograficznych na całym świecie.

BIBLIOGRAFIA

- British Library (2007). *Report on the Future of Bibliographic Control: British Library response to the Library of Congress Working Group on the Future of Bibliographic Control* [online]; [dostęp: 21.05.2009]. Dostępny w World Wide Web: <[http://www.bl.uk/bibliographic/pdfs/bl_response_lcwgfbc\(final\).pdf](http://www.bl.uk/bibliographic/pdfs/bl_response_lcwgfbc(final).pdf)>.
- Cybulski, Radosław (1979). Bibliografia narodowa jako ogniwo światowego systemu informacji. *Rocznik Biblioteki Narodowej*, T.21-13, s. 165-182.
- Cybulski, Radosław (1980). Stan i perspektywy rozwoju bibliografii w Polsce. W: *III Ogólnokrajowa narada Bibliografów, Warszawa 5-7 VI 1978 r.*, Warszawa: BN, s. 17-43.
- IFLA (2008). *IFLA Core Activity: IFLA-CDNL Alliance for Bibliographic Standards (ICABS): Background* [online]; [dostęp: 20.05.2009]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.ifla.org.sg/VI/7/icabs-background.htm>>.
- IFLA International Office (1979). *Guidelines for the National Bibliographic Agency and the National Bibliography* [online]; [dostęp 20.05.2009]. Dostępny w World Wide Web: <<http://unesdoc.unesco.org/images/0004/000486/048658Eo.pdf>>.
- Knutsen, Unni (2003). *Electronic national bibliographies: state of the art review* [online] IFLA; [dostęp: 20.05.2009]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.ifla.org.sg/IV/ifla69/papers/109e-Knutsen.pdf>>.
- Landry, Patrice (2008). *IFLA to the rescue: how Division IV (Bibliographic Control) is responding to new issues in Bibliographic Control* [online]; [dostęp: 20.05.2009]. Dostępny w World Wide Web: <<http://archive.ifla.org/IV/ifla74/papers/096-Landry-en.pdf>>.
- Library of Congress (2006). *ECIP replaces conventional CIP program* [online]; [dostęp: 20.05.2009]. Dostępny w World Wide Web: <<http://cip.loc.gov/endofpaperCIP.html>>.
- Library of Congress (2008). *On the Record: Report of The Library of Congress Working Group on the Future of Bibliographic Control* [online]; [dostęp: 20.05.2009]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.loc.gov/bibliographic-future/news/lcwg-on-therecord-jan08-final.pdf>>.

- Madsen, Mona (1999). *ICNBS 1998 New Recommendations for the National Bibliography* [online]. [dostęp: 20.05.2009]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.ifla.org/IV/ifla65/papers/015-123e.htm>>.
- Marcum, Deanna B. (2008). *Response to On the Record: Report of the Library of Congress Working Group on the Future of Bibliographic Control* [online]; [dostęp: 20.05.2009]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.loc.gov/bibliographic-future/news/LCWGRptResponse_DM_053008.pdf>.
- Mendykowa, Aleksandra (1986). *Podstawy bibliografii*. Warszawa: PWN.
- MLNC (2008). *Response to the Working Group on the Future of Bibliographic Control* [online]; [dostęp: 20.05.2009]. Dostępny w World Wide Web: <<http://pipeup.wordpress.com/2008/05/06/response-to-the-working-group-on-the-future-of-bibliographic-control/>>.
- Pelcowa, Janina (1976). Uniwersalna Rejestracja Bibliograficzna (Universal Bibliographic Control – UBC). *Przegląd Biblioteczny*, z. 2, s. 141-157.
- Pietruch-Reizes, Diana (1996). Nowoczesne technologie w bibliografii i informacji naukowej. W: *IV Ogólnokrajowa Narada Bibliografów, Warszawa 7-9 czerwca 1995: referaty i dyskusja*. Warszawa: BN, s. 269-288.
- Plassard, Marie-France (2004). *IFLA and Authority Control* [online]; [dostęp: 20.05.2009]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.sba.unifi.it/ac/relezioni/plassard_eng.pdf>.
- Ramlau-Klekowska, Krystyna (1980). Aktualne problemy organizacyjne i metodyczne bibliografii narodowych. W: *III Ogólnokrajowa Narada Bibliografów, Warszawa 5-7 VI 1978 r.* Warszawa: BN, s. 99-122.
- Ramlau-Klekowska, Krystyna; Karamać, Barbara (1996). Szanse i zagrożenia współczesnej bibliografii narodowej. W: *IV Ogólnokrajowa Narada Bibliografów, Warszawa 7-9 czerwca 1995: referaty i dyskusja*. Warszawa: BN, s. 18-38.
- Rudnik-Karwatowa, Zofia, red. (1995). *Informatyzacja bibliografii sławistycznej: materiały międzynarodowej konferencji naukowej: Warszawa, 6-7 grudnia 1994*. Warszawa: Wydaw. Energeia.
- Sadowska, Jadwiga. (1999). II Międzynarodowy Kongres Bibliografów. W: *Narodowe i regionalne serwisy bibliograficzne: materiały z ogólnopolskiej konferencji nt. „Automatyzacja serwisów bibliograficznych, bibliografie regionalne, bibliografia narodowa – stan prac i zamierzenia” Warszawa 2-4 grudnia 1998 r.*, [red. tomu Jan Wotosz]. Warszawa: Wydaw. SBP. (Propozycje i Materiały; 26). s. 104-107.
- Žumer, Maja, ed. (2008). *Guidelines for National Bibliographies in the Electronic Age* [online]; [dostęp: 20.05.2009]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.ifap.ru/pr/2008/n080616b.pdf>>.
- Żmigrodzki, Zbigniew, red. (2000). *Bibliografia: metodyka i organizacja*. Warszawa: Wydaw. SBP.
- Żmigrodzki, Zbigniew; Babik, Wiesław; Pietruch-Reizes, Diana, red. (2006). *Informacja naukowa: rozwój, metody, organizacja*. Warszawa: Wydaw. SBP. (Nauka, Dydaktyka, Praktyka; 79).

Dorota Chłopkowska

The Institute of Library and Information Studies

Wrocław University

e-mail: dorota.chlopkowska@ibi.uni.wroc.pl

THE PROGRAM OF UNIVERSAL BIBLIOGRAPHIC CONTROL IN THE BEGINNING OF TWENTY-FIRST CENTURY

KEYWORDS: Universal Bibliographic Control. UBC. Universal bibliography. National bibliography. UBCIM. International standards of cataloging. ISBD. MARC format of data. UNIMARC. International standardized book number. ISBN. International standardized serial number. ISSN. Legal deposit. IFLA. UNESCO. Library of Congress.

ABSTRACT: The author presents a concept and implementation of Universal Bibliographic Control program. Statements from the most important IFLA and UNESCO congresses on UBC are discussed – in particular standards for bibliographic data, formats for data, types of documents recorded in national bibliographies, forms of national bibliographies and tasks of national bibliographic agencies. Finally, the author reports on the most up-to-date (2008) Library of Congress and IFLA guidelines concerning the future of national bibliographies in the context of rapidly evolving electronic information technologies.

Artykuł wpłynął do Redakcji 7 lipca 2009 r.

Krzysztof Moskwa
Biblioteka Główna i OINT
Politechnika Wroclawska
e-mail: krzysztof.moskwa@pwr.wroc.pl

ZASOBY INFORMACYJNE I NARZĘDZIA INFORMATYCZNE WSPOMAGAJĄCE E-KSZTAŁCENIE W BIBLIOTECE AKADEMICKIEJ

DOŚWIADCZENIA BIBLIOTEKI GŁÓWNEJ I OINT POLITECHNIKI WROCŁAWSKIEJ Z RÓŻNYCH FORM PRACY ZE ZDALNYM UŻYTKOWNIKIEM

Krzysztof Moskwa ukończył Instytut Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Wrocławskiego. Od 2000 r. pracuje w Bibliotece Głównej i OINT Politechniki Wrocławskiej. Jego zainteresowania zawodowe koncentrują się wokół nowych rozwiązań technologicznych w bibliotekach, nowych mediów, sposobów dostępu, aspektów organizacyjnych i prawnych, a także szeroko rozumianej współpracy biblioteki akademickiej z otoczeniem. Do jego najważniejszych publikacji autorskich i współautorskich należą: *Zdalny dostęp do elektronicznych źródeł informacji w środowisku akademickim*. W: *Komputerowe wspomaganie badań naukowych* (Wrocław, 2006); *Czasopisma naukowe Open Access – model otwartego dostępu do wiedzy*. W: *Open Access. Internet w bibliotekach. IV Konferencja EBIB* (Warszawa, 2007); *Konferencja czasopism elektronicznych w środowisku akademickim, Biuletyn EBIB 2007*, nr 3.

SŁOWA KLUCZOWE: Biblioteka akademicka. e-Kształcenie. Strona WWW. OPAC. Bazy danych. e-Czasopisma. e-Książki. Open Access. Zdalny dostęp. Serwer linkujący. Lista A-Z. Metawyszukiwarka.

ABSTRAKT: W artykule zaprezentowano działalność Biblioteki Głównej i OINT Politechniki Wrocławskiej na przestrzeni ostatnich lat w zakresie umożliwienia wykorzystania zasobów elektronicznych. Przedstawiono doświadczenia z różnych form pracy z użytkownikiem zdalnym, zwłaszcza w kontekście możliwości ich wykorzystania w nauczaniu na odległość. Scharakteryzowano główne zasoby informacyjne oraz narzędzia informatyczne oferowane przez Bibliotekę Główną i OINT. Zestaw prezentowanych narzędzi informatycznych i zasobów informacyjnych, choć ma charakter niepowtarzalny, to w wielu przypadkach jest wspólny dla innych bibliotek akademickich. Przedstawiony materiał pozwala zobrazować zmiany, zachodzące w wykorzystaniu zasobów elektronicznych na przestrzeni ostatnich lat w jednej z największych bibliotek technicznych w kraju.

WPROWADZENIE

Zgodnie z art. 163 ustawy *Prawo o szkolnictwie wyższym* (DzU 2005, Nr 164, poz. 1365, z późn. zm.) studia w uczelniach prowadzone są w trybie stacjonarnym lub niestacjonarnym. Natomiast art. 164 daje możliwość wykorzystania metod i technik kształcenia na odległość na obu typach studiów. Dodatkowo Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 25 września 2007 r. w sprawie warunków, jakie muszą być spełnione, aby zajęcia dydaktyczne na studiach mogły być prowadzone z wykorzystaniem metod i technik kształcenia na odległość (DzU 2007, Nr 188, poz. 1347, z późn. zm.) w § 2. ust. 5 nakazuje uczelniom „zapewnić bieżącą kontrolę postępów w nauce studentów, weryfikację wiedzy i umiejętności, w tym również poprzez przeprowadzenie zaliczeń i egzaminów kończących zajęcia dydaktyczne z określonego przedmiotu w siedzibie uczelni”, a w § 5 stwierdza, że „liczba godzin zajęć dydaktycznych na studiach stacjonarnych i niestacjonarnych, prowadzonych z wykorzystaniem metod i technik kształcenia na odległość, nie może być większa niż 60% ogólnej liczby godzin zajęć dydaktycznych określonych w standardach kształcenia dla poszczególnych kierunków studiów oraz poziomów kształcenia, z wyłączeniem zajęć praktycznych i laboratoryjnych”.

Oficjalne dokumenty wprowadzają pojęcie metod i technik kształcenia na odległość, jednak w powszechnym użyciu, w literaturze przedmiotu, w prasie czy na stronach internetowych uczelni i bibliotek odnaleźć można określenia zbliżone znaczeniowo lub używane zamiennie, czasem mylnie, m.in.: kształcenie zdalne, distance learning, e-kształcenie, e-edukacja, e-learning. W artykule nie omówiono szczegółowo tych pojęć i zależności zachodzących między nimi, ograniczając się do uzasadnienia wykorzystania w tytule określenia „e-kształcenie”. Uznano, że w odniesieniu do polskiego systemu wyższej edukacji, z uwagi na wskazywane powyżej ograniczenia prawne, właściwie jest raczej mówienie o wykorzystywaniu tylko pewnych aspektów e-learningu w systemie szkolnictwa wyższego. Podejście to bliskie jest popularnej definicji podanej w Wikipedii, według której „e-kształcenie to kształcenie odbywające się w środowisku całościowo zaprojektowanym tak, aby wszystkie lub przynajmniej wszystkie najważniejsze funkcje i działania były wykonywalne przy pomocy elektronicznych narzędzi komunikacji, współpracy oraz zarządzania wiedzą. Rodzaj, ilość, częstotliwość i metodyka użycia elektronicznych środków może być różna, jednak kryterium ich doboru jest optymalizacja jakości procesu kształcenia”. Dodaje się tam, że: „e-kształcenie jest pojęciem spokrewnionym z e-learningiem, jednak ze względu na bardzo rozmyty zakres znaczeniowy polskiej adaptacji terminu e-learning, trudno ustalić dokładną relację” (E-kształcenie, 2009).

Przywołując raz jeszcze ustawę *Prawo o szkolnictwie wyższym*, warto przypomnieć, że zgodnie z art. 13 p. 1 ust. 5 jednym z podstawowych zadań uczelni jest „upowszechnianie i pomnażanie osiągnięć nauki, kultury narodowej i techniki, w tym poprzez gromadzenie i udostępnianie zbiorów bibliotecznych i informacyjnych”. Stosownie do ewoluujących metod kształcenia przyjętych przez uczelnie modyfikacji podlegają również metody gromadzenia i udostępniania zbiorów bibliotecznych.

W wyniku zmian zachodzących w technologiach informacyjnych, współczesne biblioteki akademickie stały się bibliotekami hybrydowymi, łączącymi tradycyjny księgozbiór z zasobami cyfrowymi. Te hybrydowe zasoby

tworzą tzw. przestrzeń informacyjną biblioteki. Jej planowe poszerzanie oraz wspieranie usług efektywnego wykorzystania zasobów cyfrowych uwzględniać powinno zmieniające się formy i cele kształcenia. Realizacja jednego z podstawowych zadań biblioteki akademickiej, którym jest wspieranie procesu dydaktycznego, oprócz tradycyjnych jego form sprzyjać powinno również e-kształceniu.

Wdrażanie systemów sieciowego e-learningu wymaga uwzględnienia trzech aspektów:

- technologicznego (infrastruktura i systemy informatyczne),
- treści szkoleniowych,
- usług zdalnego nauczania.

W odniesieniu do treści szkoleniowych zwraca się uwagę na fakt, iż nie chodzi wyłącznie o zawartość kursów e-learningowych, ale również udział innych materiałów, danych i informacji wykorzystywanych w procesie edukacyjnym (Zieliński, 2006). Warunek ten wskazuje na rolę w tych działaniach bibliotek z ich zasobami, zwłaszcza elektronicznymi. W takim kontekście omówiono poniżej działania prowadzone w ostatnich latach w Bibliotece Głównej i OINT Politechniki Wrocławskiej (PW.r.).

ELEKTRONICZNE ZASOBY INFORMACYJNE

Zasoby informacyjne Politechniki Wrocławskiej można podzielić na dwie główne grupy:

- zasoby ogólnodostępne (strona WWW, bazy danych, *Dołnośląska Biblioteka Cyfrowa*, katalogi online), tworzone lub współtworzone przez Bibliotekę na rzecz środowiska lokalnego, regionalnego lub ogólnopolskiego;
- zasoby licencjonowane (bazy danych, e-czasopisma, e-książki), subskrybowane przez Bibliotekę, dostępne wyłącznie w uczelnianej sieci komputerowej, obejmującej wszystkie budynki Uczelni, w tym akademiki i hotele asystenta. Dla upoważnionych użytkowników (pracownicy, doktoranci, studenci) świadczona jest usługa zdalnego dostępu za pomocą systemu OneLog. Goście, odwiedzający Politechnikę Wrocławską, mogą uzyskać dostęp do zasobów licencjonowanych na zasadzie dostępu publicznego, wyłącznie w Oddziale Informacji Naukowej na podstawie obowiązującego regulaminu.

STRONA WWW

Strona WWW stanowi, wraz z katalogiem biblioteki i innymi narzędziami wyszukiwawczymi (np. listy typu A-Z), podstawowe źródło informacji o bibliotece, jej usługach i zbiorach zarówno tradycyjnych, jak i elektronicznych. Choć narzędzia te funkcjonują w powszechnym użyciu w Polsce niespełna 20 lat, to skutecznie zdołały wyprzeć lub zdominować rozwiązania wcześniej stosowane.

Zmieniające się funkcje stron domowych krajowych bibliotek naukowych oraz rozwiązania zwiększające funkcjonalność i użyteczność stron WWW bibliotek akademickich były przedmiotem wielu artykułów i referatów konferencyjnych, a w ostatnich latach poddane zostały wnikliwej i wieloaspektowej analizie w książkach Remigiusza Sapy i Małgorzaty Jaskowskiej (Sapa, 2005; Jaskowska, 2007).

Badania przeprowadzone w 2005 r. w odniesieniu do grupy państwowych szkół wyższych wskazują, iż spośród bibliotek 104 uczelni, aż 103 biblioteki (99%) posiadały serwisy lub strony WWW (Jaskowska, 2007, s. 80). Strona domowa Biblioteki PWr. (<http://www.bg.pwr.wroc.pl/>) została udostępniona w Internecie w 1995 r., jako jedna z pierwszych stron domowych polskich bibliotek, a fakt ten został odnotowany przez magazyn „Internet” (G. K., 1996, s. 12-13). W 2000 r. opracowano wytyczne organizacyjne związane z funkcjonowaniem serwisu WWW – znalazły one wyraz w zarządzeniu wewnętrznym dyrektora Biblioteki Głównej i OINT, dotyczącym koncepcji zarządzania witryną (Makarska-Deszcz i Uniejewska, 2001, s. 50). W 2005 r. rozpoczęto prace nad projektem nowej strony domowej. Zatwierdzona propozycja nawiązywała do dotychczasowej struktury strony WWW i uwzględniała zalecenia zawarte w Systemie Identyfikacji Wizualnej Politechniki Wrocławskiej (<http://www.logotyp.pwr.wroc.pl/>). Projekt zakładał zarządzanie witryną poprzez aplikację CMS (*Content Management System*) dostosowaną do ówczesnych potrzeb Biblioteki. Nowa witryna, po fazie testów i wypełniania treścią, została oficjalnie udostępniona pod koniec marca 2007 r. Statystyki wejść na stronę startową Biblioteki rejestrowane były przez licznik odsłon od 17 czerwca 1997 r. do 27 marca 2007 r., notując ich prawie 2,5 mln.

Obecnie witryna Biblioteki składa się z 9 modułów: *O Bibliotece, Usługi, Katalogi, Bazy danych, e-Czasopisma, e-Książki, DBC, PIN* (Punkt Informacji Normalizacyjnej), *Linki*. Witryna zawiera ponadto stronę informującą o aktualnościach, tj. szkoleniach, dostępie do nowych e-źródeł, ofertach, testach itp., a także serwis przeznaczony dla nowych studentów oraz wersję anglojęzyczną ogólnie charakteryzująca działalność Biblioteki i jej zasoby. Użyteczność strony zwiększają mapa serwisu oraz wyszukiwarka.

Tabela 1

Odsłony strony startowej oraz modułów serwisu WWW

Rok \ Strona/Moduł	2003	2004	2005	2006	2007
Strona startowa	836 769	1 072 401	1 555 446	2 075 456	2 466 050
O Bibliotece	4 266	13 294	31 833	53 424	72 843
Usługi	6 742	16 846	36 102	53 819	70 321
Katalogi	265 963	423 001	688 269	976 426	1 202 975
Bazy danych	125 102	163 350	230 305	305 914	367 931
e-Czasopisma	110 865	148 280	215 156	284 521	334 410
e-Książki	–	5 727	32 065	57 645	79 226
PIN	13 981	25 486	45 384	57 699	64 345
Interesujące połączenia	29 388	39 006	55 248	73 427	85 171
Nowości	–	9 386	12 687	17 122	22 419

Na podstawie kwartalnego zestawienia danych z serwera WWW oprac. przez Oddział APIN z dn. 13.04.2007 r. (stan na dzień: 19.12.2003, 2.07.2004, 1.07.2005, 3.07.2006, 27.03.2007 r.).

W tabeli 1 wartości prezentowane w kolejnych latach sumują odsłony od początku ich zliczania, obrazując ich stan w danym roku. Największą aktywność użytkowników można zaobserwować w modułach, które oprócz funkcji

informacyjnych, umożliwiały również dostęp do produktów lub usług elektronicznych oferowanych przez Bibliotekę.

KATALOG ONLINE (OPAC)

Katalog online jest częścią systemu bibliotecznego dostępną publicznie dla wszystkich czytelników. Biblioteki państwowych szkół wyższych powszechnie wykorzystują OPAC, aż 98 bibliotek spośród 104 (94%) umożliwia tę formę współpracy biblioteki z czytelnikami (Jaskowska, 2007, s. 119). Coraz istotniejsze jest również, aby tworzenie modułów katalogowych uwzględniało zalecane standardy prezentacji katalogu na stronach WWW, umożliwiając korzystanie użytkownikom posługującym się urządzeniami mobilnymi (Malak, 2007).

Mimo podobieństw katalogów, wynikających z pełnionych funkcji, dostrzegalne są różnice w niektórych aspektach ich funkcjonowania. Mogą się one pojawiać nie tylko w przypadku systemów różnych producentów, ale także systemów tego samego producenta, dostosowywanych do potrzeb odmienne zorganizowanych bibliotek (Sapa, 2008, s. 89-90).

Biblioteka PWr. rozpoczęła prace nad komputeryzacją procesów bibliotecznych na początku lat siedemdziesiątych XX w. W latach dziewięćdziesiątych ubiegłego wieku wdrożono Komputerowy Zintegrowany System Biblioteczny APIN opracowany i rozwijany przez zespół pracowników Biblioteki, zastąpiony w 2002 r. systemem Aleph (Wojtczak, 2007). Od listopada 2007 r. OPAC w systemie Aleph [baza: KSIĄZKI i CZASOPISMA] umożliwia dostarczenie do informacji o zbiorach książkowych wydanych od 1978 r. (wcześniejsze w wyborze) oraz o wszystkich czasopiśmie znajdujących się w bibliotekach systemu biblioteczo-informacyjnego (SBI) Politechniki Wrocławskiej.

Uzupełnieniem informacji w OPAC systemu Aleph są zeskanowane katalogi kartkowe książek i doktoratów (do 1978 r.) oraz zbiorów ponemieckich [baza: Katalogi kartkowe (online)].

Zastosowanie powyższych rozwiązań sprawia, że w przestrzeni internetowej dostępna jest kompletna informacja o wrocławskich zbiorach systemu biblioteczo-informacyjnego Politechniki Wrocławskiej.

W tabeli 2 zaprezentowano aktywność użytkowników Biblioteki Głównej i OINT (BG), wykorzystujących możliwość zamawiania zbiorów przez Internet. Zsumowano zamówienia internetowe do Wypożyczalni i Czytelni (Internet), odnosząc uzyskany wynik do łącznej liczby pozycji udostępnionych w tych agendach (BG) oraz w systemie biblioteczo-informacyjnym (SBI) Politechniki Wrocławskiej.

Tabela 2

Udostępnianie zbiorów w SBI i BG a zamówienia przez Internet

Aktywność \ Rok	2004	2005	2006	2007
SBI	1 293 847	1 286 790	1 199 406	1 057 385
BG	429 947	506 366	485 700	371 122
Internet	187 775	183 204	158 288	132 540

Na podstawie Raportu BG i OINT PWr. (Rohleder i in., 2007) oraz Sprawozdania z działalności Oddziału Magazynów i Konserwacji Zbiorów za rok akad. 2006/2007.

W 2004 r. zamówienia przez Internet dotyczyły 43,7% pozycji udostępni-
 nych w BG, co stanowiło 14,5% zamówień zrealizowanych w SBI Uczelni.
 W kolejnych latach wyniki przedstawiały się następująco: 2005 – 36,2%
 i 14,2%; 2006 – 32,6% i 13,2%; 2007 – 35,7% i 12,5%.

Wraz ze zmniejszającą się w latach 2004-2007 liczbą wypożyczanych lub
 zamawianych do czytelni zbiorów tradycyjnych zmniejszał się także odsetek
 zamówień składanych drogą internetową.

LICENCJONOWANE BAZY DANYCH

Zakup licencjonowanych baz bibliograficzno-abstraktowych realizowany
 jest na podstawie indywidualnych umów z wydawcami lub w ramach ogólnop-
 olskich konsorcjów, zrzeszających wiele instytucji naukowych. Działania
 jednego z konsorcjów koordynuje Biblioteka PWr. – Krajowego Konsorcjum
 Chemical Abstracts, które funkcjonuje od 2000 r. (Szarski i Urbańczyk,
 2005), udostępniając obecnie 13 instytucjom bieżący rocznik bazy *Chemical
 Abstracts*.

W sieci uczelnianej dostępne są bieżące roczniki kilku baz bibliograficzno-
 abstraktowych, od 2008 r. także dwóch interaktywnych baz faktogra-
 ficznych *CINDAS (CINDAS Microelectronic Packaging Materials Data-
 base, CINDAS Thermophysical Properties of Matter Database)*, opisują-
 cych właściwości termofizyczne i mechaniczne materiałów w postaci grafów
 i wykresów.

Tabela 3

Wykorzystanie baz danych [sesje]

Baza \ Rok	2004	2005	2006	2007
Beilstein	2 900	1 856	1 880	307
Chemical Abstracts	2 587	2 916	1 638	1 900
Compendex	2 545	3 202	3 688	4 227
Current Contents	–	9 727	9 954	9 023
Iconda	–	400	748	293
INSPEC	11 238	7 468	2 132	26
Medline	739	1 108	1 946	1 884
SCI-Ex.	6 527	7 583	10 482	10 161
Łącznie	26 536	34 260	32 468	27 821

Na podstawie Raportu BG i OINT PWr. (Rohleder i in., 2007).

Użytkownicy Politechniki Wrocławskiej wykorzystują bazy danych
 z różną intensywnością. Wysoki poziom zainteresowania w stosunku do lat
 ubiegłych utrzymuje baza *SCI-Ex.* (2007 – 37% ogólnej liczby sesji), która
 jest podstawowym źródłem, służącym do tworzenia analiz cytowań pracow-
 ników Uczelni. W przypadku kilku baz danych zauważalne jest zmniejszenie
 aktywności użytkowników, prawdopodobnie na rzecz rosnącej liczby serwi-

sów pełnotekstowych. Gwałtowny spadek zainteresowania użytkowników korzystaniem z bazy *INSPEC* sprawił, iż subskrypcja jej nie została odnowiona w 2008 r. (zob. tab. 3).

BAZY DANYCH TWORZONE W BIBLIOTECIE

Dostęp do baz tworzonych i współtworzonych przez Bibliotekę PWr. jest bezpłatny i możliwy z dowolnej lokalizacji. Poniższy zestaw baz danych obrazuje charakter działań podejmowanych przez Bibliotekę na rzecz odbiorców lokalnych (*DONA*), dla środowiska wrocławskiego i regionu (*Czasopisma zagraniczne w bibliotekach Wrocławia i Opola*), o charakterze ogólnopolskim (*BazTech*).

DONA – DOROBK NAUKOWY PRACOWNIKÓW POLITECHNIKI WROCŁAWSKIEJ

Komputerowy system dokumentowania dorobku naukowego pracowników Politechniki Wrocławskiej funkcjonuje od początku lat siedemdziesiątych XX w. Podstawą systemu jest baza *DONA* od 1992 r. udostępniana w Internecie (Głazek, 2002; Komperda, 2007). Baza zawiera informacje o publikacjach powstałych w Uczelni od 1945 r. oraz o materiałach niepublikowanych, począwszy od 1969 r., i stanowi w tym zakresie kompletne źródło o dorobku naukowym Uczelni. W 2007 r. *DONA* odnotowywała 154 512 rekordów (Rohleder i in., 2007).

Tabela 4

Zapytania do bazy *DONA* przez Internet

1997	1999	2001	2003	2005	2007
8 676	24 513	52 876	85 231	104 372	141 252

Na podstawie Raportów BG i OINT PWr. (Rohleder i in., 2001; Rohleder i in., 2007).

DONA stanowi podstawowe narzędzie oceny pracowników wykorzystywane przez kierownictwo Uczelni. Na podstawie zawartości bazy powstają: *Bibliografia publikacji pracowników Politechniki Wrocławskiej za rok...*, coroczna *Analiza dorobku naukowego pracowników Politechniki Wrocławskiej* oraz niepublikowane wykazy dorobku naukowego jednostek organizacyjnych Uczelni.

Analiza zapytań kierowanych do bazy poprzez Internet, prowadzona od 1997 r., wskazuje na rosnące zainteresowanie użytkowników jej zawartością (zob. tab. 4). *DONA* wspomagać może proces decyzyjny kadry zarządzającej kształceniem zdalnym i określaniem tematyki prac realizowanych przez studentów, z uwzględnieniem głównych kierunków prac badawczych prowadzonych w Uczelni. Studenci, dzięki bardzo szczegółowym formularzom wyszukiwawczym, mogą się zorientować w tematyce prac badawczych, prowadzonych w dowolnej jednostce organizacyjnej Uczelni, co ułatwić może wybór promotora lub tematu pracy zaliczeniowej.

CZASOPISMA ZAGRANICZNE W BIBLIOTEKACH WROCŁAWIA I OPOŁA

Bazę tę, której tworzenie koordynowała Biblioteka PWr., oddano do użytku w 1991 r. Odnotowywała ona informacje o zagranicznych czasopismach prenumerowanych przez 11 bibliotek naukowych Wrocławia. Od 1996 r. baza dostępna jest w Internecie (Maciejewska i in., 2000), w 2008 r. udostępniona została w systemie Aleph. Obecnie w tworzeniu bazy uczestniczy 25 instytucji naukowych z Wrocławia i Opola.

Narzędzie, które początkowo służyć miało koordynacji zakupów oraz racjonalizacji wydatków na kosztowne czasopisma zagraniczne, z czasem w większym stopniu zaczęło być przydatne jako ogólnodostępny katalog, który pozwala wskazać czytelnikom najbliższą zlokalizowaną względem nich bibliotekę posiadającą interesujące ich czasopisma. Z bazy korzystają różne agendy bibliotek z regionu, współpracujące bezpośrednio z czytelnikami (Maciejewska i Urbańczyk, 2002).

Baza zawiera 4334 rekordy, w tym status bieżących posiadają 1624 publikacje, są to m.in.: czasopisma drukowane i elektroniczne, bazy danych, serwisy e-czasopism i e-książek (stan na 31.08.2009 r.).

BAZTECH

BazTech jest bazą bibliograficzno-abstraktową, tworzoną od 1998 r. Zawiera informacje o artykułach opublikowanych w ok. 500 polskich czasopismach technicznych oraz wybranych czasopismach z zakresu nauk ścisłych i ochrony środowiska. Rejestruje 152 770 artykułów (stan na 27.03.2009), nad jej aktualizacją pracują 22 biblioteki naukowe (<http://baztech.icm.edu.pl/>).

e-CZASOPISMA

Problematyka, dotycząca czasopism elektronicznych, na trwałe wpisała się w nurt rozważań o współczesnej bibliotece akademickiej, przede wszystkim za sprawą niezwykle szybko rosnących kosztów zakupu czasopism, również form optymalizacji ich zakupu (konsorcja, agregatory), a także sposobów przeciwdziałania zjawisku nieuzasadnionego wzrostu kosztów (Open Access).

Szeroki kontekst funkcjonowania czasopism elektronicznych, z uwzględnieniem krajowych akcentów, prezentuje książka *Naukowe czasopisma elektroniczne* (Nahotko, 2007), problemy związane ze wzrostem cen czasopism odnajdujemy też w krajowej literaturze (Stępniań, 2004). Ogólne zasady funkcjonowania konsorcjów oferujących czasopisma elektroniczne, przede wszystkim tych, w których uczestniczy Politechnika Wrocławska, omówiono na łamach „Biuletynu EBIB” (Maciejewska i Moskwa, 2007).

Doświadczenia Biblioteki PWr. w udostępnianiu czasopism elektronicznych sięgają 1997 r., kiedy uruchomiono pierwszy testowy dostęp do zawartości kilku czasopism wydawnictwa Elsevier Science. W 2009 r. uprawnieni użytkownicy Uczelni mogli korzystać z 15 pełnotekstowych serwisów – oprócz zamieszczonych w tabeli 6, od 2009 r. dostępna jest kolekcja czasopism STM (*Science, Technology, Medicine*) wydawnictwa Cambridge University Press.

Tabela 5 obrazuje migrację prenumerowanych czasopism z wersji drukowanych do elektronicznych oraz liczbę dostępnych pełnotekstowo e-czasopism w serwisach komercyjnych.

Tabela 5

Prenumerata zagranicznych czasopism drukowanych a dostęp do e-czasopism

Czasopisma \ Rok	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Drukowane	500	500	258	234	226	219
Elektroniczne	9 400	10 000	11 500	21 000	14 000	16 000

Na podstawie Raportu BG i OINT PWr. (Rohleder i in, 2007).

Udział Biblioteki PWr. w konsorcjach wydawców e-czasopism sprawił, iż w latach 2003-2007 przekształceniu prenumeraty drukowanej na elektroniczną uległo ponad 270 tytułów, co stanowiło ok. 54% prenumerowanych czasopism, ponadto z prenumeraty kilku tytułów zrezygnowano.

Tabela 6 przedstawia wykorzystanie elektronicznych wersji czasopism z subskrybowanych serwisów. W znacznej części dane zawarte w tabeli pochodzą z ogólnodostępnych statystyk widocznych na stronach *Biblioteki Wirtualnej Nauki* ICM Uniwersytetu Warszawskiego (<http://vls.icm.edu.pl>).

Tabela 6

Wykorzystanie pełnych tekstów e-czasopism [pobrania]

Serwis \ Rok	2004	2005	2006	2007
ACS	–	–	24 362	23 369
APS/AIP	–	–	10 603	12 732
Blackwell	3 522	4 289	5 928	5 146
EBSCO	11 469	11 617	8 878	11 066
Elsevier	181 787	155 181	163 696	190 253
Emerald	–	–	–	1 439
IEEE	38 999	35 164	69 467	137 759
IOP	–	–	–	3 418
Nature	–	1 930	1 933	2 237
ProQuest	8 026	5 352	3 981	4 617
RSC	–	1 028	3 294	4 692
Science	–	1 126	2 160	2 811
Springer	4 421	10 903	14 440	19 912
Wiley	–	8 231	9 482	10 585
Łącznie	248 224	234 821	318 224	430 036

Na podstawie Raportu BG i OINT PWr. (Rohleder i in., 2008).

Od 2006 r. zauważalny jest wyraźny wzrost całkowitej liczby pobranych artykułów, w 2006 r. o 35,5%, a w 2007 r. o 35,1%. Rosnąca aktywność użytkowników jest efektem dostępu do coraz większej liczby e-czasopism, ograni-

czenia dostępu do wersji papierowych oraz zainteresowania zdalnym dostępem do e-czasopism (zob. tab. 10 i tab. 11).

e-KSIĄŻKI

Kolekcje książek elektronicznych stanowią stosunkowo nowy produkt, oferowany przez biblioteki. W 2004 r. w Bibliotece PWr. rozpoczęto subskrypcję kolekcji *Safari Tech Books Online*, trwającą do końca 2008 r. Umożliwiła ona, w wybranym wariantcie cenowym, prawo do wyboru i korzystania z kilkudziesięciu książek z zakresu informatyki i dziedzin pokrewnych spośród ok. 3000 dostępnych w serwisie, z możliwością wymiany zawartości dostępnej kolekcji w trakcie trwania umowy. Od 2006 r. dostępna jest baza książek *Knovel*, obejmująca obecnie dostęp do ok. 2000 książek z dziedzin technicznych uznanych wydawców, takich jak: Elsevier, Wiley, McGraw-Hill. Szczegółowe informacje dotyczące kryteriów wyceny i różnicowania zasad dostępu do wymienionych kolekcji e-książek oraz inne oferty dostawców krajowych prezentują opracowania (Dudziak i Wojtasik, 2007; Wojtasik, 2005). Wzrost wykorzystania kolekcji e-książek przedstawia tabela 7.

Tabela 7

Wykorzystanie pełnych tekstów e-książek [pobrania]

Serwis \ Rok	2005	2006	2007
Knovel*	–	3 288	5 751
Safari**	11 455	10 127	20 347
Łącznie	11 455	13 415	26 098

* Liczba pobranych tytułów.

** Liczba pobranych sekcji (rozdziałów książek).

Na podst. Raportu BG i OINT PWr. (Rohleder i in., 2007).

Od 2008 r. użytkownicy Uczelni mają do dyspozycji nowe serwisy e-książek. Pierwszy – to kolekcja ok. 100 książek światowych wydawców, wyłonionych spośród ok. 70 tys. dostępnych w serwisie *MyiLibrary*. Drugi, szczególnie ważny dla studentów, to połączona oferta krajowych wydawców książek akademickich: PWN, PWN/MIKOM, WNT w serwisie *ibuk.pl*. Oferta skierowana do odbiorców instytucjonalnych *korpo.ibuk*, umożliwiła w 2009 r. dostęp do pełnych tekstów ponad 300 książek elektronicznych z zakresu informatyki, nauk ekonomicznych i matematyczno-przyrodniczych.

DOLNOŚLĄSKA BIBLIOTEKA CYFROWA (DBC)

Biblioteki uczelni wyższych licznie włączyły się w tworzenie bibliotek cyfrowych. Według stanu na 31.12.2008 r. prawie 2/3 projektów (19 z 30) odnotowanych w katalogu Federacji Bibliotek Cyfrowych (<http://fbc.pionier.net.pl>) stanowiły projekty realizowane lub współrealizowane przez biblioteki uczelni wyższych. Współpraca bibliotek opiera się w dużej mierze na wykorzystaniu jednolitej platformy systemowej (dLibra), jednolitego formatu

opisu obiektów (Dublin Core) oraz zastosowaniu otwartego standardu udostępniania metadanych OAI-PMH (*Open Archives Initiative Protocol for Metadata Harvesting*). Podobne potrzeby bibliotek umożliwiają formułowanie wobec twórców aplikacji zbieżnych lub przynajmniej konsultowanych oczekiwań (warsztaty użytkowników systemu, fora dyskusyjne, obszerna dokumentacja techniczna i literatura).

Prace nad uruchomieniem biblioteki cyfrowej w Bibliotece PWr. zainicjowano w 2004 r. – w listopadzie oddano do użytku *Bibliotekę Cyfrową Politechniki Wrocławskiej*, tworzoną w systemie dLibra. W październiku 2005 r. przekształcono ją w *Dolnośląską Bibliotekę Cyfrową* (<http://www.dbc.wroc.pl/>), a na mocy porozumienia bibliotek utworzono Konsorcjum DBC, zrzeszające instytucje zainteresowane wspólnymi działaniami w zakresie tworzenia zasobów cyfrowych w regionie (Rohleder, 2007).

W projekcie uczestniczy obecnie 15 instytucji, w tym 12 uczelni wyższych z Wrocławia, Opola i Jeleniej Góry.

Łączna liczba czytelników, którzy odwiedzili bibliotekę cyfrową od 10.11.2004 r., wynosi: 2 628 063. W DBC znajdują się 1122 obiekty cyfrowe, kolekcja Politechniki Wrocławskiej zawiera 690 (61%) obiektów, z tego 170 (25%) pozycji to publikacje wydane w ostatnich latach przez Oficynę Wydawniczą Politechniki Wrocławskiej, na które składają się m.in. podręczniki, zbiory ćwiczeń, skrypty i monografie, stanowiące podstawowy materiał dydaktyczny wykorzystywany przez studentów (stan na 16.06.2008 r.).

Tabela 8

Wykorzystanie publikacji w DBC

Rok \ Aktywność	2004	2005	2006	2007
Pobrania	1 182	34 258	63 185	343 120

Na podstawie statystyk DBC (z dn. 29.05.2008 r.).

Wykorzystanie publikacji zawartych w DBC (tab. 8) wzrasta bardzo dynamicznie. Widoczne jest to zwłaszcza w 2007 r., kiedy formalnie została nawiązana współpraca o charakterze regionalnym w ramach Konsorcjum DBC.

WYKORZYSTANIE PUBLIKACJI DRUKOWANYCH I ELEKTRONICZNYCH

Zestawienie danych dotyczących udostępniania zbiorów tradycyjnych z danymi przedstawiającymi wykorzystanie zasobów elektronicznych obrazuje aktywność użytkowników zdalnych w wykorzystaniu zbiorów Biblioteki PWr. (tab. 9). W celu przeprowadzenia porównania założono, iż pobrany artykuł, rozdział książki, wyświetlona publikacja w DBC statystycznie równoważone są z udostępnionym woluminem książki lub czasopisma w czytelniach lub wypożyczalniach.

Tabela 9

Udostępnianie zbiorów tradycyjnych a wykorzystanie publikacji elektronicznych

Rodzaj zbiorów \ Rok	2004	2005	2006	2007
Drukowane	1 293 847	1 286 790	1 199 406	1 057 385
Elektroniczne	249 406	280 534	394 824	799 254
Łącznie	1 543 253	1 567 324	1 594 230	1 856 639

Na podstawie Raportu BG i OINT PWr. (Rohleder i in., 2008).

W 2004 r. pobrane publikacje elektroniczne stanowiły 16,2% ogółu udostępnionych zbiorów, w 2005 r. – 17,9%, a w kolejnych latach 24,8% (2006) i 43% (2007). Jeśli ta tendencja się utrzyma, a ponadto poszerzana będzie oferta dostępnych zasobów elektronicznych o nowe serwisy oraz powiększana będzie kolekcja *DBC*, to spodziewać się można, że w ciągu najbliższych lat udział publikacji elektronicznych stanowić będzie największą część zbiorów udostępnianych przez Bibliotekę PWr.

SERWISY OPEN ACCESS (OA)

Znakomitym wsparciem dla procesów e-kształcenia są projekty dedykowane środowisku akademickiemu, umożliwiające powszechny dostęp do wyników badań i literatury naukowej. Zgodnie z założeniami jednego z pierwszych dokumentów konstytuujących działania ruchu na rzecz otwartego dostępu do publikacji w obszarze nauki *Budapest Open Access Initiative* (BOAI, 2002), istnieją dwie uzupełniające się strategie:

- *self-archiving*, tworzenie otwartych repozytoriów przez naukowców, w oparciu o ich artykuły publikowane w płatnych czasopiśmie,
- *Open Access Journals*, wspieranie tworzenia nowej generacji czasopism naukowych, gwarantujących trwały, bezpłatny dostęp do artykułów.

Środowisko pracowników krajowych bibliotek naukowych włączyło się w różnorodne działania popularyzujące otwarty dostęp do treści naukowych. Znaczna część repozytoriów i bibliotek cyfrowych funkcjonuje w strukturach bibliotek. Strony domowe wielu bibliotek odsyłają czytelników do serwisów OA lub włączają czasopisma z tych serwisów do narzędzi zarządzających dostępem do e-zasobów. Krajowe czasopisma bibliotekarskie udostępniają swoje łamy autorom, poruszającym tematy związane z otwartym dostępem, liczne działania informacyjne podejmuje platforma EBIB wraz z „Biuletynem EBIB”, promującym i realizującym otwarte modele dostępu do literatury naukowej. Zagadnienia związane z otwartym dostępem trafiają do programów kursów, warsztatów i konferencji organizowanych przez biblioteki. Rozwój ruchu OA, również w kontekście rozwiązań praktykowanych w Polsce, przedstawiają materiały *IV Ogólnopolskiej Konferencji EBIB Internet w bibliotekach Open Access* (Szczepańska, red., 2007).

Biblioteka PWr. umożliwia poprzez stronę domową (moduł: e-Czasopisma) dostęp m.in. do bezpłatnych repozytoriów dziedzinowych:

- *arXiv* (<http://arxiv.org/>) – nauki ścisłe,
- *CERN Document Server* (CDS) (<http://cdsweb.cern.ch/>) – nauki ścisłe.

Serwisów czasopism OA:

- *DOAJ* – (<http://www.doaj.org/>),
 - *J-STAGE* – (<http://www.jstage.jst.go.jp/browse/>),
- oraz wyszukiwarek dla repozytoriów:
- *OpenDOAR* – (<http://www.opendoar.org/>),
 - *OAIster* – (<http://www.oaister.org/>),
 - *ROAR* – (<http://roar.eprints.org/>).

NARZĘDZIA INFORMATYCZNE

Rynek produktów oferowanych i dedykowanych bibliotekom pozwala zaspokoić najbardziej wyrafinowane potrzeby bibliotek i ich użytkowników. Produkty te to: zintegrowane systemy biblioteczne, umożliwiające zarządzanie procesami bibliotecznymi, aplikacje zorientowane na zarządzanie publikacjami w postaci elektronicznej, serwery linkujące zasoby elektroniczne, listy A-Z źródeł elektronicznych, multiwyszukiwarki, dzięki którym można przeszukiwać wiele różnorodnych zasobów, posługując się ujednoczonym interfejsem.

W związku z coraz większą mobilnością upoważnionych użytkowników (staże zagraniczne, praktyki, programy współpracy) oraz rosnącą liczbą uczestników kursów e-learningowych wzrasta potrzeba korzystania z aplikacji zapewniających bezpieczny zdalny dostęp do zasobów licencjonowanych.

Wykorzystanie nowoczesnych rozwiązań technologicznych w bibliotekach prowadzi do reorganizacji struktur bibliotek (Furgał, 2008) oraz zmiany kultury organizacyjnej na bardziej elastyczną (Piotrowicz, 2006).

SYSTEM ZDALNEGO DOSTĘPU

Rozwiązania, umożliwiające zdalny dostęp do zasobów licencjonowanych, muszą spełniać warunki zawarte w umowach licencyjnych, zawieranych przez biblioteki z dostawcami zasobów elektronicznych. Istotnym czynnikiem wpływającym na wybór rozwiązania stosowanego przez bibliotekę jest koszt wdrożenia systemu. Biblioteki mają do dyspozycji rozwiązanie bezpłatne, np. wykorzystujące programy udostępniane na otwartych licencjach (serwery proxy, EZ-proxy, VPN, Shibboleth) oraz systemy komercyjne (ATHENS, HAN, OneLog).

Analiza stron domowych bibliotek wyższych uczelni publicznych przeprowadzona w sierpniu 2006 r. potwierdziła, iż spośród 103 instytucji tylko 14 (13,6%) w pełni wdrożyło system zdalnego dostępu: HAN – 4, OneLog – 2, proxy – 6, VPN – 1 i inne – 1 (Doliński i in., 2006, s. 11-13).

Badania ankietowe, uzupełnione analizą stron WWW, których wyniki opublikowano w 2007 r., potwierdziły 7 wdrożeń i 2 testy systemu HAN, OneLog – 2, proxy i usługa uwierzytelniania – 9, ponadto 9 bibliotek British Council, działających przy uniwersytetach, umożliwiało dostęp poprzez system ATHENS, a 26 bibliotek akademickich realizowało dostęp zdalny do pojedynczych serwisów (EBSCO, ProQuest). Badaniom poddano 79 bibliotek, 54 spośród nich (68,4%) umożliwiały realizację, w wielu przypadkach ograniczoną do pojedynczych serwisów, usług zdalnego dostępu (Nabiałczyk, 2007).

Od listopada 2005 r. system OneLog w pełni obsługuje bezpieczny dostęp spoza sieci uczelnianej do zasobów licencjonowanych, początkowo dla pracowników i doktorantów, z czasem również dla wszystkich zainteresowanych studentów Politechniki Wrocławskiej.

Tabela 10

Użytkownicy systemu OneLog

Użytkownicy \ Rok	Rok	
	2006	2007
Pracownicy i doktoranci	594	919
Studenci	633	1 866
Łącznie	1 227	2 785

Na podstawie (Doliński i in., 2006, s. 13-14; Rohleder i in., 2007).

W ciągu roku liczba osób, które założyły konto w systemie, zwiększyła się ponad dwukrotnie. W 2006 r. studenci stanowili 51,6% wszystkich korzystających z systemu OneLog, a w 2007 r. już 67%. W tej grupie obserwowany jest znaczący, prawie trzykrotny wzrost liczby osób, wykorzystujących zdalny dostęp do zasobów chronionych licencjami (tab. 10).

Tabela 11

Wykorzystanie wybranych zasobów poprzez OneLog poza domeną PWr. [w godz.]

Zasoby \ Rok	Rok	
	2006	2007
e-Czasopisma	7 930	16 206
Bazy danych	708	1 404
e-Książki	362	1 299
Łącznie	9 000	18 909

Na podstawie Raportu BG i OINT PWr. (Rohleder i in., 2007).

OneLog umożliwia generowanie statystyk, m.in. dla zasobów, użytkowników i grup użytkowników, adresów lub zakresów IP. W przypadku zasobów dostępne są zestawienia wykorzystania poszczególnych serwisów, wyrażone w godzinach pracy systemu. W obserwowanym okresie całkowita aktywność użytkowników wzrosła ponad dwukrotnie (tab. 11).

SERWER LINKUJĄCY

Narzędzie linkujące (*link resolver*) umożliwia integrację baz bibliograficzno-abstraktowych z pełnotekstowymi serwisami lub kolekcjami czasopism elektronicznych, do korzystania z których uprawniona jest instytucja. Serwer linkujący jest aplikacją działającą kontekstowo w oparciu o standard *OpenURL*. Każdemu wyszukanemu w bazie abstraktowej rekordowi towarzyszy odsyłacz do *link resolvera*, kierujący do pełnego tekstu artykułu, a w przypadku jego braku, opcjonalnie do katalogu czasopism drukowanych, katalo-

gów centralnych lub katalogów innych bibliotek, wyszukiwarek internetowych bądź wypożyczalni międzybibliotecznej.

W ofercie krajowych dostawców znajdują się, m.in.: 360LINK (Serials Solutions), LinkSource (EBSCO), SFX (Ex Libris).

W Bibliotece Politechniki Wrocławskiej od 2005 r. wykorzystywany jest Link Solver firmy OVID. Aplikacja oprócz linkowania do serwisów wydawców i agregatorów umożliwia tworzenie odsyłaczy do licencjonowanych zasobów, zlokalizowanych na serwerach krajowych konsorcjów.

LISTA A-Z

Rozwój narzędzi takich jak lista A-Z związany był ściśle z rozwijającym się rynkiem czasopism elektronicznych. Produkty komercyjne znajdujące się w ofercie krajowych dostawców, tj. 360 Core firmy Serials Solutions, AtoZ firmy EBSCO, lista firmy OVID (w przypadku zakupu narzędzia Link Solver), umożliwiają prowadzenie poszukiwań na kilka sposobów:

- wyszukiwanie: słowa z tytułu, ISSN;
- przeglądanie listy alfabetycznej;
- przeglądanie listy dziedzinowej.

Rozwiązania najbardziej zaawansowane umożliwiają wyszukiwanie poprzez nazwę wydawcy, a także pozwalają doprecyzować pytanie za pomocą wskazania, czy poszukiwane słowo/słowa są początkiem tytułu, czy jego dokładnym brzmieniem (frazą), co w przypadku dość zunifikowanych określić w odniesieniu do dużej liczby dostępnych czasopism pozwala na skrócenie czasu poszukiwań.

Biblioteka PWr. do 2009 r. wykorzystywała własne rozwiązanie w postaci statycznej strony WWW, umożliwiającej przeglądanie alfabetycznych list tytułów. W latach 2007-2008 testowano dwa produkty komercyjne (Serials Solutions, OVID) oraz konsultowano rozwiązania wykorzystywane z przedstawicielem twórcy trzeciego narzędzia (EBSCO). W 2008 r. zapadła decyzja o zakupie narzędzia komercyjnego – w wyniku przeprowadzonego postępowania wybrano listę firmy EBSCO.

Przy okazji tworzenia dokumentacji do postępowania przeanalizowano strony domowe 70 bibliotek uczelni wyższych (marzec 2009), w których prawdopodobne było wykorzystywanie tego typu narzędzia, w celu ustalenia produktów dostępnych na rynku. Sprawdzono strony bibliotek wszystkich uniwersytetów, politechnik, uczelni ekonomicznych, medycznych, rolniczych, wychowania fizycznego i pedagogicznych. W 29 bibliotekach funkcjonowała lista firmy EBSCO (41%), w 8 – własna lista (11%), w 7 – lista Serials Solutions (10%), w 2 – narzędzie firmy OVID (3%), przy czym w jednej z bibliotek narzędzie firmy OVID towarzyszyło własnej liście, więc faktycznie tę aplikację wykorzystywała jedna biblioteka. Natomiast 25 bibliotek (35%) w ogóle nie używało żadnego rozwiązania typu lista A-Z źródeł elektronicznych.

Tabela 12 zawiera informacje o sumarycznej liczbie odsłon dotychczasowego *Wykazu od A do Z* oraz liczbie odsyłaczy i szacunkowej liczbie dostępnych czasopism, zawartych w wykazie w poszczególnych latach.

Tabela 12

Charakterystyka i wykorzystanie *Wykazu od A do Z*

Kategorie \ Rok	2003	2004	2005	2006	2007
Odsłony *	18 412	–	42 687	70 184	91 902
Odsyłacze **	11 644	13 186	22 861	35 001	26 096
e-Czasopisma ***	10 000	11 500	21 000	14 000	16 000

* Na podstawie kwartalnego zestawienia danych z serwera WWW oprac. przez Oddział APIN z dn. 13.04.2007 r. (stan na dzień: 19.12.2003, 2.07.2004, 1.07.2005, 3.07.2006, 27.03.2007 r.).

** Na podstawie danych autora, wykorzystanych do tworzenia *Wykazu od A do Z*.

*** Na podstawie Raportu BG i OINT PWr. (Roleder i in., 2007).

Liczba e-czasopism nie uwzględniała występowania tych samych czasopism w różnych serwisach (liczono jeden tytuł). W związku ze znacznym przyrostem liczby źródeł elektronicznych niebędących czasopismami (m.in. przewodniki, poradniki, raporty, analizy, biogramy) w jednym z serwisów agregacyjnych (EBSCO) od 2006 r. zliczano wyłącznie publikacje posiadające numer ISSN.

Zarówno listy A-Z komercyjne, jak i tworzone przez biblioteki, przeważnie umożliwiają sprawdzenie zawartości e-zasobu określonej instytucji z dowolnej lokalizacji IP, dopiero próba połączenia się z wybranym tytułem wymaga autoryzacji. Listy A-Z pozostają więc ogólnodostępnymi katalogami, informującymi o źródłach elektronicznych oferowanych przez instytucję.

MULTIWYSZUKIWARKA

Multiwyszukiwarki, określane również mianem metawyszukiwarek lub mechanizmów wyszukiwania sfederowanego (*federated search engine*), są aplikacjami umożliwiającymi – z poziomu jednego interfejsu – jednoczesne, wieloaspektowe przeszukiwanie wielu różnorodnych zbiorów informacji, m.in. abstraktowych baz danych, pełnotekstowych serwisów e-czasopism i e-książek, katalogów bibliotecznych, serwisów dziedzinowych. Multiwyszukiwarka wykorzystuje aplikacje pośredniczące, tzw. konektory (ang. *connectors*), umożliwiające formułowanie zaawansowanych zapytań do różnego typu baz danych i serwisów. Zaawansowane funkcje pozwalają m.in. na: deduplikację wyników wyszukiwania z różnych źródeł, łączenie wyników w klastrach, odsyłanie z wyników wyszukiwania do pełnych tekstów publikacji, współpracę z serwerami linkującymi oraz serwerami proxy.

W ofercie krajowych dostawców znajdują się m.in.: 360SEARCH (Serials Solutions), MetaLib (Ex Libris), SearchSolver (OVID), WebFeat (WebFeat), które testowane są przez krajowe biblioteki. W lutym 2008 r. test wyszukiwarki WebFeat zakończyła Biblioteka Główna Politechniki Poznańskiej. W okresie marzec-maj 2008 r. w Bibliotece Politechniki Łódzkiej odbywały się testy SearchSolvera oraz WebFeat Express¹.

¹ Wykorzystano informacje z komunikatów lub aktualności, zamieszczonych na stronach domowych bibliotek w 2008 r. W chwili obecnej materiał ten nie jest już dostępny.

DZIAŁALNOŚĆ SZKOLENIOWA

Efektywne wykorzystanie zasobów elektronicznych wymaga przygotowania czytelników, ale również samych bibliotekarzy do pracy z nimi. Środowisko pracowników bibliotek akademickich inicjuje różne formy e-learningu. Od marca 2003 r. współorganizowany jest przez biblioteki kurs *BIBWEB*, skierowany do bibliotekarzy (<http://www.bibweb.pl/>), w 2005 r. udostępniono szkolenie biblioteczne online w Bibliotece Akademii Medycznej w Gdańsku (Grygorowicz i Kraszewska, 2006), od 2008 r. działa platforma *E-learning BUWr.* (<http://www.bu.uni.wroc.pl/>), oferująca kursy przygotowujące do korzystania z usług Biblioteki Uniwersyteckiej we Wrocławiu. Biblioteki coraz liczniej decydują się na tworzenie własnych platform do prowadzenia szkoleń online (Konieczko, 2009), ale zagadnienia dotyczące różnych aspektów działalności bibliotek prezentowane są również na uczelnianych platformach e-learningowych (Potempa, 2009).

Biblioteki wykorzystują także tradycyjne formy szkoleń grupowych lub konsultacji indywidualnych, przybliżających czytelnikom wykorzystanie nowych technologii w bibliotekach (Piotrowska i Zając, 2005; Rogowska i Budek, 2006; Utrata, 2006).

Szkolenia skierowane do studentów, doktorantów i pracowników Politechniki Wrocławskiej odbywają się indywidualnie lub w kilkusobowych grupach i obejmują „Wyszukiwanie w katalogu komputerowym” oraz „Podstawy wyszukiwania w bazach danych i czasopismach elektronicznych”.

Działalność Biblioteki PWr. na rzecz środowiska pracowników bibliotek znajduje wyraz w stacjonarnych kursach ogólnopolskich, koncentrujących się na zagadnieniach związanych z wykorzystywaniem technik informacyjno-komunikacyjnych w bibliotekach. Kursy zostały zainicjowane w 1985 r. projektem „Zautomatyzowane systemy biblioteczno-informacyjne”, z czasem na pierwszy plan wysunęły się kwestie wykorzystania Internetu w działalności bibliotek, w l. 1997–2000 prowadzony był kurs „Internet w bibliotece”, a nieprzerwanie od 2000 r. organizowany jest kurs „Czasopisma elektroniczne” (Maciejewska i Urbańczyk, 2006). Ponadto, na problemach związanych z zarządzaniem i udostępnianiem czasopism elektronicznych koncentrował się prowadzony w 2004 r. kurs „Tworzenie wykazów e-czasopism «OD A DO Z» w języku HTML”.

PODSUMOWANIE

Biblioteki są nieodzownym elementem każdego systemu edukacji, toteż projektowanie skutecznych, nowoczesnych systemów edukacyjnych powinno uwzględniać ich doświadczenia i usługi przez nie oferowane. Konieczna wydaje się stała współpraca bibliotek z uczelnianymi liderami projektów e-kształcenia, aby oferta edukacyjna nie tylko uwzględniała istniejący potencjał bibliotek, ale również sprzyjała formułowaniu oczekiwań wobec nich, np. wpływając na dostosowywanie regulaminów bibliotek, tak aby uwzględniały nową kategorię użytkowników, którymi są uczestnicy kursów zdalnych (Portacha i in., 2003).

Wzrost znaczenia bibliotek w ewoluujących systemach nowoczesnej edukacji zależy od ich aktywności i zaangażowania w proces nauczania (Piotrowicz, 2006). Zupełnie podstawową aktywnością bibliotek w tym kontekście

jest informowanie o posiadanych zasobach i narzędziach oraz uświadamianie możliwości ich wykorzystania w systemach uwzględniających nauczanie na odległość.

Migracja treści z nośników drukowanych do wersji elektronicznej i wzrost liczby źródeł elektronicznych wpływa na zmiany w sposobie pracy bibliotek. Przynosi to oszczędności w użytkowaniu powierzchni magazynowej i może się również przekładać na zmniejszenie liczby miejsc w tradycyjnych czytelniach, wymaga jednak inwestycji w infrastrukturę informatyczną, archiwizację i zabezpieczenie zbiorów cyfrowych, a przede wszystkim przy tak zróżnicowanych typach zasobów i sposobach dostępu do nich, konieczne jest ułatwienie pracy czytelnikom poprzez możliwość korzystania z zaawansowanych narzędzi wyszukiwawczych.

Z uwagi na obowiązujące rozwiązania prawne dostęp do licencjonowanych treści elektronicznych w niewielu przypadkach umożliwia włączanie pełnych tekstów publikacji do pakietów kursów e-learningowych, nawet jeśli instytucja posiada prawa do korzystania z takich treści. W takiej sytuacji warunkiem koniecznym jest realizowanie przez bibliotekę usługi zdalnego dostępu dla uprawnionych użytkowników, uczestniczących w kształceniu na odległość.

Wydawcy naukowych publikacji elektronicznych w swojej ofercie coraz częściej, oprócz e-czasopism, oferują pakiety e-książek i jako osobne produkty – pakiety serii książkowych, materiałów konferencyjnych, encyklopedii, protokołów z doświadczeń itp. Jeśli powyższe produkty kupowane są w ramach subskrypcji dostępu do kolekcji (np. 12-miesięcznego) bez praw archiwizacyjnych, biblioteki często nie wprowadzają krótkotrwałej i zmiennej informacji do katalogu online biblioteki. Tak różnorodną informację powinny udostępnić listy A-Z źródeł elektronicznych, z możliwością przeszukiwania i prezentacji wyników z podziałem na istniejące podkolekcje.

Wykorzystanie e-czasopism przez czytelników Politechniki Wrocławskiej w ostatnich latach zwiększa się o ponad 35% rocznie. Wzrost liczby pobrań artykułów notuje 12 z 14 udostępnionych serwisów (86%), jednak ogólną tendencję wyznaczają największe z nich: Elsevier – 44% i IEEE – 32% ogólnej liczby pobrań w 2007 r. (Rohleder i in., 2008, s. 8-9). Powyższe dane potwierdzają celowość zakupu tych serwisów i zainteresowanie czytelników dostępem do nich. Duża liczba pobrań artykułów może jednak skutkować zmianą modelu cenowego na mniej korzystny dla bibliotek, np. z wyceny opartej o *FTE* lub ceny zależnej od wartości katalogowej na model cenowy oparty na statystykach wykorzystania (*based on usage*), rozwiązania takie stosują m.in. wydawcy czasopisma „Science” oraz kolekcji inżynierskiej IEEE.

Znaczący przyrost liczby materiałów elektronicznych, udostępnionych przez Bibliotekę Politechniki Wrocławskiej, wskazuje na rosnące zainteresowanie różnych grup użytkowników sposobem zdalnego korzystania ze zbiorów Biblioteki. W odniesieniu do zbiorów tradycyjnych, katalogi online powinny oferować zamawianie drogą elektroniczną jak największej liczby zbiorów. Wprowadzane w bibliotekach zmiany powinny umożliwiać wypożyczanie zbiorów tradycyjnych użytkownikom zdalnym, bez konieczności ich osobistej obecności w bibliotece.

BIBLIOGRAFIA

- BOAI (2002). *Budapest Open Access Initiative* [online]; [dostęp: 31.08.2009]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.soros.org/openaccess/read.shtml>>.
- Doliński, Krzysztof; Moskwa, Krzysztof; Urbańczyk, Barbara (2006). Zdalny dostęp do elektronicznych źródeł informacji w środowisku akademickim. W: *Materiały XIII Krajowej Konferencji KOWBAN '2006*. Wrocław, s. 9-14.
- Dudziak, Danuta; Wojtasik, Urszula A. (2007). Czy łatwo kupić zagraniczną książkę elektroniczną? *Biuletyn EBIB* [online], nr 3 (84); [dostęp: 31.08.2009]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.ebib.info/2007/84/a.php?dudziak_wojtasik>.
- E-kształcenie (2009). Wikipedia [online]; [dostęp: 31.08.2009]. Dostępny w World Wide Web: <<http://pl.wikipedia.org/wiki/E-kszta%C5%82cenie>>.
- Furgat, Małgorzata (2008). Oferta usług informacyjnych biblioteki akademickiej oparta na nowych technologiach. W: *Informacja dla nauki a świat zasobów cyfrowych* [online]. Materiały konferencyjne, red. Halina Ganińska; [dostęp: 31.08.2009]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.ml.put.poznan.pl/konf_idn/art/4_1.pdf>.
- G., K. (1996). Polskie strony WWW. Cz. 3: Uczelnie. *Internet*, nr 8 (12), s. 10-13.
- Głazek, Dorota (2014). Wspomaganie badań i dydaktyki w Politechnice Wrocławskiej przez wydawnictwa systemu DONA. W: *Udział bibliotek akademickich w kształtowaniu społeczeństwa informacyjnego w Polsce – potencjał, możliwości, potrzeby. Materiały z konferencji naukowej*. Bydgoszcz: Wydaw. Uczel. ATR, s. 79-91.
- Jaskowska, Małgorzata (2007). *Public relations bibliotek naukowych w Internecie*. Kraków: Wydaw. UJ.
- Komperda, Anna (2007). Dokumentacja dorobku naukowego pracowników Politechniki Wrocławskiej. W: *Biblioteka Politechniki Wrocławskiej 1946-2006* [online]; [dostęp: 31.08.2009]. Dostępny w World Wide Web: <<http://fbc.pionier.net.pl/id/oai:www.dbc.wroc.pl:1740>>.
- Konieczko, Anna (2009). E-edukacja okazją urozmaicenia wiedzy i umiejętności bibliotekarzy. *Biuletyn EBIB* [online], nr 4 (104); [dostęp: 31.08.2009]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.ebib.info/2009/104/a.php?konieczko>>.
- Maciejewska, Łucja; Moskwa, Krzysztof (2007). Konsorcja czasopism elektronicznych w środowisku akademickim. *Biuletyn EBIB* [online], nr 3 (84); [dostęp: 31.08.2009]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.ebib.info/2007/84/a.php?maciejewska_moskwa>.
- Maciejewska, Łucja; Urbańczyk, Barbara (2002). Baza „Czasopisma Zagraniczne w Bibliotekach Wrocławskich” jako efekt współpracy bibliotek naukowych w środowisku. W: *Udział bibliotek akademickich w kształtowaniu społeczeństwa informacyjnego w Polsce – potencjał, możliwości, potrzeby*. Bydgoszcz: Wydaw. Uczel. ATR, s. 187-199.
- Maciejewska, Łucja; Urbańczyk, Barbara (2006). Kształcenie użytkowników informacji elektronicznej – kursy ogólnopolskie organizowane przez Bibliotekę Politechniki Wrocławskiej. W: *E-włączenie czy e-wyobcowanie?* [online]; [dostęp: 31.08.2009]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.inib.uj.edu.pl/wyd_inib/s3_z2/maciejewska-n.pdf>.
- Maciejewska, Łucja; Urbańczyk, Barbara; Szarski, Henryk (2000). *Potrzebne przetrwa, czyli X-lecie „Środowiskowego katalogu czasopism zagranicznych w bibliotekach Wrocławia”*. *Bibliotekarz*, nr 11, s. 13-16.
- Makarska-Deszcz, Barbara; Uniejewska, Anna (2001). Tworzenie serwisu WWW wyznaniem dla bibliotek. Z doświadczeń Biblioteki Politechniki Wrocławskiej. *Praktyka i Teoria Informacji Naukowej i Technicznej*. T. 9, nr 3, s. 50-52.
- Malak, Piotr (2007). Interfejs użytkownika katalogu bibliotecznego online – propozycja usprawnienia. *Przegląd Biblioteczny*, z. 2, s. 252-260.
- Nabiałczyk, Karina (2007). Organizacja zdalnego dostępu do licencjonowanych elektronicznych zasobów informacji w bibliotekach uczelni wyższych. *Przegląd Biblioteczny*, z. 2, s. 221-232.
- Nahotko, Marek (2007). *Naukowe czasopisma elektroniczne*. Warszawa: Wydaw. SBP.
- Piotrowicz, Grażyna (2006). Cyfrowa przyszłość, czyli biblioteki w erze informacji. W: *Biblioteki XXI wieku. Czy przetrwamy?* [online]. EBIB Materiały konferencyjne nr 16; [dostęp: 31.08.2009]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.ebib.info/publikacje/matkonf/biblio21/sesja6ref2.pdf>>.
- Piotrowska, Ewa; Zając, Renata M. (2005). Szkolenie użytkowników w Bibliotece Głównej Akademii Pedagogicznej w Krakowie. *Biuletyn EBIB* [online], nr 1 (62); [dostęp: 31.08.2009]. Dostępny w World Wide Web: <<http://ebib.oss.wroc.pl/2005/62.php>>.

- Portacha, Alicja; Żochowska, Joanna; Kamiński Andrzej (2003). Usługi biblioteczne w nauczaniu na odległość – założenia. W: *Edukacja na odległość: nowe technologie w informacji i bibliotekarstwie*. Materiały konferencyjne pod red. M. Kocójowej. Kraków: Wydaw. UJ, s. 174-179.
- Potempa, Aureliusz (2009). Szkolenie biblioteczne on-line w Bibliotece Głównej Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie. *Biuletyn EBIB* [online], nr 4 (104); [dostęp: 31.08.2009]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.ebib.info/2009/104/a.php?potempa>>.
- Rogowska, Edyta; Budek, Dagmara (2006). Formy szkolenia użytkowników informacji w Bibliotece Głównej Akademii Medycznej w Szczecinie. W: *25. Jubileuszowa Konferencja Problemowa Bibliotek Medycznych. Kształcenie użytkowników naukowej informacji medycznej – koncepcje i doświadczenia* [online]. EBIB Materiały konferencyjne nr 14; [dostęp: 31.08.2009]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.ebib.info/publikacje/matkonf/25kpbm/rogowska_budek.php>.
- Rohleder, Regina (2007). Zbiory Politechniki Wrocławskiej w Dolnośląskiej Bibliotece Cyfrowej. W: *Biblioteka Politechniki Wrocławskiej 1946-2006* [online]; [dostęp: 31.08.2009]. Dostępny w World Wide Web: <<http://fbc.pionier.net.pl/id/oai:www.dbc.wroc.pl:1740>>.
- Rohleder, Regina; Szarski, Henryk; Talarczyk-Malcher, Łucja; Uniejewska, Anna (2001). *Działalność systemu biblioteczno-informacyjnego w roku akademickim 2000/2001*. Raporty Bibl. Gł. OINT PWr., Ser. U, nr 180.
- Rohleder, Regina; Szarski, Henryk; Uniejewska, Anna (2007). *Działalność systemu biblioteczno-informacyjnego Politechniki Wrocławskiej w roku akademickim 2006/2007*. Raporty Bibl. Gł. OINT PWr., Ser. U, nr 198.
- Rohleder, Regina; Szarski, Henryk; Uniejewska, Anna (2008). *Działalność systemu biblioteczno-informacyjnego Politechniki Wrocławskiej w roku akademickim 2007/2008*. Raporty Bibl. Gł. OINT PWr., Ser. U, nr 205.
- Sapa, Remigiusz (2005). *Benchmarking w doskonaleniu serwisów WWW bibliotek akademickich*. Kraków: Wydaw. UJ.
- Sapa, Remigiusz (2008). Potencjał bibliotecznych katalogów online w zakresie sprzyjania zjawisku przypadkowego pozyskiwania informacji o literaturze naukowej. *Przegląd Biblioteczny*, z. 1, s. 87-107.
- Stępnik, Jolanta (2004). Europa wobec wzrostu cen czasopism – warunki zjednoczenia. W: *Konferencja Polskie biblioteki akademickie w Unii Europejskiej* [online]; [dostęp: 31.08.2009]. Dostępny w World Wide Web: <<http://bg.p.lodz.pl/konferencja2004/pelneteksty/stepniak.pdf>>.
- Szarski, Henryk; Urbańczyk, Barbara (2005). Ogólnopolskie Konsorcjum Chemical Abstracts – sześciolletnie doświadczenia Biblioteki Politechniki Wrocławskiej. W: *Materiały konferencji Infobazy 2005. Bazy danych dla nauki*. Gdańsk: Centrum Informatyczne TASK, s. 151-156.
- Szczepeńska, Barbara, red. (2007). *IV Ogólnopolska Konferencja EBIB Internet w bibliotekach Open Access* [online]. EBIB Materiały konferencyjne nr 18; [dostęp: 31.08.2009]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.ebib.info/publikacje/matkonf/mat18/>>.
- Utrata, Irmina (2006). Edukacja biblioteczno-informacyjna użytkowników bibliotek akademickich. W: *25. Jubileuszowa Konferencja Problemowa Bibliotek Medycznych. Kształcenie użytkowników naukowej informacji medycznej – koncepcje i doświadczenia* [online]. EBIB Materiały konferencyjne nr 14; [dostęp: 31.08.2009]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.ebib.info/publikacje/matkonf/25kpbm/utrata.php>>.
- Wojtasik, Urszula A. (2005). Organizowanie dostępu do książek elektronicznych. W: *II Seminarium: Gromadzenie zbiorów – sztuka wyboru* [online]. EBIB Materiały konferencyjne nr 11; [dostęp: 31.08.2009]. Dostępny w World Wide Web: <<http://ebib.oss.wroc.pl/matkonf/grom2/wojtasik.php>>.
- Wojtczak, Jadwiga (2007). Dwa systemy – próba porównania pierwszego i obecnego systemu komputerowego w Bibliotece Politechniki Wrocławskiej. *Bibliotekarz*, nr 3, s. 19-23.
- Zieliński, Zbigniew E. (2006). Systemy informatyczne w zarządzaniu e-learning. W: *Konferencja: Rola informatyki w naukach ekonomicznych i społecznych* [online]. Zeszyty Naukowe WSH, nr 2; [dostęp: 31.08.2009]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.sceno.edu.pl/cms_tmp/1958_zeszyt2-ebook.pdf>.

Krzysztof Moskwa
Main Library and Information Center
Wrocław University of Technology
e-mail: krzysztof.moskwa@pwr.wroc.pl

**INFORMATION RESOURCES AND COMPUTER TOOLS SUPPORTING
E-LEARNING IN ACADEMIC LIBRARIES. VARIOUS FORMS OF WORK
WITH REMOTE USER AS EXPERIENCED BY THE MAIN LIBRARY AND
INFORMATION CENTER OF WROCLAW UNIVERSITY OF TECHNOLOGY**

KEYWORDS: Academic library. E-learning. Webpage. OPAC. Databases. E-journals. E-books. Open Access. Remote access. Link server. A-Z list. Metasearch engine.

ABSTRACT: The author discusses all activities of Main Library and Information Center of Wrocław University of Technology related to offering and improving access to electronic resources. Various methods of work with remote users are presented, in particular those that may be implemented in e-learning. Information resources and computer tools of the Library are described, unique as a whole for the Library but shared in many cases with other academic libraries in Poland. The author points to changes in the use of e-resources over the last several years in one of the largest libraries of Polish technology universities.

Artykuł w wersji poprawionej wpłynął do Redakcji 29 września 2009 r.

Elżbieta Szawerdo
Katedra Hungarystyki, Wydział Neofilologii
Uniwersytet Warszawski
e-mail: eszawerdo@wp.pl

POLONICA W WĘGIERSKIM CZASOPIŚMIE „NYUGAT”

Elżbieta Szawerdo jest absolwentką Uniwersytetu Warszawskiego (Katedra Hungarystyki i Wydział Pedagogiki). Od 1995 r. pracuje w Katedrze Hungarystyki, prowadzi zajęcia m.in. z historii literatury węgierskiej oraz z wiedzy o kulturze węgierskiej. W 2003 r. otrzymała tytuł doktora nauk humanistycznych w zakresie literaturoznawstwa. Wyniki swoich badań opublikowała w pracy monograficznej *„Nyugat” na Węgrzech*, *„Wiadomości Literackie” w Polsce* (2006). Jest autorką publikacji głównie z zakresu komparatystyki oraz recepcji literatury węgierskiej w Polsce, m.in.: *Utwory socjograficzne i dokumentalne w węgierskiej literaturze okresu międzywojennego*, *„Acta Philologica”* 1998, nr 25, s. 131-141, *Két szerkesztő – Osvát Ernő a „Nyugatban” és Mieczysław Grydzewski a „Wiadomości Literackie –ben”*, *„Hungarológia”* 1999, 1-2 sz., 118-128 o., *Bajki Gás-pára Heltaiego i Biernata z Lublina W: Lengyelek és magyarak a XVI. századi Európában, Balassi Bálint és Báthory István kora. Materiały z konferencji zorganizowanej w Krakowie 27-28 kwietnia 2004 r.*, s. 245-254.

SŁOWA KLUCZOWE: „Nyugat”. Polonica. Kultura polska. Literatura polska.

ABSTRAKT: „Nyugat” to najbardziej uznane węgierskie czasopismo literackie, wydawane w l. 1908-1941, skupiające najwybitniejszych przedstawicieli ówczesnego życia kulturalnego Węgier. Jego głównym celem było wspieranie rozwoju rodzimej literatury w oparciu o nowoczesne, europejskie prądy literackie. Na jego łamach pojawiały się przekłady, artykuły i recenzje poświęcone literaturze obcej. Wśród nich można znaleźć także polonica. Na uwagę zasługują artykuły dotyczące polskiej literatury i wydarzeń kulturalnych, popularyzujące polską kulturę oraz te dotyczące ówczesnej sytuacji politycznej Polski.

PROFIL CZASOPISMA „NYUGAT”

W 2008 r. Węgrzy obchodzili stulecie powstania „Nyugatu”, najważniejszego w tym kręgu kulturowym czasopisma literackiego, wydawanego w l. 1908-1941 i skupiającego czołowych węgierskich poetów oraz pisarzy, pragnących zerwać z nurtem ludowo-narodowym, obecnym w węgierskiej literaturze jeszcze na początku XX w. Głównym celem podejmowanych przez nich działań było nadanie rodzimej literaturze nowego oblicza. Tytuł czasopisma – wybrany spośród kilku propozycji i oznaczający „Zachód” – wzbudzał kontrowersje, ale sugerował też otwarcie jego redakcji na nowe kierunki lite-

rackie i na literaturę zachodnią. Długi okres ukazywania się i wysoki poziom merytoryczny zawdzięczał „Nyugat” swoim redaktorom, m.in. Ignotusowi (pseud. Hugó Veigelsberga) i Ernő Osvátowi, czołowym „organizatorom ówczesnego życia literackiego”. Ernő Osvát – rolę, jaką odegrał w historii węgierskiej literatury można porównać z tą pełnioną u nas przez Mieczysława Grydzewskiego, redaktora „Wiadomości Literackich” – miał niezwykłą intuicję w odkrywaniu nowych talentów, doskonale potrafił oceniać wartość literacką nadsyłanych do druku tekstów. Po jego śmierci (1929) redakcję prowadzili Mihály Babits i Zsigmond Móricz.

Na początku XX w., do wybuchu I wojny światowej, w sztuce europejskiej dominowały subiektywizm i witalizm, reprezentowane przez Schopenhauera, Nietzschego i Bergsona. Do innych nurtów filozoficznych należały też: szkoła neokantyzmu, teoria poznania Windelbanda i Richtera, mądrość sztuki głoszona przez Diltheya, Sprengera i Stimmela oraz psychologia Freuda. To właśnie one wpłynęły na profil „Nyugatu” (Pomogáts, 1976, s.167). Aladár Komlós pisał, że w tytule tym połączyły się „jesień, zima, wiosna i lato” (Komlós, 1978, s.11). Zwracał uwagę, że oto „w rękach pisarzy pojawiały się dzieła Nietzschego, Anatola France’a, Marksa i Freuda” (Komlós, 1978, s.11). Na łamach „Nyugatu” publikowano artykuły dotyczące naturalizmu, impresjonizmu i symbolizmu. Za granicą kierunki te wzajemnie się zwalczały, na Węgrzech jednak trwały obok siebie (Komlós, 1978, s.11). Ważną rolę w kreowaniu oblicza węgierskiego pisma miały również symbolizm i secesja. Niektórzy z badaczy literackich porównywali „Nyugat” z francuskimi i niemieckimi czasopismami końca wieku – z popularyzującym symbolizm „Mercure de France” i wydawanym w Berlinie secesyjnym pismem „Pan” (Vargha, 1977, s. 31). Spośród polskich czasopism literackich okresu międzywojennego najbliższe były mu wspomniane „Wiadomości Literackie”.

Dla literatury węgierskiej „Nyugat” był oknem na świat. Rónay stwierdził to tak „jakby małe okienka domu wymienić na trzyczęściowe duże okna (...), przez które wpada dużo światła i dochodzą nowe głosy” (Rónay, red., 1971, s. 23). W l. 1918-1919 czasopismo otworzyło się także na literaturę zza wschodniej granicy. Mihály Földi napisał pełen entuzjazmu tekst o Maksymie Gorkim, a w późniejszym okresie artykuły o rosyjskich, a także radzieckich pisarzach pojawiały się coraz częściej.

Na łamach „Nyugatu” dominowała jednak literatura francuska. Ignotus był entuzjastą twórczości Gustawa Flauberta, także Guy de Maupassanta (Dénes, 1972, s.106). Ernő Osvát z kolei najbardziej pociągał Goethe ze swoim akademizmem i Balzac, którego cenil za realizm (Fráter, 1987, s. 136). Wpływy francuskie można dostrzec w poezji Endre Adyego. Najwięcej artykułów w „Nyugacie” poświęcono powieściom Stendhala, Balzaca, Flauberta, Maupassanta; uznaniem cieszył się również Anatol France. Jeśli chodzi o poetów, to najczęściej pisano o Charles’u Baudelaire i Paulu Valérym. Autorami tychże tekstów byli Dezső Szabó i Árpád Tóth. „Począwszy od lat dwudziestych nie było większego wydarzenia literackiego we Francji, o którym nie wspomniano by w Nyugacie” – pisał Harsányi (Harsányi, 1942, s. 25). Od czasu, kiedy Mihály Babits zlecił Álbertyowi Gyergyaiemu prowadzenie działu zagranicznego, literatura francuska jeszcze częściej gościła na łamach czasopisma. Najwięcej artykułów o niej i przekładów z języka francuskiego ukazało się w 1935 r.: aż – 36; dla porównania wcześniej w 1911 było ich 32, najmniej zaś w 1924, tylko 7 (Harsányi, 1942, s. 94). Zdecydowanie mniej miejsca poświęcano w „Nyugacie” literaturze niemieckiej i angielskiej.

W stosunku do licznych – jak wspomniano – artykułów na temat literatury francuskiej, niemieckiej, rosyjskiej i angielskiej, tych dotyczących polskiej w „Nyugacie” było niewiele. Fakt ten wynikał zapewne ze słabej znajomości twórczości polskich autorów na Węgrzech w okresie międzywojennym¹, mimo to można jednak dostrzec zainteresowanie jego redakcji również polską prozą i poezją.

RECEPCJA LITERATURY POLSKIEJ NA WĘGRZECH W OKRESIE MIĘDZYWOJENNYM

Dla pełnego zrozumienia problematyki poloniców na łamach „Nyugatu” należy poczynić kilka uwag odnoszących się do recepcji literatury polskiej na Węgrzech w okresie międzywojennym. Duży wkład w jej popularyzowanie miał János Tomcsányi, którego Adorján Divéky, węgierski historyk i badacz stosunków polsko-węgierskich, nazwał „gorącym patriotą węgierskim i szczerym bezinteresownym przyjacielem Polski” (Divéky, 1937, s. 3). W 1932 r. János Tomcsányi otrzymał nagrodę polskiego PEN Clubu przede wszystkim w uznaniu za przekład *Chłopów* Reymonta. W tym samym roku uhonorowano go Krzyżem Komandorskim Orderu Odrodzenia Polski. W 1933 r. Tomcsányi wydał książkę pt. *Polska*, w której obok szkiców politycznych i społecznych znalazł się esej poświęcony polskiej literaturze i kulturze. Prezentację dziejów polskiej literatury zaczął Tomcsányi od *Bogurodzicy*, zakończył zaś na charakterystyce Młodej Polski (Tomcsányi, 1933).

Inną ważną pozycją, stanowiącą wtedy źródło informacji o Polsce, była książka *Polska i Węgry. Stosunki polsko-węgierskie w historii, kulturze i gospodarstwie*, wydana pod redakcją Károlya Huszára (1936, wydania w języku polskim i węgierskim). Ten okazały album, liczący czterysta stron, wzbogacono ośmiuset fotografiami. I jakkolwiek artykuły w nim zamieszczone miały przeważnie charakter propagandowy – szczególnie te, dotyczące polityki i gospodarki – to jednak większość tekstów o kulturze, w tym także o literaturze, zdaje się cechować obiektywizm. Można przeczytać tu artykuł autorstwa Juliana Krzyżanowskiego, który przedstawia dzieje polskiej literatury, poczynając od kronik Galla-Anonima, kończąc zaś na literaturze powstałej po 1918 r. Podobnie jak Tomcsányi, tak i Krzyżanowski nie wspomina o skamandrytach, choć zaznacza, że „w pokoleniu (...) młodzieży poetyckiej raz po raz wybijają się nowe talenty poetyckie, rokując niepospolite nadzieje na przyszłość” (Krzyżanowski, 1936, s. 153) i że poeci ci „wyzbyli się tych akcentów polityczno-narodowych, które cechowały ich poprzedników od czasów romantyzmu” (Krzyżanowski, 1936, s. 153). Do reprezentantów powojennego pokolenia zalicza on: Juliana Tuwima, Kazimierza Wierzyńskiego, Kazimierę Iłakowiczównę i Marię Pawlikowską. O Antonim Słonimskim pisze, że był „doskonałym publicystą literackim [i] dał kilka świetnych komedii o zabarwieniu wybitnie satyrycznym” (Krzyżanowski, 1936, s. 153).

Po raz pierwszy nazwa grupy literackiej Skamander pojawiła się dopiero u Istvána Csaplárosa w *Polskiej literaturze na Węgrzech* (1943), który zwracał uwagę, że w l. 1921-1922 stanowiła ona opozycję do Czartaka. Csapláros wymienia przedstawicieli Skamandra, choć – jak zauważa – twór-

¹ Stosunkowo lepiej przedstawiała się sytuacja w zakresie publikacji dotyczących wzajemnych kontaktów politycznych w owym czasie (Cygielska-Guttman, 1988, s. 5).

czość skamandrytów jest nieznaną węgierskiemu czytelnikowi. W 1937 r. w czasopiśmie „Napkelet” ukazały się jedynie tłumaczenia wierszy J. Tuwima autorstwa Árpáda Bardócza (Csapláros, 1943, s. 65).

Jak widać publikacji o polskiej, szczególnie współczesnej, literaturze było wtedy na Węgrzech niewiele, choć trzeba podkreślić, że artykuły na jej temat, nawet jeśli sporadycznie, pojawiały się w prasie literackiej, np. właśnie w „Nyugacie”, którego redakcja nie mogła i nie chciała pozostać obojętna wobec osiągnięć Henryka Sienkiewicza czy Władysława Reymonta, laureatów Nagrody Nobla.

POLONICA NA ŁAMACH CZASOPISMA „NYUGAT” PROBLEMATYKA LITERACKA

W 1913 r. na łamach „Nyugatu” ukazał się artykuł o *Chłopach* Reymonta, autorstwa Ervina Szabó. Polska powieść nie doczekała się wówczas jeszcze tłumaczenia na język węgierski. Szabó odwoływał się do jej niemieckiego przekładu: *Die polnischen Bauern*. Pisał: „nigdy nie wierzyłem, że byłbym zdolny przeczytać jeszcze jakąś kilkutomową współczesną powieść. [...] ta powieść jest lepszym opisem socjologicznym wsi niż sto, stworzonych wedle wszelkich naukowych wytycznych, analiz naukowych” (Szabó, 1913, s. 959). Lektura *Chłopów* przypomniała mu o innych wielkich dziełach literackich, takich jak: *Wojna i pokój* czy *Anna Karenina* Lwa Tołstoja. Szabó uznał jednak powieść Reymonta za wybitniejszą. Wspomina on także o książce Andrzeja Struga *Dzieje jednego pocisku*², akcentując jej doskonałość w obrazowaniu porewolucyjnej Rosji. „Jeśli ktoś chciałby zrozumieć niezrozumiałą i bezmyślną wielką rosyjską rewolucję i kontrrewolucję, i następujące po nich bagno, ludzi i kraj, w którym obok siebie i po sobie żyją i męczennicy [...], przejawy sił moralnych i duchowych ludzkości oraz podłość, nieludzkość, tchórzostwo, nieuczciwość, ciemnotę, służalczość, niewolnictwo: to na podstawie tej książki może to zrobić” stwierdzał (Szabó, 1913, s. 960). Według niego ani *Matka* Maksyma Gorkiego, ani *Sanin* Michaiła Arcybaszewa nie oddają obiektywniej prawdy o rewolucji i wydarzeniach bezpośrednio po niej następujących.

Po ukazaniu się węgierskiego tłumaczenia *Chłopów*, autorstwa Jánoša Tomcsányego, w 1929 r. w „Nyugacie” opublikowano ponadstronicowy artykuł Marcella Benedeka na jej temat. Benedek podkreślał walory utworu, zauważał podobieństwa problemów społeczności wiejskiej w obu krajach. Według niego Reymont „ożywił to, co można by rzec, jest jednakowe we wszystkich europejskich wsiach” (Benedek, 1929, s. 558). Zaznaczył, że problematyka *Chłopów* wykracza poza granice Polski. Dowodził: „nie ma w powieści liryki, najwyżej w opisach, ale i one są ściśle związane z typowymi zjawiskami, jakie są charakterystyczne dla poszczególnych pór roku” (Benedek, 1929, s. 557). Akcentował, że czytelnik wyraźnie staje po stronie chłopów, mimo że autor bezpośrednio nie zdradza swojej sympatii do nich, jakkolwiek sam pochodzi z rodziny chłopskiej. Stwierdzał: „nie ma chłopca, jest jedynie pisarz” (Benedek, 1929, s. 557). Powieść Reymonta porównywał do powieści *Szczere złoto* (Sárarany) Móricza. Pozytywnie ocenił tłumaczenie pisząc, że Tomcsányi słusznie nie starał się naśladować żadnej konkretnej

² Wymienia niemiecki tytuł – *Geschichte einer Bombe*.

węgierskiej gwary wiejskiej, użył jedynie prostego, wiejskiego stylu, dzięki czemu można wyczuć ogólny, ludowy charakter dzieła (Benedek, 1929).

O *Chłopach* Reymonta wspominał także Miksa Fenyő przy okazji recenzji książki Móricza *Motył* (*Pillangó*). Dostrzegł on podobieństwa w twórczości tych dwóch powieściopisarzy. Zaznaczał, że obaj niczym „promienie Roentgena prześwietlają dusze ludzkie” (Fenyő, 1925, s. 73).

Na łamach „Nyugatu” znalazł się także artykuł Aladára Schöpflina poświęcony Henrykowi Sienkiewiczowi (dział „Obserwator”, 1916). Pretekstem do jego powstania była śmierć polskiego pisarza. Schöpflin porównywał polskiego pisarza z węgierskim Mórem Jókaim. Pisał, że Sienkiewicz „pragnął zarejestrować dla nas całą historyczną istotę narodu, ze wszystkimi jego klasami i wszystkimi charakterystycznymi typami. [...] Tym, kim był Matejko w malarstwie, tym Sienkiewicz był w literaturze” (Schöpflin, 1916, s. 794). Stwierdzał, że większość dzieł Sienkiewicza dotyczy polskiej historii, nawet w *Quo vadis* tłem jest walka słabych, uciskanych z silnymi, a moralne zwycięstwo męczenników nad rzymską tyranią to metafora pozbawionej niepodległości Polski. Wspominał także o noweli *Janko Muzykant* oraz o mikropowieści *Bartek Zwycięzca* (Schöpflin, 1916).

W 1929 r. opublikowano artykuł o Bolesławie Prusie i jego powieści *Faraon*. Károly Aszlányi, jego autor, podkreślał, że Prus obiektywnie, niemal bez emocji, nakreślił postaci w swoim utworze. Aszlányi pisał: „dokładnie przedstawia wszystkie uczucia, nie ubierając ich w niepotrzebne, piękne słowa”; „niczym uczone tłumaczy nam religię, obrzędy i zwyczaje egipskie”; „Nie jest to czysta beletrystyka, ale właśnie taka konwencja była potrzebna do napisania tak obszernego dzieła, aby czytało się je bez zmęczenia i z entuzjazmem do końca” (Aszlányi, 1929, s. 707).

W 1930 r. ukazała się w „Nyugacie” recenzja książki Ferdynanda Ossendowskiego *Lenin*. Jej autor, Zoltán Farkas, zarzucał polskiemu pisarzowi, że bohaterowie przez niego przedstawieni nie są w pełni zarysowani, mimo to wróżył jej duży sukces. Pisał: „Na próżno protestują znawcy socjalizmu i naukowcy zajmujący się historią bolszewizmu i stosunkami rosyjskimi, uważając, że książka ta opiera się na błędnie przedstawionych danych, że więcej jest w niej fikcji niż rzeczywistości: będzie się ona podobać” (Farkas, 1930, s. 969). Dalej zaś zauważał, że „jest w niej dużo przesady, jest brukowa i pospolita, ale i tak przykuwa uwagę, wiemy, że niebezpiecznie jest jej wierzyć, ale czytamy ją do końca [...]” (Farkas, 1930, s. 969).

W tym samym roku w dziale „Obserwator” zamieszczono artykuł zatytułowany *Literatura polska*. Składał się on z dwóch części. Pierwsza, autorstwa Menyhérta Lengyela, dotyczyła polskich sztuk teatralnych, a druga, napisana przez Jenő Mohácsiego, polskich prozaików. Wśród polskich dramatopisarzy zostali wymienieni: Juliusz Słowacki, Zygmunt Krasicki, Stanisław Wyspiański, Franciszek Bohomolec, Ignacy Krasicki, Jan Nepomucen Kamiński, Apollon Korzeniowski, Wojciech Bogusławski; nowe pokolenie twórców reprezentowali: Włodzimierz Perzyński, Waclaw Grubiński, Jan Adolf Hertz, Marian Hemar, Zofia Nałkowska i Zygmunt Kawecki. Autor artykułu przyznawał, że większości tych nowych nazwisk nigdy nie słyszał i że głównie nazwisko Gabrieli Zapolskiej jest mu znane. Pozytywnie ocenił jej twórczość, dowodząc: „Wspólną cechą jej sztuk teatralnych jest czysta kompozycja, plastycznie widziane postaci, doskonałe wycucie żywych scen (...) wszystkie jej sztuki mają związek z rzeczywistością” (Lengyel, 1930, s. 504). Lengyel omówił także sztukę Nałkowskiej *Dom kobiet*, której wystawienie – jak zaznaczył –

było w Polsce wielkim wydarzeniem. Uznał ją za „opłakiwanie bohaterów, którzy nie są do końca «czystymi postaciami»” (Lengyel, 1930, s. 505). Oprócz tego podobała mu się komedia Perzyńskiego *Rozum i głupstwo*, mająca – jego zdaniem – wiele wspólnego z ówczesną rzeczywistością i to nie tylko w Polsce. Wykreowane przez Perzyńskiego postaci porównywał do tych przedstawionych w sztukach Bernarda Shawa (*Lekarz na rozdwoju* i *Kandyda*). Z sympatią wypowiadał się o sztukach Herza *Na sprzedaż*³ oraz Hemara *Dwaj panowie B*. Podkreślał, że ta ostatnia „z niebywałą zręcznością, satyrą, zdrowym humorem przedstawia świat pisarzy i aktorów” (Lengyel, 1930, s. 505).

Mohácsi w artykule, traktującym o polskiej prozie, dokonał charakterystyki powieści *Generał Barcz* Juliusza Kadena-Bandrowskiego. Swoją uwagę skoncentrował na realistycznym sposobie przedstawiania bohaterów i rzetelności. Stwierdził, że to „wspaniały literacki dokument o rodzeniu się wielkiego narodu” (Mohácsi, 1930a, s. 506). Wspomniał także o dwóch opowiadaniach Ferdynarda Goetla: *Ludzkość* i *Schmerzenreich*. Oba nawiązują do tematu wojny, ukazywały jej okrucieństwo. W drugim pojawia się motyw węgierski. Jego akcja rozgrywa się w obozie jeńców na pobrzeżu Syrdarii, a jednym z bohaterów jest kuchmistrz Sabo⁴, który do psa krzyczał „kusz”, co po węgiersku oznacza „cicho” (Goetel, 1930). Podsumowując twórczość Goetla, Mohácsi pisał: „być może polscy pisarze cały czas obawiają się tej miękkości, jaką uznajemy za ich cechę narodową na podstawie muzyki Chopina. Być może dlatego obecnie rozwijają w sobie tę precyzję i prostotę oraz precyzję prostoty. Ci, których dzieła przeczytałem, są mistrzami” (Mohácsi, 1930a, s. 507).

Mohácsi zinterpretował też wybrane nowele J. Kadena-Bandrowskiego: *Bogowie*, *Polityka* i *Ostatnie imieniny*. Charakteryzując ostatnią z nich, zaznaczył: „między wierszami wyczułem pewną delikatną uczuciowość, miękkość i muszę powiedzieć: chyba tylko Polak mógł ją napisać” (Mohácsi, 1930a, s. 507). Ponadto wspominał o wierszach Kazimierza Wierzyńskiego zawartych w tomiku *Laur olimpijski*. Uznał go za czołowego przedstawiciela ówczesnej poezji polskiej. Jeden z wierszy Wierzyńskiego *Nogi drzew*, wraz ze zdjęciem poety i jego autografem, opublikowano w jubileuszowym, specjalnym wydaniu „Nyugatu”, które ukazało się z okazji dwudziestopięciolecia pisma⁵. Nazwisko poety figurowało tam m.in. obok takich pisarzy, jak: John Galsworthy, André Gide czy Thomas Mann (Wierzyński, 1932, s. 530). Okrągła rocznica „Nyugatu” zbiegła się wtedy z innym ważnym wydarzeniem w węgierskim życiu literackim, z międzynarodowym kongresem PEN Clubu, który w 1932 r. odbywał się w Budapeszcie. Szefem polskiej delegacji był wówczas J. Kaden-Bandrowski.

O powieści *Z dnia na dzień* F. Goetla pisał Bálint Magyar. Nazwał ją „powieścią powieści”, w której przeplatają się wzajemnie dwa czynniki, codzienne życie pisarza i jego twórczość artystyczna. Z artykułu Magyara można dowiedzieć się, że główny bohater, którym jest sam autor, przebywał w Turkiestanie, tu zakochał się w swojej rodaczce. Goetl długo pracował nad

³ Sztuka ta prawdopodobnie nie ukazała się drukiem. W innym utworze *Przebudzenie* zostały wymienione nieopublikowane utwory J.A. Hertza, wśród których znalazł się tytuł *Na sprzedaż*, najbardziej odpowiadający temu przedstawionemu w artykule, a zatytułowanemu *Dziewczyzna na sprzedaż*.

⁴ Sabo, węgierskie Szabó, to jedno z popularniejszych nazwisk na Węgrzech.

⁵ Wiersz ten dedykowany był „Nyugatowi”, jego węgierski tytuł to *Falábak*. Autorka nie odnalazła go w polskich tomikach wierszy K. Wierzyńskiego.

powieścią. Ta jednak okazała się pełna niedociągnięć. Jej pisanie sprawiało pisarzowi ogromny trud, od którego pragnął jak najszybciej się uwolnić. Magyar podkreślał, że jakkolwiek forma powieści Goetla jest ciekawa, to jednak nie jest on w tej dziedzinie prekursorem (Magyar, 1934, s. 512).

W 1936 r. pojawiła się w „Nyugacie” recenzja *Nie-boskiej komedii* Zygmunta Krasińskiego. Jej autor, Aladár Schöpflin, zauważył wątki bajronowskie w utworze. Przedstawił postać głównego bohatera dramatu, hrabiego Henryka. Ważna dla Schöpflina okazała się druga część *Nie-boskiej...* i jej wymowa: rewolucja niesie ze sobą chaos i nie przyczynia się do budowy nowego społeczeństwa. Schöpflin wysoko ocenił dzieło Krasińskiego. Podkreślił, że należy ono do klasyki polskiego romantyzmu. Miał jednak zastrzeżenia do kompozycji utworu i wynikających z tego tytułu trudności z jego możliwościami inscenizacyjnymi. Zwrócił uwagę na jego doskonałe tłumaczenie autorstwa Lórinca Szabó (Schöpflin, 1936, s. 462).

W 1935 r. w rubryce „Obserwator” pojawiła się recenzja *Zazdrości i medycyny* Michała Choromańskiego Sophie Török. Napisała ona, że na początku książki polskiego pisarza nie spodobała się jej. Przyznała, że zirytował ją sposób, w jaki autor już na wstępie tworzy nastrój grozy i tajemniczości, ale do powieści wróciła po kilku tygodniach, by ocenić ją jednak jako interesującą mimo niezbyt udanego początku i kompozycji, która według niej jest „sztuczna i naiwna” (Török, 1935, s. 423).

Do poloników opublikowanych w „Nyugacie” należy zaliczyć także recenzje Miksy Fenyő dotyczące wierszy Gézy Gyóniego, wydanych pod tytułem *Na polskich polach, przy obozowym ognisku*. Te powstały w czasie I wojny światowej podczas oblężenia Przemyśla, poeta odbywał tu służbę wojskową (Fenyő, 1915, s. 1234.). Inny polski akcent można odnaleźć w antywojennej powieści Józsi Jenő Tersánszkyego *Do widzenia, moja droga*, publikowanej w „Nyugacie” w 1916 r. (Tersánszky, 1916).

Pochlebnie o działalności polskiego PEN Clubu wyrażał się Jenő Mohácsi w artykule *Znaczenie PEN Clubu*, napisanym po kongresie tej organizacji, który odbywał się w Warszawie i w którym uczestniczył. Jego entuzjazm wzbudzały inicjatywy podejmowane przez polski oddział w celu promocji rodzimej literatury, np. broszury i książki dotyczące historii Polski i współczesnej literatury polskiej, rozdawane podczas kongresu. Jego zdaniem węgierscy pisarze powinni wziąć przykład z Polaków i wykorzystać międzynarodowy kongres PEN Clubu, mający się odbyć w Budapeszcie w 1932 r., do promocji literatury węgierskiej (Mohácsi, 1930b).

W KRĘGU POLSKIEJ KULTURY

Czasopismo „Nyugat” w latach międzywojennych zdawało relacje ze wszystkich ważniejszych wydarzeń związanych z polską kulturą prezentowaną na Węgrzech. Na uwagę zasługuje artykuł poświęcony wystawie polskiego malarstwa w Salonie Narodowym w 1928 r. Jego autor podkreślał, że jest ono znane węgierskiemu odbiorcy z obrazu Jana Matejki *Bitwa pod Warną* oraz rysunków kredą Artura Grottgera, nawiązujących do powstania 1863 r., które to dzieła można było zobaczyć w Muzeum Sztuk Pięknych w Budapeszcie. Nawiązał także do wystawy polskich twórców, mającej miejsce w 1910 r. Wspominał o Julianie Fałacie, Stanisławie Wyspiańskim, Teodorze Axentowiczu i Józefie Mehofferze. Szczególną uwagę zwrócił na wysta-

wę rzeźb Xawerego Dunikowskiego oraz płaskorzeźby Jana Szczepkowskiego (Fónagy, 1928).

W 1926 r. w „Nyugacie” zamieszczono pozytywną recenzję wystawy polskich grafików, która odbyła się w Salonie Narodowym. Przywołano nazwiska: Feliksa Jasińskiego, Ignacego Łopieńskiego, Józefa Pankiewicza i Leona Wyczółkowskiego. Za najwybitniejszego artystę autor recenzji uznał Władysława Skoczylasa, „zwolennika białych sztychów na czarnym tle” (Elek, 1926, s. 284).

W 1938 r. w „Nyugacie” dokonano omówienia kolejnej wystawy polskich artystów plastyków, mającej miejsce w budapeszteńskim Muzeum Sztuk Pięknych. Autorem tekstu był Zoltán Farkas. Polska wystawa przedstawiała malarstwo, rzeźbę, grafikę i tkaniny artystyczne. Farkas zwracał uwagę na fascynację naszych twórców francuskim impresjonizmem, chociaż uważał, że w polskiej sztuce nadal dominuje naturalizm. Na szczególną uwagę – w jego opinii – zasługuje polska tkanina artystyczna. Nie wymienił jednakże ani jednego nazwiska polskiego twórcy. Były to jedynie ogólne, choć pochlebne uwagi (Farkas, 1938, s. 398).

Do poloników można także zaliczyć recenzję książki Tibora Gerevicha pt. *Włoscy mistrzowie krakowskiej Galerii Czartoryskich*, autorstwa Artura Eleka (Elek, 1919). Zawierała ona opinię o krakowskim muzeum. Wymieniono najważniejsze zabytki, które można tu podziwiać, w tym *Damę z łasiczką* Leonarda da Vinci. Elek w podsumowaniu napisał, iż krakowska galeria może być dumna, że doczekała się publikacji, przedstawiającej ją w tak bardzo pozytywnym świetle.

Innym polskim akcentem jest opublikowana w „Nyugacie” recenzja książki Ewy Curie o Marii Curie Skłodowskiej (1938). Sophie Török przedstawiła w niej życiorys polskiej uczzonej, zwracając uwagę na umiejętność pogodzenia przez nią pracy zawodowej z życiem rodzinnym (Török, 1938).

SPRAWY POLSKI W „NYUGACIE”

Na łamach „Nyugatu” publikowano polonica dotyczące nie tylko kultury i literatury, ale również spraw związanych z sytuacją polityczną Polski. I tak na przykład, Miksa Fenyő w artykule *Królestwo Polskie* (1916) wiele uwagi poświęcił jej dążeniom do niepodległości. Pisał o nadziei, jaką Polacy wiążą z I wojną światową i o ich opowiedzeniu się po stronie państw Ententy. Fenyő podawał w wątpliwość, czy rzeczywiście mocarstwom zależy na niepodległości Polski. Zastanawiał się, jak będą wyglądać jej granice po zakończeniu wojny. Według niego były niewielkie szanse na to, aby Księstwo Poznańskie i Prusy znalazły się w granicach państwa polskiego. Podobnie patrzył na przynależność Galicji do Polski. Zaznaczał, że choć cieszy się ona dużą autonomią, to jednak należy do Austrii, która nie zrezygnuje z niej tak łatwo, choćby dlatego, że jest ona dla niej ważnym rynkiem zbytu (Fenyő, 1916).

Zaskakuje artykuł Miksy Fenyő pt. *Hrabia Gyula Andrásy*⁶. Andrásy wystąpił z propozycją przyłączenia Polski do monarchii austro-węgierskiej oraz nadania jej dużej autonomii, szczególnie w dziedzinie kultury. Fenyő zgadza się z nim, gdyż takie rozstrzygnięcie „leży w interesie pokoju i rozwoju

⁶ Gyula Andrásy (1860-1929) polityk węgierski, ostatni austriacko-węgierski minister spraw zagranicznych, syn Gyuli Andrásyego (1823-1890), także polityka, uczestnika walk niepodległościowych 1848/49.

kultury w Europie” (Fenyő, 1917, s. 1077). Podobny pogląd wyraził Oszkár Gellért w artykule *Książka hrabiego Gyuli Andrásyego o problemach wojny światowej*. Znajduje się w nim teza, że „o całkowicie samodzielnym Królestwie Polskim nie może być mowy” (Gellért, 1917, s. 61). Nie leży to w interesie Polski, dla której jedynym dobrym rozwiązaniem jest przyłączenie do Niemiec albo do Austro-Węgier (Gellért, 1917, s. 61).

Po zakończeniu I wojny światowej nadal pojawiały się spekulacje dotyczące przyszłości Polski. Gyula Andrásy wciąż sygnalizował, że Polska powinna zostać włączona do Austro-Węgier i mieć te same prawa, co inne kraje wchodzące w skład monarchii habsburskiej (Andrásy, 1918, s. 20). W tym samym numerze „Nyugatu” w podobnym tonie o losach powojennej Polski wypowiadał się Oszkár Gellért (Gellért, 1918). Jak widać, idea wzmocnienia monarchii austro-węgierskiej przez przyłączenie do niej Polski miała na Węgrzech wielu zwolenników. Nie pozostawało to jednak w zgodzie z dążeniami niepodległościowymi Polaków i rozpadem samych Austro-Węgier.

Do sytuacji Polaków w poszczególnych zaborach nawiązywano w artykułach dotyczących problemów narodowościowych na Węgrzech. W 1910 r. Ignotus w tekście zatytułowanym *István Tisza a problemy narodowościowe* ukazywał ich trudne położenie w zaborze pruskim: brak pracy, biedę, ale i determinację. Zwracał uwagę, że wielu z nich zdobyło wykształcenie i wzbogaciło się, że kultywują narodowe tradycje i że starają się odzyskać ziemie, które niegdyś odebrała im hakata. Konkludował: „Wszystkie działania Niemiec Pruskich skonsolidowały naród polski żyjący na tym terytorium” (Ignotus, 1910, s. 929). O sytuacji Polaków pod zaborem rosyjskim pisał z kolei Géza Feleky. Według niego rozwój przemysłu w Rosji sprawił, że Polacy zaczęli postrzegać Rosjan nie tylko jako wrogów, ale także jako tych, którzy zapewniają im pracę i rynki zbytu, choć jednocześnie zaznaczał, że Polacy nadal „wytrwale pielęgnują swój język ojczysty, literaturę i narodowe tradycje” (Feleky, 1915, s. 974).

W kwietniu 1939 r. w ramach cyklu *Dziennik z podróży po Europie* opublikowano artykuł László Cs. Szabó pt. *Wiosna zbrojna – warszawski marsz*. Jego autor dowodził, że największym problemem Polski jest sprawa narodowościowa, w tym stosunki z Ukrainą, oraz reforma rolna. Przywołał w nim nazwiska Józefa Piłsudskiego, Wincentego Witosa i ukraińskiego działacza Jehwena Konowalca, podkreślając ich wpływ na ówczesną historię Europy. Wskazywał na kwestię żydowską. Zaznaczał, że problem antysemityzmu jeszcze w Polsce nie istnieje, ale zważywszy na nastroje w innych krajach europejskich oraz fakt, że mniejszość żydowska wynosi tu ponad 3,5 miliona, może on się pojawić. Nisko oceniał gospodarkę Polski. Wyjątkowo traktował Warszawę, nazywając ją „ostatnim zachodnim miastem na wschodzie” (Szabó, 1939, s. 145), a to głównie dzięki katolicyzmowi i mieszkającej w niej arystokracji. Szabó zamieścił też w swym artykule kilka ciepłych słów pod adresem Polaków. Napisał, że goszcząc w słynnej warszawskiej winiarni u Fukiera, wspominał, że to właśnie Polska udzieliła schronienia wielkiemu, węgierskiemu poecie doby renesansu Bálintowi Balassiemu, a potem – sto lat później – organizującemu powstanie narodowe Franciszkowi II Rakoczemu. To Polska koronowała na króla Stefana Batorego. W artykule nie ma mowy o zagrożeniu Polski ze strony faszystowskich Niemiec, mimo że do wybuchu wojny – jak pokazała historia – zostało zaledwie kilka miesięcy.

PODSUMOWANIE

Na przestrzeni 33 lat istnienia „Nyugatu” opublikowanych w nim poloników nie było aż tak wiele, ale fakt, że mimo słabej recepcji literatury polskiej na Węgrzech, artykuły dotyczące polskiej literatury i kultury w ogóle pojawiały się na łamach tego prestiżowego węgierskiego czasopisma, zasługuje na odnotowanie.

Redaktorzy czasopisma „Nyugat”, które zwracało uwagę na wszystkie ważniejsze wydarzenia literackie w Europie, nie mogli pozostać obojętni na sukcesy polskich prozaików, szczególnie tych, którzy zostali uhonorowani literacką Nagrodą Nobla. Dzięki nim wzrosło zainteresowanie literaturą polską na Węgrzech. Sięgano także do innych tekstów literackich. Na łamach „Nyugatu” obok nazwiska Władysława Reymonta i Henryka Sienkiewicza pojawiły się też nazwiska: Zygmunta Krasińskiego, Bolesława Prusa, Ferdynanda Ossendowskiego, Juliusza Kadena-Bandrowskiego, Ferdynanda Goetla, Michała Choromańskiego. Odmocniła rolę w propagowaniu literatury polskiej na Węgrzech odegrali János Tomcsányi i Adorján Divéki.

Węgierskie czasopismo, w osobnym dziale, prezentowało także relacje z ważniejszych polskich wydarzeń kulturalnych jakie miały miejsce na Węgrzech. Pisano o wystawach polskich artystów w pierwszej połowie XX w. oraz o ich recepcji.

Polonica w „Nyugacie” można znaleźć także w publikacjach dotyczących polityki. Wspólna granica, a także podobne, jeśli chodzi o Polaków i Węgrów, problemy i dążenia niepodległościowe, skłaniały polityków do szukania pewnych paraleli w stosunkach politycznych. Spekulacje dotyczące przyszłości Polski pojawiały się głównie w artykułach publikowanych pod koniec I wojny światowej.

BIBLIOGRAFIA

- Andrássy, Gyula (1918). Nagy Britannia és a béke., *Nyugat*, I köt., 199-210. o.
- Aszlányi, Károly (1929). A fáraó. Boleslav Prus regénye. *Nyugat*, I köt., 707. o.
- Benedek, Marcel (1929). Parasztok. Reymont regénye. *Nyugat*, I köt., 557-558. o.
- Cygielska-Guttman, Elżbieta (1988). *János Tomcsányi 1873-1935. Popularyzator i tłumacz literatury polskiej na Węgrzech*. Warszawa: Wydaw. Uniwersytetu Warszawskiego.
- Csapláros, István (1943). *A lengyel irodalom Magyarországon*. Budapest: [b.w.].
- Dénes, Zsófia (1972). Ignotus a mesterem. *Új írás*, 10 sz., 106-109. o.
- Divéky, Adorján (1937). *Jan Tomcsányi*. Warszawa: Drukarnia Polska.
- Elek, Artur (1919). A Krakói Czartoryski-képtár olasz mesterei. *Nyugat*, I köt., 700-702.
- Elek, Artur (1926). Lengyel grafikusok. *Nyugat*, I köt., 283-284. o.
- Farkas, Zoltán (1930). Lenin-Ossendowski könyve. *Nyugat*, I köt., 969. o.
- Farkas, Zoltán (1938). Kiállítások. *Nyugat*, I köt., 397-399. o.
- Feleky, Géza (1915). Krivoscin. *Nyugat*, II köt., 972-978. o.
- Fenyő, Miksa (1915). Lengyel mezőkön, tábortűz mellett. Gyoni Géza versei. *Nyugat*, II köt., 1234-1236. o.
- Fenyő, Miksa (1916). A Lengyel Királyság. *Nyugat*, II köt., 698-701. o.
- Fenyő, Miksa (1917). Gróf Andrássy Gyula. *Nyugat*, II köt., 1077-1082. o.
- Fenyő, Miksa (1925). Két regény. *Nyugat*, II köt., 73-74. o.
- Fónagy, Béla (1928). Lengyel művészek a Nemzeti Szalonban. *Nyugat*, I köt., 834-835.
- Fráter, Zoltán (1987). *Osvát Ernő élete és halála*. Budapest: Magvető Könyvkiadó.
- Gellért, Oszkár (1917). Gróf Andrássy Gyula könyve a világháború problémáiról. *Nyugat*, I köt., 53-75. o.
- Gellért, Oszkár (1918). Üzenetek Washingtonba, Berlinbe, Budapestre. *Nyugat*, I köt., 254-260. o.

- Goetel, Ferdynand (1937). *Ludzkość*. Warszawa: Gebethner i Wolff.
- Harsányi, Zoltán (1942). *A franciás Nyugat*. Debrecen: Debrecen sz.kir. Város és a Tiszántúli Református Egyházkerület Könyvnyomda-vállalata.
- Ignotus (1910). Jegyzetek, Tisza István és a nemzetiségi kérdés. *Nyugat*, II. köt., 1025-1028. o.
- Krzyżanowski, Julian (1936). *Literatura Polska*. W: *Polska-Węgry. Stosunki polsko-węgierskie w historii, kulturze i gospodarstwie*. Pod red. Huszára Károlya, Budapest – Warszawa. Wydaw. Henryk Forbát.
- Komlós, Aladár (1978). A Nyugat indulása. *Literatúra*, 3-4 sz., 10-13. o.
- Lengyel, Menyhért (1930). Új lengyel színdarabok. *Nyugat*, II. köt., 504-505. o.
- Magyar, Bálint (1934). Napról-napra. Goetel regénye. *Nyugat*, I köt., 512.o.
- Mohácsi, Jenő (1930a). Új lengyel elbeszélők. *Nyugat*, II. köt., 506-507 o.
- Mohácsi, Jenő (1930b). A PEN Club jelentősége. *Nyugat*, II. köt., 874-875. o.
- Pomogáts, Béla (1976). A líra tárgyias fordulója és a Nyugat második nemzedéke. *Irodalomtörténeti közlemények*, 2 sz., 165-179. o.
- Rónay, László, szerk. (1971). *Vallomások a Nyugatról*. Budapest: Petőfi Irodalmi Múzeum.
- Szabó, Ervin (1913). Két regényről. *Nyugat*, II. köt., 959-960. o.
- Szabó, László Cs. (1939). Fegyveres tavasz, Varsói induló. *Nyugat*, II. köt., 136-152.o.
- Schöpflin, Aladár (1916). Sienkiewicz. *Nyugat*, II. köt., 794. o.
- Schöpflin, Aladár (1936). Bemutatók (Pokoli színmjáték). *Nyugat*, II. köt., 462. o.
- Tersánszky, Józsi Jenő (1916). Vizionlátásra drága. *Nyugat*, II. köt., 147-173., 219-243., 301-323. o.
- Tomcsányi, János (1933). *Lengyelország, Vázlatok és tanulmányok*. Budapest: Studium.
- Török, Sophie (1935). Kisebb Bírálókat, Choromanski Michael, Orvosok és betegek. *Nyugat*, I. köt., 423. o.
- Török, Sophie (1938). Éve Curie: Madame Curie. *Nyugat*, II. köt., 146-147. o.
- Vargha, Kálmán (1977). Bevezetés. Program és hívatás. Magyar folyóiratok programcikkeinek válogatott gyűjteménye. Budapest: Gondolat.
- Wierzyński, Kazimierz (1932). Falábak. *Nyugat*, I. köt., 530. o.

Elżbieta Szawerdo

Department of Hungarian Studies

Faculty of Modern Languages

The University of Warsaw

e-mail: eszawerdo@wp.pl

POLONICA IN HUNGARIAN PERIODICAL „NYUGAT”

KEYWORDS: „Nyugat”. Polonica. Polish culture. Polish literature.

ABSTRACT: „Nyugat” was the most acclaimed Hungarian periodical in the field of literature studies published in the years 1908-1941 which attracted the most prominent representatives of contemporary Hungarian cultural life. Its mission was to support the development of Hungarian literature based on modern European literature trends. „Nyugat” published translations of foreign literary pieces as well as papers and reviews of foreign literature, including polonica. The most interesting ones discussed Polish literature and cultural events and presented contemporary political situation of Poland.

Artykuł w wersji poprawionej wpłynął do Redakcji 22 listopada 2009 r.

Redakcja „Przełądu Bibliotecznego”

Kiedy w numerze 2/2009 PB, na stronach 177-181 w tekście *Library anxiety*, P. Marzena Świgoń oznajmiła, że o książce autorstwa A. G. Onwnegbuzie, J. Q. Jiao, Sh. L. Bostick *Library anxiety. Theory, research and applications* (Lanham: The Scarecrow Press, 2004) nikt w Polsce nie słyszał, zdziwiłem się mocno. Nie samej autorce, bo jest u nas w zwyczaju, że czyta się jak najmniej, ale Redakcji, która taki tekst przepuściła. Książkę tę, bez entuzjazmu zresztą, zasygnalizowałem bowiem w numerze 1/2005 PB, s. 116-117. To nie jest tak, że nie można do niej nawiązać wielokrotnie, ale trzeba żeby czasopismo szanowało to, co publikuje.

Tymczasem już w numerze 3/2009 PB na s. 402-407 P. Anna Szczepańska recenzuje drugie wydanie książki Donalda O. Case *Looking for information* (London: Elsevier, 2007) – podając zresztą błędny adres wydawniczy (żadne Bingley? żadne Emerald?), ponieważ pierwotny wydawca tej książki, Academic Press z San Diego został połączony właśnie przez Elsevier. Nieprawdą jest też, że to zupełnie zmieniona edycja wobec pierwotnej: zmieniło się głównie to, że Case wrócił tymczasem z USA do Anglii. Pierwsze wydanie tej książki z 2002 r. zreferowałem w PB nr 4/2002 na s. 371-372, czego ani Autorka, ani Redakcja nie zechciały zauważyć – i już nieważne, czy warta była ta publikacja aż dwóch omówień.

Po prostu czytać się nikomu za bardzo nie chce i jeżeli nawet coś wpadnie w oko, to już nic innego nie. Jeżeli zaś nawet Redakcja pozwala na opinię, że coś, co było na tych łamach publikowane, to tak, jakby nie było, no to pora na jakiś radykalny krok. Mianowicie trzeba będzie kończyć wypisywanie nikomu niepotrzebnych zdań, pod hasłem *Z lektur zagranicznych*. Można byłoby pomyśleć o zmianie tytułatury na *Z lektur dla nikogo*, ale to już chyba w zupełnie innym czasopiśmie.

Jacek Wojciechowski

List wpłynął do Redakcji 26 października 2009 r.

Szanowna Pani Redaktor,

z zainteresowaniem przeczytałem notatkę M. Sączewskiej-Trawickiej *Moduł Gromadzenia Zbiorów w bibliotekach używających systemu komputerowego VTLS w z. 3 („Z warsztatów badawczych”, s. 371-375)*. Sprawa na pewno zasługuje na głęboką refleksję i może dostarczyć materiału do uogólnień. Widziałbym ją w kontekście zjawiska niedokończonyj komputeryzacji bibliotek, jak i w kontekście zagadnień logistyki bibliotecznej, której zasady nakazywałyby zarówno

„zbierać” metadane do przyszłego rekordu bibliograficznego już na etapie gromadzenia, jak i nie wprowadzać do systemu żadnych zapisów, które by stały w sprzeczności z tokiem współkatalogowania. W tym, rzecz jasna, takich, które stwarzałyby zagrożenie korupcją danych wzorcowych. Jak się zdaje, wymogi te okazały się sprzeczne i nie wiem, czy gdziekolwiek zdołano im zadośćuczynić. Na pewnym etapie problem był dyskutowany przez bliskie mi biblioteki użytkujące systemy firmy VTLS, później zaś albo zrezygnowano z całościowych rozwiązań – o czym zdaje się świadczyć notatka p. Sączewskiej – albo też niżej podpisany stracił kontakt z tematem. Jeśli prawdziwie racjonalne rozwiązanie – takie, jakie w największym skrócie zarysowałem powyżej i jakie polegałoby na wykorzystaniu modułu Gromadzenia jako w pełni zintegrowanego z systemem – zostało wypracowane w bibliotekach użytkujących inny system, to bez wątpienia byłoby z pożytkiem tak praktycznym, jak i poznawczym, gdyby przedstawiły je na tych łamach.

Autorka niewiele nam na razie wyjaśnia, głównie dlatego, że rozwinięcie tematu zajmuje jej zaledwie 29 wierszy i że jej „warsztat badawczy” znajduje się jeszcze zdecydowanie we wczesnej fazie rozwoju. Niewprowadzony czytelnik ma prawo i obowiązek zapytać w pierwszej kolejności, czy nieużywane oprogramowanie nie generuje lub nie generowało w przeszłości zbędnych kosztów (o ile jednak pamiętam, biblioteki szybko wyłączyły z nabywanego pakietu inkryminowany moduł, który nazywał się wówczas Acquisitions and Fund Accounting). I szerzej – czy nie ma jeszcze w tych pakietach jakichś nieużywanych modułów. Co się na przykład stało z obsługą księgozbioru dydaktycznego, którą zapewniał moduł o powszechnie niezrozumiałej nazwie Reserve Room, narzucający pewne procedury obsługi studentów, obce (niestety) praktyce polskich bibliotek akademickich?

Moduł Acquisitions był przystosowany do amerykańskich przepisów o ewidencji majątkowej, które nie przewidują prowadzenia przez bibliotekę inwentarza. Stąd oczywiście rozmaite nieporozumienia językowe, takie jak powszechne tłumaczenie terminu *inventory taking*, czyli skontrum jako „inwentaryzacji” (zwłaszcza w materiałach reklamowych firm, które obiecują szybkie „inventory taking” za pomocą technologii RFDI). W USA faktycznym inwentarzem stają się dokumenty kosztowe, archiwizowane wraz ze szczegółowo ustrukturyzowanymi arkuszami opisu. My zaś w Polsce powtarzamy w dużym stopniu te same operacje, najpierw dokonując wpisu w inwentarzu – nie ma znaczenia, prowadzonym manualnie czy elektronicznie – a następnie oddzielnie opisując fakturę.

„Dostosowanie modułu” przez firmę VTLS, Inc., które zapowiada Autorka, to będzie musiał być zupełnie nowy moduł. Czy rzeczywiście go potrzebujemy, jeśli ze względu na cykl obiegu rekordów nie będzie on w pełni zintegrowany z opracowaniem? Czy rzeczywiście firmie opłaci się nad nim pracować, skoro będzie to w dużym stopniu polegało na eliminacji poszczególnych funkcjonalności, a to dlatego, że moduł gromadzenia w systemach amerykańskich to nie tylko księgowość, ale i całe biuro generowania i obsługi zamówień? A może odwrotnie – warto pozostawić moduł w wersji amerykańskiej i wystarać się o zmianę przepisów i procedur? Może są w kraju jakieś środowiska o mocniejszym głosie, którym także by na tym zależało? Bardzo bym się cieszył, widząc, że „Przegląd Biblioteczny” popiera rozwiązania prawdziwie innowacyjne.

Z wyrazami szacunku

Henryk Hollender
Wyższa Szkoła Handlu i Prawa im. R. Łazarskiego

Warszawa, 25.11.2009 r.

**„BIBLIOTEKARZ:
UNIWERSALNOŚĆ I INNOWACYJNOŚĆ PROFESJI”
Ogólnopolska Konferencja Naukowa
(Bydgoszcz, 14-15 maja 2009 r.)**

Ogólnopolska Konferencja Naukowa „Bibliotekarz: uniwersalność i innowacyjność profesji” została zorganizowana przez Katedrę Informacji Naukowej i Bibliologii oraz Bibliotekę Główną Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy. Konferencja zbiegła się w czasie z obchodami czterdziestolecia powstania Wyższej Szkoły Nauczycielskiej w Bydgoszczy, która w drodze dalszego rozwoju stała się fundamentem utworzonego w 2005 r. Uniwersytetu. Celem konferencji była próba zaprezentowania i refleksji nad problematyką zawodu bibliotekarza we współczesnej bibliotece. W jej trakcie poruszane były tematy omawiające stale rosnące wymagania wobec pracowników bibliotek w środowisku nowych technologii oraz zagadnienia związane z podnoszeniem jakości usług świadczonych dla różnych typów użytkowników.

Konferencja spotkała się z dużym zainteresowaniem. Wśród uczestników znaleźli się przedstawiciele środowisk naukowych, jak również praktyków z różnych placówek z terenu całego kraju. Wśród referentów nie brakowało także studentów. Na uwagę zasługuje również fakt, iż wydarzenie tej rangi było organizowane przez bydgoskie ośrodki po raz pierwszy od chwili reaktywacji Katedry Informacji Naukowej i Bibliologii w 2007 r.

W trakcie konferencji wygłoszonych zostało 18 referatów. Obrady podzielono na 3 odrębne sesje tematyczne, które odbyły się w dniach 14 i 15 maja 2009 r. Wszystkie referaty zaprezentowano w auli Mikotoksyn Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy.

Uczestnicy konferencji zostali przywitani przez Katarzynę Domańską, która pełniła rolę gospodarza spotkania. Konferencję zainaugurowały przemówienia honorowych gości. W imieniu władz rektorskich UKW w Bydgoszczy wystąpił prorektor ds. dydaktycznych, dr hab. Andrzej Papuziński, prof. nadzw. UKW. Władze dziekańskie Wydziału Humanistycznego reprezentowali prodziekan ds. nauki dr hab. Małgorzata Świącicka, prof. nadzw. UKW oraz prodziekan ds. dydaktycznych dr hab. Ryszard Nowicki, prof. nadzw. UKW. W trakcie uroczystego otwarcia konferencji wystąpił również dyrektor bydgoskiej Katedry Informacji Naukowej i Bibliologii dr hab. ks. Zbigniew Kropidłowski, prof. nadzw. UKW, który w inauguracyjnym przemówieniu przedstawił krótki zarys historii Katedry.

Pierwszego dnia odbyły się dwie sesje obrad. W trakcie pierwszej – „Internet w pracy bibliotekarzy”, której przewodniczącą była Ewa Głowacka, zaprezentowano 5 referatów. Sesję rozpoczął referat Macieja Werycho i Małgorzaty Zmitrowicz *Google czy bibliotekarz? Potrzeby i oczekiwania użytkowników Internetu w Bibliotece Głównej UKW w Bydgoszczy*. Autorzy omówili wyniki badań an-

kietowych, które zostały przeprowadzone wśród użytkowników Internetu w Dziale Informacji rzeczowej Biblioteki. Badania miały na celu określenie profili informacyjnych studentów UKW, ich potrzeb oraz oczekiwań wobec bibliotekarzy. W referacie przedstawiono dodatkowo analizę sprawności wykorzystania przez respondentów narzędzi i zasobów informacyjnych, dostępnych online, w procesie pozyskiwania wiedzy. Drugi referat, wygłoszony przez Natalię Pamulę-Cieślak *Technologie wyszukiwania informacji w Internecie – bibliotekarze wobec zmian*, przedstawiał wymagania wobec bibliotekarzy w obliczu dynamicznie zachodzących zmian, które stają się coraz bardziej widoczne w przestrzeni informacyjnej współczesnego społeczeństwa. Zaprezentowano specjalistyczne narzędzia wyszukiwania informacji, których znajomość wśród bibliotekarzy okazuje się niezbędna – w kontekście prowadzonych szkoleń bibliotecznych oraz codziennego kontaktu z czytelnikami biblioteki. Trzeci referat *Strony WWW dla urzędzeń mobilnych – nowe wyzwania dla bibliotek* wygłoszony został przez Pawła Marca. Omówiono w nim problematykę optymalizacji bibliotecznych serwisów internetowych dla potrzeb użytkowników wykorzystujących urządzenia mobilne. Następnie referat *Wdrażanie Systemów Zarządzania Treścią w bibliotekach na przykładzie serwisu BIBLIOTEKI.UMK.PL: System Informacyjno-Biblioteczny Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu* zaprezentował Dominik Mirosław Piotrowski. W wystąpieniu przedstawiono najważniejsze elementy oraz funkcjonalności wspomnianego systemu, a także sposób organizacji jego zarządzania, opierający się na pracy bibliotekarzy poszczególnych bibliotek wydziałowych UMK w Toruniu. W systemie tym wybrani pracownicy pełnią rolę administratorów rozbudowanego serwisu tworzonego na platformie systemu zarządzania treścią Joomla. W ostatnim referacie tej sesji pt. *Bibliotekarze i e-learning* Ewa Kurkowska omówiła problematykę organizacji procesów dydaktycznych za pośrednictwem sieci Internet. W referacie położono duży nacisk na przedstawienie nowych kwalifikacji bibliotekarzy, niezbędnych w prowadzeniu kształcenia na odległość.

Drugą sesję zatytułowaną „Bibliotekarz a użytkownicy”, której przewodniczyła Bronisława Woźniczka-Paruzel, otworzył referat pt. *Bibliotekarstwo dziedzinowe* Jacka Wojciechowskiego. W referacie zostały przedstawione problemy współczesnego bibliotekarstwa, związane z obsługą czytelników w ramach wybranych dziedzin nauki. Autor zasygnalizował brak odpowiedniego systemu kształcenia, polityki personalnej oraz współpracy między poszczególnymi instytucjami w zakresie bibliotekarstwa dziedzinowego, które stanowi ważny element środowiska naukowo-informacyjnego współczesnych bibliotek. Tematy związane z obsługą szczególnych typów użytkowników zostały omówione również w wystąpieniu Piotra Nowaka *O paradoksach obsługi pewnych grup użytkowników bibliotek*. Przedstawiono w nim występujące w bibliotekach różnego typu bariery, utrudniające dostęp do różnych usług bibliotecznych. Jak wykazywał autor, zjawisko to jest szczególnie widoczne w przypadku najstarszych użytkowników bibliotek oraz użytkowników młodego pokolenia. Główną przyczynę takiego stanu rzeczy autor upatruje w niedostatecznym przygotowaniu bibliotekarzy do świadczenia usług dla wymienionych typów użytkowników. Zagadnienia związane z oczekiwaniami oraz wymaganiami dzisiejszych użytkowników bibliotek przedstawił również Dariusz Antosiak w referacie *Oczekiwania czytelników wobec Biblioteki Jagiellońskiej*. Przedstawiono w nim wyniki badań ankietowych, które dotyczyły potrzeb oraz oczekiwań użytkowników Biblioteki Jagiellońskiej.

Kolejne referaty drugiej sesji poruszały problematykę zarządzania współczesną biblioteką oraz metod organizacji jej poszczególnych działów. Aldona Chlewicka oraz Katarzyna Domańska przedstawiły referat *Motywatory w pracy bibliotek akademickich*. Autorki trafnie zauważyły, iż jakość świadczonych przez bibliotekę usług w zasadniczy sposób zależy również od odpowiedniej strategii zarządzania kadrami. Opisano m.in. pozapłacowe motywatory dla pracowników bibliotek, mające wpływ na zaangażowanie pracowników, co w konsekwencji

prowadzi do podnoszenia jakości świadczonych usług. Referat oparto na wynikach badań ankietowych, które zostały przeprowadzone wśród pracowników akademickich bibliotek w Bydgoszczy. Temat ten został uzupełniony w wystąpieniu Małgorzaty Całki *Kreatywność bibliotekarzy a zarządzanie zmianami w bibliotece*. Autorka poruszyła kwestie *reengineeringu*, metod zarządzania kadrami oraz indywidualnego rozwoju pracowników bibliotek. Wykazała również, iż w zarządzaniu zmianami w bibliotece decydującą kwestią pozostaje indywidualne zaangażowanie bibliotekarzy. Praktyczną stronę zarządzania bibliotekami zaprezentował także Mirosław Rzeszowski w referacie *Wielozadaniowość bibliotekarza w małej bibliotece*. Główną częścią tego referatu było omówienie różnych sposobów organizacji pracy bibliotekarzy w publicznych bibliotekach powiatowych i gminnych. W tym wypadku przykład stanowiły różnorodne inicjatywy podejmowane w Rejonowej Bibliotece Publicznej w Szubinie, których celem było budowanie społeczeństwa obywatelskiego. Zasygnalizowano, iż ważną cechą bibliotekarzy jest wszechstronność i umiejętność działania na wielu płaszczyznach. Wynika to ze stale rosnących oczekiwań i potrzeb środowiska lokalnego, którym małe placówki muszą sprostać mimo ograniczeń finansowych, z którymi nieustannie się borykają. Poruszane wyżej zagadnienia zostały uzupełnione w kolejnym referacie. W wystąpieniu *Bibliotekarz – nieocenione (i niedocenione) źródło informacji* Monika Kubiak i Teresa Krzyżaniak przedstawiły funkcje oraz rosnące znaczenie działu informacyjno-bibliograficznego w środowisku współczesnej biblioteki akademickiej. Drugą sesję zamykało wystąpienie Pauliny Łapińskiej oraz Małgorzaty Stranc *Kursy wyszukiwania informacji jako sposób kształtowania umiejętności przydatnych w społeczeństwie informacyjnym; rozpoznawanie umiejętności i potrzeb informacyjnych studentów UMK na podstawie badań empirycznych*. Zaprezentowano w nim wyniki badań ankietowych, przeprowadzonych wśród studentów UMK w Toruniu, których celem było określenie stopnia znajomości narzędzi wyszukiwania informacji w sieci Internet.

Trzeciej sesji pt. „Bibliotekarz w środowisku”, zaplanowanej w drugim dniu konferencji, przewodniczył Ryszard Nowicki. Otworzył ją referat Bronisławy Woźniczki-Paruzel pt. *Bibliotekarz w środowisku osób niepełnosprawnych*. Poruszono w nim treści związane z obsługą użytkowników z różnymi rodzajami niepełnosprawności. Zawierał on wiele niezwykle cennych informacji o inicjatywach, które podejmowane są w celu przeciwdziałania dyskryminacji tego typu użytkowników w instytucjach pożytku publicznego. W referacie omówiono problematykę kompetencji współczesnych bibliotekarzy w kontekście obsługi różnego typu użytkowników, a także bariery, stojące na drodze realizacji usług bibliotecznych ze względu na istniejące po obu stronach stereotypy. Powracające kwestie, związane z przygotowaniem bibliotekarzy do pracy z różnymi typami użytkowników, zostały omówione także przez Izabelę Krasieńską oraz Monikę Olczak-Kardas w referacie *Doskonalenie zawodowe bibliotekarzy na przykładzie Biblioteki Głównej Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego Jana Kochanowskiego i Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej w Kielcach w latach 1997-2008*. Autorki omówiły w nim formy doskonalenia zawodowego, podejmowane w kieleckich placówkach bibliotecznych. Opracowanie powstało na podstawie wybranych sprawozdań z działalności bibliotek. Kolejny referat *Czy chciałby pan być bibliotekarzem, czyli co o nas sądzą inni* zawierał analizę społecznego wizerunku bibliotekarza. Został on przedstawiony przez Jolantę Dzieniakowską. Zaprezentowane wnioski oparto na wynikach cyklicznych badań, które prowadził zespół studentów pod kierunkiem autorki. W następnym wystąpieniu *Bibliotekarz 2.0 – nowy zawód przyszłości?* Marta Wontorowska omówiła zagadnienia związane ze sposobami implementacji narzędzi sieciowych z nurtu Web 2.0 w bibliotecznych serwisach internetowych. W referacie scharakteryzowano koncepcję nowej specjalizacji we współczesnym bibliotekarstwie, której pojawienie się wiąże się z nowymi sposobami komunikacji z użytkownikiem. Trzecią sesję konferencji zamykał referat *Drogi do zawodu wybranych bibliotekarzy byd-*

goskich, Kazimierza Adamczyka. Autor przedstawił sylwetki wybitnych bibliotekarzy, którzy swoją działalnością zawodową kształtowali obraz środowiska bibliotecznego w Bydgoszczy.

Po każdej sesji tematycznej przewidziany był czas na dyskusje. Stały się one doskonałą okazją do komentarzy, wyrażania opinii oraz wymiany poglądów. Gorącą wymianę zdań wywołał temat związany z kompetencjami bibliotekarzy szkolnych oraz pozycją bibliotekarzy dziedzinowych w bibliotekach naukowych.

Konferencję uznać należy za udaną. Wygłoszone referaty, bez wątpienia, umacniają w przekonaniu, iż bibliotekarze w Polsce dzięki swojej kreatywności śmiało przełamują wszelkie stereotypy zakorzenione w świadomości społecznej. Bibliotekarzom, jak wynika z prezentowanych referatów, nieobce są nowoczesne technologie, nie brakuje także podejmowanych w wielu placówkach, nawet tych najmniejszych, inicjatyw, które wspierają rozwój społeczeństwa informacyjnego. W kontekście rozwoju zawodowego ważne są sygnalizowane w wielu wystąpieniach procesy podnoszenia kwalifikacji praktycznych, ale również powiększanie wkładu środowiska bibliotecznego w rozwój metod i narzędzi pozyskiwania wiedzy.

Pochwały, które organizatorzy zebrali na zakończenie konferencji przekonują, iż Katedra Informatyki i Biblioteka Główna UKW w Bydgoszczy w roli debiutantów stanęły na wysokości zadania. Udowodniły tym samym swą sprawność organizacyjną oraz potencjał naukowy, które w znaczący sposób wzbogacają macierzystą uczelnię świętującą w 2009 r. swoje czterdziestolecie.

Paweł Marzec

Uniwersytet im. Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy

Tekst wpłynął do Redakcji 30 września 2009 r.

„STARE I NOWE W BIBLIOTECE – WSPÓŁPRACA CZY KONKURENCJA”

Konferencja Naukowa

(Łódź, 3-5 czerwca 2009 r.)

W dniach 3-5 czerwca 2009 r. w Bibliotece Uniwersytetu Łódzkiego (BUŁ) odbyła się konferencja „Stare i nowe w bibliotece – współpraca czy konkurencja”, której celem było podsumowanie dotychczasowego stanu wiedzy w zakresie rozwiązań technologicznych, sposobów organizacji pracy, wykorzystania przestrzeni bibliotecznego, nowych form książek, czasopism i innych dokumentów oraz komunikacji i obsługi czytelników. Szukano odpowiedzi na pytania: Czy i jak nowe rozwiązania techniczne w bibliotece i związane z nimi zmiany organizacyjne współdziałają z tradycyjnymi formami pracy biblioteki?, Czy możliwa i konieczna jest rezygnacja z tradycyjnych metod pracy oraz obsługi czytelników? oraz Czy i jakie odzwierciedlenie w badaniach księgoznawczych i bibliologicznych mają wyżej wymienione zmiany w bibliotekach początku XXI w.?

Trzydniowe obrady podzielono na siedem sesji tematycznych, podczas których wysłuchano 26 wystąpień. Pierwszą sesję – ogólną – rozpoczęły referaty Krzysztofa Migonia (IINiB, UW r.) *Nowoczesność w starej instytucji: kryteria, potrzeby, możliwości* i Ewy Dobrzyńskiej-Lankosz (Biblioteka Akademii Gór-

niczo-Hutniczej w Krakowie) *Tradycja i nowoczesność – temat stary jak świat*, zakreślając tym samym ramy teoretyczne konferencji i ukazując jednocześnie główne trendy przemian we współczesnym bibliotekarstwie naukowym. Ostatnie wystąpienie sesji, przygotowane przez Annę Kamińską (Biblioteka Główna Politechniki Gdańskiej) – *Czy stare może współistnieć z nowym w bibliotece* było pierwszym z cyklu prezentacji, omawiających przemiany w bibliotekach naukowych ostatnich dekad, w tym przypadku na przykładzie Biblioteki Głównej Politechniki Gdańskiej.

Wspomnianą wyżej tematykę rozwinięto w dwóch następnych sesjach, objętych wspólnym tytułem „Przemiany w bibliotekach”. Prowadził je Jan Janiak (emerytowany dyrektor BUŁ). Grażyna Jaśkowiak (Biblioteka Główna Uniwersytetu Gdańskiego) wygłosiła referat *Nowa Biblioteka*, dotyczący organizacji pracy i zbiorów w nowym budynku BGUG. *Wolny dostęp do zbiorów w nowoczesnej bibliotece akademickiej na przykładzie Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego*, a także korzyści z niego płynące dla użytkowników, stanowił przedmiot rozważań Katarzyny Mikołajczyk (BUŁ). Dominika Czyżak (Biblioteka Główna Uniwersytetu w Toruniu) w wystąpieniu *Nic nie może wiecznie trwać, czyli powrót do starych rozwiązań* poruszyła zagadnienie reorganizacji udostępniania zbiorów Biblioteki Uniwersyteckiej w Toruniu. Wszystkie wymienione referaty koncentrowały się na problemach praktycznego wprowadzania nowoczesnych i dostosowywania tradycyjnych usług do potrzeb szybko rozwijających się polskich bibliotek naukowych. Merytoryczną część sesji zakończył komunikat *Działalność biblioteczno-informacyjna Biblioteki Geograficznej UŁ*, przygotowany przez Iwonę Kaczmarek (Biblioteka Geograficzna Uniwersytetu Łódzkiego).

W sesji trzeciej, prowadzonej przez Ewę Dobrzyńską-Lankosz (dyrektor Biblioteki Głównej Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie), wygłoszono trzy wystąpienia. Nowoczesne standardy w zakresie *personal management* wprowadzone w Bibliotece Głównej Uniwersytetu im. A. Mickiewicza w Poznaniu przybliżył jej dyrektor Artur Jazdon w wystąpieniu *Nowoczesne zarządzanie w starych murach*. Udogodnienia dla czytelników i pracowników w nowym budynku Biblioteki Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego omówiła Danuta Konieczna w referacie *Nowa przestrzeń biblioteczna miejscem aktywności użytkowników i pracowników uczelni*. Edyta Kotyńska (Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu) przedstawiła „KATALOGOS” – *innowacyjne rozwiązania współcześnie i w historii Biblioteki Uniwersyteckiej we Wrocławiu*, czyli specyficzne dla BUWr. formy katalogowania zbiorów z perspektywy jej historii.

W drugim dniu odbyły się trzy sesje, przewodniczyła im Danuta Konieczna, dyrektor Biblioteki Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie. Tematyka pierwszej z nich dotyczyła opracowania i ochrony zbiorów. Znalazło się w niej pięć referatów, w których omówiono bieżące problemy bibliotek naukowych w tym zakresie. Sesję rozpoczął referat przedstawicielki Narodowego Uniwersalnego Katalogu Centralnego, Magdaleny Rowińskiej i Agnieszki Kasprzyk pt. *Googlizacja Estreichera, czyli co dalej z tym NUKATEM?* Autorki przedstawiły w nim historię Narodowego Uniwersalnego Katalogu i jego szybki rozwój w dobie coraz szerszego dostępu do Internetu. Kolejne dwa – przybliżyły praktyczne problemy opracowania zbiorów, z którymi borykają się bibliotekarze XXI w. Anna Germaziak i Róża Rajchert (BUŁ) w referacie *Wczoraj, dziś i jutro – opracowanie druków zwartych w Bibliotece Uniwersytetu Łódzkiego* omówiły zagadnienia opracowania zbiorów w akademickiej bibliotece przy współpracy z NUKAT-em. Agnieszka Stolarczyk (BUŁ) ukazała korzyści wynikające ze współkatalogowania zbiorów w bibliotekach zakładowych (*Komputeryzacja bibliotek zakładowych Uniwersytetu Łódzkiego – od katalogu kartkowego do katalogu komputerowego*). Sesję zakończyły dwa wystąpienia poświęcone ochro-

nie zbiorów. Kinga Żmigrodzka (Biblioteka Uniwersytetu Ekonomicznego, Wrocław) omówiła stare i nowe technologie wykorzystane do ochrony zbiorów w Bibliotece Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu (*Od łańcuchów do RFID*), zaś Elżbieta Czerwińska i Anna Jańczyk (Biblioteka Główna Politechniki Opolskiej) skoncentrowały się na technicznych i prawnych zagadnieniach ochrony coraz powszechniejszych w bibliotekach naukowych zbiorów elektronicznych (*Ochrona zasobów informacyjnych w bibliotece*).

Kolejna sesja była poświęcona problemom działalności informacyjnej bibliotek. Znalazły się w niej trzy referaty. Pierwszy – Jolanty Przyłuskiej (Biblioteka Naukowa Instytutu Medycyny Pracy w Łodzi) *Od spisu do repozytorium – ewolucja form dokumentowania dorobku naukowego*, pokazał nowe możliwości tworzenia dokumentacji dorobku naukowego dzięki rozwojowi technologii informacyjnej. Piotr Lewkowicz i Tomasz Stolarczyk (BUŁ) zwrócili uwagę na wykorzystanie klasyfikacji w porządkowaniu księgozbioru w wolnym dostępie BUŁ (*Klasyfikacja Biblioteki Kongresu (KBK) – dziewiętnastowieczna klasyfikacja piśmiennictwa w bibliotece XXI wieku*). Iwona Sójkowska i Filip Podgórski (Biblioteka Politechniki Łódzkiej) w wystąpieniu *Elektroniczne źródła informacji naukowej w bibliotekach szkół wyższych – dotychczasowy rozwój i perspektywy na przyszłość* przedstawili coraz szersze wykorzystanie elektronicznych źródeł informacji w nowoczesnych bibliotekach naukowych.

Szósta sesja konferencji zamykała drugi dzień obrad. Jej tematem było „Udostępnianie. Kształcenie użytkowników”. Pierwsze wystąpienie odnosiło się do zmian w organizacji pracy wypożyczalni BUŁ (referat *Udostępnianie zbiorów „wczoraj i dziś” w bibliotece akademickiej na przykładzie Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego Lidii Mikołajuk, Agnieszki Góreckiej i Urszuli Michalskiej – BUŁ*). Na temat *Kształcenia umiejętności studentów w zakresie użytkowania informacji* mówiły Danuta Kapinos i Jolanta Sobielga, prowadzące zajęcia z tego zakresu w Bibliotece Głównej Politechniki Świętokrzyskiej. Prelegentki zaprezentowały sposoby wykorzystania nowoczesnej metodyki oraz efekty tych zajęć, zbadane za pomocą ankiety. *Stary i nowy BUW – zdarza się nam raz na sto lat* to referat Ewy Kobiarskiej-Maciuszko, dyrektor Biblioteki Uniwersytetu Warszawskiego. Jego autorka omówiła powstawanie nowych gmachów, w których na przestrzeni dziejów przechowywano i udostępniano zbiory BUW.

W dniu trzecim odbyła się jedna sesja, prowadzona przez Błażeja Fereta, dyrektora Biblioteki Politechniki Łódzkiej. Jej temat brzmiał: „Internet jako medium promocji bibliotek”. Prezentacja Marka Kalbarczyka, niewidomego przedsiębiorcy, dotyczyła udogodnień dla osób niewidomych i niedowidzących, które mogą się znaleźć w wyposażeniu współczesnej biblioteki i nosiła tytuł *Nowe rozumienie idei Ludwika Braille’a*. Po komunikacie Hanny Bort-Nowak, Marzeny Królikowskiej i Katarzyny Winkler (Akademia Sztuk Pięknych w Łodzi), zatytułowanym *Bibliografia prac magisterskich i licencjackich studentów Akademii Sztuk Pięknych im. Wł. Strzebińskiego w Łodzi za lata 1984-1998, projekt*, wygłoszono następujące referaty: *Od tradycyjnej formy drukowanej do biblioteki cyfrowej na przykładzie Tygodnika Ilustrowanego w zbiorach Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego* (Renata Felińska, BUŁ), *Wystawy wirtualne – nowoczesna forma prezentacji biblioteki i jej zbiorów* (Aleksandra Lubczyńska, Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy Jana Kochanowskiego w Kielcach, Instytut Bibliotekoznawstwa i Dziennikarstwa), *Galeria Jednej Książki w Bibliotece Głównej krakowskiej ASP* (Jadwiga Wielgut-Walczak, Akademia Sztuk Pięknych w Krakowie). R. Felińska przedstawiła współistnienie różnych typów dokumentów: od formy drukowanej, poprzez mikrofilm, do form elektronicznych we współczesnej bibliotece naukowej, zaś A. Lubczyńska i J. Wielgut-Walczak omówiły wystawy tradycyjne i wirtualne oraz wykorzysta-

nie Internetu w promocji bibliotek i ich zbiorów. Honorowy patronat nad konferencję sprawowali: Marszałek Województwa Łódzkiego Włodzimierz Fisiak, prezydent miasta Łodzi Jerzy Kropiwnicki oraz Jego Magnificencja Rektor Uniwersytetu Łódzkiego prof. dr hab. Włodzimierz Nykiel; patronat medialny Międzywydziałowy Zakład Nowych Mediów i Nauczania na Odległość Uniwersytetu Łódzkiego. Obrady były transmitowane w Internecie. W konferencji uczestniczyło ponad sto osób.

Justyna Jerzyk-Wojtecka
Oddział Informacji Naukowej i Prac Naukowo-Dydaktycznych
Biblioteka Uniwersytetu Łódzkiego

Tekst wpłynął do Redakcji 1 października 2009 r.

„BIBLIOTEKI KREUJĄ PRZYSZŁOŚĆ: BUDOWANIE NA KULTUROWYM DZIEDZICTWIE”.

ŚWIATOWY KONGRES BIBLIOTEK I INFORMACJI i 75. Konferencja Generalna IFLA (Mediolan, 23-27 sierpnia 2009 r.)

Światowy Kongres oraz 75. Konferencja Generalna Międzynarodowej Federacji Bibliotekarskich Stowarzyszeń i Instytucji odbyły się w tym roku w Mediolanie. Motywem przewodnim konferencji było hasło „Biblioteki kreuja przyszłość: budowanie na kulturowym dziedzictwie”.

W ceremonii udział wzięli m.in.: Mauro Guerrini, prezydent Italia National Committee, Letizia Moratti – burmistrz Mediolanu, Roberto Formigoni – prezydent regionu Lombardia, Sandro Boni – minister kultury Włoch. Wykład inauguracyjny wygłosiła prof. Nicoletta Maraschio, prezydent działającej we Florencji Akademii della Crusca, pierwsza kobieta pełniąca tę funkcję od czasu powstania Akademii w 1583 r. W programie zaprezentowano także 5 tableaux w wykonaniu Teatro Alkaest Associazione Culturale z Mediolanu, ukazujących ważne momenty z historii Włoch w kontekście historii książki.

Obowiązki prezydenta IFLA objęła Ellen Remona Tise, Senior Director of Library and Information Services at the University of Stellenbosch w Republice Południowej Afryki, która będzie pełnił tę funkcję w l. 2009-2011. Prezydentem elektem jest natomiast Ingrid Parent z Kanady.

Zgodnie z hasłem przewodnim tegorocznego Kongresu we wszystkich sekcjach IFLA zaprezentowano referaty nawiązujące do roli dziedzictwa kulturowego i jego ochrony.

OCHRONA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO W RÓŻNYCH REGIONACH ŚWIATA

Referenci wiele uwagi poświęcili zaprezentowaniu działań w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego w swoich regionach i krajach. Często zbiory te, przechowywane w bibliotekach, archiwach, muzeach, nie są wystarczająco rozpozszechnione, toteż ich wartość, jako świadectwa naszej historii i kultury nie jest doceniona w społeczeństwie. Tym problemom poświęciła swoje wystąpienie Rosa María Fernández de Zamora z Universidad Nacional Autónoma de México

w Meksyku (*Conocer, valorar y difundir el patrimonio documental de América Latina y el Caribe*). O działaniach na rzecz zachowania i ochrony zasobów kulturowych krajów latynoamerykańskich i karaibskich mówili również m.in.: Luiz Chávez Rodríguez z Boston University w Stanach Zjednoczonych (*La biblioteca oral: el doble giro de la escritura y la oralidad en la preservación de la tradición*); Angela Monteiro Bettencourt z Fundação Biblioteca Nacional del Brasil w Brazylii i Elsa Barber z Biblioteca Nacional Argentyna w Buenos Aires (*Biblioteca virtual Pedro de Angelis: padrones de interoperabilidad en el acceso y preservación del patrimonio cultural en América Latina*) oraz Maylin Frías Guzmán z Universidad Central „Martha Abreu” de las Villas na Kubie (*Un paisaje del azúcar: recuperación de archivos fotográficos personales de una comunidad azucarera*).

Pod hasłem „Zachowując przeszłość tworzymy przyszłość” prezentowali swoje działania przedstawiciele krajów z Azji i Oceanii. Szczególną uwagę zwrócono na dygitalizację zasobów kulturowych (m.in. Steve Knight z National Library of New Zealand w Wellington *Early learnings from the National Library of New Zealand's National Digital Heritage Archive project* oraz Norio Togiya, Akira Baba z University of Tokyo w Japonii *The digitization of cultural resources: an exploration of current issues and the future outlook – a comparison of Japan and other countries*).

Steven Lin z American Samoa Community College w Pago Pago, USA (*Digitizing Polynesian photographs in American Samoa*) przedstawił osiągnięcia w zakresie dygitalizacji polinezyjskich fotografii w Amerykańskim Samoa.

Interesujące było wystąpienie Donghee Sinn z State University of New York w Stanach Zjednoczonych (*Building collective memory of No Gun Ri: creating archives as memory*), która przedstawiła proces dokumentowania i tworzenia instytucji pamięci, zawierającej materiały dotyczące masowego zabójstwa uciekinierów koreańskich, dokonanego w No Gun Ri przez żołnierzy amerykańskich podczas wojny koreańskiej. Podstawowym źródłem dla badaczy była zbiorowa pamięć Koreańczyków. Dotychczas uwzględniono dokumenty uzyskane z archiwów wojskowych, świadectwa osób ocalałych, weteranów i medycyny sądowej.

W referacie Penny Carnaby z National Library of New Zealand w Wellington (*Citizen-created content, digital equity and the preservation of community memory*) zwrócono uwagę na sprawy związane z zabezpieczaniem i ochroną tworzonych obecnie zasobów kulturowych, dostępnych w wersji cyfrowej. O ile bowiem przedstawiciele zawodów informacyjnych mają świadomość różnych problemów dotyczących ochrony i zabezpieczenia zasobów cyfrowych, to sprawy te są niedostrzegane przez twórców upowszechniających swoje różne przekazy drogą elektroniczną. Penny Carnaby zasygnalizowała niektóre zagadnienia związane z zachowaniem zbiorów cyfrowych w tym nowym środowisku i wskazała, jak wszystkie instytucje pamięci, łącznie z archiwami, galeriami, muzeami i bibliotekami w szczególności, mogą określać wartość i zachowywać krajowe zbiory cyfrowe dostępne zarówno w obszarach formalnych, jak i nieformalnych.

Również referenci z kontynentu afrykańskiego podkreślali konieczność zabezpieczania osiągnięć przeszłości, odzwierciedlającej tradycyjną kulturę, sztukę i zwyczaje, dla potrzeb nowego XXI stulecia (m.in. Margaret Nakiganda, Miriam Kakai z Makerere University Library w Kampala w Ugandzie: *Preserving library collections for the future: initiatives from Makerere University*; Yetunde Zaid, Abiola Abioye z University of Lagos, w Nigerii: *Museum, library and archives: collaborating for preservation of heritage materials in Nigeria*; Abdelhamid Boujdad Mkadem z Université Abdelmalek Essaadi, Tanger w Maroku i Paul Nieuwenhuysen z Vrije Universiteit Brussel w Belgii: *Numérisation des collections de manuscrits anciens au Maroc: Défis et perspectives*).

Elizabeth Greyling i Siphon Zulu z eThekweni Municipal Heritage Department w Durbanie w Południowej Afryce (*Content development in an Indigenous Digital Library: a case study in community participation*) zauważyły, że

afrykańskie biblioteki i centra informacyjne, podobnie jak i cała Afryka, są zbyt słabo wyposażone, by czynić znaczący wkład do bieżącej globalnej gospodarki wiedzą cyfrową, mają natomiast istotny udział w działaniach na rzecz społeczności lokalnej. Biblioteki publiczne działające w określonych społecznościach etnicznych, których historie są utrwalone w piśmie, obrazach i tradycji ustnej, mogą służyć jako platforma publicznego zaangażowania w zbieranie i rozpowszechnianie tubylczej wiedzy wśród mieszkańców, którym służą. Autorki przedstawiły studium przypadku dotyczące uczestnictwa społeczności w gromadzeniu treści dla biblioteki cyfrowej o/dla lokalnej wiedzy tubylczej. Zwróciły uwagę na interakcję między biblioteką, społecznością a zastosowaną technologią, podkreślając, że informacyjne technologie komunikacyjne XXI w., wprowadzane do afrykańskich bibliotek publicznych, ułatwią dostęp do źródeł dziedzictwa kulturowego. Tym samym zwiększy się potencjał do redukcji cyfrowego podziału, a społeczności afrykańskie zostaną wprowadzone do globalnego społeczeństwa informacyjnego.

REJESTRACJA BIBLIOGRAFICZNA

Sekcja Bibliografii (Bibliography Section) skupiła swoją uwagę na problemach związanych z promocją i zachowaniem narodowych bibliografii, postrzeganych jako wspólne świadectwo dziedzictwa kulturowego całego społeczeństwa.

Gabriella Contardi z Istituto Centrale per il Catalogo Unico delle Biblioteche Italiane e per le informazioni Bibliografiche w Rzymie (*The Italian National Library Service (SBN): a cooperative library service infrastructure and the Bibliographic Control*) zaprezentowała działalność włoskiej narodowej sieci bibliotecznej (Servizio Bibliotecario Nazionale – SBN) i współpracę w zakresie rejestracji bibliograficznej. Servizio Bibliotecario Nazionale została utworzona w latach osiemdziesiątych XX w. To najszybsza sieć bibliotek włoskich. Jest koordynowana przez ICCU (Istituto Centrale per il Catalogo Unico delle biblioteche italiane e per le informazioni bibliografiche). Jej członkami jest ponad 3200 bibliotek różnych sieci, zebranych w 61 węzłach (poli), z których pierwszy powstał w 1985 r. Każdy z węzłów składa się z jednej lub więcej bibliotek działających na określonym terytorium i zarządza wszystkimi usługami poprzez terminale połączone z serwerem. W 1992 r. wraz z uruchomieniem katalogu centralnego Indice SBN (SBN Index), uwzględniającego zbiory bibliotek wszystkich węzłów, została utworzona sieć o zasięgu narodowym. Biblioteki członkowskie korzystają z tego samego formatu bibliograficznego SBN-MARC. Indice SBN tworzą 3 główne bazy danych: 1) Base dati Indice – Libri moderni (Modern Books Data Base (główna i największa baza, zawiera informacje dotyczące książek opublikowanych po 1831 r. oraz stare i nowe czasopisma); 2) Base dati Indice – Libri antichi (Antiquarian data base; zawiera informacje nt. książek opublikowanych od czasu wynalezienia druku z wykorzystaniem ruchomej czcionki aż do 1830 r.; 3) Base date Indice – Musica (Music data base; zawiera informacje dotyczące rękopisów muzycznych, drukowanych, libretta do muzyki od XVI w. i zapisy dźwiękowe z ponad 500 bibliotek publicznych i prywatnych. SBN wspiera procesy standaryzacji bibliograficznej i procedury katalogowe, będące podstawą dla prawidłowego dostarczania usług użytkownikom oraz zapewniające uczestnictwo Włoch w światowych programach Universal Bibliographic Control (UBC) i Universal Availability of Publications (UAP).

Regina Varniene-Janssen z National Library of Lithuania w Wilnie (*Methodological and organisational aspects of digitisation and bibliographic access of cultural heritage: the Lithuanian approach*) przedstawiła doświadczenia związane z bibliograficzną rejestracją i dygitalizacją zbiorów litewskiego dziedzictwa kulturowego, a także z tworzeniem Zintegrowanego Systemu Wirtualnego i wspólnego narodowego portalu dziedzictwa kulturowego (<http://www.epaveldas.lt>).

Jan Pisanski i Maja Zumer z University of Ljubljana w Słowenii oraz Trond Aalberg z Norwegian University of Science and Technology w Trondheim w Norwegii (*Frbrisation: towards a bright future for National Bibliographies*) przedstawili efekty zastosowania modelu Functional Requirements for Bibliographic Records (FRBR) w słoweńskiej bibliografii narodowej i dwóch innych bibliograficznych bazach danych.

ZBIORY SPECJALNE

Sekcja Książek Rzadkich i Rękopisów (Rare Books and Manuscripts Section), Historii Bibliotek (Library History Section) oraz Zabezpieczenia i Konserwacji (Preservation and Conservation Core Activity) zajęły się zagadnieniami rozproszonych historycznych kolekcji kulturowych, ich zachowaniem, rekonstrukcją oraz zapewnianiem dostępu do nich.

Gordana Stokić Simoničić z Belgrade University w Serbii oraz Zoran È. Vukadinović z University Library Priština w Serbii (*Serbia books and libraries in Kosovo and Metochia*) przedstawili sytuację serbskich księgozbiorów w Kosowie i Metochii w czasie dokonujących się poważnych zmian politycznych po rozpadzie Jugosławii. Szczególną uwagę zwrócili na zbiory biblioteczne klasztorów w miejscowościach: Peć (historycznej rezydencji patriarchów serbskich), Veliki Dečani, Gračanica, Bibliotekę Serbskiego Ortodoksyjnego Teologicznego Kolegium Św. Cyryla i Metodego w Prizren (obecnie w Niš) oraz Narodową i Uniwersytecką Bibliotekę „Ivo Andrić”, aktualnie znajdującą się w Belgradzie.

Adinel-Ciprian Dincă z „George Barițiu” History Institute of the Romanian Academy w Cluj-Napoca w Rumunii (*Lost libraries of Transylvania: some examples from 15th and 16th centuries*) podjął próbę rekonstrukcji zbiorów 3 ważnych bibliotek działających na terenie Transylwanii w XV i XVI w.: biblioteki parafialnej w Sibiu, biblioteki Kolegium Luterskiego w Brasowie oraz prestiżowej biblioteki Kolegium Jezuickiego w Cluju, rozproszonej w 1603 r. podczas zamieszek protestanckich.

Jessica Parland-von Essen z Society of Swedish Literature in Finland, w Helsinfors w Finlandii (*The Henrik Database: reconstruction of lost collections in 18th century Finland*) przedstawiła bazę danych Henrik, będącą rezultatem współpracy fińskich historyków książki, która zawiera informacje na temat książek i ich właścicieli, żyjących w Helsinkach i Oulu do r. 1809. Natomiast Alison Walker z British Library (*The Library of Sir Hans Sloane (1660-1753): creating a catalogue of dispersed library*) przybliżyła historię księgozbioru Sir Hansa Sloane’a, lekarza, naukowca i wielkiego kolekcjonera. Jego zbiory, określane na ponad 117 tys. w chwili jego śmierci w 1753 r., były podstawą Muzeum Brytyjskiego otwartego w 1759 r. Wśród nich największą pojedynczą kategorię tworzyły książki i manuskrypty, oszacowane na 50 tys. woluminów, z których ok. 45 tys. były materiałami drukowanymi.

Barbara Schneider-Kempff ze Staatsbibliothek zu Berlin – Preussischer Kulturbesitz w Berlinie (*Dispersed musical treasures. The music autographs of Beethoven and Bach at the Berlin State Library*) przedstawiła losy rozproszonych skarbów muzycznych – rękopisów Bacha, Mozarta i Beethovena, które były przechowywane w Berlińskim Muzeum Państwowym. Z powodu tego rozproszenia Biblioteka Państwowa rozwija model pracy zespołowej ze współpracującymi bibliotekami w Lipsku i Dreźnie, dzięki której rękopiśmienne zbiory muzyczne, znajdujące się w różnych miejscach, zostaną zintegrowane w Internecie. W kontekście zbiorów specjalnych zwrócono także uwagę na przydatność i zastosowanie nowych technologii w udostępnianiu i ochronie dziedzictwa kulturowego.

Melvin Thatcher z Family Serach w Utah w Stanach Zjednoczonych (*Using Web 2.0, Open Source Technology and Social Networking Services to Facilitate*

Collaboration and Access to Genealogy and Local History Information) zwrócił uwagę, że archiwa, biblioteki czy muzea, dzięki zrozumieniu i wykorzystaniu Internetu, mogą łatwiej i taniej, niż dotychczas, zachowywać, publikować i udostępniać swoje zbiory. Konieczne jest jednak uwzględnienie problemów, związanych z nowymi technologiami i usługami sieciowymi, które pozwolą na lepsze wykorzystanie potęgi Internetu. Podobnych zagadnień dotyczyły wystąpienia Lone Hedelund z Aarhus – Gellerup and Hasle Libraries w Danii i Olgi McHenry z MDR Partners w Wielkiej Brytanii (*Newcomers to Europe sharing their Untold Stories – Digital storytelling using Web 2.0*), Bogdana Trifunovica z Public Library Čačak w Serbii (*Developing services for local history research through digitization project: public library case study*) oraz Marinusa Swane-poela z University of Lethbridge Library w Albercie w Kanadzie (*Creating the Blackfoot digital library: the challenge of cultural sensitivity*).

Ornella Foglieni i Giliola Barbero z Regione Lombardia w Mediolanie (*Discovering and studying the ancient handwritten cultural heritage*) podczas obrad Sekcji Książek Rzadkich (Rare Book Section) omówiły projekt The Lombardy Manuscript Catalogue – zwany ManusOnLine (MOL), który stanowi część the Italian Manuscript Catalogue. Zawiera informacje o średniowiecznych manuskryptach przechowywanych w lokalnych bibliotekach. Projekt ten zrealizowany przy wsparciu ministerialnego Istituto Centrale per il Catalogo Unico (ICCU) i Uniwersytetu Mediolańskiego jest bardzo ważnym instrumentem dla: badań literackich, osób poszukujących informacji o lokalnej historii, antykwarycznego handlu rzadkimi książkami i ich zachowania.

Helen Shenton z British Library (*Virtual reunification, virtual preservation and enhance conservation at the British Library*) przedstawiła inicjatywę z udziałem tej biblioteki, których celem jest wirtualne zjednoczenie wartościowych zbiorów rozsianych po świecie. Zaprezentowała dwa przedsięwzięcia: 1) Projekt Codex Sinaiticus, dzięki któremu udało się wirtualnie scalić wszystkie karty jednego z najwcześniejszych egzemplarzy Biblii, który fizycznie znajduje się w Klasztorze św. Katarzyny na górze Synaj, w Bibliotece Uniwersytetu w Lipsku, w Rosyjskiej Bibliotece Narodowej w Petersburgu i w British Library w Londynie oraz 2) Międzynarodowy Projekt Dunhuang, który zbiera zdigitalizowany materiał z jaskiń Dunhuang i Wschodniego Szlaku Jedwabnego, znajdujący się w Londynie, Pekinie, Dunhuang, Petersburgu, Belinie, Paryżu, Sztokholmie i Kyoto.

Również w Sekcji Bibliotek Artystycznych (Art Libraries Section) zaprezentowano innowacyjne projekty rekonstrukcji historycznych zbiorów, m.in. jednej z najwspanialszych prywatnych kolekcji, zgromadzonej w Europie przez księżęcy ród Hamiltonów (Celia Curnow, Bruce Royan z Virtual Hamilton Palace Inventories Truett, Edinburgh, Szkocja: *The virtual reconstruction of lost heritage: the Hamilton Inventories Project*). Przygotowano the Virtual Hamilton Palace Trust, dla odtworzenia w Sieci utraconego Pałacu Księżęcego i jego spektakularnych zbiorów sztuki pięknej i dekoracyjnej, które są rozsiane po całym świecie.

BIBLIOTEKI PARLAMENTARNE

W Sekcji Bibliotek Parlamentarnych (Library and Research Services for Parliaments Section) zaprezentowano zmieniające się wizje bibliotek parlamentarnych w przeszłości, obecnie i w przyszłości, m.in.: Christopher Murphy z Ravensbourne Research Limited, Wielka Brytania (*British Parliamentary Libraries: history, international comparisons and some lessons for tomorrow's legislature libraries*); Moira Fraser, John Martin z Parliament of New Zealand w Wellington (*The development of parliamentary libraries: Illustrated by examples from the New Zealand Parliamentary Library and others*); Wojciech Kulisiwicz z Biblioteki Sejmowej w Warszawie (*The Sejm Library history*); Svetlana

Aligrudic z Biblioteki Parlamentarnej w Podgoricy w Czarnogórze (*Parliamentary libraries - Necessity of keeping the pace with time – case study: The Parliamentary Library of Montenegro: Necessary coming- out from the past*); Fabiola Elena Rosales Salinas z Cámara de Diputados de México, w Mexico City (*La biblioteca parlamentaria en México, un puente el Congreso y la ciudadanía: el caso del servicio de referencia del Centro de Documentación, Información y Análisis de la Cámara de Diputados*); Anna Galluzzi z Senate Library, w Rzymie (*Parliamentary libraries: an uncertain future?*); Iain Watt z Library of the European Parliament w Brukseli, Belgia (*Changing visions of parliamentary libraries*).

STATYSTYKA, JAKOŚĆ I EWALUACJA DZIAŁAŃ BIBLIOTECZNYCH

W Sekcji Statystyki i Oceny (Statistics and Evaluation Section) zwrócono uwagę na istotną rolę statystyki w ochronie dziedzictwa kulturowego. Alison Walker i Julia Foster z British Library w Londynie (*Statistical tools for the evaluation of preservation needs*) przedstawiły zastosowanie 1) metody statystycznej Preservation Assessment Survey (PAS) do identyfikacji i oceny potrzeby ochrony zbiorów i dla nadania priorytetu działaniom na rzecz tych potrzeb, wykorzystywanej przez ponad 200 brytyjskich i irlandzkich bibliotek, archiwów i muzeów oraz 2) metody oceny ryzyka zbiorów (the collection risk assessment method) wprowadzonej przez Roberta Wallera w Canadian Museum of Nature, popularnej w Ameryce Północnej i kilku instytucjach brytyjskich. Obie są stosowane w British Library w celu ustalania priorytetów w zakresie zabezpieczenia zbiorów.

Roswitha Poll z Münster w Niemczech (*The project NUMERIC: statistics for the digitisation of the European cultural heritage*) zaprezentowała projekt Komisji Europejskiej zwany NUMERIC. Jego podstawowym celem jest zdefiniowanie mierników i metod oceny oraz opisu bieżącego stanu cyfryzacji w europejskich instytucjach kultury. Rozważono różne aspekty tworzenia prawidłowych warunków dla zbierania danych statystycznych: materiały, które są poddawane dygitalizacji; formaty i standardy cyfryzacji; koszty cyfryzacji; dostępność do przedmiotów dygitalizowanych; wykorzystanie i użytkownicy tych przedmiotów; relacje między przedmiotami dziedzictwa narodowego, które są już zdigitalizowane, a tymi, które się do tego nadają. Projekt ten miał ukazać wkład finansowy, z jednej strony, a z drugiej, postępy osiągnięte w cyfryzacji dziedzictwa narodowego. Szczególną uwagę zwrócono na ocenę nie tylko działań w zakresie cyfryzacji, ale również na wartość projektów dotyczących uczenia się i badań oraz tożsamości narodowej.

Trilce Navarette Hernández i Frank Huysman z University of Amsterdam w Holandii (*Digital cultural heritage in the Netherlands: collecting statistics on production, investments, and use*) przedstawili dane z pierwszych ogólnonarodowych badań w zakresie dygitalizacji dziedzictwa kulturowego w holenderskich muzeach, bibliotekach i archiwach, przeprowadzonych przez Digital Heritage Netherlands (DEN).

Matthias Schultze z University of Stuttgart w Niemczech (*Measuring usage of cultural heritage documents; the German project Open Access Statistics*) zaprezentował niemiecki projekt „Open Access-Statistics” (OA-S), który jest wspólnym infrastrukturalnym projektem, służącym gromadzeniu różnorodnych danych sieciowych z naciskiem na zbiory instytucjonalne. Partnerami projektu OA-S są Uniwersytet w Getyndze (Göttingen State – and Univeristy Library), Uniwersytet im. Humboldta w Berlinie, Uniwersytet Kraju Saary (Saarland University and State Library) i Uniwersytet w Stuttgarcie (Univeristy Library). Podjęte działania prowadzone są w ramach współpracy narodowej i międzynarodowej.

Problemom dygitalizacji zbiorów specjalnych poświęcony był wieloautorski referat, zaprezentowany przez Milenę Dobrevą z University of Strathclyde w Glasgow, Wielka Brytania (*The DISCmap project: Digitisation of Special Collections: mapping, assesment, prioritisation*). Referat przedstawia wyniki projektu DiSCmap, finansowanego przez Joint Information Systems Committee (JISC) i the Research Information Network (RIN), którego celem było poznanie priorytetów użytkowników odnośnie cyfryzacji zbiorów specjalnych, wykorzystywanych przez brytyjskie szkolnictwo wyższe. W badaniu przeprowadzonym pomiędzy wrześniem 2008 i marcem 2009 r. wzięło udział ponad 1200 użytkowników, których pytano o rodzaje wykorzystywanych zbiorów specjalnych (tradycyjnych i cyfrowych) i kryteria, jakie ich zdaniem powinny być uwzględnione przy dokonywaniu wyboru materiałów do dygitalizacji.

Muzealne dane statystyczne są zbierane i przekazywane w większości krajów europejskich. W celu wymiany doświadczeń i wiedzy oraz uczynienia statystyki muzealnej bardziej porównawczą od 1995 r. organizowana jest w Berlinie coroczna konferencja dotycząca danych muzealnych w Europie. Informacje na temat popularyzacji materiałów statystycznych przedstawili Monica Hagedorn-Saupe i Axel Erment z Institute for Museum Research w Berlinie (*Museum statistical data in Germany and Europe*). Muzeum to jest jedną z pierwszych instytucji, która od 1981 r. przygotowuje i upublicznia dane statystyczne na temat muzeów niemieckich: liczby osób odwiedzających muzea, liczby wystaw czasowych wraz z nazwami muzeów, godzin otwarcia, cen biletów, a także usług internetowych świadczonych przez muzea.

BIBLIOTEKI DLA DZIECI I MŁODZIEŻY

Referaty prezentowane w Sekcji Bibliotek dla Dzieci i Młodzieży (Libraries for Children and Young Adults Section) oraz Sekcji Bibliotek Szkolnych i Centrów Zasobów Informacji (School Libraries and Resource Centers Section) podkreślały konieczność dostosowania form i warunków pracy bibliotek dziecięcych i młodzieżowych do potrzeb i oczekiwań – także technologicznych – młodych użytkowników.

Kirsten Drotner z Danish Research Centre on Education and Advanced Media Materials z Odense w Danii (*Children's media culture: a key to libraries of the future?*) podkreśliła, że oczekiwania młodych ludzi kształtowane są pod wpływem wszechobecnej kultury medialnej. Dlatego biblioteki tradycyjne i wirtualne muszą proponować młodym użytkownikom wysokiej jakości produkty i informacje we wszystkich możliwych formach prezentacji – teksty, obrazy i dźwięki, a także zapewniać dialog między użytkownikami i bibliotekarzami, potrafiącymi ocenić jakość różnych sposobów prezentacji.

Ukazano przydatność i możliwość zastosowania nowych technologii do popularyzacji informacji i przedsięwzięć dotyczących dziedzictwa kulturowego. Lesley Farmer z California State University w Long Beach, w Stanach Zjednoczonych (*Using Websites to Promote Literacy about Cultural Heritage*, odwołując się do *Manifestu bibliotek szkolnych UNESCO*, stwierdza, że misją biblioteki szkolnej jest oferowanie usług, książek i źródeł, które umożliwiają wszystkim członkom społeczności szkolnej uczenie się krytycznego myślenia i stawianie sprawnych użytkowników informacji zawartej w różnorodnych formatach i mediach. Zaprezentowała internetowe witryny zawierające bogaty materiał dotyczący dziedzictwa kulturowego: międzynarodowe (m.in. UNESCO www.unesco.org/webworld/mdm) i narodowe (m.in.: University of Maryland's International Children's Digital Library www.icdlbooks.org/; International Association of School Librarianship www.iasl-online.org/; Taiwan's Digital Museum Project www.ndap.org.tw/; the Electronic Cultural Atlas Initiative (www.ecai.org/Atlas/index.html); The U.S. Library of Congress's American Memory www.loc.gov/

ammem; Global Memory Net www.memorynet.org), które mogą być przydatne w przybliżaniu dzieciom informacji i wiedzy w tym zakresie. Ajay Pratap Singh z Banaras Hindu University w Varanasi w Indiach (*Cultural knowledge portal for school libraries: a South Asian experience*) przedstawiły południowoazjatyckie portale zawierające informacje na temat dziedzictwa kulturowego regionu, które mogą znaleźć zastosowanie w działalności biblioteki szkolnej.

Ekaterina Genieva z Wszechrosyjskiej Państwowej Biblioteki Literatury Obcej w Moskwie, Rosja (*School Library – the Territory of Tolerance. Project Other. Others. Otherwise for Children and Multicultural Education*) przedstawiła projekt zatytułowany „Inny. Inni. Inaczej”, przygotowany i urzeczywistniony dzięki inicjatywie Ludmiły Ulickiej, znanej rosyjskiej pisarki dla dzieci. W 2006 r. Instytut Tolerancji we współpracy z Wszechrosyjską Państwową Biblioteką Literatury Obcej im. M. Rudomino wskazał 4 książki o tradycjach i zwyczajach różnych narodów, które zostały wydane przez wydawnictwa Rudomino i Emsko. Wybrano tematy interesujące dzieci: narodowe ubiory i jedzenie, tradycje życia rodzinnego, mitologia kosmogoniczna. Książki są przeznaczone dla dzieci od 10 roku życia i ich rodziców. Projekt jest próbą poszerzenia dziecięcego horyzontu umysłowego poprzez prezentację różnorodnych obrazów życia narodów świata. Ma promować szacunek i tolerancję wobec tego, co obce, nieznanne i trudne do zrozumienia, ma upowszechniać zjawiska kulturowe, pobudzać pozytywne zainteresowanie światem i jego różnorodnością oraz przeciwdziałać utrwalonym negatywnym stereotypom. Zakłada się, że efektem jego realizacji będzie wychowywanie dzieci w duchu tolerancji wobec ludzi innych ras, wierzeń, warstw kulturowych i społecznych przez przedstawienie zwyczajów, sposobów życia i mentalności ludzi należących do innych kultur. Ostatnio dołączono 5 kolejnych książek. W związku z szerokim międzynarodowym oddźwiękiem tego projektu Instytut Tolerancji Biblioteki Literatury Obcej we współpracy z UNESCO zlecił przygotowanie przekładów pierwszych czterech książek na angielski i ich publikację. Książki te zostały rozesłane do bibliotek w Europie jako przykład najlepszych praktyk w promocji idei różnorodności kulturowej, międzykulturowego i religijnego dialogu, tolerancji i zapobieganiu dyskryminacji wśród młodzieży i ich rodziców.

Zwrócono także uwagę na problemy budownictwa bibliotecznego, przeznaczonego dla dzieci i młodzieży. Alistair Black z University of Illinois w Urbana-Champaign, USA oraz Carolynn Rankin z Leeds Metropolitan University w Wielkiej Brytanii (*The history of Children's Library Design: Continuities and Discontinuities*) przestawiły historię budownictwa bibliotecznego dla dzieci (głównie w kontekście brytyjskim) w podziale na 4 okresy: przed I wojną światową, lata międzywojenne, dekady po II wojnie światowej i okres po 1980 r. Referentki zwróciły uwagę na tendencje w architekturze i projektowaniu bibliotecznym w tych okresach i podjęły próbę skorelowania ich z celami, które przypisywane są bibliotekom dla dzieci i młodzieży.

Zaprezentowano także ciekawe rozwiązania architektoniczne w różnych krajach. Nove E. Variant Anna z Airlangga University w Surabaya w Indonezji (*Design a space for children in public library li developing country: a case study in Indonesia public library*) zasygnalizowała problemy projektowania pomieszczeń bibliecznych w krajach rozwijających się, ilustrując to sytuacją w Indonezji.

Tone Lunden z Hjørring Library w Danii (*The red tread-new central library in Hjørring, Denmark*) przedstawił nową aranżację powiększonego pomieszczenia biblioteki publicznej w Hjørring na północy Danii. Tożsamość tej biblioteki odzwierciedlona jest w czerwonej wstążce, która wije się w pokoju jak żyła. Projektanci i bibliotekarze wyobrazili sobie bibliotekę jako teatr – „scenę”, gdzie użytkownicy poznają magię biblioteki i dostają szansę na współdziałanie i wprowadzanie zmiany, oraz „kulisy” przeznaczone dla personelu. Inspiracją dla tej koncepcji był nie tylko teatr, ale także muzea, centra naukowe itp. oraz formy pracy, pośrednictwa i współdziałania stosowane przez te instytucje w relacjach

z użytkownikami. Punktem wyjścia było postrzeganie biblioteki jako jednego z „wielkich dobrych miejsc” wspomnianych przez Raya Oldenburga oraz pomysły duńskiego architekta Jana Hegla odnośnie wielości i różnorodności w planowaniu miast.

Karen Bertrams z Probiblio oraz Monique Mosch z Library Kennemerwaard Heerhugowaard w Holandii (*Library of 100 Talents – Heerhugowaard, Netherlands*) zaprezentowały swoją bibliotekę, znajdującą się w miasteczku Heerhugowaard oddalonym o 50 km na północ od Amsterdamu. Biblioteka ta została zaplanowana i zrealizowana we współpracy architektów, bibliotekarzy, artystów i użytkowników – dzieci. Nazwa „Biblioteka 100 talentów” nawiązuje do koncepcji wielorakich inteligencji Howarda Gardnera oraz koncepcji edukacyjnych stosowanych przez edukatorów i artystów we włoskich centrach dziecięcych w Regio Emilia w północnych Włoszech, gdzie dzieci (głównie ze szkoły Montessori) projektowały swoje fizyczne środowisko do nauki. Tematyce udziału dzieci w projektowaniu bibliotek przeznaczonych dla nich poświęcone było także wystąpienie H. Inci Önal z Hacettepe University w Ankarze w Turcji (*Designing tomorrow's libraries with children's views*). Zaprezentowała ona wyniki badania przeprowadzonego wśród dzieci w wieku 7-11 lat. Wzięło w nich udział 350 uczniów ze szkół w różnych częściach Turcji. Dzieci miały za zadanie wykonanie obrazków związanych z bibliotekami dziecięcymi i szkolnymi. Głównym celem badania było poznanie preferencji dotyczących wystroju i aranżacji wnętrz, identyfikacja potrzeb i oczekiwań dzieci jako użytkowników oraz zwrócenie uwagi na to, co wpływa na odczuwany przez nie brak komfortu w korzystaniu z bibliotek.

Gonyalo Ozaryun z Santiago Public Library w Chile, James R. Keller z Villetta Library Design Studio w Filadelfii, USA i Katheleen R. T. Imhoff z Lexington Public Library, w USA (*Environments in public libraries for young children around the world*) przedstawili wyniki badania dotyczącego organizowania przestrzeni dla dzieci w bibliotekach publicznych na 4 kontynentach. Zwrócono uwagę na aspekty filozoficzne, projektowe i pragmatyczne w tworzenia takiej przestrzeni w bibliotekach w Chile, Omanie, Europie i Stanach Zjednoczonych. Spraw, dotyczących przestrzeni bibliotecznej, dotyczyło wystąpienie Barbary Gubbin z Jacksonville Public Library, USA i Alexa Lamis z A. M. Stern Architects w Nowym Jorku (*Jacksonville Public Library, Children's and Teens Libraries*). Przedstawili oni zagospodarowanie przestrzeni w oddziałach dziecięcym i młodzieżowym w nowo otwartej bibliotece publicznej w Jacksonville na Florydzie. Biblioteka Dziecięca została utworzona tak, aby odzwierciedlała geografię regionu, z wejściami przypominającymi tereny mokradeł północnej Florydy. Natomiast wystrój i wyposażenie oddziału młodzieżowego odzwierciedla upodobanie młodzieży do korzystania z ulubionych nośników przekazu i zapewnia dogodne warunki do korzystania zarówno ze zbiorów tradycyjnych, jak też Internetu i nagrań audiowizualnych.

OBSŁUGA SPECJALNYCH GRUP UŻYTKOWNIKÓW

Problemy specjalnych grup użytkowników poruszane były głównie przez Sekcję Usług Bibliotecznych dla Osób ze Specjalnymi Potrzebami (Library Services to People with Special Needs) oraz Sekcję Bibliotek Obsługujących Osoby z Dysfunkcją Wzroku (Libraries Serving Persons with Print Disabilities). W pierwszej sekcji dominującym tematem były problemy dotyczące osób przebywających w zakładach karnych. Przedstawiono modelowe programy biblioteczne służące promocji czytelnictwa i alfabetyzacji wśród więźniów (Odile Cramard: *Les bibliothèques établissements pénitentiaires en France: l'exemple de la région Rhône-Alpes*; Fabio de Grossi z Biblioteche di Roma we Włoszech: *Les bibliothèques communales en prison à Rome*; Margarita Pérez Pulido z University of Extremadura w Badajoz w Hiszpanii: *Los programas de promoción de*

la lectura en centros penitenciarios en España; Vibeke Lehmann z Library and Education Technology Consultant w Madison, USA: *Breaking barriers with books: connecting incarcerated fathers with their children*).

Natomiast w Sekcji Bibliotek Obsługujących Osoby z Dysfunkcją Wzroku zaprezentowano referaty omawiające możliwość wykorzystania nowych technologii dla zapewnienia dalszego rozwoju środowkom komunikacji stosowanym m.in. przez osoby niewidome i niedowidzące („od Braille’a do XML”). Swoje teksty przedstawili Julia Rae i Louise Curtin z Vision Australia, Melbourne, Australia („*Feelix*” *the start of a journey to literacy: a unique Braille library makes picture books accessible for the first time to infants and young children who are blind or vision impaired*); Dipendra Manocha z New Delhi, George Kerschner z Missoula w USA, Hiroshi Kawamura z DAISY Consortium w Tokio (*Braille without borders: how Braille is used in creation of literature in indigenous languages using today’s technologies*); Arne Kurkjeb? z Norwegian Library for Talking Books and Braille w Oslo (*Using new technology to improve existing services at the Norwegian National Library: collaboration between the Norwegian Library for Talking Books and Braille (NLB) and the Norwegian National Library (NB)*) oraz Julia Rae z Vision Australia w Melbourne (*Breaking new ground: a virtual global library service to widen access for people with print disabilities*).

DZIAŁALNOŚĆ BIBLIOTECZNA NA RZECZ MNIEJSZOŚCI ETNICZNYCH I KULTUROWYCH

Również w wystąpieniach dotyczących działalności bibliotecznej dla mniejszości etnicznych i kulturowych podkreślany był motyw przewodni tegorocznego kongresu: tworzenie przez biblioteki przyszłości dla społeczeństw poprzez odwoływanie się i wykorzystywanie różnorodnego dorobku kulturowego. Referaty zaprezentowane przez Sekcję Usług Bibliotecznych dla Społeczeństwa Wielokulturowego (Library Services to Multicultural Populations Section) ukazywały, jak biblioteki i zatrudnieni w nich bibliotekarze łączą przeszłość z terażniejszością oraz jak wykorzystywane są nowe technologie do upowszechniania i zachowania dorobku kulturowego różnych grup.

Otwierająca obrady tej Sekcji Kirsten Leth Nielsen z Oslo Public Library w Norwegii (*Join us for a journey through Islamic Art*) przybliżyła działalność prowadzoną przez Multilingual Library, będącą jednym z oddziałów Oslo Public Library. Istnienie tej biblioteki i jej usługi mają ważny udział w norweskich programach społecznych, edukacyjnych i kulturalnych ze względu na duży odsetek imigrantów w społeczeństwie tego kraju. Stanowią oni prawie 10% ogółu mieszkańców Norwegii, a w samym Oslo wskaźnik ten przekracza 25%. Imigranci reprezentują ponad 210 nacji, a największe grupy to Polacy, Pakistańczycy, Szwedzi, Irakijczycy, Somalijczycy i Wietnamczycy. Główna część wystąpienia dotyczyła ruchomej wystawy, wędrującej po bibliotekach w Norwegii, zorganizowanej przez Multilingual Library. Wystawa poświęcona jest podróży przez sztukę islamu, a jej podstawę stanowi dwujęzyczna książeczka obrazkowa zatytułowana *The Magical Cape – a journey through Islamic Art*. Ponieważ książka dostępna jest w Norwegii w 22 wersjach językowych, a jej tekst towarzyszy wystawie, dzieci, a także ich rodzice, mogą czytać zamieszczone historyjki w swoich ojczystych językach. Jednym z elementów wystawy jest piękny pawilon (zaprojektowany i ozdobiony przez irańsko-szwedzkiego artystę plastyka) wyposażony w sprzęt muzyczny i głośniki. Można w nim posłuchać orientalnej muzyki. Pawilon ma niewielką powierzchnię (1m²), aby mógł się zmieścić w każdej bibliotece. Ważną rolę pełni również tytułowa magiczna peleryna, w którą ubiera się bibliotekarz odczytujący fragmenty książki.

Vesna Injac z National Library of Serbia w Belgradzie (*National Library of Serbia as a coordinator of the European Romani Digital Collection*) zaprezentowała

wała projekt Europejskiej Romskiej Biblioteki Cyfrowej, której koordynatorem jest Serbska Biblioteka Narodowa. Głównym celem projektu jest stworzenie cyfrowego zbioru romskiego dziedzictwa literackiego z krajów europejskich. Mniejszość romska jest największą mniejszością w Europie, liczącą ok. 8-10 milionów, jednakże nieposiadającą ani własnego kraju, ani własnej biblioteki gromadzącej jej dziedzictwo kulturowe. W pierwszej fazie realizacji projektu zebrano bibliografie romskich książek i czasopism znajdujące się w europejskich bibliotekach narodowych. W drugiej fazie materiały wybrane z tych bibliografii zostaną zdigitalizowane. W następnej kolejności przewiduje się organizację wirtualnej wystawy kultury romskiej, prezentującej nie tylko książki i czasopisma, ale także pocztówki, fotografie, plakaty, manuskrypty, nagrania audio i wideo.

Anca Christina Rapeanu z International Research and Exchange Board (IREX) w Bukareszcie, w Rumunii (*Library helps Russian minority preserve traditions online*) przedstawiła wysiłki małej biblioteki publicznej w miasteczku Jurilovca w powiecie Tulcea w Rumunii, której celem jest zachowanie lokalnego dziedzictwa kulturowego współtworzonego przez rosyjską mniejszość narodową.

William Welburn z The University of Illinois w Urbana-Champaign USA i Veronda Pitchford z Chicago Urban Libraries Council (*Memory, Authenticity and Cultural Identity: the role of library programs, services and collections in creating community*) zaprezentowali teoretyczną perspektywę dokumentowania różnych kultur i społeczności, wykorzystując twory pamięci, a następnie zilustrowali jej kontekst praktycznymi działaniami bibliotek, archiwów, muzeów, towarzystw historycznych i innych instytucji kulturalnych, które służą jako struktury pośredniczące między ludźmi i informacją, a ściślej biorąc – między społecznościami i grupami kulturalnymi oraz zapisami, które dokumentują ich życie.

KSZTAŁCENIE W ZAKRESIE BIBLIOTEKOZNAWSTWA

Podczas tegorocznego Kongresu wiele uwagi poświęcono sprawom kształcenia specjalistów w zakresie bibliotekoznawstwa i informacji naukowej (BIN). Przedstawione referaty dotyczyły trzech zasadniczych wątków: 1) umiędzynarodowienia edukacji bibliotekarskiej w kontekście Procesu Bolońskiego, 2) kształcenia bibliotekarzy w krajach rozwijających się oraz 3) kształcenia bibliotekarzy i innych pracowników instytucji kulturalnych dla potrzeb zachowania i upowszechniania dziedzictwa kulturowego w świetle zbieżnych celów bibliotek, archiwów i muzeów.

Ursula Georgy z Cologne University of Applied Sciences w Kolonii (Niemcy) (*Internationalization of LIS education within the Bologna Process: mobility and flexibility*) przedstawiła problemy związane z umiędzynarodawianiem kształcenia w zakresie bibliotekoznawstwa i informacji naukowej, wynikające z wdrażania założeń Procesu Bolońskiego, podkreślających mobilność studentów i pracowników oraz elastyczność programów kształcenia. Dzielono się także uwagami dotyczącymi kształcenia w poszczególnych krajach. Swoje spostrzeżenia przedstawiła m.in. Monika Krakowska z Instytutu Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Jagiellońskiego (*Internationalization of Information and Library Science studies in Europe: the impact of academic mobility on quality of LIS education*), przypominając początki współpracy w ramach programu Erasmus, który powstał w 1987 r. z myślą o promowaniu i ułatwianiu mobilności studentów i pracowników akademickich między uniwersytetami w krajach Unii Europejskiej. Dokonała analizy informacji na temat studiów i ich programów, przekazywanych studentom zagranicznym i dostępnych na stronach poszczególnych instytucji kształcących w tym zakresie. Patrząc na program współpracy z punktu widzenia instytucjonalnego koordynatora Erasmusa, przedstawiła wzajemne korzyści i bariery związane z mobilnością pionową i po-

ziomą, uznawaniem kwalifikacji lub wymianą w ramach Procesu Bolońskiego. Tatiana Kuznetsova z Academy of Postgraduate Education in Culture and Art w Moskwie, Rosja (*Library and Information Education in Russia and Bologna Process: challenges on the way to a new model of library education*) przybliżyła rosyjskie doświadczenia w reformowaniu edukacji bibliotecznej i informacyjnej w kontekście Procesu Bolońskiego. Podkreśliła, że w warunkach rosyjskich główne wyzwania we wprowadzaniu deklaracji bolońskiej mają charakter ekonomiczny, psychologiczny i międzykulturowy. Określają one zakres problemów w reformowaniu krajowego systemu edukacyjnego: aspekty finansowe wszystkich zainteresowanych procesem edukacyjnym; pokonywanie tradycyjnego sposobu i stylu relacji między studentami i wykładowcami, rozwijanie kompetencji językowej; wdrażanie systemu zaliczeń i modułów; zapewnienie jakości kształcenia i rozwijanie kryteriów jego ewaluacji; uznanie rosyjskich stopni bibliotecznych na poziomie międzynarodowym; dostosowanie stanowisk bibliotecznych do kwalifikacji licencjuszy i magistrów. Referentka przedstawiła także szczególne problemy o charakterze organizacyjnym i metodologicznym, dotyczące m.in. wprowadzania zarządzania jakością do systemu edukacyjnego.

A. K. Baradol z Mangalore University w Mangalagangothri, w Indiach (*Bologna Process of Library and Information Science education in SAARC countries: a proposal*) przedstawiła kształcenie w zakresie BIN w krajach członkowskich the South Asian Association for Regional Cooperation – SAARC. Pokazała podobieństwa, różnice i wspólne problemy kształcenia BIN w tych krajach oraz w krajach europejskich, gdzie Proces Boloński już został wdrożony. Zaproponowała wprowadzenie Procesu Bolońskiego w kształceniu BIN w krajach członkowskich tej polityczno-ekonomicznej organizacji, powstałej w grudniu 1985 r. Aktualnie do SAARC należą: Afganistan, Bangladesz, Bhutan, Indie, Malediwy, Nepal, Pakistan i Sri Lanka.

Swoje wrażenia związane z wdrażaniem założeń Procesu Bolońskiego do kształcenia bibliotekoznawczego zaprezentowali również studenci: Josipa Bašić z Departament of Library and Information Science z University of Zadar w Chorwacji (*Changes in Croatia LIS education: the influence of Bologna Process*) oraz Vlasta Zabukovec z University of Ljubljana w Słowenii (*Students' Reflection on Bologna Process*)

Nauczyciele akademicki oraz bibliotekarze z krajów rozwijających się także zajmowali się problemami zawodowego kształcenia pracowników bibliotek. Referaty poświęcone tym zagadnieniom przedstawili m.in.: Collins Christa z Library & Information Science, Harare Polytechnic w Zimbabwie (*Future librarians in Southern Africa: case of Zimbabwe*) oraz Arjun Dasgupta z University of Calcutta w West Bengal w Indiach (*Preparing future librarians in India: A vision for LIS schools in the 21st Century?*). Tegoroczny Kongres w Mediolanie był także okazją do spotkania stowarzyszeń zrzeszających nauczycieli kierunku BIN w krajach rozwijających się (*Round Table of LIS Teachers Associations and LIS Education in Developing Countries SIG*). Uczestnicy tych grup zainteresowań (Special Interest Groups – SIG) dzielili się doświadczeniami i poszukiwali rozwiązań dla problemów, z którymi zmierzają się systemy kształcenia w krajach rozwijających się. Podkreślali nie tylko potrzebę, ale także konieczność współpracy i wymiany pomysłów, w celu zmniejszenia obecnych dysproporcji w znajomości i dostępie do nowych technologii, doskonaleniu programów nauczania, badań i świadczonych usług.

Jak wyraźnie podkreślono podczas Kongresu nie tylko biblioteki, ale również wiele innych instytucji: muzea czy archiwa, prowadzą działania na rzecz ochrony, zachowania i udostępniania dziedzictwa kulturowego, posługując się podobnymi lub nawet tożsamymi, metodami i formami pracy. W związku z tym postulowano rozważenie przygotowywania programów kształcenia, które wyposażałyby w umiejętności potrzebne dla szeroko rozumianych działań, związanych z dziedzictwem kulturowym, bez względu na to, jaka instytucja zajmuje się jego prze-

chowywaniem i prezentowaniem (m.in.: Mary Edsall Choquette z The Catholic University of America, w Waszyngtonie, DC w USA: *Building the body of cultural heritage literacy within LIS curricula: challenges and opportunities in an evolving global knowledge economy*; Michael Robinson z The Hong Kong Institute of Education w Hong Kongu: *Preserving the educational heritage of Hong Kong – the blending of library and museum services*; Axel Ermert z Institut für Museumsforschung w Berlinie i Werner Schweibenz z Bibliotheksservice-Zentrum Baden-Württemberg, w Konstancji w Niemczech: *Cultural differences between libraries, archives and museums? Experiences from BAM, the joint portal for libraries, archives and museums in Germany*; oraz Elisabetta Bovero z Pavullo nel Frignano Council w Modenie we Włoszech: *Cultural tourism and libraries. New learning needs for information professionals*).

* * *

Tradycyjnie już Kongresowi towarzyszyła wystawa prezentująca nowości wydawnicze, sprzęt, promująca działalność biblioteczno-informacyjną. W mediołańskim Kongresie wzięło udział 195 wystawców z całego świata. Wśród nich znalazła się firma Rea Design Ltd z Wrocławia, specjalizująca się w projektowaniu wnętrz i wyposażaniu bibliotek zarówno tradycyjnych, jak i multimedialnych. Z przyjemnością można odnotować, że stoisko polskie cieszyło się dużym, w pełni uzasadnionym, zainteresowaniem.

Tegoroczną nagrodę Billa i Melindy Gates przyznano Fundación Empresas Públicas de Medellín z Kolumbii za jej innowacyjne wykorzystanie technologii informacyjnych w bibliotekach publicznych dla wspierania rozwoju lokalnego społeczeństwa. Sieć bibliotek tej Fundacji zapewnia mieszkańcom dostęp do informacji i technologii poprzez 34 swoje placówki zlokalizowane w najbardziej rozwiniętych śródowniskach Medellín. Dzięki realizowanym usługom liczba osób miesięcznie odwiedzających biblioteki wzrosła z 90 tys. do ponad 500 tys. w ostatnim czasie. Uległa również zmniejszeniu liczba osób przypadających na 1 komputer ze 140 w 2005 r. do 47 w 2008 r.

W kategorii „najlepszy program marketingowy” Sekcja Zarządzania i Marketingu (Section on Management and Marketing) nagrodziła National Library Board z Singapuru za projekt, któremu towarzyszyło hasło „Go Library”, adresowany do różnych grup użytkowników, poszukujących informacji poprzez Internet czy inne niekonwencjonalne źródła informacji.

Uczestnicy Kongresu mieli możliwość zapoznania się ze wspaniałymi mediołańskimi bibliotekami, mającymi charakter historyczny, jak: Biblioteca Nazionale Braidense, Biblioteca Trivulziana, Biblioteca Ambrosiana, a także z nowoczesnymi bibliotekami publicznymi np. Biblioteca Comunale Centrale Sormani, dla dzieci: Biblioteca dei Ragazzi „Cascina Grande” w Rozzano, czy uczelnianymi: Biblioteca Università degli studi di Milano, Biblioteca Centrale Università Cattolica del Sacro Cuore. Zainteresowani mogli również odwiedzić biblioteki w Genui, Brescii czy Bergamo.

Elżbieta Barbara Zybert
Instytut Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych
Uniwersytet Warszawski

Tekst wpłynął do Redakcji 1 listopada 2009 r.

**„PATRZĄC WSTECZ I MYŚLĄC O PRZYSZŁOŚCI”
Konferencja towarzysząca 75. Konferencji Generalnej IFLA
(Florencja, 20-21 sierpnia 2009 r.)**

W tygodniu poprzedzającym obrady 75. Konferencji Generalnej IFLA w Mediolanie odbyła się we Florencji konferencja „Looking at the Past and Preparing for the Future”, zorganizowana przez Sekcję Opracowania Rzeczowego (Classification and Indexing) IFLA przy współpracy Biblioteka Nazionale Centrale di Firenze. W konferencji wzięli udział zarówno twórcy języków informacyjno-wyszukiwawczych (JIW), praktycy opracowania rzeczowego, jak i badacze z krajów europejskich, Stanów Zjednoczonych i Kanady. Głównymi problemami, poruszonymi w referatach i dyskusji były: jakość punktów dostępu i efektywność wyszukiwania informacji o treści dokumentów, elastyczność systemów indeksowania i związane z tym zagadnienie pre- lub postkoordynacji, interoperacyjność, możliwość mapowania i wielojęzyczność narzędzi indeksowania oraz organizacja punktów dostępu do treści zasobów sieciowych. Przedstawiono 14 referatów, z których większość prezentowała stan prac i perspektywy rozwoju JIW rozwijanych w kilku bibliotekach narodowych (Czechy, Niemcy, Estonia, Włochy, Szwecja, Polska).

Marie Balikova z czeskiej biblioteki narodowej przedstawiła narzędzia, założenia i organizację dostępu do treści dokumentów w bibliotekach czeskich (*Focusing on user needs: new ways of subject access in Czechia*): tworzony w bibliotece narodowej kontrolowany zasób słownictwa CZENAS (Soubor vecných autorit Národní knihovny ČR), kartotekę wzorcową Uniwersalnej Klasyfikacji Dziesiętnej oraz schemat Konspekt, stworzony m.in. na potrzeby indeksowania i wyszukiwania zasobów sieciowych. Uzupełnieniem standardowego opracowania rzeczowego, które łączy elementy pre- i postkoordynacji są dodatkowe punkty dostępu do treści, takie jak dołączane do opisu bibliograficznego spisy treści czy też linki pomiędzy hasłami geograficznymi a dostępną sieciową mapą. Doświadczenia i osiągnięcia czeskiej biblioteki narodowej są bardzo interesujące, jest ona niezmiernie aktywna w zakresie standardów opracowania rzeczowego, zarówno w kraju, jak i na forum międzynarodowym.

Sirje Nilbe, reprezentująca bibliotekę narodową Estonii, zrelacjonowała założenia i przebieg ukończonych wiosną tego roku prac nad tworzeniem wspólnego dla bibliotek estońskich tezausa EMS – Eesti märksõnastik (*Semi-automatic merger of two thesauri: the case of Estonia*). W 2000 r. podjęto decyzję o połączeniu dwóch tezaurusów, będących w użyciu od kilkunastu lat: EUM opracowanego w Bibliotece Narodowej i INGRID tworzonego na potrzeby bibliotek akademickich przez Bibliotekę Uniwersytetu w Tartu. Nad ujednoczeniem zasobu pracowało 2 informatyków i 8 redaktorów. Po półautomatycznym połączeniu dwu zbiorów okazało się, że jedynie ok. 1/3 terminów występowała w obu tezaurusach, co wynikało niewątpliwie z opisywania odmiennych zasobów: biblioteka narodowa rejestruje przede wszystkim dokumenty krajowe, biblioteki akademickie – w dużym stopniu piśmiennictwo zagraniczne. Nowy tezaurus EMS liczy obecnie około 34 tys. terminów, zgrupowanych w 48 działach systematycznych. Bibliotekarze estońscy oceniają eksperyment jako udany.

Stosowane w bibliotekach i innych instytucjach kultury niemieckiego obszaru językowego (Niemcy, Austria, Szwajcaria) kontrolowane słownictwo opisu rzeczowego SWD (Schlagwortnomdatei) zaprezentowała Yvonne Jahns z Deutsche Nationalbibliothek (*20 years SWD – German subject authority data prepared for the future*). Biblioteka narodowa we Frankfurcie nad Menem podjęła prace nad SWD w 1986 r., dziś jest to tworzony we współpracy wielu podmiotów ogromny zasób słownictwa liczący ponad 550 tys. haseł różnych typów (160 tys. rzeczowych, 190 tys. geograficznych, 130 tys. korporatywnych, 70 tys. tytułów;

hasła osobowe pochodzą ze wspólnej dla opisu formalnego i rzeczowego kartoteki PND, Personennamendatei), uporządkowanych w 40 działach. SWD jest poza krajami niemieckojęzycznymi mało znany i chyba niedoceniany, a jest to potężne, a zarazem funkcjonalne, elastyczne i stosunkowo łatwe w użyciu narzędzie indeksowania. Uczestnictwo w projektach międzynarodowych takich jak MACS czy TELplus pozwoliło Deutsche Nationalbibliothek na unowocześnienie infrastruktury zasobu (wersja RDF), ale i pokazanie zalet i potencjału tego języka. W planach wieloletnich jest mapowanie SWD i innych tezaurusów stosowanych w niemieckojęzycznych bibliotekach i ośrodkach informacji (m.in. AGROVOC, INFODATA, MeSH, PSYNDX, STW, BILIDUNG, THESOZ) oraz kontynuacja projektu CrissCross – budowy przejścia między terminami SWD i symbolami Klasyfikacji Dziesiątej Deweya (dotychczas uzupełniono symbolami ok. 70 tys. rekordów SWD).

Kilka wystąpień poświęcono aktualnym problemom opracowania rzeczowego we Włoszech (Anna Lucarelli, Luciana Franci, Marta Motta, Massimo Rolle, *The Nuovo Soggettario Thesaurus: structural features and Web application project*; Emanuela Casson, Andrea Fabbrizzi, Aida Slavic, *Subject Search in Italian OPAC's: an opportunity in waiting?*; Pino Buizza, *Subject analysis and indexing: an Italia version of the analytical-synthetic model*). Biblioteka narodowa we Florencji od 1956 r. posługiwała się bazującym na 5 wydaniu LCSH i nieregularnie aktualizowanym *Soggettario per i cataloghi delle biblioteche italiane*. W 2002 r. podjęto decyzję o rozpoczęciu prac nad nowym – choć nawiązującym do dotychczas używanego – narzędziem indeksowania, zgodnym z międzynarodowymi standardami, uwzględniającym wymogi indeksowania różnych typów dokumentów bibliotecznych, w tym dokumentów elektronicznych. Nad projektem pracował ponaddwudziestoosobowy zespół przy naukowym wsparciu Grupy Badawczej ds. Opracowania Rzeczowego GRIS, 70% budżetu pochodziło ze środków prywatnych (Ente Cassa Risparmio di Firenze). W 2007 r. udostępniono prototyp tezauryasa (13 tys. haseł, obecnie ok. 30 tys.) i podręcznik *Guida al sistema italiano di indicizzazione per soggetti*. Język ten jest od 2007 r. stosowany w bibliotece florenckiej, pełne wdrożenie we Włoszech jest zapowiadane na 2010 r. Temat Nuovo Soggettario powrócił podczas sesji Sekcji Opracowania Rzeczowego IFLA na mediolańskiej konferencji. Z dyskusji, którą na tym forum prowadzili włoscy bibliotekarze, wynika, że nie ma jeszcze powszechnej akceptacji i porozumienia w sprawie Nuovo Soggettario i trudno dziś mówić o wspólnym, narodowym standardzie opracowania rzeczowego we Włoszech.

Poruszano również problematykę klasyfikacji stosowanych w bibliotekarstwie i informacji naukowej. Claudio Gnoli (*Animals belonging to emperor: enabling viewpoint warrant in Classification*) przedstawił założenia i stan prac nad schematem klasyfikacji ILC – Integrative Level Classification, która od 2004 r. powstaje w ramach międzynarodowego projektu wspieranego przez włoski oddział ISKO. Klasyfikacja, której schemat przewiduje prosty sposób rozbudowy i uwzględnienie lokalnego kontekstu, a zarazem zapewnia interoperacyjność pomiędzy różnymi wariantami, jest obecnie testowana w opisie zasobów sieciowych m.in. z dziedziny zoologii i geografii lokalnej. Dwa referaty odnosiły się do klasyfikacji używanych w skandynawskich bibliotekach narodowych. Zespół w składzie Joan Mitchell, Ingebjorg Rype, Magdalena Svanberg przedstawił wspólny projekt bibliotek narodowych Szwecji i Norwegii: tłumaczenie i adaptację Klasyfikacji Dziesiątej Deweya – na podstawie wcześniejszych norweskich wydań skróconych, z uzupełnieniem o część symboli z pełnych tablic na podstawie analizy symboli stosowanej przez kilkadziesiąt lat w Szwecji lokalnej klasyfikacji (*Mixed Translations of the DDC: design, Usability and Implications for Knowledge Organizer in Multilingual Environments*). Magdalena Svanberg ze szwedzkiej biblioteki narodowej opowiedziała o zmianie standardu opisu rzeczowego (*Dewey in Sweden: leaving SAB after 87 years*): w Bibliotece Narodowej Szwecji w 2008 r. zdecydowano o zaniechaniu stosowania lokalnej klasyfikacji

(znanej jako SAB), stosowanej od lat dwudziestych XX w. i o rozpoczęciu prac nad wdrożeniem międzynarodowego standardu – adaptacji Klasyfikacji Dziesiątej Deweya. Na zmianę zdecydowało się ponadto 15 bibliotek, głównie akademickich, ale zasięg stosowania zapewne szybko się rozszerzy, gdyż Bibliotekstjänst, instytucja, dostarczająca opisy bibliograficzne do bibliotek publicznych, podjęła decyzję o uzupełnianiu opisów o symbole DDC. W planach jest mapowanie klasyfikacji z lokalnie stosowanym językiem haseł przedmiotowych (Svenska ämnesord – SAO, bazujący na LCSH). Adaptacja DDC nie przebiega bezproblemowo, szczególnie trudno wpisać specyficzne lokalne problemy i zjawiska w klasyfikację odnoszącą się przede wszystkim do amerykańskich i angielskich realiów i punktu widzenia.

Jak na tle innych JIW prezentował się Język Haseł Przedmiotowych Biblioteki Narodowej, którego założenia i problemy miałam okazję przedstawić (*National Library of Poland Subject Headings – from card catalogs to digital library. Some question about the future of a local subject headings system in the changing world of information retrieval*)? Zarówno zasady redakcji i kontroli leksyki, jak i organizacja i prezentacja kartoteki wzorcowej czy metodyka opracowania nie odbiegają od przyjętych powszechnie standardów, podobne są też problemy i pytania o przyszłość. Kierunki rozwoju, nad którymi dyskutujemy (uproszczenie gramatyki, ograniczenie liczby elementów w hasłach przedmiotowych rozwiniętych i przeniesienie części informacji do osobnych pól grupy 6xx, a co za tym idzie ograniczenie liczby tworzonych haseł rozwiniętych – pozycji indeksowych) są w dużej części zbieżne z praktyką wielu innych ośrodków europejskich. Pewne zdziwienie uczestników konferencji, zwłaszcza w kontekście przytoczonych wyżej informacji o skali środków zaangażowanych w prace nad Nuovo Soggettario, budził fakt, iż JHP BN powstawał siłami 2 niepełnych etatów, praktycznie bez stałego zespołu. Z zainteresowaniem, choć również nie bez niedowierzania, przyjęto statystyki wykorzystania indeksu przedmiotowego BN i analizy efektywności wyszukiwania, które odbiegają znacznie od analogicznych danych z innych bibliotek narodowych, gdzie wykorzystanie punktów dostępu rzeczowego jest raczej niskie.

Duże zainteresowanie wzbudziła prezentacja Diane Vizine-Goetz na temat aktualnego stanu prac nad prowadzonym przez OCLC projektem FAST – Faceted Application of Subject Terminology (*FAST headings as tags for WorldCat Records*). Projekt dotyczył utworzenia zasobu słownictwa kontrolowanego, bazującego na zasobie LCSH. Wyabstrahowane hasła są kategoryzowane w siedmiu fasetach rzeczowych (Topic, Place, Time, Event, Person, Corporate body, Title of work) i jednej fasecie zawierającej dane o rodzaju, formie, gatunku, typie dokumentu (Form/Genre). Z jednostek tych buduje się hasła o znacznie uproszczonej składni. Kartoteka wzorcowa FAST zawiera obecnie 1,6 mln haseł, ich funkcjonowanie przetestowano na kopii katalogu WorldCat i zanalizowano z użyciem OCLC FRBR Work-Set Algorithm. Z około 136 mln haseł przedmiotowych LCSH zastosowanych w 62 mln rekordów bibliograficznych udostępnianych przez WorldCat (46% zasobu katalogu ma opracowanie rzeczowe w LCSH) powstało 176 mln haseł wzorcowych FAST. Porównano opis rzeczowy wybranych tytułów w różnych wersjach językowych i opis tych samych tytułów sporządzony w różnych instytucjach – okazało się, że opracowanie bazujące na LCSH i jego metodyce jest bardziej zróżnicowane, niż się tego spodziewano. Zespół OCLC zastanawia się, w jaki sposób najbardziej efektywnie wykorzystywać te dane (opisy nie będą ujednolicane), dyskutuje się prezentację haseł jako chmury tagów lub w postaci graficznych wykresów, tabel – z wyróżnieniem graficznym haseł najczęściej występujących w opisach danego dokumentu.

Przedmiotem dwóch wystąpień był problem wykorzystania potencjału użytkowników w tworzeniu punktów dostępu do dokumentów bibliotecznych. Temat ten już od paru lat jest obecny w dyskusjach nad efektywnością opracowania i wyszukiwania informacji, a postulat szerokiego otwarcia katalogów bibliotecz-

nych na użytkowników i przyciągnięcia ich do współpracy jest często wysuwany przez specjalistów informacji naukowej jako swoiste panaceum na bolączki i niedoskonałości tradycyjnego opisu rzeczowego. Na konferencji florenckiej Lois Mai Chan przedstawiła syntezę informacji na temat społecznego tagowania – jego założeń i podstawowych cech. Zalety i wady tagów omówiła, posilując się analizą punktów dostępu do treści w opisach 20 książek niebeletrystycznych zamieszczonych w LibraryThink i zestawiając je z cechami kluczowymi JIW (*Social Bookmarking and Subject indexing*). Zaproponowała, by w celu podniesienia jakości znaczników treści, stworzyć mechanizm, który sugerowałby użytkownikom serwisów skorzystanie z zasobów kontrolowanego słownictwa jako źródła tagów. Harriet Aagaard (*Social indexing at the Stockholm public library*) zrelacjonowała założenia i wyniki eksperymentu przeprowadzonego w bibliotece publicznej w Sztokholmie, w której udostępniono użytkownikom możliwość dołączania tagów do opisów bibliograficznych. Odzew był symboliczny, jedynie 0,1% zarejestrowanych użytkowników biblioteki zainteresowało się tą ofertą, a najbardziej zainteresowani tagowaniem byli bibliotekarze (ponad 60% dodanych tagów), co skądinąd jest ważnym sygnałem: jeśli bibliotekarze dodają tagi, to zapewne standardowe opracowanie rzeczowe uznają za niepełne czy niefunkcjonalne? Badani czytelnicy wyrażali opinię, iż opracowanie dokumentów bibliotecznych najlepiej pozostawić fachowcom bibliotekarzom. W dyskusji na temat społecznego tagowania głos zabierali głównie sceptycy, wyrażając wątpliwość, czy może ono stanowić realną alternatywę lub konkurencję dla wykonanego przez specjalistów opisu rzeczowego i w znaczący sposób uzupełnić i wspomóc wyszukiwanie informacji. Trudno założyć, że amatorzy i entuzjaści otągają katalogi biblioteczne liczące setki tysięcy czy miliony pozycji. Z drugiej jednak strony większość twórców JIW deklarowała gotowość otwarcia katalogów na społeczne tagowanie – wydaje się, że czasem deklaracje te składane są z obawy, by nie być poświadczonym o niechęć do tego, co nowe i modne.

Konferencja była okazją do wymiany poglądów co do przyszłości opracowania rzeczowego, do zadania wielu kluczowych pytań, a jedno z bardziej dramatycznych brzmiało: Czy jesteśmy jeszcze potrzebni? Opracowanie rzeczowe jest trudne, czasochłonne – a więc i wyjątkowo kosztowne – czy te nakłady są racjonalne, czy efekt naszej pracy jest użyteczny dla odbiorców? Liczba dokumentów wszelkich typów, a zwłaszcza dokumentów elektronicznych, które wymagałyby opracowania wysokiej jakości punktów dostępu do treści rośnie lawinowo, czy jesteśmy w stanie zmierzyć się z tym problemem? Wiele w dyskusji i kuluarach mówiono o konieczności wychodzenia naprzeciw oczekiwaniom użytkowników, uwzględniania ich nawyków wyszukiwawczych (wszechobecny wpływ „googlizacji”), zrozumienia ich trudności w poruszaniu się w obcym środowisku jakim jest katalog biblioteczny i w posługiwaniu się zupełnie obcym językiem, jakim jest JIW. W każdym prawie wystąpieniu pojawiał się wątek koniecznych ułatwień, uproszczeń, podpowiedzi, które mają prowadzić zagubionego użytkownika. Coraz częściej stawia się pytanie o zasadność stosowania gramatyki pozycyjnej – pytanie to dotyczy zarówno giganta – LCSH, jak i lokalnych JIW. Na postkoordynację zdecydowało się wiele ośrodków tworzących narzędzia indeksowania, wychodząc m.in. z założenia, że jest to ten element dotychczasowej praktyki indeksowania, który lepiej sprawdza się w środowisku sieciowym. Nie brak jednak głosów przeciwnych: czy dążąc za wszelką cenę do uproszczeń i ułatwień nie wступujemy na niebezpieczną ścieżkę trywializacji wiedzy i kultury? Czy na pewno złożoność świata da się opisać w sposób prosty i dostępny dla każdego?

Ze względu na to, że konferencja florencka umożliwiła dość obszerną prezentację aktualnych problemów opracowania rzeczowego, program sesji Classification and Indexing Section podczas konferencji IFLA w Mediolanie był raczej ubogi. Z ważnych informacji należy odnotować ogłoszenie przez IFLA nowych zaleceń dotyczących budowy tezaurusów wielojęzycznych (*Guidelines for Multilingual Thesauri: a new contribution to multilingual access and retrievals stan-*

dards), dokumentu znacznie bogatszego w treści od poprzednich i uwzględniającego wiele postulatów środowiska bibliotekarzy i specjalistów informacji naukowej (przede wszystkim dotyczących tworzenia tezaurusów niesymetrycznych). Drugim ważnym dokumentem jest *FRSAD – Functional Requirements for Subject Authority Records*, należący do „rodziny” standardów FRBR. Tekst z uwzględnieniem zmian wniesionych podczas dyskusji będzie upubliczniony w końcu 2009 r. i ponownie poddany dyskusji, a publikacja wersji ostatecznej jest planowana na 2010 r.

Wanda Klenczon
Biblioteka Narodowa

Tekst wpłynął do Redakcji 16 października 2009 r.

„ZBIORY SPECJALNE I REGIONALIA W POLSKICH BIBLIOTEKACH NAUKOWYCH I PUBLICZNYCH”

Ogólnopolska Konferencja Naukowa
(Szczecin, 9-11 września 2009 r.)

9-11 września 2009 r. w Szczecinie odbyła się III Ogólnopolska Konferencja Naukowa, zorganizowana przez Bibliotekę Główną Uniwersytetu Szczecińskiego.

Temat obrad stanowiły zbiory specjalne i regionalia w polskich bibliotekach naukowych i publicznych. Celem organizatorów było podkreślenie roli i znaczenia tego typu zbiorów oraz wskazanie na fakt, że dziś, w czasach komercjalizacji z jednej strony i upowszechniania cyfrowych nośników z drugiej, to właśnie ten typ dokumentów decyduje o niepowtarzalności każdej z bibliotek. Przypomniano ich ważną rolę w przechowywaniu najcenniejszych i najrzadszych skarbów piśmiennictwa.

Konferencja, adresowana zarówno do bibliotekarzy, jak i pracowników instytucji bibliotekoznawstwa i informacji naukowej, zgromadziła ponad 50 osób z całej Polski.

Przybyłych powitał prof. dr hab. Edward Włodarczyk, rektor Uniwersytetu Szczecińskiego, oraz prof. dr hab. Radosław Gaziński, dyrektor Biblioteki Głównej Uniwersytetu Szczecińskiego.

Obrady w Sesji I, poświęcone znaczeniu zbiorów specjalnych dla nauki, prowadziła Maria Wanda Rudzińska (Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie), rozpoczął je referat Mirosława Supruniuka (Biblioteka Uniwersytecka, Toruń) pt. *Zbiory specjalne w bibliotekach naukowych: obowiązek czy przyjemność...* Kolejny prelegent, R. Gaziński, omówił rolę i znaczenie tego typu zbiorów w pracy historyka. Anna Supruniuk (Biblioteka Uniwersytecka, Toruń) zwróciła uwagę na fakt, że dużą rolę w osiągnięciu sukcesu w nauce pełnią dokumenty życia społecznego, zaliczane do zbiorów specjalnych. Z kolei Barbara Kmiecik (Biblioteka Główna Uniwersytetu Opolskiego) wskazała na korespondencję pracowników naukowych w zbiorach biblioteki uniwersyteckiej jako istotne, a rzadko doceniane, źródło wiedzy o środowisku lokalnym.

Sesji II, poświęconej zbiorom specjalnym w bibliotekach polskich, przewodniczył M. Supruniuk. Przedstawiono tę część zbiorów w wybranych księżnicach bydgoskich (Kazimierz Adamczyk, Katedra Informacji Naukowej i Bibliologii, Uniwersytet im. Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz), w Bibliotece Uniwersytetu

Rzeszowskiego (Bogdan Stępień, Biblioteka Uniwersytetu Rzeszowskiego), Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie (Wanda Rudzińska, Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie); scharakteryzowano regionalia w Bibliotece Naukowej im. Zielińskich w Płocku (Agnieszka Kowalczyk, Filia Biblioteki Głównej Politechniki Warszawskiej). Obydwie sesje podsumowała M.W. Rudzińska i M. Surpuniuk.

Drugi dzień obrad otwierała Sesja III, prowadzona przez Błażeja Fereta (Biblioteka Główna Politechniki Łódzkiej). Referaty wygłoszone w jej ramach dotyczyły starodruków, rękopisów i pamiętników. O starodrukach krakowskich w zbiorach Biblioteki Głównej UMCS w Lublinie mówiła Wiesława Gmiterek (Biblioteka Główna Uniwersytetu im. Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin), średniowiecznych kodeksów rękopiśmiennych Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu dotyczyło wystąpienie Alicji Szulc (Biblioteka Uniwersytecka, Poznań). Kolejny referat związany ze zbiorami Oddziału Rękopisów Książnicy Pomorskiej w Szczecinie przedstawiła Bogna Tokarska (Książnica Pomorska, Szczecin). Inicjatywę Wielkopolskiej Biblioteki Cyfrowej (*Odkurzanie pamięci – pamiętniki uczestników Powstania Wielkopolskiego 1918-1919...*) zaprezentowała Renata Wilgosiewicz-Skutecka (Biblioteka Uniwersytecka, Poznań).

Obradom w Sesji IV przewodniczyła Anna Łozowska (Biblioteka Główna Zachodniopomorskiego Uniwersytetu Technologicznego). Uczestnicy wysłuchali czterech referatów, związanych z tematyką tej części Konferencji („Ikonografia, plakaty, afisze, ekslibrisy”). Marta Kurzyńska (Książnica Pomorska, Szczecin) scharakteryzowała zbiory ikonograficzne Działu Zbiorów Specjalnych Książnicy Pomorskiej w Szczecinie. Następnie Jolanta Kucharska (Biblioteka Główna Politechniki Warszawskiej) mówiła o fotografii lat czterdziestych i pięćdziesiątych XX w. w zbiorach ikonograficznych Biblioteki Głównej Politechniki Warszawskiej. Afisze i programy teatralne teatrów krakowskich były przedmiotem referatu Beaty Kurek (Biblioteka Jagiellońska, Kraków). Jan Dąbrowski (Biblioteka Akademii Medycznej, Wrocław) przedstawił ekslibrisy i inne cenne kolekcje w zbiorach Biblioteki Akademii Medycznej we Wrocławiu, a Jakub Skutecki (Biblioteka Uniwersytecka, Poznań) temat *Wystawa przemysłowa, Poznań A. D. 1895*. Ostatnim wystąpieniem w tej Sesji był referat Magdaleny Przybysz-Stawskiej (Katedra Bibliotekoznawstwa i Informatyki, Uniwersytet Łódzki), poświęcony zbiorom specjalnym dwóch łódzkich bibliotek: Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego oraz Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej im. Marszałka Józefa Piłsudskiego.

Trzeci dzień Konferencji obejmował zagadnienie prasy i współczesnych form zbiorów specjalnych. Sesji przewodniczył R. Gaziński, rozpoczął ją referat Eligiusza Podolana (Biblioteka Neofilologiczna Uniwersytetu Zielonogórskiego), dotyczący wydania specjalnego pisma społeczno-kulturalnego „Nadodrze” w zbiorach Biblioteki Zielonogórskiej. Następnie Ewa Cieślińska (Biblioteka Główna Uniwersytetu Ekonomicznego, Wrocław), omówiła kolekcję prac doktorskich, znajdujących się w zbiorach Biblioteki Głównej Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu. Historię czasopiśmiennictwa galicyjskiego przedstawił Piotr Pitala (Biblioteka Politechniki Krakowskiej). Książnica Pedagogiczna im. A. Parczewskiego w Kaliszu jako przykład biblioteki gromadzącej współczesne formy zbiorów specjalnych była przedmiotem wystąpienia Bogumiły Celer (Książnica Pedagogiczna w Kaliszu). Obrady podsumował i konferencję zakończył R. Gaziński.

Duże zainteresowanie środowiska bibliotekarskiego, liczne i interesujące referaty, prezentujące bogactwo zbiorów specjalnych bibliotek polskich, podkreślające ich wagę i znaczenie świadczą z pewnością o trafności wyboru tematu Konferencji, z której materiały zostaną wydane w formie recenzowanej książki.

Magdalena Przybysz-Stawska
Katedra Bibliotekoznawstwa i Informatyki
Uniwersytet Łódzki

„BEZPIECZNA, INNOWACYJNA I DOSTĘPNA INFORMACJA. PERSPEKTYWY DLA SEKTORA USŁUG INFORMACYJNYCH W SPOŁECZEŃSTWIE WIEDZY”

X Krajowe Forum Informacji Naukowej i Technicznej

(Zakopane, 22-25 września 2009 r.)

22-25 września 2009 r. w Zakopanem odbyło X Krajowe Forum Informacji Naukowej i Technicznej. Jego organizatorami byli: Polskie Towarzystwo Informacji Naukowej, Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach oraz Międzynarodowe Towarzystwo Organizacji Wiedzy (International Society for Knowledge Organization – ISKO).

Konferencja, w której uczestniczyli zarówno teoretycy, jak i praktycy zgromadziła 75 osób. W jej trakcie podejmowano tematy związane z: przestrzenią informacji, dostępem do informacji, jej organizowaniem w środowisku cyfrowym, użytkownikami informacji oraz rolą bibliotek i innych instytucji odpowiedzialnych za jej upowszechnianie.

Konferencję zainaugurowała sesja plenarna prowadzona przez prof. dr hab. Martę Skalską-Zlat (IINiB UW). Jako pierwsza wystąpiła Barbara Sosińska-Kalata (IINiSB UW). W referacie *Nowe narzędzia organizacji wiedzy a jakość usług informacyjnych* odniosła się do idei Internetu społecznościowego, w którym istotną rolę w tworzeniu treści cyfrowych, ich organizacji i sposobów opisywania (metadane) odgrywają użytkownicy wykorzystujący narzędzia Web 2.0. Autorka przedstawiła modelowe cechy tego typu klasyfikowania (swobodne indeksowanie obiektów cyfrowych z wykorzystaniem tzw. tagów), wskazała na społeczny kontekst zjawiska. Na podstawie analizy wybranych projektów społecznościowych w Sieci (np. Delicious, Connotea i CiteULike, SlideShare, Library Thing) wyszczególniła i scharakteryzowała kilka kategorii w systemach tagowania. Postawiła także pytanie o wiarygodność tak powstającej informacji oraz jej użyteczność w procesie wyszukiwania. Druga prelegentka, Diana Pie-truch-Reizes (IBiIN US) omówiła zagadnienia bezpiecznej sieci i bezpiecznej informacji, będących zasadniczymi warunkami rozwoju społeczeństwa informacyjnego. Rangę problemu potwierdzają działania podejmowane przez Europejską Agencję Bezpieczeństwa Sieci i Informacji (ENISA) i strategia „i2010 – Europejskie społeczeństwo informacyjne na rzecz wzrostu i zatrudnienia” przyjęta przez Komisję Europejską (KE), a konieczność podejmowania stosownych rozwiązań w tym zakresie sygnalizuje komunikat KE *Tworzenie bezpieczniejszego społeczeństwa informacyjnego poprzez poprawę bezpieczeństwa infrastruktury informacyjnej i zwalczanie przestępczości komputerowej (Bezpieczeństwo sieci i informacji w polityce Unii Europejskiej)*.

Drugi dzień obrad konferencyjnych rozpoczęła sesja międzynarodowa „ISKO PL” moderowana przez prof. hab. Barbarę Stefaniak. Na jej wielowątkowość wpłynęła tematyka referatów wygłaszanych przez prelegentów. Rosa San Segundo Manuel, przewodnicząca hiszpańskiego oddziału ISKO, w wystąpieniu *Accessible Information in the Knowledge Society* postawiła tezę o „nie-demokratycznym przepływie informacji” we współczesnym świecie. Zaznaczyła, iż mieszkańcy jeszcze wielu regionów (Afryka, Ameryka Łacińska, Azja) z powodu braku komputerów czy też słabej infrastruktury (brak łączy telefonicznych) nie mają dostępu do informacji. Wdrażanie idei społeczeństwa cyfrowego i niwelowanie różnic w dostępie do informacji, a tym samym zapobieganie wykluczeniu informacyjnemu, wymaga odpowiedniego finansowania zarówno ze środków państwowych, jak i prywatnych. W procesie tym mogą również uczestniczyć biblioteki i bibliotekarze, realizując stosowne inicjatywy na rzecz upowszechniania informacji i wiedzy. H. Peter Ohly z GESIS – Leibniz Institute for the Social Sciences, Sekretarz Generalny ISKO w referacie *Dynamics and stabi-*

lity in multilevel thematic networks zaprezentował wyniki badań ewolucji struktury tematycznej piśmiennictwa naukowego na podstawie analizy zawartości czterech niemieckich baz danych (SOLIS, GeroLit, ECONIS i HWWA) z lat 1985-2000 i rekonstrukcji na jej podstawie mapy tematycznej dla jednego z wybranych zagadnień. Uwzględniając częstotliwość występowania deskryptorów z pola semantycznego „zatrudnieni w późnym wieku” (*elderly employee, older employed person, older labourer*), wykazał zmienność w czasie stopnia powiązań między nimi oraz klasyfikacji i opisu dokumentów. Dynamika tych zmian ujawnia – jego zdaniem – specyfikę stosowanej terminologii i aktualność trendów badawczych. Z Kolei C. S. de Beer (Department of Information Science, University of Pretoria, Pretoria, Południowa Afryka) przedmiotem swojej refleksji uczynił rozwój technologii komunikacyjnych i informacyjnych, zmieniających oblicze współczesnej nauki i decydujących o jej coraz bardziej interdyscyplinarnym wymiarze. Rozwój technologiczny zmusza pracownika informacji do nowych form aktywności, de Beer nazywał go „trubadurem wiedzy” (*The Troubadour of knowledge: A Knowledge worker for the new knowledge age*). Carla Basili (Consiglio Nazionale delle Ricerche, Italy) skoncentrowała się na strategii budowania społeczeństwa informacyjnego w Europie. Zaznaczyła, że pomija się w niej kwestie nauki, podczas gdy to właśnie ona, a także komunikacja naukowa i swobodny transfer informacji i wiedzy, prowadzą do powstawania nowych inicjatyw i stanowią o wspólnym sukcesie (*Information Policies: from the Republic of Science to the Realm Innovation*). Maria E. Burke (Reaserch Centre for People Work and Organizations, Salford Business School, University of Salford) poddała analizie różne konteksty interpretacji pojęcia „zarządzanie wiedzą” (*knowledge management – KM*). Omówiła jego koncepcję i znaczenie dla współczesnego świata oraz dla jego przyszłego rozwoju. Podkreśliła znaczenie dzielenia się wiedzą np. w sferze małego i średniego biznesu (*small and medium enterprises – SMEs* lub *small and medium bussines – SMBs*) (*KM in Changing Worlds: Exploring Knowledge Sharing for Improved Organizational Competitiveness*). Soňa Makulová (Department of Library and Information Science, Comenius University, Bratysława) przedstawiła wyniki analizy stron WWW słowackich bibliotek publicznych i akademickich, przeprowadzonej w latach 2005-2008. Oceniała je pod kątem widoczności w sieci, dostępu, użyteczności, wiarygodności informacji i obecności w organicznych wynikach wyszukiwania, biorąc tu m.in. pod uwagę liczbę linków przychodzących i wychodzących oraz treść strony, a także występowanie w niej słów kluczowych. Wskazała na istotę działań dotyczących optymalizacji stron (*Search Engine Optymalization – SEO*) (*A Qualitative Analysis of the Factors Influencing Findability of the Websites of Slovak Libraries*). Jela Steinerová (Department of Library and Information Science, Comenius University, Bratysława) postawiła pytanie o istotę informacji naukowej w kontekście rozwoju nowych technologii. Charakteryzując dokumenty tradycyjne (czasopisma, książki) i „wirtualne produkty informacyjne” (e-booki, serwisy WWW, biblioteki cyfrowe, blogi, portale społecznościowe) zwróciła uwagę na konieczność kreowania nowych metod badawczych, pozwalających właściwie ocenić produkty informacyjne w środowisku wirtualnym, przywołała pojęcie „ekologii informacji” (*Information products in the electronic environment: from users experience to information ecology*). Jaroslav Šušol (Faculty of Philosophy, Comenius University, Bratysława) zaprezentował wyniki projektu badawczego, zrealizowanego w marcu 2009 r., którego celem było rozpoznanie nawyków publikowania środowiska akademickiego. Pytania skierowano do pracowników Wydziału Filozofii, Wydziału Medycznego, Wydziału Matematyki, Fizyki i Informatyki i Wydziału Nauk Przyrodniczych Uniwersytetu w Bratysławie. Dotyczyły one rodzaju publikacji (np. artykuł, książka, publikacja elektroniczna na prawach Creative Common), kanałów (wydawnictwo tradycyjne, Internet) i częstotliwości publikowania, liczby publikacji, sposobów ich cytowania. Najbardziej aktywnymi na tym polu okazali się być przedstawiciele nauk ści-

stych, najmniej zaś wydziału filozoficznego i przyrodniczego (*Library data in higher education institution management. Publishing behavior research as a factor of academic assessment*).

Kolejne sesje miały charakter tematyczny. Sesję „Zarządzanie informacją” prowadziła dr hab., prof. UW Barbara Sosińska-Kalata. Rozpoczął ją Wiesław Babik (IINiB, UJ), który w referacie *Język reklamy jako słowa kluczowe promocji* zastanawiał się nad promocyjną funkcją słów kluczowych w transferze informacji i wiedzy w społeczeństwie informacyjnym. Omówił różnicę między słowami kluczowymi w procesie informacyjnym i w procesie marketingowym. Przekonywał, że w drugim przypadku słowa kluczowe to przede wszystkim lingwistyczne narzędzie manipulacji odbiorców danej informacji. Marcin Roszkowski (Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy Jana Kochanowskiego, Filia w Piotrkowie Trybunalskim) w wystąpieniu *Z głową w chmurach – tagowanie, folksonomie i systemy organizacji wiedzy* uzasadniał słuszność twierdzenia, że system społecznego tagowania (folksonomie) ma charakter funkcjonalny, tj. pełni rolę metainformacyjną, wyszukiwawczą i organizacyjną. Autor, analizując wybrane przykłady, podkreślał efektywność ich wykorzystania w przetwarzaniu informacji prezentowanych w sieci. Marzena Świgoń (Instytut Historii i Stosunków Międzynarodowych, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie) omówiła zagadnienia indywidualnego zarządzania wiedzą (*personal knowledge management – PKM*), odnoszącą się do zespołu umiejętności potrzebnych np. do wyszukiwania informacji, nadawania im wartości czy przekształcania informacji w wiedzę. Maria H. Kamińska (Biblioteka Główna Politechniki Gdańskiej) przedstawiła praktyczne zastosowanie narzędzi Web 2.0 przez brokera informacji. Za przykład posłużył jej serwis Wikidot Ekologiczny – energia odnawialna, którego jest autorką (*Wykorzystanie Web 2.0 oraz architektury informacji w pracy brokera informacji*). Wystąpienie Arkadiusza Pulikowskiego (IBiIN, UŚ) *Wyszukiwanie pełnotekstowe w zasobach bibliotek cyfrowych* dotyczyło sposobów wyszukiwania pełnotekstowego w zasobach bibliotek cyfrowych polskich i zagranicznych. Autor zaprezentował rozwiązania, pozwalające zniwelować ograniczenia wyszukiwania informacji w tychże zasobach.

Sesję „Informacja specjalistyczna” prowadził dr hab. Wiesław Babik. Jako pierwsze wystąpiły Maria Próchnicka (IINiB, UJ) i Marta Skalska-Zlat (IINiB, UW r.), przedstawiając wyniki analizy zawartości angielskich i polskich czasopism z dziedziny informatologii i naukoznawstwa („Journal of the American Society for Information Science and Technology” – JASIST, „Scientometric”, „Zeszyty Informacji Naukowej”, „Zagadnienia Naukoznawstwa”) opublikowanych w l. 1993-2007. Ustalone przez nie pola badawcze dotyczyły powiązań treściowych, instytucjonalnych, geograficznych, metodologicznych i personalnych, analizowanych tytułów. Analiza pozwoliła im wysnuć wnioski o ścisłym związku nauki o informacji z naukoznawstwem oraz większym wkładzie nauki o informacji w naukoznawstwo niż odwrotnie, szczególnie jeśli chodzi o metodologię badań (przyswojenie metod bibliometrycznych nauki o informacji przez naukoznawstwo). Porównanie zawartości czasopism dowiodło częstszego podejmowania zagadnień z zakresu nauki o informacji w „Scientometrics”, ale i mniejszego zainteresowania problematyką naukoznawczą w „JASIST” (tendencja spadkowa od 2002 r.). Siłę powiązań między jedną a drugą nauką potwierdza też tematyka publikacji w analizowanych czasopismach (*Nauka o informacji a naukoznawstwo: siła powiązań*). W kolejnym referacie Justyna Adamus (IBiIN UŚ) omówiła założenia dokumentacji archiwalnej w kontekście rozwoju społeczeństwa opartego na wiedzy (*Dostęp do informacji archiwalnej w społeczeństwie wiedzy*). Odniosła się do projektów Narodowego Archiwum Cyfrowego, Archiwum Dokumentów Elektronicznych oraz do elektronicznego systemu obiegu dokumentów w administracji publicznej. Rozważała aspekty prawne tego zagadnienia, a także sposób funkcjonowania informacji archiwalnej (zachowywanie i przechowywanie dokumentacji w długim czasie, metodyka archiwizacji doku-

mentów elektronicznych). Maria Fuzowska-Wójcik i Danuta Rytel (Urząd Patentowy Rzeczypospolitej Polskiej) skupiły uwagę na informacji patentowej, jako wyspecjalizowanej dziedzinie informacji naukowo-technicznej, której celem jest dostarczanie informacji na temat rozwiązań zgłoszonych do ochrony oraz rozwiązań, na które udzielone zostały prawa wyłączne. Dokonały przeglądu patentowych baz danych: bazy Urzędu Patentowego i bazy Esp@cenet prowadzonej przez Europejski Urząd Patentowy (www.ep.espacenet.com) (*Informacja patentowa jako źródło wspomagania innowacji*). Małgorzata Gajos (Instytut Informatyki, UŚ) przybliżyła pojęcie „geoinformacji” (*GeoInformation – GI*), określanej też mianem informacji geograficznej czy informacji o terenie. Omówiła zasady funkcjonowania systemu GIS (Geographic Information System), dzięki któremu można pozyskiwać, gromadzić, weryfikować, integrować, analizować, transferować i udostępniać dane przestrzenne (*Innowacja geoinformacyjna*). Małgorzata Janiak (IINiB UJ) scharakteryzowała *Współczesne bazodanowe systemy informacyjne o sztuce*, m.in.: ART-Guide (www.artguide.uni-hd.de), serwis bibliotek uniwersyteckich w Haidelbergu i Dreźnie; LabforCulture.org (www.labforculture.org), platformę internetową o europejskiej kulturze i sztuce, powstałą w 2004 r. z inicjatywy Europejskiej Fundacji Kultury. Polskie dokonania w tej dziedzinie to Artinfo (www.artinfo.pl) i Portal Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego (sekcja Kultura i dziedzictwo (www.mk.gov.pl/kultura/kultura_i_dziedzictwo.html)). Barbara Głowska (Biblioteka Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie) podzieliła się doświadczeniami z udziału w warsztatach szkoleniowych, odbywających się w Bibliotece Uniwersytetu w Cardiff (*Innowacyjna informacja w niektórych bibliotekach. Podsumowanie udziału w „Individual-Work Programme At Cardiff University Library”*).

Sesji „Dostęp do informacji” przewodniczyła dr hab. Maria Próchnicka.

Podczas niej Barbara Mauer-Górska (IINiB UJ) w referacie *Usługi informacyjne z ochrony zdrowia: wybrane problemy organizacyjne* dokonała charakterystyki programów i inicjatyw podejmowanych przez Światową Organizację Zdrowia, Unię Europejską i narodowe biblioteki medyczne, dotyczących upowszechnienia informacji o edukacji zdrowotnej, promocji zdrowia, upowszechniania wiedzy o zdrowiu. Wykazała luki w dostępie do informacji o zdrowiu oferowanej przez polskie biblioteki różnych typów. Zenon Mikos i Anna Sadoch z Biblioteki Sejmowej zaprezentowali jej zbiory, w tym zbiory główne, a także zasoby Wydziału Zbiorów Historii Społecznej, Archiwum Sejmu, Mediateki, Wydziałów Muzealiów i bazę danych macierzystej instytucji (<http://bib.sejm.gov.pl>) (*Źródła informacji prawniczej w Bibliotece Sejmowej*). Remigiusz Sapa (IINiB UJ) w wystąpieniu *Warsztat naukowca a problem formatu informacji bibliograficznej generowanej przez systemy informacyjne* omówił przydatność formatów opisów bibliograficznych, generowanych przez systemy informacyjne, do tworzenia bibliografii załącznikowych i redagowania przypisów w publikacjach naukowych. Badaniu poddał wybrane systemy informacyjne, mogące być wykorzystane przez naukowców jako źródło informacji bibliograficznej (bibliografie, katalogi polskich bibliotek akademickich, polskie biblioteki cyfrowe, serwisy WWW wydawnictw, serwisy księgarni internetowych). Brak informacji lub jej nadmiar, stosowanie odmiennych form opisów, różnorodna kolejność elementów opisu czy nietypowe znaki interpunkcyjne powodują niski stopień przydatności tychże formatów dla użytkownika. Agnieszka Młodzka-Stybel (Centralny Instytut Ochrony Pracy – Państwowy Instytut Badawczy) omówiła działalność Biblioteki CIOP-PIB, dysponującej bogatym księgozbiorem z dziedziny bezpieczeństwa i ochrony zdrowia w środowisku pracy (*Doskonalenie dostępu do dziedzinowych zasobów informacyjnych*). Barbara Szczepanowska (również z CIOP-PIB) podsumowała 50 lat działalności Międzynarodowego Centrum Informacji CIS, ośrodka informacji udostępniającego literaturę na temat bezpieczeństwa i zdrowia w pracy. Przedstawiła zawartość i zasady korzystania z bazy CISDOC (*50 lat działalności międzynarodowego systemu informacji o BHP CIS*).

Sesję „Użytkownicy informacji” prowadziła dr hab., prof. UW Jadwiga Woźniak-Kasperek. Wypełniły ją referaty Sabiny Cisek (IINiB UJ), Moniki Krakowskiej (IINiB UJ), Katarzyny Materskiej (IINiSB UW) oraz Łucji Majewskiej i Barbary Urbańczyk (Biblioteka Główna i Ośrodek Informacji Naukowo-Technicznej Politechniki Wrocławskiej). S. Cisek powołując się na angielską literaturę przedmiotu, przedstawiła strategie, metody i techniki badawcze stosowane w badaniach użytkowników informacji i zachowań informacyjnych. Szczegółowo omówiła każdy ze wspomnianych elementów. Podkreśliła wagę tego obszaru badawczego zaznaczając, iż rozpoznanie potrzeb użytkowników w praktyce przekłada się na doskonalszą ofertę usług informacyjnych (*Metodologia badań użytkowników informacji w świetle anglojęzycznej literatury przedmiotu w XXI wieku*). M. Krakowska zaprezentowała koncepcję badań użytkowników, uwzględniającą rolę emocji podczas wyszukiwania, tworzenia i dystrybuowania informacji. Odniosła się do badań prowadzonych m.in. przez C. Kulthau, D. Nahl, K. Fisher (*Paradygmat afektywny w modelach zachowań użytkowników i jego wpływ na sektor usług informacyjnych*). K. Materska scharakteryzowała odbiorców usług informacyjnych z uwzględnieniem ich wpływu na profil i poziom usług informacyjnych (*Aktywni odbiorcy usług informacyjnych w społeczeństwie wiedzy*). Łucja Majewska i Barbara Urbańczyk omówiły potrzeby współczesnego użytkownika biblioteki akademickiej. Przedstawiły różne formy pracy z nim. Jako przykład ciekawych rozwiązań podały te stosowane w Bibliotece Głównej Politechniki Wrocławskiej: baza Dona, rejestrująca dorobek naukowy pracowników PWr., udział Biblioteki w konsorcjum Chemical Abstracts, działalność Punktu Informacji Normalizacyjnej (*Użytkownik biblioteki akademickiej wobec ofert elektronicznych usług bibliotecznych*).

Obrodam ostatniej sesji „Biblioteki i systemy informacyjne” przewodziła dr hab. Katarzyna Materska. Ewa Chuchro (IINiSB UW) podjęła temat otwartych zasobów edukacyjnych (Open Educational Resources – OER), rozumianych zarówno jako materiały edukacyjne, znajdujące się w wolnym dostępie i wykorzystywane w nauczaniu i uczeniu się, jak i narzędzia oprogramowania oraz licencje pomocne w ich tworzeniu. Przedstawiła ideę otwartych zasobów edukacyjnych oraz obszary ich zastosowania. Przywołała przykłady najważniejszych projektów realizowanych na zasadzie OER, takie jak: Connexions, Merlot, Curriki (*Otwarte zasoby edukacyjne: idea i praktyka*). Jolanta Szulc (IBiIN UŚ) mówiła o usługach e-learningowych na świecie (np. platforma LMS) i w Polsce (np. platformy: WiedzaNet, MyNetwork Polska, Smart Education Polska, Srivaneek, Asseco Business Solution). Oceniała je pod kątem udostępniania e-kursów, przygotowywania kursów na zamówienie, obsługi procesów szkoleniowych, hostingu platformy szkoleniowej (*Rynek usług e-learningowych w Polsce. Analiza wybranych witryn internetowych*). Alicja Paruzel (Biblioteka Główna Politechniki Częstochowskiej) poruszyła temat odpowiedzialności biblioteki za umiejętności informacyjne użytkowników. Podkreśliła rolę biblioteczarki w tym procesie (*Kształtowanie umiejętności informacyjnych użytkowników w bibliotece szkoły wyższej. Wybrane problemy*). Stanisława Jung-Konstanty (Biblioteka Wydziału Zarządzania i Komunikacji, UJ) wyjaśniła, czym jest organizacja procesowa i jak teoria ta odnosi się do placówki bibliotecznej. Ukierunkowanie na realizację poszczególnych zadań poprzez właściwe zarządzanie zasobami, organizację i kontrolę jakości pracy czy badanie poziomu funkcjonalności produktów i usług placówki bibliotecznej są tu najważniejsze (*Organizacja procesowa na przykładzie biblioteki uczelnianej*). Renata Frączek i Izabela Swoboda (IBiIN UŚ) przedstawiły wyniki badań, których celem było ustalenie: Czy, jakie i w jaki sposób dokumenty elektroniczne są rejestrowane w OPAC-ach bibliotek polskich?, Czy w OPAC-ach bibliotek, które dygitalizują i udostępniają swoje zasoby w bibliotekach cyfrowych, jest udostępniana informacja o cyfrowej wersji dokumentu tradycyjnego?, Czy udostępniane dokumenty cyfrowe podlegają odrębnej rejestracji bibliograficznej w OPAC-u, co wiąże się z utworzeniem

w katalogu oddzielnego rekordu bibliograficznego dla dokumentu elektronicznego?, Jak z poziomu katalogu jest realizowany dostęp do pełnego tekstu danego dokumentu? Wyniki badań dowodzą, że praktyka biblioteczna jest bardzo zróżnicowana, dlatego też autorki wysunęły postulaty: ujednoczenia opisów bibliograficznych w OPAC-u i katalogach biblioteki cyfrowej, wprowadzenia do katalogu opisu dygitalizowanej publikacji (w ramach retokonwersji), aktualizowania opisów w systemie NUKAT, współpracy z producentami systemów bibliotecznych (*Dokumenty elektroniczne w OPAC-ach bibliotek polskich. Standardy a praktyka*).

Podczas Konferencji X Krajowego Forum Informacji Naukowej i Technicznej wygłoszono 35 referatów. Przedstawiciele organizatorów: Diana Pietruch-Riezes i Wiesław Babik, podsumowując obrady konferencyjne, zaznaczyli, że różnorodność tematów podczas nich podejmowanych dowodzi wieloaspektowości nauki o informacji, pozwala uchwycić tendencje jej rozwoju, przypomina o jej prestiżu, ale i uświadamia wyzwania, którym musi sprostać.

Ewa Chuchro
Instytut Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych
Uniwersytet Warszawski

Tekst wpłynął do redakcji 12 grudnia 2009 r.

RECENZJE I PRZEGLĄDY PIŚMIENNICTWA

PRZEGLĄD BIBLIOTECZNY 2009 z. 4
PL ISSN 0033-202X

Tamara Erickson: *Plugged in: The Generation Y Guide to Thriving at Work*, Harvard Business Press Boston, Massachusetts 2008, 278 s. ISBN 978-1-4221-2060-6

Jeżeli, zgodnie z podtytułem, chcielibyśmy zakwalifikować najnowszą książkę Tamary Erickson do przewodników dla tzw. *Generacji Y*, zdecydowanie należy podkreślić, że taka kwalifikacja nie powinna wykluczać jej z grona pozycji jak najbardziej naukowych.

Erickson, jak sama przyznaje, pracowała nad książką przez pięć ostatnich lat, wykorzystując wyniki badań prowadzonych m.in. w środowisku *London Business School*, jak też tych podjętych w różnych środowiskach naukowo-biznesowych w Stanach Zjednoczonych, czego wynikiem są cenione publikacje w *Harvard Business Review*¹. W ramach jej naukowych zainteresowań leżą wzajemne powiązania między takimi obszarami jak zmiany demograficzno-pokoleniowe po II wojnie światowej, ewoluujący rynek pracy, edukacja i komunikacja, rewolucja techniczna, globalizacja. Jako współautorka wydanej w 2006 r. przez Harvard Business School Press książki *Workforce Crisis: How to Beat the Coming Shortage of Skills and Talent*, próbuje opisać lukę na rynku pracy, jaka nastąpiła po emerytowaniu pokoleniu tzw. *boomers*, pokoleniu powojennej prosperity i rozwoju lat pięćdziesiątych. Jako już samodzielny autor omawianej tutaj książki zauważa, definiuje, analizuje, a nawet antycypuje zmianę zachodzącą w świecie tzw. *Gen Y*. Zastanawia się, na ile współczesność nadaża za wymaganiami komunikacyjno-cywilizacyjnymi nowego pokolenia *igreków*, na ile uelastyczniał się rynek pracy, w jakim stopniu światowe organizacje są w stanie wykorzystać niebywałe wręcz możliwości owej, zaskakującej w swej charakterystyce, tylko pozornie dobrze nam znanej generacji. I wreszcie, jak owa opisywana generacja zmieni nasz świat, co odrzuci, a co zachowa, jeśli idzie o kulturę, dziedzictwo, emotywność, zarówno w życiu prywatnym, jak i zawodowym.

Zanim T. Erickson wydała pod koniec 2008 r. *Plugged In: The Generation Y Guide to Thriving at Work*, która z sukcesem wprowadziła do powszechnego obiegu pojęcie *gen Y*, różnie próbowano nazywać owo pokolenie urodzone w ostatnim dwudziestolecu minionego wieku. Najczęściej spotykane w literaturze określenia to: pokolenie milenijne, net-generacja, echo-boomers. Jednak z uwagi na swoistą wszechobecność, jedynie ograniczoną przewidywalność działań, a w zasadzie nieprzewidywalność i wreszcie niechęć do jakiegokolwiek etykietowania i porównywania, chyba rzeczywiście najbardziej adekwatne z proponowanych jest nazwanie współczesnych 13-28-latków pokoleniem Y.

Przyjrzyjmy się za T. Erickson, jakie jest owo pokolenie *igreków*.

Zalicza ona do niego urodzonych w l. 1980-2000, których dojrzewanie przypada na okres 1994-2013 i którzy mają obecnie od 9 do 29 lat. Według wycień demograficznych pokolenie Y jest największą w historii ludzkości grupą konsumentów i pracowników, stanowiących ponad 1/3 światowej populacji. Siłą rzeczy jest to najbardziej wpływowa grupa, ale też, zwłaszcza w Stanach Zjednoczonych

¹ Jej autorstwa są następujące artykuły zamieszczone w *Harvard Business Review*: Time to Retire Retirement (marzec, 2004), Managing Middlecence (marzec, 2006), What It Means to Work Here (marzec 2007).

Ameryki Północnej (70-90 mln ludzi), najbardziej wielokulturowa i „wielokolorowa”. Erickson prezentując wskaźniki rasowe odnoszące się do rodziców opisywanego pokolenia, konkluduje, że z powodu niespotykanego dotychczas wymieszania kulturowego, pokolenie Y jest bliskie staniu się tzw. generacją *color-blind*, przez co autorka rozumie niedostrzegalność różnic w kolorze skóry, a zatem pełną akceptację wszelkiej różnorodności, nie tylko rasowej. Odwołując się do nauk pokrewnych demografii, głównie do biologiczno-medycznych, mówi o średniej długości życia *igreków* w 2030 r. wynoszącej ponad 100 lat, co wcale nie musi oznaczać przesunięcia starości, a wydłużenie okresu dojrzałości, czyli wydłużenie okresu tzw. pełni siły wieku. Zgadza się z Davidem Brooksem z *New York Times*, że tak jak kiedyś wymienialiśmy cztery fazy życia: dzieciństwo, młodość, dojrzałość i starość, tak obecnie należy dodać do nich, co najmniej, dwa nowe etapy. Brooks jeden nazwał odyseją i jest to okres między młodością a życiem dorosłym, drugi – aktywnym emerytowaniem poprzedzającym starość. W latach sześćdziesiątych aż 70% trzydziestolatków znacząco swoją dorosłość małżeństwem, finansową niezależnością, posiadaniem dzieci, w 2000 r. już tylko 40% kobiet i zaledwie ponad 20% mężczyzn osiągało ten status. Dzisiaj zdecydowana większość Y do 30 roku życia nie osiąga tak rozumianej pozycji dorosłego. We Francji średnia wieku, w którym mężczyzna żeni się wynosi 34 lata, dla kobiety – 29 lat, w Szwecji odpowiednio: 33 i 31 lat, w Wielkiej Brytanii 30 i 28. W Niemczech pomiędzy 1980 i 2000 r. wiek zawierania małżeństw wzrósł o 6 lat.

Dla polskiego czytelnika niejakim zaskoczeniem jest przegląd amerykańskich tendencji edukacyjnych, dotyczących się omawianego pokolenia. Z uwagi na nasz rodzimy pęd do wiedzy, niezwykle istotność wszelkich kredencjałów, wreszcie wszechobecność pojęcia uczenie się przez całe życie, nie zauważamy, że w świecie wprawdzie wydłuża się czas kształcenia, ale też relatywnie obniża się ilość graduacji, tj. ilość osób kończących studia. Trochę tak, jak w epoce renesansu, ważne, ażeby pobierać nauki jak najdłużej i jak najróżnorodniejsze, na różnych uniwersytetach, poznawać nowe dziedziny, środowiska, odkrywać nieznanne horyzonty i niekoniecznie uzyskiwać wieńczący edukację tytuł naukowy. Tyle tylko, że dzisiaj do tego wszystkiego dochodzi równoległe kształcenie praktyczne i często podjęta w trakcie studiów praca nie współgra z nimi lub po prostu więcej wnosi niż ów naukowy proces odbywany w nieprzystających do rzeczywistości uczelnianych laboratoriach. Należy zaznaczyć, że charakterystyka ta jest właściwa obecnej sytuacji w USA, które wg badań OECD znajdują się na 14. miejscu (pośród trzydziestu badanych krajów świata), jeśli idzie o zakończoną sukcesem graduację.

Drugi rozdział książki poświęcony jest najważniejszym wydarzeniom z życia *GenY*, które wpłynęły na jej charakter i postrzeganie świata. Tego typu rozważania, ograniczające się przede wszystkim do świata zachodniego, autorka opiera o teorię rozwoju Jeana Piageta, wskazując znaczenie tzw. *events* dla dalszego rozwoju charakterologicznego nastolatka. Tak, jak dla dziadków lub pradiadków najbardziej dystynktywnym symbolem ich świata był koniec wojny, symbolicznie konotowany jako *D-day*, czyli dzień alianckiego ataku na Normandię, tak dla ich dzieci – rodziców współczesnych *igreków* podobnym wydarzeniem okazał się Woodstock. Opisując szczegółowo traumatyczne lub tylko znaczące doświadczenia *GenY*, autorka na pierwszym miejscu wymienia wydarzenia związane z globalizacją:

- terroryzm (1995 r. – zamach bombowy w Oklahoma – 168 zabitych, 1996 – Atlanta – 110 zabitych, 1998 – zamach na ambasadę USA w Tanzanii – 224 zabitych, 2001 atak na WTC – zabitych ponad 3000, 2004 – zamachy w Madrycie – 190 ofiar, 2005 – atak terrorystyczny na londyńskie metro – 37 zabitych, 700 rannych),

- przemoc w szkole (1998 r. – Jonesboro, stan Arkansas – 13-letni Mitchell i 11-letni Andrew wyposażeni w siedem sztuk broni zastrzelili cztery uczennice

i nauczycielkę, 10 innych osób zostało rannych; 1999 r. Kolorado – uczniowie Eric i Dylan mordują za pomocą broni palnej 12 kolegów i nauczyciela, 24 inne osoby zostają ranne, a kiedy do budynku wkracza policja chłopcy popełniają samobójstwo; 2007 r. – Wirginia – największa z dotychczasowych tragedii w amerykańskiej szkole – 23-letni Seung Hui Cho zabija 32 studentów, w tym swoją byłą dziewczynę, na koniec oddaje samobójczy strzał w głowę; 2008 – Finlandia – 22-letni Maati Saari zabija 10 swoich szkolnych kolegów, popełnił samobójstwo zanim na miejsce tragedii dotarła policja; 2009 r. – Winnenden – 17-letni Tim zabija 9 uczniów i 3 nauczycieli, następnie uciekając przed pościgiem, śmiertelnie rani jeszcze 2 osoby, samobójczy strzał oddaje na oczach policjantów; i chyba najbardziej wstrząsający w owej serii atak terrorystyczny na szkołę w Biesłanie, w Północnej Osetii z 2004 r. – zginęło 339 osób w tym 156 dzieci),

– klęski naturalne (tutaj poza dosłownymi klęskami naturalnymi typu huragan Katrina z 2005 r., zginęło 1836 osób, a 705 zostało uznane za zaginione, tsunami z 2004 r. zabiło ok. 294 tys. osób, autorka dodaje do nich, takie jak: globalne ocieplenie, AIDS, BSE, ptasia grypa w Azji czy ostatnio epidemia tzw. świńskiej grypy).

Wspólnym więc doświadczeniem *igreków* jest zagrożenie, niepewność i życie w ciągłym napięciu. Według badań autorki z 2005 r. aż 81% młodych Amerykanów spodziewa się kolejnego ataku terrorystycznego na miarę tego na WTC, który nastąpi za ich życia, a 87% – jest przekonana, że lada moment spadnie na nas kolejna plaga typu: trzęsienie ziemi, choroba, skażenie ekologiczne etc. Tego typu doświadczenie niezwykle uwrażliwiło opisywane pokolenie na wszelką niesprawiedliwość wynikającą z globalizacji. Zdaniem Erickson mamy obecnie do czynienia z najbardziej, począwszy od lat sześćdziesiątych, społecznie świadomym i angażującym się pokoleniem. Efektem tegoż uwrażliwienia jest zakodowana konieczność wolontariatu. 61% czuje się osobiście odpowiedzialna, a więc zobowiązana zrobić coś konkretnego, namacalnego dla lepszej przyszłości świata. Dwie trzecie amerykańskich studentów pierwszego roku uważa za swój wewnętrzny obowiązek pomoc słabszym, jedna trzecia całego pokolenia preferuje marki, które są bezpieczne dla środowiska, które deklarują wsparcie społeczne, uczestniczą w akcjach charytatywnych etc. O wysokim zaangażowaniu obywatelskim i politycznym świadczy też fakt, że ponad 30% amerykańskich *igreków* zdarzyło się w ciągu ostatnich dwunastu miesięcy uczestniczyć w jakiegoś rodzaju bojkocie. Powoli wzrasta też ich zaangażowanie w życie polityczne: w 2006 r. do wyborów senackich w USA poszło o 9% więcej ludzi w wieku 18-29 lat niż przed sześciu laty. I wreszcie są oni bardziej uduchowieni: liczba *igreków* za oceanem, deklarująca wiarę w Boga, jest wyższa niż w jakiegokolwiek innej grupie wiekowej.

Kolejna część rozważań o pokoleniu Y zawiera się w dwóch słowach: wszechobecna technologia. Mamy w historii po raz pierwszy do czynienia z generacją nieświadomą swoich technicznych kompetencji, gdyż nabyła je w równie naturalny sposób, jak nauczyła się ojczystego języka. Tutaj T. Erickson nawiązuje do książki Dona Tapscotta, kanadyjskiego badacza sieci i jednego z ideologów Nowej Gospodarki, który kilka lat przed nią, charakteryzując współczesne pokolenie jako ową *Net Generation* uzależnioną od Internetu podkreślał, że dla tej generacji technologia cyfrowa jest równie skomplikowana jak obsługa toster². 83% amerykańskich dzieci w wieku od 6 miesięcy do 6 lat spędza co najmniej 2 godziny, bawiąc się jakimś rodzajem elektronicznego medium, z czego 16% używa komputera, a 11% – gier wideo. Jeśli idzie o amerykańskich osiemnasto-trzydziestolatków: ponad 90% wykorzystuje Internet, telefonów komórkowych używa 92% uczniów. Opisuując sposoby implementacji technologii cyfrowych w codziennym życiu, autorka podkreśla częste przemieszanie światów: realnego

² D. Tapscott: *Grown Up Digital: The Rise of the Net Generation*. New York: McGraw Hill 1998.

z wirtualnym. Jak na razie, ów świat wirtualny jest uzupełnieniem tegoż realnego, ale nie jest też wykluczony scenariusz odwrotny, rodem z powieści Neala Stephenson'a *Zamieć*, w której Metavers – wirtualna rzeczywistość – okazuje się jak najbardziej realna³. Warto tutaj za T. Erickson wskazać rosnącą rolę, jaką odgrywają tzw. MMORPG (*Massively Multiplayer Online Role Playing Game*). Według definicji podanej w polskiej Wikipedii, jest to „rodzaj gier komputerowych RPG, w których duża liczba graczy może grać ze sobą w wirtualnym świecie. Podobnie jak w innych rodzajach RPG gracz wciela się w postać i kieruje jej działaniami. Dostęp do gier MMORPG zwykle jest zapewniany przez producenta gry. Gry tego typu są bardzo popularne na całym świecie, szacuje się, że łącznie wszystkie razem na świecie osiągnęły 16 mln użytkowników w 2006 r.”⁴. Erickson przekonuje, że nauka, wynikająca z tak użytkowanego fragmentu świata wirtualnego, szczególnie w dobie kryzysu tradycyjnej edukacji, jest nie do przecenienia. MMORPG to współdziałanie, kolektywne rozwiązywanie problemów, zrozumienie podstaw życia społecznego, nauka przywództwa, umiejętności perswazji, innowacyjnego rozwiązywania problemów opartego na antycypacji.

W tym miejscu rozważań godny podkreślenia jest następny atrybut wyróżniający *YGen* od innych: zacieranie się ostrych granic między nauką, pracą i zabawą, między czasem wolnym a obowiązkiem, i co za tym idzie – odmienne traktowanie ram czasowych: pilne staje się natychmiastowe i to często w oderwaniu od hierarchii ważności. Stąd też tradycyjnie pojmowana umiejętność rozumienia i zarządzania czasem rośnie w cenę.

Opisując trendy kulturowe, mające wpływ na kształtowanie postawy życiowej *igreków*, Erickson podkreśla dwa elementy: feminizację świata (przykład: w l. 1975-2000 wzrost siły roboczej o matki z dziećmi poniżej osiemnastego roku życia wyniósł z 47 do 73% i stale utrzymuje się na podobnym poziomie) oraz dominację kultury prodziecięcej. Szczególnie interesujący jest ten ostatni element, gdyż potoczna obserwacja oddanych pracy zawodowej matek sugerować by mogła jakiegoś rodzaju zaniedbywanie w stosunku do dzieci, wynikające np. z braku wolnego czasu i ze zmęczenia. Tymczasem jest odwrotnie, pomijając zmiany modelu wychowania (rolę matek przejmują ojcowie, dominacja humanistycznej filozofii i psychologii wychowania, w centrum której znajduje się dziecko), okazuje się, że rodzice poświęcają swoim pociechom relatywnie więcej czasu niż w latach osiemdziesiątych i wcześniej, dzieląc z dziećmi wspólne zainteresowania, aktywizując się nawzajem na polu zabawowo-edukacyjnym. Symptomatycznym symbolem zmiany podejścia do kwestii wychowania jest w pewnym sensie kino. Od lat osiemdziesiątych obserwujemy przesunięcie z tematyki wręcz horrorystycznej (np. *Dziecko Rosemary* Romana Polańskiego z 1968 r., *Egzorcysta* Williama Friedkina z 1973 r.) w kierunku bardziej obyczajowo-edukacyjnej (*Trzech mężczyzn i dziecko* Leonarda Nimoya z 1987 r. czy *Spokojnie, tatuśku* Rona Howarda z 1989 r.). Tak, jak lata siedemdziesiąte pochłonięte były dyskusją o antykoncepcji, obecnie najważniejsze tematy związane są z medycyną i prokreacją (macierzyństwo, płodność, zapłodnienie *in vitro* etc.). Podsumowując, należy stwierdzić, że rodzice generacji Y są zdumiewająco wręcz skoncentrowani na dzieciach. Od najmłodszych lat starają się nawiązać z nimi silne, pozytywne i trwałe relacje. Efektem tego, zdaniem Erickson, jest brak typowego konfliktu pokoleń. Dzisiejsze amerykańskie nastolatki w 86% ufają swoim opiekunom. Większość dzieci z nimi wspólne pasje: słuchają podobnej muzyki (aczkolwiek na innych sprzętach i często zremeikowanej lub w formie kowerów), oglądają podobne filmy, wspólnie uprawiają sport, razem spędzają czas wolny. Prawie 90% nastolatków otwarcie mówi o bliskich relacjach z rodzicami, kiedy ich rówieśnicy w badaniach ankietowych z 1974 r. w ponad 40% stwierdzali, że lepiej by im się żyło po prostu bez rodziców. Co więcej, współczesne pokolenie

³ N. Stephenson: *Zamieć*. Poznań: Wydaw. Zysk i Ska 1999.

⁴ MMORPG. Wikipedia. [online]. [dostęp: 27.09.2009]. Dostępny w World Wide Web: <<http://pl.wikipedia.org/wiki/MMORPG>>.

z góry zakłada bliskie relacje z rodzicami, nawet po usamodzielnieniu się i opuszczeniu rodzinnego gniazda (już teraz 3/4 wszystkich *igreków* widuje się z rodzicami raz w tygodniu, a połowa z nich – codziennie). Wiąże się z tym też swego rodzaju fenomen nazwany przez autorkę *boomerang kids*. Według danych z 2000 r., aż 4 mln młodych ludzi pomiędzy 25 a 34 rokiem życia w Stanach Zjednoczonych mieszkało ze swoimi rodzicami, w l. 2000-2006 aż 58% absolwentów wyższych uczelni powróciła do rodzinnego domu po skończeniu studiów, i prawie 1/3 z nich pozostawała w nim ponad rok. Uczestnictwo rodziców w życiu dorosłych dzieci jest zdecydowanie większe niż kilkanaście lat wstecz. Mają oni coraz większy wpływ na wybór miejsca, rodzaju i charakteru pracy, co zauważają sami pracodawcy i nie tylko nie buntują się przeciwko zatrudnianiu tego typu „maminsynkom”, wręcz odwrotnie, dopatrują w tym pewnych korzyści, swego rodzaju stabilizacji na polu prywatnym. Według ostatnich badań, 32% amerykańskich pracodawców zapytanych o wpływ rodziców na wybory podejmowane przez dzieci odnośnie pracy, odpowiada, że jest on znaczny. W 4% rodzice po prostu uczestniczyli w *interviews* razem ze swoimi pociechami, a w 40% zbierali jedynie informacje o firmie, do której postuluje ich dziecko.

Kolejnymi tematami szeroko rozważanymi w omawianej książce są oczekiwania generacji Y wobec życia prywatnego i kariery zawodowej. Oczywiście, wynikają one z wyżej przedstawionej charakterystyki i zmieniającej się rzeczywistości. W tej części autorka szczególnie wnikliwie analizuje takie cechy pokoleniowe jak: zaufanie, szybkość działania, optymizm. Zadaje sobie pytania o skłonność do depresji – wszak świat obecny pojmowany jako całość i różnorodność generacyjna, pomimo wszystko, nie jest w stanie nadażyć za *igrekami*. Z drugiej strony rozważa ich centralne położenie w społeczeństwach, jako predestynujące do zachowań narcystycznych. I rzeczywiście, przeciętni studenci zarówno w Europie, jak i Ameryce, aż w 30% ankiet zakreślają odpowiedź: *Myślę, że jestem wyjątkową osobą*. Interpretując tego typu dane, Erickson słusznie zwraca uwagę na zmiany zachodzące w pojmowaniu pewnych pojęć i społecznym postrzeganiu ich znaczenia. To, co w latach pięćdziesiątych było obsceniczne, dzisiaj jest uważane za standardowe, powiedzieć wówczas o sobie: *jestem wyjątkowy* było, co najmniej nieskromnym wyznaniem, kiedy dzisiaj wszyscy i wszystko właściwie powinno być wyjątkowe.

Wyjątkowość generacji Y wyraża się też w różnorodności gustów i daleko posuniętym indywidualizmie. Wszak proliferacja marek, mediów, różnorodnych produktów sprzyja indywidualnym wyborom. Obfitość rzeczy i wolność wyboru staje się *sacrum*, które nie dość, że nie krępuje, ale pozwala kształtować i wyraża siebie. Zaledwie 13% YGen identyfikuje się ze stwierdzeniem: „Taki wielki jest wybór, kiedy muszę coś kupić, że zawsze mam wątpliwości, czy podjąłem dobrą decyzję”. Zdecydowana większość (83%) nie ma podobnych rozterek, wiedząc doskonale, co wybierze i czego chce. Ponad połowa z badanych, kupując określone produkty, stara się, ażeby ów zakup świadczył o ich wyjątkowości. Owa cecha przekłada się również na życie zawodowe: 48% badanych nie chce pracować w firmie, która nie oferuje wielu różnych ścieżek kariery, gdyż najbardziej przerażającą jest wszelka stagnacja i brak wyboru.

Generacja Y ma olbrzymią potrzebę sprawstwa. Jak wynika z badań, nie boi się odpowiedzialności. Tak więc w cenie są i będą tzw. firmy partycypacyjne, uczące się, umiejące szacować ryzyko, wprowadzać i zarządzać innowacją, projektami, inwestycjami, takie, które zorganizowane będą w sposób bardziej horyzontalny niż wertykalny, umożliwiający wielokierunkowe zmienianie stanowisk pracy. Konkludując rozległe dywagacje autorki na temat wyzwania wobec rynku pracy, należy stwierdzić, że pokolenie Y, charakteryzując nowoczesną/ponowoczesną organizację, wskazuje na konieczność jej odbiurokratyzowania, usprawnienie procesów zarządzania, większą elastyczność, stworzenie możliwości uczenia się poprzez różnorodne doświadczenie, współuczestnictwo i podejmowanie decyzji. Zadziwiający jest to, że oczekiwania finansowe nie są wcale najważniej-

sze, gdyż w badaniach, którymi objęto YGen z 33 krajów prawie 30% respondentów na pierwszym miejscu postawiła interesującą pracę, drugą ważną zaletą życia zawodowego powinna być sensowność wykonywanego zawodu (18%), a następnie możliwość utrzymania równowagi między życiem zawodowym a osobistym (18%). Znaczenie zarobków zostało sprowadzone dopiero do czwartej pozycji (14 %).

Definiując zyciowy sukces, przeważająca liczba studentów szkół wyższych (78%) wyżej niż pieniądze i sławę stawia udane relacje rodzinne, gdyż w świecie ciągłej zmiany to właśnie ona staje się podstawowym *backgroundem*.

Omawiając książkę T. Erickson, celowo pominęłam te fragmenty, które mają charakter poradnikowy. Najciekawsza bowiem wydaje się być charakterystyka owej generacji, aczkolwiek dotycząca przede wszystkim społeczeństw zachodnich. Niewątpliwie, pozycja ta to również ważny głos w dyskusji nad kondycją współczesnej młodzieży. Miejmy nadzieję, że książka przyczyni się też do lepszego zrozumienia dokonującej się obecnie zmiany pokoleniowej, do obalenia wielu negatywnych stereotypów dotyczących właśnie wkraczającej w dorosłość generacji, jak też pomoże i jej samej oraz wchłaniającemu ją rynkowi pracy wykształtować nowe metody wzajemnych relacji.

Z wieloma tezami Erickson można by polemizować, szczególnie z perspektywy nieco odmiennej kultury międzygeneracyjnej Europy Wschodniej, większość jednak sprawdza się i na naszym gruncie, a przynajmniej zmusza do głębszej refleksji.

Iwona H. Pugacewicz

Instytut Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych
Uniwersytet Warszawski

Tekst wpłynął do Redakcji 29 września 2009 r.

Jolanta Dzieniakowska: *Państwowe biblioteki dla nauczycieli w Drugiej Rzeczypospolitej. Studium historyczno-bibliologiczne*. Kielce: Wydaw. Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego Jana Kochanowskiego 2009, 467 s. ISBN 978-83-7133-406-1

Monografia opracowana przez Jolantę Dzieniakowską dotyczy problemu z dziejów polskiego bibliotekarstwa, jakim jest historia bibliotek pedagogicznych w czasach II RP, posiadająca niewielką literaturę.

Autorka wyczerpująco charakteryzuje znaczenie tego rodzaju księżnic, stwierdzając: „Państwowe biblioteki dla nauczycieli, funkcjonujące w systemie oświaty Polski międzywojennej, wieloaspektowo wspomagały ten system. Zapewniając dostęp do piśmiennictwa oraz informacji z zakresu pedagogiki i dyscyplin pokrewnych (...) upowszechniały osiągnięcia owych dyscyplin, popularyzowały ideały wychowawcze oraz innowacje dydaktyczne, wspierały proces kształcenia kandydatów do profesji nauczycielskiej, dokształcania i doskonalenia zawodowego (...) nauczycieli, ułatwiały nauczycielstwu codzienną praktykę dydaktyczną, samokształcenie, a także pracę naukową, promowały czytelnictwo” (s. 11). Podkreśla, że w okresie międzywojennym nauczyciele często byli współorganizatorami bibliotek pedagogicznych.

Trafnym zabiegiem było przedstawienie na początku książki systemu władz szkolnych oraz systemu kształcenia, dokształcania i doskonalenia zawodowego nauczycieli w Polsce w l. 1918-1939, ponieważ księżnice pedagogiczne funkcjonowały w tych ramach organizacyjnych. Zarysowano pełny obraz, bowiem pamiętano o instytucjach zajmujących się kształceniem i doskonaleniem nauczycieli

zatrudnionych we wszystkich typach szkół: powszechnych, średnich ogólnokształcących i zawodowych. Przypomniano także o działalności uczelni niepaństwowych, zwłaszcza Wolnej Wszechnicy Polskiej, której pierwszym rektorem był Ludwik Krzywicki oraz Instytutu Pedagogicznego Związku Nauczycielstwa Polskiego. Wolna Wszechnica Polska powstała w 1919 r. w Warszawie, a jej załączek stanowiło Towarzystwo Kursów Naukowych. Instytut Pedagogiczny ZNP został natomiast utworzony w 1932 r. na bazie jednego z Wakacyjnych Kursów Uniwersyteckich. Wszechnica i Instytut Pedagogiczny dokształcały nauczycieli szkół powszechnych. W szkoleniu nauczycieli, m.in. dla szkół średnich, w dużym stopniu uczestniczyli pracownicy naukowcy uczelni wyższych.

Istotnym problemem jest miejsce bibliotek dla nauczycieli w infrastrukturze kultury i oświaty II RP. Autorka omawia zagadnienie w ujęciu chronologicznym, w podziale na trzy etapy: 1918-1922, 1923-1932 oraz 1933-1939. Przekonująco uzasadniła przyjętą periodyzację. Pierwszy okres wyodrębniła jako „organizacyjny”, związany z odbudowywaniem państwowości polskiej, kształtowaniem granic państwowych, scalaniem ziem przyłączonych do Polski, organizowaniem władz szkolnych, unifikacją szkolnictwa. Tworzono wtedy podręczne biblioteki władz i urzędów systemu oświaty, porządkowano istniejące i zakładano nowe księgozbiory szkolne, podejmowano próby prawnego ujednoczenia funkcjonowania bibliotek. W okresie 1923-1932 powstała duża liczba nowych bibliotek nauczycielskich, rozwijano sieć biblioteczną i poszukiwano rozwiązań modelowych. Trzeci etap polegał na „krzepnięciu” sieci, intensyfikowaniu i doskonaleniu działalności księżnic, a także akcentowaniu ich roli jako „warsztatów pracy intelektualnej”.

J. Dzieniakowska, przybliżając czytelnikom kolejne okresy, przywołuje tradycję konkretnych placówek, dzięki czemu monografia może być pomocą w studiach nad historią poszczególnych bibliotek. Tak samo dzieje się, kiedy opisuje sieć biblioteczną. Wiele miejsca poświęca zagadnieniu szkolenia bibliotekarzy, czyli jednej z kluczowych kwestii w działalności księżnic, a także Związkowi Bibliotekarzy Polskich jako organizacji prowadzącej działalność w tym zakresie. ZBP popierał działania prowadzone przez Studium Pracy Społeczno-Oświatowej, utworzone w 1925 r. przy Wydziale Pedagogicznym Wolnej Wszechnicy Polskiej. Był jedną z organizacji społecznych, które zainspirowały powołanie studium. Kierownikiem Studium została Helena Radlińska.

Opracowanie ukazuje rozwój kształcenia i doskonalenia zawodowego nauczycieli na szerszym tle, uwzględniając historię kultury w dwudziestoleciu międzywojennym. Chodzi głównie o rozwój polskiego radia i filmu. Do realizacji procesu dydaktyczno-wychowawczego, prowadzonego przez szkoły różnych typów, zaczęto bowiem włączać dzieła radiowe i filmowe, czego dowodem są akty prawne władz oświatowych oraz publikacje metodyczne i popularnonaukowe cytowane przez autorkę. Dzięki temu, że w rozprawie uwzględniono zasygnalizowane wątki, zainteresuje ona nie tylko bibliologów, ale także historyków badających dzieje kultury i oświaty na ziemiach polskich.

Pisząc o centralnych bibliotekach pedagogicznych, autorka zwróciła uwagę na zasługi Centralnej Biblioteki Pedagogicznej w Lublinie w zakresie opieki merytorycznej w latach trzydziestych nad bibliotekami szkolnymi, zwłaszcza funkcjonującymi przy szkołach powszechnych. Zadanie to powinno także współcześnie należeć do priorytetów w działalności wojewódzkich bibliotek pedagogicznych. Mogłoby być prowadzone we współpracy z wojewódzkimi bibliotekami publicznymi, mającymi duże doświadczenie w szkoleniu bibliotekarzy.

J. Dzieniakowska, omawiając ideę biblioteki jako „warsztatu pracy intelektualnej”, wskazuje na słabość warsztatu pracy umysłowej – w tym naukowej – nauczycieli szkół niższego szczebla niż wyższe, widoczne także współcześnie, i to często wyraźniej niż w latach II RP. Przykładem jest brak umiejętności korzystania z bibliografii, zauważalny u wielu użytkowników bibliotek dla nauczycieli. Nieprzypadkowo biblioteki pedagogiczne kładą nacisk na działalność informa-

cyjno-bibliograficzną, w tym opracowywanie i rozpowszechnianie wśród nauczycieli i studentów tematycznych zestawień bibliograficznych. Autorka zbyt ogólnikowo zarysowała jednak kwestię sporządzania bieżącej bibliografii pedagogicznej.

Ważnym zagadnieniem uwzględnionym w pracy jest miejsce księżnic dla nauczycieli wśród innych bibliotek. Dzieniakowska podkreśla, że biblioteki pedagogiczne wspierały swymi zasobami odbudowujące się biblioteki uniwersyteckie oraz działalność bibliotek publicznych. Pracę ostatnich uzupełniały, gromadząc i udostępniając zarówno beletrystykę, jak i literaturę popularnonaukową. Ta sama sytuacja ma miejsce w naszych czasach. Często jest też odwrotnie, w dużych miastach biblioteki uniwersyteckie mają wśród czytelników nauczycieli zaspokajających – dzięki ich zbiorom – potrzeby edukacyjne, informacyjne i kulturalne. W jeszcze większym stopniu dotyczy to bibliotek publicznych i naukowych działających w dużych ośrodkach i mniejszych księżnic. W miejscowościach pozbawionych biblioteki pedagogicznej, pracę mających biblioteki szkolne o bardzo skromnych zasobach, nauczyciele w większym stopniu niż w dużych miastach korzystają w celach zawodowych z zasobów bibliotek publicznych.

Dużo miejsca autorka poświęciła dziejom centralnych bibliotek pedagogicznych jako placówek o dużym znaczeniu w sieci bibliotek dla nauczycieli. Nie pominęła zagadnień prawnych, organizacyjnych i materialnych podstaw działania centralnych bibliotek. Omówiła tematy, jakimi są kwestie związane z zasobami bibliotecznymi i warsztatem informacyjnym, osobami umożliwiającymi odbiorcom dostęp do tych dóbr, czyli kadrą zarządzającą i pracownikami, a także „adresatami działań bibliotecznych” – czytelnikami. Pisząc o bibliotekarzach, w dużym stopniu skupiła się na szeregowych pracownikach, wymieniając imiona i nazwiska. Pamiętała o bibliotekarkach z CBP w Lublinie, Kazimierze Gawareckiej i Zofii Polakówny oraz magazynierze zatrudnionym w tej placówce, lubelskim bibliofilu, Bolesławie Banachu. Ramy czasowe monografii nie pozwoliły skupić się na zasługach B. Banacha w zakresie ratowania księgozbioru CZB i innych bibliotek Lublina, w tym zbiorów obecnej Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej im. Hieronima Łopacińskiego, w okresie okupacji hitlerowskiej, o których można się dowiedzieć, rozmawiając z emerytami i starszymi pracownikami Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej w Lublinie. Część książek pochodzących z prywatnych zbiorów B. Banacha, opatrzonych pieczęcią pierwotnego właściciela, dotąd jest dostępna w Bibliotece KUL i Bibliotece Głównej UMCS. Utrwalanie pamięci o szeregowych, zwykle zapominanych pracownikach, trzeba ocenić jako zasługę autorki. Historię bibliotek tworzą właśnie takie osoby. Bez odpowiednio dobranego personelu nie osiągnęłaby sukcesu żadna placówka, nawet mając na czele najznakomitszą i najbardziej zaangażowaną kadrę zarządzającą.

Autorka nieco za mało skupiła się na działalności bibliotek nauczycielskich o zasięgu powiatowym, gminnym i rejonowym, a także pracy prowadzonej przez szkolne biblioteki dla nauczycieli (jedynie niecała część tekstu książki, liczącej blisko 500 stron). Przecież to właśnie te placówki zapewniały dostęp do wiedzy naukowej i fachowej czytelnikom, mającym największe trudności w dotarciu do literatury. Poważną wadą wspomnianych placówek był brak wzajemnej współpracy. Nie prowadziły wypożyczeń międzybibliotecznych i prawie nigdy nie udostępniały książek nauczycielom spoza danej szkoły. Działy nauczycielskie posiadały biblioteki szkół powszechnych, średnich ogólnokształcących i szkół zawodowych, a także zakładów doskonalenia nauczycieli. Zupełnie została pominięta kwestia kadry tych bibliotek.

Słabością książki jest nieuwzględnienie tła polityczno-ideowego działalności w zakresie kształcenia i doskonalenia zawodowego nauczycieli oraz kulturalno-oświatowej. W okresie II RP w środowiskach nauczycielskich dużą rolę odgrywały tendencje lewicowe i idee ruchu ludowego. Z drugiej strony, w latach trzydziestych władze z wielkim zaangażowaniem krzewiły wśród nauczycieli ideologię

sanacyjną, wyraźnie widoczną w ówczesnych programach i podręcznikach szkolnych. Ukazując problem kształcenia pedagogów, autorka za mało napisała na temat działalności wydawniczej, m.in. książek i czasopism metodycznych oraz popularnonaukowych dla nauczycieli i nauczycieli bibliotekarzy.

Monografia jest uzupełniona bogatą bibliografią. Dużą rolę w badaniach J. Dzieniakowskiej odegrały źródła archiwalne, zebrane w toku kwerend przeprowadzonych w Archiwum Akt Nowych w Warszawie, jak również innych archiwach państwowych, znajdujących się w Warszawie, Białymstoku, Katowicach, Kielcach, Krakowie, Poznaniu. Autorka dotarła też do archiwów na Ukrainie, Białorusi i Litwie. W dużym zakresie wykorzystała źródła drukowane, m.in. dzienniki urzędowe, akty normatywne, statuty i regulaminy, sprawozdania, komunikaty, programy nauczania i wydawnictwa metodyczne, wybory dokumentów źródłowych, źródła statystyczne, pamiętniki i wspomnienia. Należałoby jednak wyszukać więcej pamiętników i wspomnień jako źródeł ukazujących codzienne życie opisywanego środowiska. Ich wykorzystanie bardziej ożywiłoby narrację. J. Dzieniakowska przebadła też drukowane katalogi i inwentarze biblioteczne, spisy książek, czasopism i bibliotek. Niestłusznie umieściła wydawnictwa periodyczne (spis wykorzystanych czasopism oraz dzienników urzędowych) wśród źródeł drukowanych. O ile dzienniki urzędowe należą do takich źródeł, to spisy czasopism należy wyodrębnić w bibliografiach załącznikowych jako oddzielną pozycję. Dzienniki urzędowe mogłyby wtedy pozostać w wykazie czasopism, bo są jednocześnie źródłem drukowanym i rodzajem wydawnictwa periodycznego. Autorka nie podjęła się poszukiwania informacji o bibliotekach nauczycielskich w prasie codziennej. Wielka wartość bibliograficzna cechuje spis opracowań, podzielony na prace wydane przed 1945 r. i po tej cezurze czasowej, stanowiący zachętę dla bibliotekoznawców, historyków i kulturoznawców do podjęcia własnych badań. W niewielkim zakresie wykorzystała również dokumenty elektroniczne, nie podając daty dostępu do stron internetowych. Na pochwałę zasługują starannie opracowane przypisy.

W książce zamieszczono dosyć dużo tabel. Dołączono aneks *Użytkownicy centralnych bibliotek pedagogicznych w latach 1925-1939*. Za mało jest jednak ilustracji. W materiale ikonograficznym brakuje fotograficznych portretów bardziej zasłużonych bibliotekarzy i działaczy oświatowych. Uwagę zwraca zdjęcie siedziby Kuratorium Okręgu Szkolnego Lubelskiego i CZB w Lublinie, gmachu, w którym od 10 lat ponownie ma siedzibę lubelska biblioteka pedagogiczna, znajdująca się tam wcześniej w latach trzydziestych i po II wojnie światowej. Pomocne w korzystaniu z publikacji są indeksy – nazwisk i geograficzno-rzeczowy, a także spisy ilustracji, tabel i schematów oraz wykaz skrótów.

Mankamentem jest styl pisania cechujący autorkę, utrudniający lekturę wiełostronicowego opracowania. Dobrze więc, że tekst nie został zdominowany przez dane statystyczne.

Rozprawa J. Dzieniakowskiej jest publikacją ważną dla bibliotekoznawców, historyków kultury i oświaty oraz bibliotekarzy. Wskazane słabości nie dyskwalifikują opracowania, bo prawie każda książka oprócz błędów ma zalety, a w przypadku pracy o *Państwowych bibliotekach dla nauczycieli w Drugiej Rzeczypospolitej* plusy przeważają nad minusami.

Adrian Uljasz

Wojewódzka Biblioteka Publiczna im. H. Łopacińskiego w Lublinie

Tekst wpłynął do Redakcji 24 lipca 2009 r.

Olga Dąbrowska-Cendrowska: *Niemieckie koncerny prasowe w Polsce w latach 1989-2008. Działalność wydawnicza – upowszechniane treści – sposoby oddziaływania na czytelników*. Warszawa: Dom Wydawniczy Elipsa 2009, 313 s. ISBN 978-83-7151-843-0

Książka Olgi Dąbrowskiej-Cendrowskiej to oczekiwana pozycja, wnosząca cenny wkład w badania współczesnego rynku prasy w Polsce. Cenniejsza tym bardziej, że odnosi się do historii po przełomie 1989 r., który przyniósł wielkie przemiany ustrojowe, gospodarcze, społeczne i cywilizacyjne. Autorka pokusiła się o przedstawienie jednego z ważnych aspektów tych przemian na rynku prasy – działalności i wpływu koncernów niemieckich na polski rynek wydawniczy. Jej wybór padł właśnie na nie, bowiem dominują one wśród największych wydawców prasy codziennej oraz czasopism w Polsce.

Niewątpliwą zaletą pracy są kompleksowe i wielostronne badania, gdyż do tej pory w literaturze przedmiotu można było spotkać opracowania odnoszące się do jednego lub kilku zagadnień, związanych z udziałem zagranicznego kapitału w poszczególnych sektorach rynku prasowego czy elektronicznego.

Punktem wyjścia badań Olgi Dąbrowskiej-Cendrowskiej jest wspomniany 1989 r., kiedy to nastąpiła zmiana uregulowań prawnych, dotyczących funkcjonowania środków masowego przekazu. Do najważniejszych należało zniesienie cenzury i ustawa o likwidacji Robotniczej Spółdzielni Wydawniczej Prasa-Książka-Ruch z 22 marca 1990 r., rozbijająca monopol RSW. Wydawał on łącznie 90% nakładu całej prasy codziennej i 70% nakładu wszystkich tygodników i czasopism. Koncern ten był także właścicielem 19 zakładów poligraficznych oraz 18 przedsiębiorstw kolportażowych skupionych w „Ruchu”, rozprowadzających całą polską prasę, również fabryk papieru i kiosków z prasą. Decyzja o likwidacji RSW podjęta podczas obrad Okrągłego Stołu, a skutkująca ustawą, która weszła w życie 6 kwietnia 1990 r., umożliwiła powstanie niezależnego i pluralistycznego rynku wydawniczego. Zmiany te pozwoliły na inwestycje zachodnioeuropejskiego kapitału w Polsce. Autorka zamyka swoje badania na r. 2008, ale – jak sama przyznaje we wstępie – jest to granica umowna, wynikająca z kompromisu pomiędzy jak największą aktualnością opracowania, a uwarunkowaniami związanymi z procesem wydawniczym.

Badaczka przy gromadzeniu treści, jej opracowaniu i interpretacji posługiwała się zarówno opisową i porównawczą analizą zawartości prasy, jak i metodą statystyczną. Informacje zawarte w publikacjach, pochodzące z prasy codziennej i tygodników, konfrontowała z zawartością czasopism naukowych oraz raportami Związku Kontroli Dystrybucji Prasy. W celu przedstawienia pełnej gamy tytułów i zachodzących w nich przemian autorka przebadła ogółem 135 czasopism, z czego dokładnej analizie poddała 12 magazynów. Wyniki badań zaprezentowała w czterech rozdziałach, o układzie których zdecydował zebrany materiał i tradycja prasoznawcza.

Rozdział pierwszy, poświęcony procesowi urynkowania mediów, zawiera szczegółowe omówienie zmian w aktach prawnych. Z nowego prawa skorzystali także zagraniczni inwestorzy, którym sprzyjały nieunormowane zasady prawne oraz likwidacja RSW. Polskim rynkiem zainteresowały się wielkie koncerny, m.in. Axel Springer, H. Bauer, Jörg Marquard, David Chase, Rupert Murdoch, Robert Hersant czy Bertelsmann. Autorka przedstawiła sytuację polskich wydawców po przemianie oraz sposoby zaangażowania kapitału zagranicznego, skupiając się przede wszystkim na koncernach niemieckich, a także zaprezentowaniu typologicznej struktury oferty wydawniczej, z uwzględnieniem przeobrażeń ilościowych. Scharakteryzowała szczegółowo czterech niemieckich wydawców, którzy zaangażowali swój potencjał głównie w wysokonakładowe czasopisma: H. Bauer, Axel Springer, Gruner + Jar i Aenne Burda Verlag oraz firmę Polska-press, wydawcę dzienników regionalnych, będącą przedstawicielem koncernu Verlagsgruppe Passau. Ciekawy jest podrozdział przedstawiający opinie dotyczące

obecności zagranicznego kapitału w polskich mediach, który m.in. oprócz wprowadzenia *know-how*, stosował także bezwzględne metody walki konkurencyjnej, np. w postaci dumpingowych cen i wysokich nakładów. Rozdział kończy przedstawienie badanych firm na tle innych koncernów prasowych działających w Polsce oraz próba odpowiedzi na pytanie, jaki wpływ na polski rynek prasowy wywarli niemieccy wydawcy.

Drugi rozdział stanowi prezentacja oferty wydawniczej. Szczegółowej analizie poddała Dąbrowska-Cendrowska całość oferty koncernów: Burda Polska, H. Bauer, Gruner + Jahr i Axel Springer Polska w latach 1989-2008. W związku z tym, że ogółem wydawnictwa te wprowadziły 135 tytułów, autorka zdecydowała się szczegółowo zaprezentować te tytuły, które w badanym okresie odegrały najistotniejszą rolę, a pozostałe tytuły zaprezentowała w tabelach. Całość oferty podzieliła na następujące segmenty: prasa kobieca, prasa dla mężczyzn, prasa młodzieżowa, prasa informacyjno-publicystyczna, czasopisma popularnonaukowe oraz tygodniki telewizyjne. W segmencie prasy kobiecej omówiła następujące czasopisma wydawnictwa Burda Polska: „Burda”, „Burda International. Świat Wielkiej Mody”, „Miss B. Dla Młodych Kobiet”, „Dobre Rady”, „Woman”, „Anna”. „Elle”, „In Style” i koncernu H. Bauer: „Tina”, „Świat Kobiecy”, „Życie na gorąco”, „Chwila dla Ciebie”, „Twoje Imperium”, „Twój Styl”, „Mam Dziecko”, „Bella Relaks” (pierwotny tytuł „Bella”), „Rewia”, „Pani”, „Świat & Ludzie”, „Show”, „Kobieta i Życie”. Z oferty koncernu Gruner + Jahr autorka wybrała tytuły „Claudia”, „Naj”, „Halo”, „Rodzice”, „Gracja”, „Biografie”, „Gala”, „Glamour”, „Gala Plus”, „Feniks”, natomiast firmy Axel Springer: „Pani Domu”, „Na Żywo”, „Cienie i Blaski”, „Sekrety Serca”, „Klinika na Wzgórzu”, „Plus. Magazyn Zdrowia i Urody”, „Olivia”.

W dalszej części rozdziału przedstawiła czasopisma kulinarne, dot. urządzenia i dekoracji wnętrz, dla właścicieli działek, ogrodów i balkonów, budowlano-wnętrzarskie, o pielęgnacji zdrowia. W segmencie prasy dla mężczyzn znalazły się głównie tytuły czasopism komputerowych i motoryzacyjnych (w sumie 19 tytułów prasy komputerowej i 10 motoryzacyjne). Niemieckie koncerny nie zainwestowały w ekskluzywne magazyny dla panów uznając, że nie uzyskają w tym przypadku pożądanych zysków. Ofertę niemieckich wydawców dla panów uzupełniał ponadto rozrywkowy „Twój Weekend”, biznesowy „Forbes” oraz poświęcony tematyce sportowej „Przegląd Sportowy”. Kolejnym omawianym przez autorkę segmentem była prasa młodzieżowa. W 1995 r. wydawano w nim w Polsce 154 tytuły, z których 26 – w nakładach przekraczających 50 tys. egzemplarzy. Wśród wydawców przewodziły koncerny niemieckie. Autorka omówiła dziesięć tytułów: osiem wydawanych przez wydawnictwo H. Bauer: „Bravo”, „Bravo Girl”, „Bravo Sport”, „Bravo Quiz”, „Twist”, „Nicole”, „Filipinka”, „Fun Club” oraz dwa – przez Axel Springer: „Popcorn” i „Dziewczyna”.

W części poświęconej segmentowi prasy informacyjno-publicystycznej znalazło się omówienie tytułów należących do koncernu Axel Springer: „Newsweek Polska”, „Fakt” oraz „Dziennik. Polska. Europa. Świat”, natomiast w segmencie czasopism popularnonaukowych tytuły koncernu Gruner + Jahr: „Fokus. Poznać i Zrozumieć Świat”, „Fokus. Historia”, „National Geographic” oraz będących od 2005 r. samodzielnymi tytułami „National Geographic Kids” i „National Geographic Traveler”.

Tygodniki telewizyjne, które właściwie nie istniały w czasach PRL, stały się domeną koncernu H. Bauera, który wprowadził na rynek i wydaje nadal osiem tego typu magazynów: „Tele Tydzień”, „Tele Świat”, „Imperium TV”, „TV Movie”, „Super TV”, „To & Owo”, „Telewizyjny Magazyn Kurier TV” oraz „Telemax”.

Olga Dąbrowska-Cendrowska, dążąc do opisanía różnych aspektów funkcjonowania niemieckich koncernów prasowych w Polsce, poddała analizie także upowszechniane przez nie treści, co jest tym bardziej istotne, że propagowane na łamach najpoczytniejszych czasopism, istnieją w świadomości masowego czytelnika.

prawno-gospodarczych oraz medycznych. Walorem recenzowanej pracy jest ogromna liczba przypisów do każdego rozdziału oraz bogata bibliografia załącznikowa, zawierająca najważniejsze prace z tego zakresu, na którą składają się akty normatywne, materiały statystyczne, encyklopedie, słowniki, bibliografie, katalogi, naukowe monografie i syntezy, a także wybór artykułów prasowych z czasopism naukowych, branżowych oraz prasy codziennej i tygodników, w sumie kilkaset pozycji. Praca zaopatrzona jest w wykazy tabel i wykresów oraz indeks osobowy.

Niemieckie koncerny prasowe w Polsce w latach 1989-2008 to praca wyjątkowa, obejmuje bowiem całościowo zagadnienia, który był rozproszony w literaturze branżowej. Autorka oprócz przedstawienia największych wydawców z kapitałem niemieckim, poddała analizie ich metody działalności wydawniczej, treści upowszechniane w czasopismach oraz sposoby oddziaływania na czytelników, dając tym samym pełny obraz funkcjonowania czterech największych wydawców w przeciągu dziewiętnastu lat. Warto zwrócić też uwagę na to, że autorka skoncentrowała się przede wszystkim na magazynach wysokonakładowych z segmentu czasopism kobiecych, dla mężczyzn i dla młodzieży, prasy informacyjno-publicystycznej, czasopism popularnonaukowych i tygodników repertuarowych. W mniejszym stopniu skupiła się natomiast na prasie regionalnej oraz dziennikach, które również niewątpliwie zasługują na szersze opracowanie, tym bardziej, że właśnie niemieccy wydawcy także tutaj stanowią czołówkę i mają wpływ na kształtowanie się tej części rynku prasowego. Badania takie są konieczne ze względu na dynamikę przemian. Po debiucie w kwietniu 2006 r. „Dziennika” (Axel Springer) nastąpiła w 2009 r. jego fuzja z wydawaną przez firmę Infor Biznes „Gazetą Prawną” i od jesieni tego roku dziennik ten ukazuje się pod marką właśnie „Gazety Prawnej”. Pogłębionej analizie warto byłoby poddać także kwestie poruszone w pierwszym rozdziale recenzowanej pracy, a dotyczące sposobów i metod zdobywania przez niemieckie koncerny polskiego rynku prasowego zarówno czasopism, jak i gazet regionalnych oraz prasy codziennej. Autorka w głównej mierze skupiła się na przedstawieniu opinii dotyczących obecności kapitału zagranicznego w polskich mediach, dając obraz zarówno obaw, jak nadziei z tym związanych.

Złożoność tematyki i jej wieloaspektowość wskazują, że O. Dąbrowska-Cendrowska bardzo trafnie wybrała temat swoich badań. Zagraniczne koncerny bowiem, posiadając olbrzymi potencjał ekonomiczny oraz wielki wpływ i siłę oddziaływania na rynek prasy oraz rynek czytelnicy, tym samym dynamicznie go kształtują, poszerzając i przeobrażając ofertę wydawniczą.

Recenzowana praca skierowana jest nie tylko do naukowców zajmujących się prasoznawstwem, ale także do wszystkich świadomych odbiorców mediów, w tym chociażby nauczycieli, którzy w ramach przedmiotu edukacja medialna, starają się wychować kompetentnych odbiorców mediów.

Agnieszka Chamera-Nowak
Instytut Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych
Uniwersytet Warszawski

Tekst wpłynął do Redakcji 28 października 2009 r.

Jolanta Laskowska: *Ruch wydawniczy w Trójmieście po II wojnie światowej (1945-1989)*. Gdańsk: Wydaw. Uniwersytetu Gdańskiego, 2009. 276 s. ISBN 978-83-7326-626-1

Nakładem Wydawnictwa Uniwersytetu Gdańskiego ukazała się interesująca praca Jolanty Laskowskiej, omawiająca ruch wydawniczy Gdańska, Gdyni i Sopotu, od czasu zakończenia II wojny światowej do okresu transformacji 1989 r. Na tle sytuacji społecznej, politycznej i ekonomicznej autorka omawia działalność kilkudziesięciu oficyn wydawniczych, m. in. wydawnictw uczelni wyższych, instytucji naukowo-kulturalnych, naukowo-badawczych, katolickich czy urzędowych. Analizie poddana została również produkcja wydawnicza tzw. drugiego obiegu oraz mechanizmy polityki wydawniczej PRL.

Książka adresowana jest do osób zainteresowanych kulturą, nauką, przemianami społecznymi i gospodarczymi Trójmiasta, w tym także rozwojem oficyn drukarskich i problematyką wydawniczą – zarówno studentów, jak i pracowników naukowych oraz wszystkich, których fascynuje ten okres w historii Pomorza.

Autorka, na łamach książki, stara się przedstawić działalność wszystkich ważniejszych wydawnictw oraz wskazać przyczyny ich rozwoju. Omawia również udział trójmiejskich edytorów w inicjatywach ogólnokrajowego oraz lokalnego ruchu wydawniczego. W większym stopniu skupia się na pracach zwartych, prezentując nawet niektóre ważniejsze tytuły, mniej miejsca poświęcając periodykom. Szczególnie dużo uwagi poświęca działalności Wydawnictwa Morskiego, które po II wojnie światowej przez dłuższy okres było jedyną w pełni autonomiczną profesjonalną instytucją wydawniczą na terenie Pomorza.

Rozdział pierwszy dotyczy głównych kierunków oraz mechanizmów polityki wydawniczej PRL. W przejrzysty sposób zostają w nim przedstawione początki „uspołecznionego ruchu wydawniczego” w l. 1944-1950, a więc wpływ partii na kulturę i sztukę, który ujawnił się zaraz po zakończeniu wojny, następnie stopniowy upadek i likwidacja prywatnych oficyn wydawniczych (l. 1945-1950), powstanie scentralizowanego systemu wydawniczego l. 1950-1955 oraz proces tworzenia regularnych ośrodków wydawniczych w l. 1956-1970. Autorka omawia również organizację ruchu wydawniczego po 1970 r. oraz funkcjonowanie tzw. drugiego obiegu l. 1977-1989, który był wynikiem restrykcyjnej cenzury prewencyjnej. Trójmiasto – obok Warszawy, Wrocławia, Krakowa, Łodzi czy Bydgoszczy – było jednym z głównych ośrodków, w których skupiał się „alternatywny” ruch wydawniczy.

W rozdziale drugim autorka charakteryzuje ruch wydawniczy Trójmiasta w l. 1945-1989. Opisuje działalność powojennych wydawnictw prywatnych, m.in. Fregaty i Żeglarza oraz wydawnictw nieprofesjonalnych, wchodzących w skład większych twórców organizacyjnych, jak np. szkoły wyższe, towarzystwa naukowe i instytucje kultury. Przedstawia powstanie tzw. oficyn uspołecznionych; był nią gdański oddział Krajowej Agencji Wydawniczej, stanowiący część Robotniczej Spółdzielni Wydawniczej „Prasa-Książka-Ruch”. Szczególnie cenna wydaje się próba ilościowej analizy publikowanych tytułów, która pozwala usytuować rolę Trójmiasta na mapie wydawniczej powojennej Polski. Województwo gdańskie, pomimo iż postrzegane jest jako jeden z ważniejszych ośrodków kulturalnych, w l. 1958-1989 zajmowało dopiero siódme miejsce pod względem liczby wydanych tytułów i plasowało się za województwem warszawskim, krakowskim, wrocławskim, poznańskim, katowickim i łódzkim. Według szacunków autorki do 1990 r. w samym Gdańsku funkcjonowały 3 profesjonalne samodzielne wydawnictwa, 21 komórek wydawniczych wyodrębnionych ze struktur jednostek macierzystych, 19 organizacji prowadzących działalność wydawniczą, lecz bez samodzielnego działu wydawniczego, 3 wydawnictwa prywatne oraz około 20 instytucji wydających okazjonalnie jakies tytuły.

Równie ciekawa wydaje się analiza środowiska literackiego, naukowego i kulturalnego oraz charakterystyka problematyki podejmowanej na łamach trój-

miejskich publikacji, w których niewątpliwie dominował temat morza, Gdańska i Kaszub. Poza działalnością ściśle wydawniczą autorka omawia również bazę poligraficzną, wskazując na jej skromny charakter. Przemysł poligraficzny Pomorza był nieproporcjonalnie ubogi w stosunku do produkcji wydawniczej tego regionu. Ze względu na brak sprzętu, częste awarie, problemy z dostawami papieru oraz ubogą bazę lokalową wiele wydawnictw zlecało druk swoich tytułów firmom, mającym swoje siedziby poza granicami Gdańska. Najważniejsza instytucja zajmująca się w Trójmieście drukiem wydawnictw, czyli Gdańskie Zakłady Graficzne, powołane do życia w 1951 r., nie mogły sprostać tak wielkiej liczbie zleceń.

W kolejnych rozdziałach autorka stara się odtworzyć dzieje, strukturę, profil wydawniczy i sposób funkcjonowania wydawnictw trójmiejskich na tle uwarunkowań polityczno-kulturalnych. Przedstawia m.in. historię Wydawnictwa Morskiego, gdański oddział Ossolineum, wydawnictwo Marynarki Wojennej w Gdyni, Centrum Doskonalenia Nauczycieli w Gdańsku, Wojewódzkiego Urzędu Statystycznego w Gdańsku, Kurii Biskupiej w Gdańsku oraz wydawnictwo Gdańskiego Oddziału Krajowej Agencji Wydawniczej. Ponadto prezentuje wydawnictwa wyższych uczelni: Uniwersytetu Gdańskiego, Politechniki Gdańskiej, Akademii Medycznej w Gdańsku, Akademii Muzycznej w Gdańsku, Akademii Wychowania Fizycznego w Gdańsku, Państwowej Wyższej Szkoły Sztuk Plastycznych w Gdańsku, Wyższej Szkoły Morskiej w Gdyni i Akademii Marynarki Wojennej w Gdyni. Kolejną grupę przywoływanych instytucji stanowią wydawnictwa towarzystw społecznych, naukowych i kulturalnych, takich jak: Gdańskie Towarzystwo Naukowe, Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie, Instytut Bałtycki, Gdańskie Towarzystwo Przyjaciół Sztuki czy miejskie towarzystwa przyjaciół Gdańska, Gdyni i Sopotu. Wiele uwagi poświęca również instytucjom naukowo-kulturalnym: Muzeum Narodowemu w Gdańsku, Centralnemu Muzeum Morskiemu w Gdańsku, Muzeum Archeologicznemu w Gdańsku, Muzeum Historii Miasta Gdańska, Muzeum Miasta Gdyni, Bibliotece Gdańskiej Polskiej Akademii Nauk oraz Wojewódzkiej Bibliotece Publicznej w Gdańsku. Na koniec autorka omawia działalność wydawniczą instytucji, które obok uczelni wyższych, zajmowały się publikowaniem opracowań o charakterze naukowym i branżowym, do których należały instytuty naukowo-badawcze i resortowe, a w szczególności: Instytut Budownictwa Wodnego PAN w Gdańsku, Instytut Maszyn Przepływowych PAN w Gdańsku, Komitet Badań Morza PAN w Gdańsku, Instytut Oceanologii PAN w Sopocie, Morski Instytut Rybacki w Gdyni, Instytut Morski w Gdańsku, Polski Rejestr Statków w Gdańsku, Instytut Medycyny Morskiej i Tropikalnej w Gdyni, Centrum Techniki Okrętowej w Gdańsku, Oddział Morski Instytut Meteorologii i Gospodarki Wodnej w Gdyni, a także Państwowy Instytut Geologiczny w Gdańsku. Zaprezentowana przez autorkę charakterystyka dorobku tak wielu instytucji pozwala na uporządkowanie informacji na temat ruchu wydawniczego Trójmiasta. W przeciwieństwie do licznych prac omawiających działalność wybranych oficyn lub podejmujących temat funkcjonowania instytucji największych, takich jak politechniki czy uniwersytety, książka J. Laskowskiej z wielką dokładnością i starannością przedstawia życie wydawnicze Gdańska, Gdyni i Sopotu na wszystkich polach aktywności, niezależnie od rangi wydawnictwa, jego wielkości, profilu lub historii instytucji wydawniczej.

Ostatni rozdział opracowania autorka poświęciła wydawnictwom z tzw. drugiego obiegu, które swoją ofertą uzupełniały produkcję wydawniczą „oficjalnych wydawnictw”. Alternatywny ruch wydawniczy rozwijał się w Trójmieście przede wszystkim od połowy lat siedemdziesiątych XX w., kiedy to powstawały silne środowiska opozycyjne, a młodzież skupiała się w Studenckim Komitecie „Solidarność” oraz Ruchu Obrony Praw Człowieka i Obywatela. Szacuje się, iż w l. 1978-1989 na terenie Gdańska, Gdyni i Sopotu działało około dziesięćdziesięciu niezależnych wydawnictw, z czego jednak ponad połowa miała charakter

efemeryczny i wydała zaledwie jedną publikację – książkę lub broszurę. Najważniejsze z nich to: Wydawnictwo Młoda Polska, Wydawnictwo Gdańskie, Petit, Oficyna Kształt, Litery, Klin, Oficyna Wydawnicza „Gdańsk” oraz wydawnictwa „Solidarność”. Co ciekawe, 329 druków zwartych wydanych przez trójmiejskie wydawnictwa alternatywne to zaledwie 3,3% wszystkich książek wydawanych w Polsce w drugim obiegu.

Autorka książki wysuwa tezę, iż niebagatelny wpływ na rozwój oraz kształt oferty wydawniczej trójmiejskich wydawnictw miała bliskość morza. Było ono motorem rozwoju i źródłem zamożności osób zamieszkujących tereny nadbrzeżne. To dzięki niemu powstało wiele wydawnictw będących organami instytucji związanych z morzem, jak np.: Akademia Marynarki Wojennej w Gdyni, Wyższa Szkoła Morska w Gdyni, Instytut Bałtycki, Centralne Muzeum Morskie w Gdańsku, Komitet Badań Morza oraz Instytut Oceanologii PAN, Instytut Morski w Gdańsku, Centrum Techniki Okrętowej w Gdańsku, Polski Rejestr Statków w Gdańsku, Morski Instytut Rybacki w Gdyni i wiele innych. Związki te wpływały zarówno na tematykę publikowanych książek, gdyż często omawiano w nich zagadnienia marynistyczne, jak również na możliwość dotowania literatury, również ze środków bogatych przedsiębiorstw. Styczność Gdańska, Gdyni i Sopotu z miastami basenu Morza Bałtyckiego była ponadto inspiracją dla wielu zmian kulturowych i społecznych, zapewniała kontakty z zagranicą i była źródłem wielu międzynarodowych inicjatyw wydawniczych.

Na kształt produkcji wydawniczej Trójmiasta miała również wpływ, zdaniem autorki, kultura ludowa Pomorza, a szczególnie Kaszub, Kociewia i Powiśla. Ponadto nie bez znaczenia były liczne ruchy migracyjne, m.in. napływ ludności z Wileńszczyzny po II wojnie światowej, a także kultura niemiecka i polityka antypolska, ograniczająca rozwój rodzimej produkcji wydawniczej, jak również polityka władz PRL, w znacznej mierze hamująca ruchy prawicowe oraz swobodny rozwój ruchu wydawniczego.

Prezentowana publikacja stanowi niezwykle cenne źródło informacji o ruchu wydawniczym w Trójmieście po II wojnie światowej. Zsyntetyzowany ładunek informacji, który został przedstawiony na jej łamach jest o tyle cenny, iż jak dotąd brak kompleksowej monografii z tego zakresu. Wiele danych można uzyskać z bibliografii, takich jak: „Bibliografia Pomorza Gdańskiego”, „Polska Bibliografia Morska” czy bibliografii prac tzw. drugiego obiegu. Nie są to jednak źródła w pełni ukazujące problematykę ruchu wydawniczego. Również kilka publikacji poświęconych krajowej produkcji wydawniczej jedynie sygnalizuje zagadnienia morskie. Dlatego też autorka swoje dociekania poszerzyła o analizę archiwaliów z tego okresu, m.in. akta Wydawnictwa Morskiego, Archiwum Państwowego w Gdańsku, Archiwum Uniwersytetu Gdańskiego oraz Wojewódzkiego Urzędu Kontroli Prasy, Publikacji i Widowisk w Gdańsku. Niezwykle wiele interesujących informacji uzyskała dzięki relacjom pracowników wydawnictw, zatrudnionych w tamtym okresie. Różnorodność źródeł informacji i ich „zgrabna” synteza sprawiły, że autorka przedstawiając pokaźny materiał, zachowała przejrzystość wywodu i przystępną formę, istotną zwłaszcza dla osób dopiero rozpoczynających studia nad ruchem wydawniczym Pomorza.

Maja Wojciechowska
Ateneum – Szkoła Wyższa Gdańsk

Tekst wpłynął do Redakcji 11 października 2009 r.

PRZEGLĄD PIŚMIENICTWA KRAJOWEGO

Książka Hanny Batorowskiej *Kultura informacyjna w perspektywie zmian w edukacji* (Batorowska, 2009) jest owocem wieloletnich zainteresowań badawczych autorki, dotyczących edukacji informacyjnej na poziomie szkół podstawowych, gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych oraz zagadnień tworzenia i rozwoju kultury informacyjnej w szkołach. Przedmiotem rozprawy jest kultura informacyjna i jej miejsce w edukacji szkolnej. Autorka definiuje kulturę informacyjną jako sferę aktywności człowieka kształtowaną przez jego świadomość informacyjną, wartości wspierające potrzebę alfabetyzacji informacyjnej oraz postawy, których konsekwencją są zachowania charakterystyczne dla dojrzałych informacyjnie użytkowników.

Część pierwsza publikacji ma charakter rozważań teoretycznych na temat pojęcia „kultury informacyjnej”, a także określenia miejsca i roli kultury informacyjnej w systemie edukacji. W części drugiej zostały pokazane kierunki ewolucji szkoły, które mogłyby przyczynić się do znacznego rozwoju kultury informacyjnej młodzieży. Część trzecia pracy poświęcona jest analizie danych, uzyskanych z badań ilościowych przeprowadzonych w szkołach państwowych powiatu suskiego w województwie małopolskim. Autorka postawiła diagnozę poziomu kultury informacyjnej oraz zaproponowała formy terapii. W świetle przeprowadzonych badań podstawowym problemem staje się zmiana dotychczasowych funkcji i miejsca biblioteki szkolnej w procesie edukacyjnym oraz wypracowanie uniwersalnego systemu wychowania informacyjnego młodzieży.

Przedmiotem pracy Małgorzaty Kisilowskiej *Modelowanie rozległych systemów informacyjnych* (Kisilowska, 2009) jest „skonstruowanie modelu rozległego systemu informacyjnego (opartego na nowoczesnych teoriach z zakresu informacji naukowej), który może znaleźć zastosowanie w dwóch kluczowych dla człowieka domenach: zdrowiu i kulturze” (s. 9). Jednym z uzasadnień dla proponowanego modelu RSI jest analiza wybranych propozycji, projektów i realizacji istniejących polskich i obcych systemów porządkowania, gromadzenia, wykorzystywania informacji z zakresu opieki zdrowotnej i działalności kulturalnej. Autorka zaproponowała model o szerszym zakresie, większej elastyczności i funkcjonalności. Osobne rozdziały – na przykładzie domen zdrowia i kultury – poświęciła różnym kategoriom użytkowników informacji, ich potrzebom informacyjnym oraz narzędziom lingwistycznym w rozległych systemach informacyjnych.

Biblioteka Wyższej Szkoły Humanitas w Sosnowcu, obchodząca w 2008 r. dziesięciolecie swojego istnienia, zorganizowała IX Ogólnopolską Konferencję Bibliotek Szkół Wyższych Niepaństwowych *Partnerzy Bibliotek*. Jej pokłosiem jest publikacja, na którą składają się teksty opracowane na podstawie doświadczeń praktycznych bibliotekarzy, wyników badań własnych oraz literatury przedmiotu (Jurczak i Okularczyk, 2009). W części pierwszej zatytułowanej *Marketing partnerski w usługach bibliotek* przedstawiono problematykę marketingowej koncepcji działania bibliotek oraz budowania relacji partnerskich z podmiotami otoczenia zewnętrznego. Część druga *Public relations bibliotek – kreowanie związków partnerskich* zawiera artykuły dotyczące misji i wizji biblioteki oraz relacji biblioteki z uczelnią, natomiast w trzeciej – *Biblioteki cyfrowe – partnerzy przyszłości* autorzy prezentują możliwości i warunki wykorzystania technologii informacyjnych w doskonaleniu usług biblioteki.

Dość luźno połączone ze sobą tematycznie artykuły złożyły się na pracę zbiorową *Rola biblioteki w lokalnej przestrzeni informacyjnej, edukacyjnej i kulturalnej* (Poniedziałek, red. 2009) wydaną przez Wydział Pedagogiczno-Artystyczny Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu i Państwową Wyższą Szkołę Zawodową w Koninie. Większość autorów stanowią pracownicy naukowych wyższych uczelni. Znajdują się tu prace o charakterze ogólnym (m.in. artykuł

Mariana Walczaka *Rola polskich bibliotek publicznych w społecznościach lokalnych na miarę oczekiwań społecznych w początkach XXI w.*), artykuły o zagadnieniach organizacyjnych i prawnych (m.in. artykuł Samanty Kowalskiej *Finansowanie instytucji kultury na przykładzie bibliotek – wybrane regulacje prawa polskiego i Unii Europejskiej*), teksty pokazujące działalność konkretnych bibliotek w swoich środowiskach (m.in. tekst Ewy Andrysiak *Bibliografia regionalna i lokalna w działaniach księżnicy Pedagogicznej im. A. Parczewskiego w Kaliszu*).

Zbiór szkiców na temat czytelnictwa literatury popularnej zawiera publikacja *Bestsellery, literatura popularna, odbiorcy* (Dymmel, red. 2009). Autorami są absolwenci kierunku Informacja naukowa i bibliotekoznawstwo UMCS w Lublinie, uczestnicy seminarium magisterskiego poświęconego problematyce czytelniczej. Część z nich kontynuuje swoje zainteresowania naukowe. W książce prezentują wyniki badań odbioru twórczości autorów, wybranych z list bestsellerów z końca lat dziewięćdziesiątych XX i pierwszych lat XXI w. Wśród kilku interesujących zjawisk z zakresu czytelnictwa i kultury masowej, pokazanych w publikacji, znajduje się też analiza „produktu totalnego”. W artykule *W.I.T.C.H. (mania) jako przykład globalnego produktu medialnego dla dzieci* Anita Has-Tokarz – na przykładzie produktu o nazwie W.I.T.C.H., na który składa się m.in. polski dwutygodnik *Czarodziejki W.I.T.C.H.* – opisuje zjawisko „produktu totalnego” charakterystycznego dla współczesnej kultury konsumpcyjnej, obejmującej także dzieci.

Problematykę kultury konsumpcyjnej podejmuje także Małgorzata Lisowska-Magdziarz w obszernej rozprawie *Media powszechne. Środki komunikowania masowego i szerokie paradygmaty medialne w życiu codziennym Polaków u progu XXI w.* (Lisowska-Magdziarz, 2009). Obiektem zainteresowania autorki jest polski dorosły użytkownik mediów z klasy średniej. Przedstawiono kontekst kulturalny i społeczny, na tle którego odbywa się zmiana relacji Polaków z mediami i kulturą popularną oraz analizę funkcjonowania i roli mediów w ich życiu codziennym. Analizę oparto przede wszystkim na badaniach empirycznych przeprowadzonych w niewielkiej zbiorowości (mieszkańcy jednej ulicy) i obejmujących przedstawicieli klasy średniej.

W publikacji *E-książka. E-book. Szerokopasmowa kultura* (Gołębiewski, 2009) Łukasz Gołębiewski kontynuuje swoje rozważania przedstawione we wcześniejszej książce *Śmierć książki. No future book*. W eseistycznej formie autor analizuje problemy funkcjonowania kultury cyfrowej na rynku, ze szczególnym uwzględnieniem rynku książki. Podstawą do zawartych w publikacji rozważań jest czytelnik, urządzenie umożliwiające odbiorcy mobilny dostęp do internetowych zasobów kultury. „Szerokopasmowa kultura będzie płynąć nie w formie pojedynczych sprzedawanych w Internecie plików, lecz bezpośrednio do mobilnych czytników wykorzystujących technologie e-papieru” (s. 9). Rozdział pierwszy traktuje o konieczności ograniczenia funkcjonowania sieci peer-to-peer, dla której alternatywą byłoby opłaty abonamentowe i szerokopasmowa kultura. W kolejnych rozdziałach autor opisuje m.in.: zagadnienia e-książki, czytelnika za złotówkę, praw autorskich i wynagrodzeń twórców w nowych warunkach technologicznych, wirtualnych rekomendacji w miejsce bibliotekarzy i księgarzy.

Zmiany w otoczeniu bibliotek i bibliografii, związane przede wszystkim z masową cyfryzacją informacji i dokumentów, stwarzają potrzebę refleksji nad bibliografią rozumianą jako dyscyplina naukowa, jak i praktyka działania, której rezultatem są informacje o charakterze bibliograficznym. To zadanie podjął Instytut Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych UW, organizując w styczniu 2008 r. konferencję i przedstawiając publikację *Bibliografia. Teoria, praktyka, dydaktyka*, zawierającą 22 artykuły historyków, teoretyków oraz praktyków bibliografii, bibliologów i bibliotekoznawców (Woźniak-Kasperek i Ochmański, red. 2009). W otwierającym tom artykule Marty Skalskiej-Zlat *Bibliografia w perspektywie naukoznawstwa* omówiono piśmiennictwo światowe z zakresu

bibliografii. Jedną z obserwacji pokazuje, jak – wraz z dynamicznym rozwojem nauki o informacji – punkt ciężkości w badaniach został przesunięty z teorii bibliografii na teorię informacji. Widoczne są także cele praktyczne opracowań dotyczących różnorodnych aspektów bibliografii.

Pozostałe artykuły ułożone od bardziej ogólnych do szczegółowych ukazują główne problemy współczesnej polskiej bibliografii, analizują bibliografię w perspektywie rozwoju technologii informacyjnych, opisują problemy bibliografii narodowej i bibliografii specjalnych, charakteryzują narzędzia wyszukiwania treściowego w spisach bibliograficznych.

Jubileusz powstania biblioteki publicznej w Przemyślu (1947-2007) stał się okazją do prezentacji zarówno tej biblioteki, jak i pozostałych bibliotek przemyskich w publikacji *Z dziejów bibliotek przemyskich* (Kozioł, Lis, Siciak, red. 2009). W przedmowie redaktorzy tomu zastrzegają, że opracowania o poszczególnych bibliotekach nie wyczerpują tematu i mogą stanowić materiały do dalszych, głębszych badań. Artykuły pogrupowano w czterech rozdziałach: *Pierwsze wypożyczalnie i czytelnie, Biblioteki publiczne, Biblioteki fachowe i towarzystw naukowych, Biblioteki kościelne i klasztorne*. Zamieszczony w pierwszym rozdziale artykuł Anny Siciak *Biblioteki przemyskie w latach 1867-1914* przedstawia księgozbiory historyczne, między innymi bogate księgozbiory domowe, których właścicielami byli przedstawiciele arystokracji, ziemiaństwa i duchowieństwa. W publikacji zabrakło pełniejszego opisu działalności Przemyskiej Biblioteki Publicznej za okres 1975-2006, jest on reprezentowany jedynie przez kalendarium najważniejszych wydarzeń, choć oddzielne artykuły poświęcono Oddziałowi dla Dzieci, zbiorowi pocztówek i kolekcji dzieł Ignacego Krasickiego w zbiorach biblioteki.

Starannie wydana publikacja o bibliotece Politechniki Łódzkiej (Garnysz, 2009) pokazuje m.in., w jaki sposób zaangażowanie i zapał bibliotekarzy i innych osób, związanych z biblioteką, wpłynęły na dzisiejszy stan biblioteki – nowoczesnej instytucji, dysponującej funkcjonalnym budynkiem (ciekawie zaadaptowanym obiektem fabrycznym), ze skomputeryzowanym katalogiem zbiorów, przyjaznej dla czytelnika (Garnysz, 2009). Autorka przedstawiła historię biblioteki od jej powstania w 1945 r. do 2006 r. Osobne rozdziały poświęcono drodze biblioteki do nowego gmachu, historii budynku, w którym biblioteka obecnie się mieści, automatyzacji procesów bibliotecznych i informacyjnych, filiom bibliotecznych.

Ruch wydawniczy w Trójmieście po II wojnie światowej 1945-1989 (Laskowska, 2009) to skrócona i przeredagowana wersja pracy doktorskiej autorki. „Zamysłem niniejszej pracy jest ukazanie specyfiki trójmiejskiego ruchu wydawniczego zdominowanego przez problematykę morską” (s. 10). Publikacja ukazuje całokształt ruchu wydawniczego w Trójmieście w l. 1945-1989 i rejestruje wszystkie znaczące przejawy działalności wydawniczej w zakresie wydawnictw zwartych i roczników. Najwięcej miejsca poświęcono najważniejszej trójmiejskiej oficynie – Wydawnictwu Morskiemu. Szczegółowa analiza profilu wydawniczego, struktury organizacyjnej i funkcjonowania tej instytucji ukazuje schemat działania wyspecjalizowanego państwowego przedsiębiorstwa wydawniczego w okresie PRL-u. W jednym z rozdziałów przedstawiono alternatywny ruch wydawniczy w Trójmieście.

Jednym z podmiotów realizowanego na Śląsku projektu „Szlak zabytków techniki województwa śląskiego” stało się Muzeum Prasy Śląskiej im. Wojciecha Korfa w Pszczynie. Muzeum powstało w 1985 r. w 140. rocznicę ukazania się pierwszego numeru „Tygodnika Polskiego” z inicjatywy Towarzystwa Miłośników Ziemi Pszczyńskiej. Towarzystwu udało się w 1993 r. ocalić przed wyburzeniem zabytkową kamienicę z przełomu XVIII i XIX w. i zorganizować w nim placówkę muzealną o unikatowych w skali kraju zbiorach. W publikacji Aleksandra Spyry (Spyra, 2009) obok prezentacji muzeum i charakterystyki jego zbiorów znalazł się także opis najstarszych zabytków piśmiennictwa i drukarstwa pol-

skiego, które powstały właśnie na Śląsku, zarys historii czasopiśmiennictwa polskiego na Śląsku, szczególnie na ziemi pszczyńskiej, bibliografia czasopism pszczyńskich.

W ramach Programu Rozwoju Bibliotek realizowanego przez Fundację Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego przygotowano poradnik (Kubecka i Smiechowski, red. 2009) dla małych bibliotek, zawierający wskazówki i porady dotyczące aranżacji przestrzeni, pomysły na zmianę wyglądu biblioteki, proste i niedroge sposoby, mające uczynić ją miejscem przyjaznym dla mieszkańców małych miejscowości. Poradnik opracował zespół architektów i projektantów skupiony wokół Stowarzyszenia Architektów Polskich. W rozdziale pierwszym publikacji opisano cechy idealnej biblioteki, która powinna być otwarta, atrakcyjna, wygodna, wielofunkcyjna. Rozdział drugi zatytułowany *Dobre przykłady* przedstawia kilka bibliotek przed i po zmianach, w trzecim – omówiono standardy, a w czwartym – etapy i sposoby realizacji zmian.

Jak napisał we wstępie autor katalogu dokumentów życia społecznego Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej w Lublinie, Leszek Ludorowski „Intencją gromadzenia tych dokumentów jest zachowanie ich jako aktualnych lub potrzebnych w przyszłości przekazów źródłowych do badań w naukach społecznych” (s. [7]). Katalog (Ludorowski, 2009) zawiera opisy dokumentów z czasów II wojny światowej (1 IX 1939-9 V 1945) oraz reprinty z tego okresu. Poprzednio biblioteka wydała katalogi za lata 1801-1914 i 1914-1918. W większości są to materiały związane z regionem lubelskim. Katalog zawiera indeks osobowy oraz indeksy nazw geograficznych, instytucji sprawczych, organizacji politycznych i drukarni, uzupełniony jest ilustracjami prezentującymi wybrane dokumenty.

KSIĄŻKI OMÓWIONE

- Batorowska, Hanna (2009). *Kultura informacyjna w perspektywie zmian w edukacji*. Warszawa: Wydaw. Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, 544 s., il. Nauka, Dydaktyka, Praktyka; 107. ISBN 978-83-61464-10-5.
- Dymmel, Anna, red. (2009). *Bestsellery, literatura popularna, odbiorcy. Empiryczne badania współczesnego czytelnictwa*. Lublin: Wydaw. Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 158 s. ISBN 978-83-227-2980-9.
- Garnysz, Czesława (2009). *Biblioteka Politechniki Łódzkiej. Ponad 60 lat historii*. Łódź: Biblioteka Politechniki Łódzkiej, 334 s., il. ISBN 978-83-920302-6-3.
- Gołębiowski, Łukasz (2009). *E-książka. E-book. Szerokopasmowa kultura*. Warszawa: Biblioteka Analiz, 132 s. il. ISBN 978-83-61154-24-2.
- Jurczak, Izabela; Okularczyk, Elżbieta, red. (2009). *Partnerzy bibliotek. Model komunikacji z otoczeniem*. Łódź: Firma księgarska Wiesława Juszczyka; [Sosnowiec]: Oficyna Wydawnicza Humanitas, 262 s., il. 978-83-89275-58-5 (Humanitas). ISBN 978-83-925616-0-6.
- Kisilowska, Małgorzata (2009). *Modelowanie rozległych systemów informacyjnych. Zdrowie i kultura*. Warszawa: Wydaw. Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, 316 s., il. Nauka, Dydaktyka, Praktyka; 105. ISBN 978-83-61464-05-01.
- Kozioł, Paweł; Lis, Ewa; Siciak, Anna, red. (2009). *Z dziejów bibliotek przemyskich. Praca zbiorowa z okazji sześćdziesięciolecia Przemyskiej Biblioteki Publicznej (1947-2007)*. Przemyśl: Przemyska Biblioteka Publiczna im. Ignacego Krasickiego, 251 s., il. ISBN 978-83-925235-0-5.
- Kubecka, Magdalena; Smiechowski, Dariusz, red. (2009). *Biblioteka. Małe pomysły na wielkie zmiany*. Warszawa: FRŚI, 48 s., il.
- Laskowska, Jolanta (2009). *Ruch wydawniczy w Trójmieście po II wojnie światowej (1945-1989)*. Gdańsk: Wydaw. Uniwersytetu Gdańskiego, 274 s., il. ISBN 978-83-7326-626-1.
- Lisowska-Magdziarz, Małgorzata (2008). *Media powszechne. Środki komunikowania masowego i szerokie paradygmaty medialne w życiu codziennym Polaków u progu XXI wieku*. Kraków: Wydaw. Uniwersytetu Jagiellońskiego, 429 s. ISBN 978-83-233-2636-6.

- Ludorowski, Leszek (2009) *Katalog dokumentów życia społecznego 1939-1945*. Lublin: Wojewódzka Biblioteka Publiczna im. Hieronima Łopacińskiego, 80 s, 24 k. tabl. ISBN 978-83-86361-22-9.
- Poniedziałek, Ewelina, red. (2009). *Rola bibliotek w lokalnej przestrzeni informacyjnej, edukacyjnej i kulturalnej*. Poznań: Uniwersytet im Adama Mickiewicza. Wydział Pedagogiczno-Artystyczny; [Konin]: Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa, 265 s., il. ISBN 978-83-62135-00-4.
- Spyra, Aleksander (2009). *Z dziejów polskiej prasy na Śląsku. Przewodnik po Muzeum Prasy Śląskiej w Pszczynie*. Pszczyna: Oficyna drukarska Zdzisława Spiry; Towarzystwo Miłośników Ziemi Pszczyńskiej, 96 s., il. ISBN 978-83-927429-8-2.
- Woźniak-Kasperek, Jadwiga; Ochmański Mikołaj, red. (2009). *Bibliografia. Teoria, praktyka, dydaktyka*. Warszawa: Wydaw. Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, 299 s., il. Nauka, Dydaktyka, Praktyka; 106. ISBN 978-83-61464-06-8.

Barbara Koryś
Biblioteka Narodowa

Tekst wpłynął do Redakcji 16 listopada 2009 r.

Z LEKTUR ZAGRANICZNYCH

Wśród omawianych tym razem książek występuje niejaki zróżnicowanie dat wydania. Po części wynika to z obfitej podaży (trudno nadążyć z czytaniem), ale także z niemrawości zagranicznych dystrybutorów, którzy śpieszą się tylko z inkasowaniem należności. Tymczasem niektóre książki, mimo upływu miesięcy, są dostatecznie (lub bardziej) ciekawe, żeby je tu zaszygnalizować.

[1] O PISANIU [*****]

Znakomite wrażenie sprawia podręcznik (*Handbook*, 2008), olbrzymiej zresztą objętości, klarownie przedstawiający stan komunikacji piśmienniczej, z bogatą retrospektywą oraz wyniki mnóstwa odnośnych badań. To trzeba przeczytać koniecznie! Autorami są pracownicy nauki ze Zjednoczonego Królestwa, USA i Kanady, ale także z Danii oraz z Włoch. Gdyby nie nijaka, końcowa rozprawka na temat relacji pisma z komunikacją medialną, nie dałoby się sformułować żadnych zastrzeżeń.

Pismo zestawia się tu przede wszystkim z mową, z podkreśleniem stosunkowo niewielkich odmienności lingwistycznych, natomiast różnice funkcjonalne są znaczne. Pismo jest bowiem sformalizowane, ustrukturalizowane i abstrakcyjne oraz trudniejsze w opanowaniu, za to jest precyzyjne i trwałe – podczas gdy wypowiedziom oralnym zawsze towarzyszy niedokładność (słaba informacyjność), chociaż z kolei do umiejętności mówienia dochodzi się o wiele łatwiej.

Dlatego dzieje pisma to historia, oddalającej się od mowy, formy ekspresji: bogatszej i gwarantującej trwałość oraz transmisję – bez przestrzennych granic – tych samych treści do wielu adresatów. Najbardziej zaś rozpowszechniło się akurat pismo alfabetyczne, bo zawsze było w użytkowaniu najłatwiejsze. Mimo to, na 6912 języków na świecie, większość nie ma pisemnych reprezentacji.

Lawinową erupcję różnych skutków wygenerował jednak dopiero druk i jego sztandarowy produkt: książka. Powstały odtąd dogodne warunki dla rozpowszechniania nauki i wiedzy, których nie ma bez pisma, bo wioda to informacja i jej przetworzenia, co tylko pisemnie można przedstawić oraz utrwalić. Tak więc

drukowane książki oraz czasopisma stworzyły nauce szanse szybkiego rozwoju i to w skali międzynarodowej. Z czasem: tym szerszej, im większe było zastosowanie w transmisji języka angielskiego. I tak pozostało.

Ciekawe, że i samo wydawanie książek drukowanych szybko stało się praktyką międzynarodową (wśród pierwszych znaczących ośrodków wymienia się Kraków). Następnie nastąpiło rozdzielenie ról wydawcy, drukarza oraz księgarza i tak (w zasadzie) jest do dziś. Natomiast prawo autorskie wylęgło się dopiero w XIX w. i niekoniecznie było oraz jest przestrzegane w pełni.

Przedstawiając z detalami rozwój technologii piśmienniczej, autorzy przypominają nawet ptasie pióra, które potrafiły przechowywać dawki atramentu. Skopiował to i udoskonalił Waterman w piórach wiecznych ze zbiorniczkami, ale z kolei Węgier Biro i Francuz Bich wymyślili pióra kulkowe i tak powstało to, czym teraz najczęściej piszemy: BIC. Staranny opis rozwoju sztuki drukarskiej sygnalizuje tezę o ewolucyjnym, a nie rewolucyjnym, charakterze tego rozwoju. Stąd zaś bierze się opinia, że i technologia dygitalna pojawiła się w trybie ewolucyjnym oraz: że wcale pisma wyprzeć nie musi.

Jest i rzut oka na potoczną praktykę piśmienniczą, szczególnie w urzędach. Sugeruje się mianowicie, że urzędnikom pisanie zajmuje 23% ich czasu pracy.

Te oraz inne informacje w tomie wsparte są wynikami mnóstwa przywoływanych badań, a także literaturą przedmiotu w imponującej obfitości. O samych badaniach też napisano sporo, nie rozstrzygając, czy analizy wielosemiotyczne piśmiennictwa oraz pisma to domena głównie drugiej połowy XX w., czy też trzeba się odwoływać nawet do retoryki starogreckiej i rzymskiej.

O bibliotekach jest jedna zdawkowa wypowiedź – uznająca XIX w. za czas narodzin nowoczesnego bibliotekarstwa, a podstawowe zalety to archiwizacja piśmiennictwa na wielką skalę, wymyślenie bibliografii oraz zainicjowanie indeksowania. No więc dałoby się wymienić tych zalet więcej.

Sporo miejsca poświęcono natomiast nauce pisania i czytania, głównie zresztą w praktyce szkolnej – z silnym naciskiem na regułę kontynuacyjności: od rysowania, przez bazgranie, reprodukcję znaków literopodobnych, pisanie i czytanie liter, sylabizowanie, potem czytanie i pisanie całych słów oraz zdań, aż po pisanie ortograficzne i czytanie sprawne. Ogólny zaś schemat przebiegu takiej nauki zawiera: sugestie wstępne «samo pisanie» poprawę i komentarze nauczycieli – akurat najważniejsze. Jest poza tym istotny warunek, mianowicie cała ta nauka powinna być usytuowana w szerokim kontekście ogólnokomunikacyjnym.

Ostateczne doskonalenie pisania ma miejsce (powinno mieć) w szkole średniej, gdzie od pisania „z biegu”, przechodzi się (lub nie) do pisania z korektą strukturalną treści i formy. Badania nie potwierdzają natomiast, żeby doskonalenie pisania miało miejsce również na studiach, mimo że studenci tak uważają; na uczelniach dominują bowiem testy, a nie rozprawy pisemne. Zresztą nawet w szkołach na pisanie przeznaczają się nie więcej niż 3% czasu nauki. A z drugiej strony, za model poprawnego pisania uchodzą teksty w podręcznikach szkolnych, które niekoniecznie są przez uczniów adorowane. Generalnie zatem sytuacja jest kiepska: prawie połowa młodzieży w USA (a gdzie indziej?) słabo czyta i słabo pisze.

Tymczasem tekst pisemny jest w kształceniu nie do zastąpienia, bo służy syntetyzacji problemów. Intensyfikuje myślenie zadaniowe i generuje nowe rozumienie zagadnień: tak tworzy się nowa, rozwinięta organizacja własnych treści i własnej wiedzy – w inny sposób nieosiągalna. Jakże zatem skutki ma piśmienniczo-czytelnicza abstynencja, łatwo w tym kontekście zgadnąć.

[2] ZBIOROZNAWSTWO [*****]

Równie pokaźna objętościowo publikacja autorów rosyjskich (Stoliarow, Kuszarenko, Solanik, 2007) też zasługuje na baczną uwagę, tak ze względu na

kompendialny charakter, jak i wysoki poziom merytorycznej refleksji. Mowa tam w istocie o bibliotekarstwie światowym oraz o rosyjskim, z kompetentną i rozbudowaną retrospektywą. Jakkolwiek są też przykre, nieoczekiwane „wpadki”, których nie musiało być, nie dotyczą bowiem spraw bibliotecznych.

Motywnym przewodnikiem tej książki jest próba przekonania, że istnieje odrębna dyscyplina naukowa, mianowicie „zbioroznawstwo”. Określa się to też jako „zarządzanie zbiorami” (moim zdaniem: gospodarowanie) i oczywiście taka s p e c j a l n o ś ć istnieje, ale żeby zaraz kreować dyscyplinę? Z treści przecież widać, że to bibliotekoznawstwo i to w szerokim ujęciu, bo chętnie przywołuje się np. Rubakina. Ta nasza infobibliologiczna nauka na rynku naukowym ledwie ziśnie, a tu jeszcze jeden z drugim chce ją poszatkować na kawałki i ogłosić się kreatorem. To jakieś nieporozumienie.

Za głównego ideologa tego zbioroznawstwa w Rosji uchodzi Jurij Grigoriew (1899-1973); jego książek w polskich bibliotekach nie ma, natomiast są w Słowackiej Bibliotece Narodowej w Martinie. Wątpliwości budzi uznanie za znawców problemu Nadzieży Krupskiej (choć z nieprzyjnym komentarzem) oraz Włodzimierza Lenina, który podobno chciał uchronić biblioteki i ich zbiory, lecz praktyka okazała się inna. No cóż, być może jego idea „czerwonego terroru” też była z założenia humanitarna, tylko źli czekaści wszystko popsuli. Na podobnej zasadzie da się powiedzieć, że bibliotekom sprzyjał też Feliks Dzierżyński, bo likwidując autorów, również potencjalnych, radykalnie ułatwiał tworzenie bibliotecznych kolekcji.

Jest też w tomie wyrzut, że podczas „wydarzeń węgierskich” zniszczono katalogi tamtejszej Biblioteki Narodowej. Zabrakło jednak objaśnienia kontekstowego, iż w owym czasie rodacy autorów przyjechali tam bez zaproszenia na swoich czołgach, w towarzystwie lotnictwa i artylerii. Poza tym znalazło się zdanie, że „w czasie I wojny światowej rosyjska armia ratowała polskie zbiory, ewakuując je w głąb Rosji”. Dopowiedzmy, że robiła to też podczas II wojny światowej i to znacznie intensywniej. Obie ewakuacje były zaś na tyle skuteczne, że uratowanych zbiorów nikt potem nie znalazł.

Smutne, że takie bzdury – bez niczyjego nakazu i tekstowej potrzeby – wypisują ludzie skądinąd mądrzy i merytorycznie perfekcyjni. Stolarow to wszak czołowy rosyjski bibliotekoznawca. To znaczy, że jad nacjonalizmu (tu akurat wielkoruskiego, lecz przecież nie tylko) jest w stanie zamulić każdy umysł.

Tekst główny dopełnia obfita literatura przedmiotu, ale głównie rosyjska. Publikacji zagranicznych przywołuje się relatywnie mało i to niekoniecznie te najnowsze. Ogólnie zaś rozeznanie w realiach nierosyjskich utrudnia praktyka zapisywania nazwisk i nazw tylko po rosyjsku: często nie wiadomo, kto jest kto.

Zasadniczy przedmiot relacji to dzieje koncepcji – światowych oraz rosyjskich – bibliotecznego gospodarowania (to jest prawdziwy sens terminu „management”, a nie jakieś zarządzanie) zbiorami. Droga wiodła od uniwersalizmu, kiedy to gromadzono „jak leci”, a bibliotekarz miał znać się na wszystkim, aż do stopniowej specjalizacji, nadal nie przez wszystkich akceptowanej. Nowoczesne metamorficzne (elastyczne) idee gromadzenia pojawiły się dopiero na przełomie XIX i XX stulecia, sugerując balans pomiędzy oczekiwaniami publiczności, sugestiami ekspertów oraz nadrzędnymi zadaniami i możliwościami bibliotek.

Ekspansja materiałów elektronicznych wymusiła z kolei tworzenie depozytoriów i repozytoriów, w dodatku w wymiarze międzybibliotecznym, bo inaczej nie dałoby się opanować podaży. Jednak współpraca między bibliotekami, w skali krajowej i międzynarodowej, pomimo teoretycznej akceptacji, nigdzie nie układa się w pełni zadowalająco, toteż integracja zasobów jest raczej perspektywną wskazówką, niż faktem. Mimo wszystko, coraz liczniej tworzą się międzybiblioteczne konsorcja i to kooperację urealnia. Ubocznym zaś efektem obecnej sytuacji jest spór o priorytet oraz model biblioteki – czy mianowicie skupiać się nadal na tworzeniu kolekcji, czy raczej nastawić się na organizację dostępu do zasobów. Jednoznaczne rozstrzygnięcia nie ma.

Charakterystyczne dla meandrów gromadzenia są dzieje egzemplarza obowiązkowego – niby wszędzie ustanowionego, lecz rozwiązań idealnych nie ma. W Rosji najprzód nakazano wydawcom przekazywanie do bibliotek po 16 egz. każdej książki, co potem zredukowano do 4 egz. (!!), ale po chwili wprowadzono regionalny egzemplarz dla bibliotek republikańskich, więc jest tego niemało i wydawcy migają się, jak mogą. A w Polsce to niby nie?

Osobnym tematem jest praktyka cenzorska oraz jej zdegenerowane formy, akurat w Rosji dobrze znane. Już w XVIII w. pojawiła się tam cenzura cywilna, obok cerkiewnej, a caryca Katarzyna II nakazała palenie książek niepożądanych i zabroniła wwożenia książek zagranicznych. Formalny urząd cenzorski wprowadził w 1804 r. Aleksander I i działało to sprawnie: w 1889 r. ogłoszono spis raptem 69 (!?) czasopism, dopuszczonych do obiegu bibliotecznego.

Przy takiej tradycji trudno się dziwić, że podczas wojny domowej, biblioteczne zbiory trzebili po swojemu tak biali, jak i czerwoni. To, co pozostało – w następstwie leninowskiej monoideologizacji – było potem czyszczone jeszcze wielokrotnie, zwłaszcza w l. 1937, 1938, 1948 i 1956. Część usuwanych zbiorów deponowano w specjalnych kolekcjach, do których dostęp miał mało kto, reszta poszła na przemiał, a nad „poprawnością” napływu nowości czuwał scentralizowany system gromadzenia zbiorów.

Ale nie tylko system państwowy i nie tylko w Rosji, kaleczył oraz kaleczy biblioteczne zasoby. Wszędzie zdarzają się wśród użytkowników złodzieje, wandalę i nagminnie nie zwraca się wypożyczonych zbiorów. W ocenie autorów, w światowej skali nie wraca do bibliotek 10-30% wypożyczonych książek. Nadto zdarzają się liczne opóźnienia zwrotów. Rekord pobiła książka, którą do jednej z bibliotek w stanie Pensylwania zwrócono po 319 latach.

Obok tego istnieją zagrożenia fizyczne oraz chemiczne. Jak w wielu krajach, także w Rosji pracuje się nad programem ochrony zasobów bibliotecznych, ale wdrożenie projektów nie jest łatwe ani tanie. Kiedyś zdawało się wszystkim, że mikrofilmowanie zbiorów stanowi remedium, ale dzisiaj nikt już tak nie myśli.

Autorzy, choć sami wyrywają bibliotekoznawcom działkę zasoboznawczą, przeciwstawiają się z kolei utożsamianiu bibliotekoznawstwa tylko z informacją. To grozi bibliotekom zapaścią – sugerują – i mają rację. Także w tym, że spór biblioteczno-informacyjny zaowocował zonglerką terminami. Zamiast „książka” i „księgozbiory”, mówi się „dokument” (to jeszcze w XIX w. wymyślił Belg, Paul Otlet), „dokument elektroniczny”, „publikacja” oraz „zasoby”. No cóż: niech się mówi, a nawet pisze. Dobrze, że wciąż jeszcze jest o czym mówić oraz pisać.

[3] KRYZYS [****]

Podobna problematyka, ale z wyeksponowaniem bieżącej praktyki w Rosji, zawiera się w tomie „konkurencyjnego” wydawnictwa, przygotowanym przez inną autorską trójkę (Grichanow, Starodubowa, Chachalewa, 2008), pozostającą w wyraźnej opozycji do autorów tomu poprzedniego. Ciekawe, mimo że dramatyczne, refleksje i obserwacje, tracą na wartości wobec absurdalnych konkluzji wstępnych oraz informacyjnej obsesji.

Mianowicie zdaniem autorów, książkowe zbiory bibliotek, wykorzystywane tylko w 15-20%, hamują rozwój. Piśmiennicze zakupy pochłaniają miliardy, dlatego brakuje pieniędzy na modernizację bibliotek. Osobliwie to spostrzeżenie. Więc co: niech jakiś Osman II spali wszystko i będzie nowocześnie?

Oczywiście dla nich biblioteka modelowa to czysty system informacyjny. Muzyka i literatura won? Piszą też, że dane w światowych zasobach elektronicznych są 3 miliony razy (!!)

liczniejsze, aniżeli w zasobach drukowanych. Ciekawe, kto i jak to obliczył, oraz co to są „dane”. Może dlatego (bo mało „danych”) przywołane w tomie piśmiennictwo jest skromne i (z jednym wyjątkiem) tylko

rosyjskie. Aż 20% przywołanych tekstów zresztą, to publikacje autorów tomu; nie będę tego komentował. Natomiast dalsza treść książki jest przeważnie racjonalna.

Autorzy twierdzą, że bibliotekarstwo nie wypracowało precyzyjnych reguł gromadzenia (czy to w ogóle możliwe?), a serwuje się jedynie hasła. Nie rozstrzygnięto wszak nawet, czy nastawić się na gromadzenie jakościowe, z pogłębianiem mniejszych kolekcji, czy też rozbudowywać kolekcje ilościowo. W praktyce stosuje się rozwiązania pośrednie, ale to nie jest pomysł dobry.

W gromadzeniu potrzeba specjalizacji poprzez tworzenie zespołów konsorcyjnych i podział obszarów kolekcjonowania. Potrzeba też kooperacji w katalogowaniu oraz konieczny jest udział w światowym systemie informacji elektronicznej – co zresztą Rosjanom może przyjść z trudem, ze względu na ich alfabet. Ale kooperacja międzynarodowa jest szansą na wyjście z zaścianka. Generalnie zaś – twierdzą autorzy – musi nastąpić redukcja kolekcji drukowanych, a rozbudowa zasobów elektronicznych.

Na razie zaś (znowu konkluzja dziwaczna) 130 tys. rosyjskich bibliotek gromadzi to samo. A jak i co ma gromadzić? Tołstoja w Moskwie, a Dostojewskiego we Władywostoku? Takie są bzdurne efekty myślenia o bibliotekach jako – tylko – o ośrodkach informacji, w dodatku wyłącznie elektronicznej.

A już inna sprawa, że panorama rosyjskiego bibliotekarstwa wypada w wersji autorów dramatycznie. Zlikwidowano ostatnio 15 tys. bibliotek, a środki na biblioteki, w 2005 r. stanowiące 1,41% budżetu federalnego, w 2010 r. wyniosą 0,9% tego budżetu. Zaopatrzenie bibliotek zmalało trzykrotnie. Zwłaszcza na wsi jest bliskie zeru, a nowości w bibliotekach stanowią nie więcej niż 18% zasobów. Szacuje się, że nie można zrealizować 80% zamówień użytkowników (!!). Książki są poza tym drogie, zwłaszcza te wartościowsze, bowiem niskonakładowe, jakościowo fatalne, bo rozlatują się po 3-4 przeczytaniach, sieć księgarń w Rosji jest najgorsza wśród krajów cywilizowanych, a wydawnictwa skupiły się tylko w największych miastach, głównie w dwóch. No i jeszcze dobijają biblioteki przetargi na książki... Aż strach to czytać.

Generalnie, bez federalnego wsparcia – na które się nie zanoszą – nie można wyjść z zapaści. Trzeba także w międzybibliotecznej kooperacji utworzyć repozytoria oraz zoptymalizować przepisy o egzemplarzu obowiązkowym. Takie są autorskie postulaty. Sygnalizuje się też, że rosyjskie biblioteki akademickie dążą, ze swej strony, do 5% odpisów na biblioteki ze wszystkich uzyskiwanych przez uczelnie grantów, ale nie ma pewności, czy tak się stanie. Sytuacja jest naprawdę dramatyczna.

Zgodnie ze swoim nastawieniem, szanse poprawy autorzy utożsamiają wyłącznie z postępowaniem elektronicznej biblioteki, a zwłaszcza – z utworzeniem sieci depozytoriów i repozytoriów. W aneksach przedstawiają stosowne projekty do realizacji oraz propozycje rozwiązań prawnych. To ma sens po części – no bo co z księgozbiorem? – ale jak we wszystkich krajach, nadal nie wiadomo, skąd wziąć na to pieniądze.

[4] EDUKACJA ZDALNA [***]

O funkcjonowaniu usieciowionych bibliotek, wspierających w Anglii akademicką edukację na dystans, napisano całe naręcze tekstów, zebranych w tom (*Access*, 2009), sygnalizujący wybiórczo stan obecny – głównie w konwencji europejskiej – oraz perspektywy przyszłościowe. Charakterystyka jest szczegółowa, ale w gruncie rzeczy nie dostrzegam tu niczego, o czym by nie pisano już wcześniej.

Na plan pierwszy wysuwa się charakterystyka kształcenia oraz bibliotecznego wsparcia w angielskim Open University, gdzie uczy się 200 tys. osób. Na stronie WWW tej uczelni wyczytałem jednak, że większość uczestniczy w specjali-

stycznych kursach, chociaż są tam też regularne studia z wielu dziedzin, zwłaszcza licencjackie, ale także magisterskie oraz doktorskie. Na tejsze stronie są też liczne zapewnienia, iż pracodawcy honorują dyplomy OU tak samo jak innych uczelni – zbyt jednak natrętnie się to sugeruje, więc ewentualnie tak nie musi być zawsze i wszędzie.

W tekście dokonano wivisekcji oferty bibliotecznej dla tak licznych *siecio-owych* studentów i okazuje się, że trudności jest dużo, bo skala ogromna i forma dość nowa. Biblioteka serwuje programy przedmiotów i kursów, z dopełnieniami w postaci rozmaitych materiałów załącznikowych oraz proponuje przez sieć program informacyjnego przysposobienia. Jednak studenci niechętnie wykraczają poza elementarne wymagania i podstawową ofertę, a jeżeli już, to najczęściej na własną rękę wykorzystują Google – co dla celów edukacyjnych nie jest rozwiązaniem dobrym.

Tak czy inaczej, e-learning rozpowszechnia się rzeczywiście i wymaga bibliotecznego wsparcia na dystans. To skłania biblioteki akademickie do wzajemnej współpracy, a możliwości pośredniczenia w podaży edukacyjnej i ogólnoinformacyjnej rosną – za sprawą rozmaitych projektów fundowanych, np. „People’s Network”. Coraz więcej też jest do wykorzystania różnych internetowych programów doskonalących; sprawdzają się nawet materiały do nauki czytania oraz adaptacyjne programy dla obcokrajowców. A już inna sprawa, że czytelnicze umiejętności młodzieży, także w Anglii ocenia się jako kiepskie.

Intensywna podaż materiałów dygitalnych wymusza organizację repozytoriów: ich liczba rośnie, ale łatwość korzystania przez to nie wzrasta. Pojawiła się zresztą pilna konieczność weryfikacji wartości materiałów repozytoryjnych (początkowo tego nie było), w celu zapewnienia ich wiarygodności i gwarancji wobec użytkowników. Nie jest natomiast rozstrzygnięty charakter tych repozytoriów. Z jednej strony sugeruje się tworzenie międzybibliotecznych repozytoriów specjalistycznych, lecz uczelnie wolałyby repozytoria własne, wyodrębnione instytucjonalnie – jako wizytówki ich produkcji naukowej. I tak pewnie zostanie: alternatywa jako rozwiązanie. No bo właściwie – dlaczego nie.

Szeroka dostępność sieciowa różnorodnych materiałów wymaga nowych sposobów indeksowania: przyjaznych dla publiczności, więc folksonomicznych. Dlatego wygenerowały się słowa kluczowe, naturalne i łatwe w używaniu, ale pozbawione strukturalnego fundamentu, czyli stanowiące wciąż jeszcze narzędzie eksperymentalne. Otóż w Anglii trwają prace nad udoskonaleniem systemu indeksowania przyjaznego SKOS – Simple Knowledge Organization System.

Pytanie: Jak w sieciowym kontekście oceniać jakość bibliotecznej oferty i wsparcia akademickiej edukacji zdalnej? Propozycja nie jest wymyślna, ale racjonalna – przez rejestr wymagań, zawsze wobec bibliotek formułowanych. Jak mianowicie ma się oferta do oczekiwań uczelni oraz do życzeń użytkowników, czy są zachowane ogólnobiblioteczne standardy usług, jak dalece gwarantuje się dostęp do materiałów najnowszych oraz – i to jest ewentualnie kryterium nowe – w jakim stopniu można zapewnić odporność na temporalizację materiałów online.

[5] BODLEIAN LIBRARY I INNE [***]

Reg Carr jest w społeczności bibliotekarskiej rozpoznawalny, bo to dyrektor Biblioteki (Bodlejańskiej) Uniwersytetu w Oksfordzie. Doświadczenie ma ogromne, perspektywę rozległą i niemałą wiedzę też. A jednak książka, którą napisał (Carr, 2007) nie odbiega od przeciętności. Za wiele w niej ogólników, oczywistości i jest – jeśli tak można powiedzieć – sucha.

Zaczyna się od gołosłownego stwierdzenia, że teraz trudniej kierować biblioteką niż dawniej. Dlaczego? Może właśnie łatwiej, bo są do dyspozycji nowe narzędzia, uprzednio nieznanne. Gdzie jest jakaś miara poziomu trudności kierowniczych? Owszem, są teraz inne okoliczności, ale to przekłada się na bardziej

skomplikowane funkcjonowanie, a nie zarządzanie: to nie jest to samo. Oto te okoliczności. Trzeba teraz opanować ogromną podaż dygitalną i da się to zrobić tylko (wszyscy powtarzają!) przy współpracy zewnętrznej, najlepiej w ramach konsorcjum. Tego istotnie dawniej nie było. A jeszcze w latach siedemdziesiątych profesor Richard Atkinson twierdził, że bibliotecznych zasobów nie trzeba już zwiększać – wystarczy odnawiać. Inaczej też teraz kształtuje się finansowanie bibliotek: kto chce mieć pieniądze, musi o nie zabiegać specjalnie. Ale to nie znaczy, żeby kierowanie było trudniejsze. To sytuacja jest inna.

Do lat osiemdziesiątych – powiada Carr – dominowało w bibliotekarstwie nastawienie na kolekcję i dopiero z rozwojem komunikacji dygitalnej nastąpiła zmiana: na użytkownika. Rozmnożyły się w związku z tym badania publiczności bibliotecznej, często mało wiarygodne, przywracające natomiast (bezpodstawnie) dawne przeświadczenie, że bibliotekarze świetnie wiedzą, czego chcą użytkownicy. To nonsens. Badania trzeba oczywiście realizować, jednakże – rozumnie i umiejętnie.

Z rozwojem komunikacji dygitalnej wygenerowały się nowe środki i nowe ciąła organizacyjne – także w Zjednoczonym Królestwie, co Carr skrzątnie wylicza – które z czasem wypracowały nowe koncepcje dla bibliotek i wsparły wdrożenie. Oto najbardziej znane fakty. W 1985 r. powstała sieć Joint Academic Network, czyli JANET, a w 1992 r. rozpoczął pracę niezwykle produktywny Komitet Scalonego Systemu Informacji – JISC. Powstał też program Digital Preservation Coalition i pojawiła się koncepcja, żeby we wszystkich angielskich bibliotekach akademickich powstały repozytoria.

Razem z szeregiem innych, też międzybibliotecznych projektów, programów oraz inicjatyw, złożyło się to na znaczące wsparcie dla brytyjskiego bibliotekarstwa akademickiego oraz (w mniejszym stopniu) także publicznego. Tam, gdzie tego wszystkiego nie ma – a w tej części Europy na ogół nie ma – trudno optymistycznie oceniać przyszłość bibliotekarstwa. Liczenie na cud jest mało produktywne.

Sporo autorskich opinii odnosi się bezpośrednio do Biblioteki Bodlejańskiej. Niektóre są interesujące, ale sztamkowych także nie brakuje.

Carr przypomina, że na początku jego dyrektorowania, ta biblioteka stanowiła tylko rodzaj symbolicznej „czapki” nad bibliotekami różnych kolegiów, całkowicie autonomicznymi – tak jak to jest w uczelniach polskich – i było to dysfunkcjonalne. Dokonała się więc integracja, a głównym zadaniem wspólnym stała się elektroniczna zespolonego systemu bibliotecznego i radykalna poprawa całej bazy.

Szczególnie frapujący jest opis form finansowania. Środki publiczne są i były marne, natomiast z różnych funduszy prywatnych wspierane były biblioteki kolegiów, lecz centralna – nie. Od zjednoczenia wszystko trafia do jednego dysponenta (nie mam wątpliwości, że to był skok na kasę) i Carr nazywa to „racjonalizacją” gospodarki finansowej. W latach kolejnych wykonano zresztą ogromną pracę dla pozyskania nowych sponsorów – m.in. absolwentów Uniwersytetu oraz przyjaciół Biblioteki – i efekt jest godny zazdrości: teraz wspiera Bibliotekę 30 różnych funduszy.

Biblioteka, razem z sześcioma innymi bibliotekami uniwersyteckimi UK, zawiązała konsorcjum, które następnie połączyło się z podobnym konsorcjum amerykańskim. Współpraca obejmuje skoordynowane gromadzenie zbiorów, tworzenie repozytoriów, wyszukiwanie źródeł informacji oraz prowadzenie zintegrowanych katalogów elektronicznych. Myślę, że jest to rozwiązanie modelowe, obejmuje bowiem to wszystko, co w takiej kooperacji można realizować, a jednocześnie – funkcjonuje!

Reszta wiadomości o Bibliotece Bodlejańskiej, nie wiadomo dlaczego ujęta w segment *case study*, wydała mi się natomiast zdawkowa. Wygląda to trochę tak, jakby je przejęły z broszurek informacyjnych o tej Bibliotece, które są w obiegu od dawna.

[6] INFORMACJA LOKALNA [**]

W okolicach Jarosławla nad Wołgą podjęto próby ożywienia serwisu informacji lokalnej, poprzez prezentację małych miast oraz ich kulturalnego dziedzictwa, w tamtejszych muzeach i bibliotekach – współpracujących mniej lub bardziej chętnie – ale głównie poprzez bibliografie oraz wystawy, niekoniecznie (jak wnioskuję z opisów) frapujące. Celem głównym było zainteresowanie turystów i po to stworzono swoiste mitologie prezentujących się miast, ale świadectw entuzjazmu publiczności nie ma.

Konkretne przedsięwzięcia zostały opisane w tomie postkonferencyjnym (*Małyje*, 2008), niestety w kontekście dramatycznie drętwych tyrad bibliotekarzy moskiewskich i z bezużyteczną bibliografią 332 publikacji na 26 stronach. Powiało przesłonięciem – chociaż sam pomysł jest oczywiście kreatywny i realizowany w wielu krajach, gdzie zwłaszcza sygnalizuje się właśnie potrzebę współpracy bibliotek z muzeami.

Ale w tym tomie niewątpliwie rozsądne intencje zostały pozamazywane przez suchy, urzędowy, odstręczający styl relacji – widać uznany za naukowy – oraz przez napuszone wstępy do każdego tekstu, a manierze (nadal) postsowieckiej. Poza tym z wypowiedzi przebija wiara, że oficjałki oraz świętówki mają w sobie siłę promocyjną. Otóż nie mają.

Dopiero kiedy uda się przedrzeć przez otoczkę drętwej mowy, widać szkielet całej koncepcji. Otóż połączono w nadkolekcje lokalne materiały drukowane i (już) elektroniczne, a z ikonografii, która znalazła się ponadto w muzeach i bibliotekach niewielkich miast Myszkini i Uglicz, stworzono coś w rodzaju kulturalnego landszaftu. Nie ma wątpliwości, że taki program ma sens, jeżeli jest realizowany rozumnie.

Nigdy jednak nie brakuje nieprzyjemnych niespodzianek. W małym miasteczku Gawriłow-Jam biblioteka i muzeum wspólnymi siłami wypracowały specjalne lokalne materiały multimedialne i zainicjowały produktywne formy prezentacji. Łatwo zgadnąć, że wysiłek był duży.

Kiedy jednak program zaczął funkcjonować na dobre, lokalne władze postanowiły akurat przekazać muzeum... prywatnemu właścicielowi. Projekt oczywiście zmarniał, regenerowany okazjonalnie przez ewentualne granty, ale takich jest niewiele i nie zapewniają ciągłości przedsięwzięcia.

Coś widocznie jest takiego w mentalności oraz w praktyce władz samorządowych – także poza Rosją – że psucie rozumnych inicjatyw kulturalnych przychodzi zadziwiająco łatwo.

KSIAŻKI OMÓWIONE:

- [1] *Handbook of research on writing. History, society, school, individual, text* (2008). Red. Charles Brazerman. New York: Lawrance Erlbaum Associates, 652 s. ISBN 978-0-8058-4870-0 [*****].
- [2] Jurij Stoliarow, Natalia Kusznerenko, Alla Solanik (2007): *Ewolucja bibliotecznowo fundowienija*. Moskwa: Izdatielstwo FAIR, 687 s. ISBN 978-5-8183-1365-8 [*****].
- [3] Jurij Grichanow, Nina Starodubowa, Nina Chachalewa (2008). *Bibliotecznyje fondy: strategija razwytija. Monografija*. Moskwa: Paszkow dom, 144 s. ISBN 978-5-7510-0404-0 [****].
- [4] *Access, delivery, performance: the future of libraries without walls* (2009). Red. Jillian R. Griffiths, Jenny Craven. London: Facet Publishing, 238 s. ISBN 978-1-84334-245-8 [***].
- [5] Reg Carr (2007). *The academic library in a decade of change*. Oxford: Chandos Publishing, 237s. ISBN 978-1-84334-245-8 [***].
- [6] *Małyje goroda – bolszije brendy. Sotrudniczewo bibliotek i muzejew w formirowaniji i prodwizeniji imidza territorii* (2008). Moskwa; Jarosławł: Rossijskaja Gosudarstwien-naja Biblioteka po Isskustwu/ Jarosławłskaja Oblastnaja Uniwersalnaja i Naucznaja Biblioteka, 66 s. (bez numeru ISBN) [**].

Jacek Wojciechowski
Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa
Uniwersytet Jagielloński

**WNIOSKI KRAJOWEGO ZJAZDU DELEGATÓW
STOWARZYSZENIA BIBLIOTEKARZY POLSKICH**
(Konstancin-Jeziorna, 30-31 maja 2009 r.)

I. WNIOSKI FORMALNE

1. Zarząd Główny SBP doprowadzi do opracowania i upowszechnienia poradnika organizacyjnego dla struktur Stowarzyszenia. Powinien on zawierać, m.in. wytyczne do planowania i sprawozdawczości, plany kont, zasady dokumentacji finansowej, instrukcje archiwalną i inne przydatne informacje.

2. Zmotywowanie wszystkich ogniw statutowych SBP do dbania o wszechstronność i aktualność informacji o ich poczynaniach. W tym celu ZG SBP ogłaszać będzie doroczny konkurs na najbardziej funkcjonalną i aktualną stronę domową sekcji i komisji, zarządów okręgów i oddziałów oraz kół Stowarzyszenia. Okazją do nagradzania mogłoby być podsumowanie obchodów Tygodnia Bibliotek.

3. Wskazane jest wyznaczenie jednego z członków Zarządu Głównego do pełnienia funkcji rzecznika prasowego. Jego zadaniem byłoby dbanie o aktualność i kompletność informacji o działaniach Stowarzyszenia oraz komunikowanie się z mediami.

4. ZG SBP będzie czynił starania o uporządkowanie i utrzymywanie ładu w materiałach archiwalnych ogniw terenowych Stowarzyszenia.

5. ZG SBP rozważy możliwość wdrożenia systemu dygitalizacji materiałów archiwalnych, zgromadzonych w ogniwach Stowarzyszenia.

6. W celu zapewnienia lepszych warunków pracy Biura Zarządu Głównego SBP podjęte zostaną działania, zmierzające do niezbędnych prac modernizacyjnych, w tym wymiany sprzętu w dotychczasowej siedzibie Biura, a w perspektywie – do uzyskania nowej siedziby, jako miejsca właściwej reprezentacji Stowarzyszenia w kontaktach z partnerami krajowymi i zagranicznymi.

7. Dla usprawnienia działania Stowarzyszenia Zarząd Główny rozważy możliwość powołania ze swego grona koordynatora do spraw międzynarodowych.

8. Należy podjąć starania o powołanie w Biurze ZG ZBP stanowiska ds. porad prawnych dla ogółu bibliotekarzy w kraju, jednym z istotnych oczekiwań całego środowiska bibliotekarskiego wobec Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich jest możliwość uzyskiwania pomocy prawnej.

9. Należy rozważyć przyjęcie zasady, że opiekunowie okręgów, oddziałów i kół będą corocznie składali właściwemu zarządowi sprawozdania ze swej aktywności w tym zakresie, w celu urealnienia funkcji opiekunów

II. WNIOSKI MERYTORYCZNE

1. Uczestnicy Krajowego Zjazdu Delegatów SBP z uznaniem witają opracowanie przez ustępujący Zarząd Główny „Strategii Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich na lata 2010-2021”. Wnioskuje się, aby cele strategiczne SBP stano-

wiły zadania priorytetowe w planach działań wszystkich ogniw statutowych Stowarzyszenia.

2. ZG SBP sprzeciwiać się będzie próbom łączenia bibliotek różnego typu lub włączania ich w struktury instytucji innego typu, np. bibliotek publicznych ze szkolnymi lub włączania bibliotek pedagogicznych do struktur Ośrodków Doskonalenia Nauczycieli, zwłaszcza wtedy gdy próby takie oceniane będą jako nieuzasadnione merytorycznie lub ekonomicznie.

3. Środowisko bibliotekarskie oczekuje, że Zarząd Główny SBP będzie zabiegał o jednoznaczną wykładnię ustawy o zamówieniach publicznych, w tym zwłaszcza zniesienia wymogów przetargowych w zakresie gromadzenia zbiorów bibliotecznych.

4. Zarząd Główny powinien podjąć starania o zmianę zasad statystyki bibliotecznej, które uwzględniać będą nowe technologie i związane z nimi działania bibliotek, takie jak np.: rejestracja odwiedzin, imprez, korzystanie z dostępu do baz danych i bibliotek cyfrowych oraz z informacji przekazywanych za pośrednictwem Internetu.

5. Należy dążyć do ujednoczenia klasyfikacji i nazewnictwa zawodu bibliotekarza zgodnie z przepisami obowiązującymi w krajach Unii Europejskiej, uwzględniając nowe zadania i specjalności, a także do ujednoczenia wymogów kwalifikacyjnych, niezależnie od organizatora bibliotek. Celem tego działania powinno być ułatwienie kontynuacji kariery zawodowej bibliotekarzy, przy zmianach miejsca pracy.

6. ZG SBP powinien czynić kroki na rzecz integracji całego środowiska zawodowego, m.in. przez powrót do idei zwoływania zjazdów ogółu bibliotekarzy polskich, zgodnie ze swą powinnością statutową.

7. Zarząd Główny będzie kontynuował prace nad nową ustawą o bibliotekach, ale także włączy się do prac nad prawem o szkolnictwie wyższym, tak żeby zapewnić bibliotekom i bibliotekarzom akademickim należne miejsce i status w akademickich społecznościach uczelni. Dlatego też delegaci popierają starania ZG SBP o przywrócenie nabytych praw starszych bibliotekarzy i kustoszy służby bibliotecznej bibliotek akademickich do 36-dniowego urlopu wypoczynkowego.

8. Głos Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich powinien być słyszalny w kwestiach, które choć nie stanowią substancji bibliotekarstwa, to mają na nie wpływ, takich jak np. funkcjonowanie systemu telekomunikacji, szkolnictwa wyższego lub mediów publicznych. Należy jednocześnie dążyć, aby było to jednolite stanowisko, mimo istniejących w bibliotekarstwie wewnętrznych różnicowań.

9. Zarząd Główny SBP oraz zarządy lokalne będą negatywnie opiniowały tych kandydatów na stanowiska kierownicze w bibliotekach (w tym zwłaszcza na stanowiska dyrektorów), którzy nie posiadają kierunkowego wykształcenia bibliotekarskiego lub ukończonych odpowiednich studiów podyplomowych.

10. W trosce o stan bibliotekarstwa w Polsce, a zarazem w celu wzmocnienia własnej pozycji jako organizacji opiniotwórczej, Zarząd Główny SBP będzie opracowywał doroczne raporty o stanie bibliotek w Polsce i przekazywał je odpowiednim władzom państwowym oraz opinii publicznej za pośrednictwem mediów.

11. Zarząd Główny SBP będzie wnioskował do Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego o utworzenie agencji do spraw bibliotek, która koordynowałaby całość spraw bibliotek w Polsce.

12. Programy konferencji naukowych, seminariów i warsztatów, organizowanych przez Zarząd Główny SBP, powinny objąć – obok dotychczasowej tematyki – również problemy i potrzeby pracowników małych bibliotek. Zarząd czynić będzie starania o umożliwienie wzięcia udziału w tych spotkaniach bibliotekarzom z małych bibliotek.

13. ZG SBP podejmie starania o zapewnienie udziału przedstawicieli Stowarzyszenia jako ekspertów w składach zespołów kontrolnych Państwowej Komisji Akredytacyjnej oraz Uniwersyteckiej Komisji Akredytacyjnej na kierunku biblio-

tekoznawstwo i informacja naukowa. Mając na uwadze potrzebę zapewnienia przez SBP wpływu na treści i jakość kształcenia kadr bibliotekarskich, rozważy też celowość nadawania Certyfikatu Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich ośrodkom kształcącym bibliotekarzy na poziomie akademickim oraz prowadzącym studia podyplomowe z tego zakresu.

14. Wskazane jest, żeby Zarząd Główny ustalał hasła Tygodnia Bibliotek i proponował stosowne do nich działania, nie później niż pół roku przed terminem realizacji programu.

15. Władze Stowarzyszenia powinny rozszerzać i umacniać współpracę ze stowarzyszeniami, towarzystwami i związkami funkcjonującymi w obszarze książki, bibliotekarstwa i działalności informacyjnej, w celu zapewnienia skuteczności realizacji wyznaczonych zadań.

16. Zarząd Główny SBP skieruje do instytucji sponsorujących działania w obszarze bibliotekarstwa, propozycję przystąpienia do Stowarzyszenia, na prawach członka wspierającego, zgodnie z § 15 Statutu SBP.

17. Zarząd Główny SBP podejmie starania o przyznanie wojewódzkim bibliotekom publicznym formalnych uprawnień do wydawania zaświadczeń uczestnikom kursów i szkoleń.

18. Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich włączy się do certyfikacji bibliotek publicznych, w ramach projektu „Biblioteka+”, przez współdziałanie w opracowaniu kryteriów oceny oraz udział w pracach Komisji oceniającej biblioteki, które ubiegają się o przyznanie certyfikatu.

KONFERENCJE, SEMINARIA, WARSZTATY

ROZWÓJ PLATFORMY CYFROWEJ SBP

8 lipca 2009 r. w Bibliotece Narodowej odbyły się warsztaty pt. „Koncepcja rozwoju platformy cyfrowej Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich”, zorganizowane we współpracy z Fundacją Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego (FRSI). Wzięli w nich udział przedstawiciele Zarządu Głównego SBP (E. Stefańczyk, E. Kobierska-Maciuszko, J. Pasztaleniec-Jarzyńska), redakcji EBIB (B. Bednarek-Michalska, A. Radwański, K. Stepanajtys, K. Kozak), Biura ZG SBP (A. Grzecznowska) oraz eksperci z zakresu budowy portali (M. Bonarowski, J. Lipszyc, U. Krasnodębska, M. Słowiński). Warsztaty prowadził J. Królikowski (FRSI). Nowy portal będzie budowany przy wsparciu FRSI, w ramach grantu na realizację elementów „Strategii SBP na lata 2010-2021”. Celem długoterminowym przedsięwzięcia jest wzmocnienie potencjału instytucjonalnego SBP w zakresie zarządzania organizacją, planowania strategicznego, realizacji projektów. W trakcie spotkania określono wizję nowego portalu i jego funkcje, potrzeby technologiczne oraz możliwości uzyskiwania przychodów dla zapewnienia strategii trwałości. Dyskutowano również nad założeniami realizacji projektu oraz jego modelem biznesowym. Portal ma być kompendium wiedzy dla wszystkich grup bibliotekarzy, oferować narzędzia do szkoleń, integrować środowisko, ułatwiać nawiązywanie kontaktów, wspierać budowę nowoczesnego wizerunku bibliotekarza oraz promować jego działalność w otoczeniu. Obsługę portalu będzie prowadzić redakcja, działająca w ramach struktur SBP.

NIEWIDOMI W ŚWIECIE KSIĄŻEK I BIBLIOTEK

9-11 września 2009 r. w Centrum Edukacji Statystycznej w Jachrance koło Warszawy odbyła się konferencja naukowa „Niewidomi w świecie książek i bibliotek”, której organizatorami byli: Biblioteka Centralna Polskiego Związku

Niewidomych oraz Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich. Konferencja była zwieńczeniem obchodów Międzynarodowego Roku Braille'a. W obradach, prowadzonych przez Iwonę Smarsz, przewodniczącą Sekcji Czytelnictwa Chorych i Niepełnosprawnych ZG SBP, wzięło udział ponad 90 bibliotekarzy z całej Polski. Spotkanie odbywało się w dwóch sesjach: pierwszej – mającej charakter seminaryjny i drugiej – warsztatowej. Tematyka referatów w części pierwszej obejmowała m.in.: postawy wobec osób z upośledzeniem narządu wzroku, ich wizerunek w środkach komunikacji społecznej, historię pisma brajla oraz jego zastosowanie, charakterystykę kierunków rozwoju bibliotekarstwa dla osób z niepełnosprawnością wzroku, działania podejmowane przez biblioteki obsługujące tę grupę czytelników, dygitalizację zbiorów audio.

W części warsztatowej zaprezentowano bibliograficzną bazę danych zawartości czasopism tyflogicznych i kolekcję zdigitalizowanych książek, w tym dotykowych, formy udostępniania materiałów dydaktycznych oraz sprzęt wykorzystywany przez Bibliotekę Centralną PZN.

E-LEARNING WYZWANIEM DLA BIBLIOTEK

23-24 września 2009 r. w Elblągu odbyła się ogólnopolska konferencja i warsztaty „E-learning wyzwaniem dla bibliotek”. Ich organizatorami byli: Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich, Warmińsko-Mazurska Biblioteka Pedagogiczna w Elblągu, Ośrodek Edukacji Informatycznej i Zastosowań Komputerów w Warszawie oraz Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Elblągu. Do Elbląga przybyło ok. 140 osób, wśród których byli: dyrektorzy bibliotek pedagogicznych, publicznych, naukowych, bibliotekarze i nauczyciele bibliotekarze, informatycy, specjaliści ds. szkoleń, doradcy metodyczni oraz inni, zainteresowani nowymi formami kształcenia zdalnego. Listy do uczestników konferencji skierowali: Piotr Zuchowski, sekretarz Stanu w MKiDN oraz Elżbieta Stefańczyk, przewodnicząca SBP.

Pierwszy dzień spotkania wypełniły wykłady prezentowane w trzech blokach tematycznych: „E-learning w teorii”, „E-learning w kształceniu i doskonaleniu bibliotekarzy” oraz „E-learning w praktyce”. Poruszano m.in. zagadnienia prawa autorskiego w tym obszarze działalności bibliotek; omówiono narzędzia służące do budowania kursów e-learningowych (np. Moodle); przedstawiono przykłady wykorzystania platform edukacyjnych w kształceniu online bibliotekarzy i pracowników informacji, m.in. w Szkole Głównej Handlowej, Bibliotece Pedagogicznej Kujawsko-Pomorskiego centrum Edukacji Nauczycieli we Włocławku, Instytucie Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Drugiego dnia w salach komputerowych Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej oraz Warmińsko-Mazurskiej Biblioteki Pedagogicznej w Elblągu odbyły się warsztaty. Ich uczestnicy zapoznali się z platformą Moodle i jej technicznymi możliwościami zarówno od strony użytkownika (kurs online „Poznajemy bazy bibliograficzne”), jak też osób ją tworzących i prowadzących szkolenia w tym zakresie (projektowanie kursu e-learningowego).

Konferencja i warsztaty spotkała się z dobrym przyjęciem bibliotekarzy, którzy apelowali o kontynuację tego typu zajęć.

WSPÓŁCZESNE KONTEKSTY CZYTELNICTWA

28 września 2009 r. w Olsztyńskiej Szkole Wyższej im. Józefa Rusieckiego odbyło się spotkanie z okazji jubileuszu 60-lecia Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich na Warmii i Mazurach. Spotkaniu towarzyszyła konferencja zorganizowana przez Zarząd Okręgu SBP wraz z olsztyńskimi bibliotekami. W pierwszej

części konferencji zagadnienie transformacji biblioteki od skarbnicy wiedzy do biblioteki społecznościowej przedstawił Michał Zając z Instytutu Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych UW. Wyniki najnowszych badań w zakresie stanu czytelnictwa w Polsce zaprezentowała Katarzyna Wolff z Instytutu Książki i Czytelnictwa BN. Strategię Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich na lata 2010-2021 przybliżyła uczestnikom Elżbieta Stefańczyk, przewodnicząca SBP, zwracając szczególną uwagę na przyjęte cele strategiczne oraz zadania długoterminowe, a także te, które będą włączone do planu działania SBP w najbliższych dwóch, trzech latach. Realizacja „Strategii SBP...” umożliwi wzmocnienie potencjału Stowarzyszenia oraz jego wizerunku w kraju i za granicą. Zostanie objęta dofinansowaniem w ramach programu „Rozwój Bibliotek”. O jego roli mówił Jacek Królikowski z Fundacji Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego.

W drugiej części konferencji przedstawiciele bibliotek szkół wyższych oraz bibliotek pedagogicznych i publicznych poruszali problemy wolnego dostępu do książek, profilu czytelnika, stosowanych metod aktywizacji czytelniczej i niekonwencjonalnych sposobów podnoszenia atrakcyjności bibliotek.

OPRACOWANIE BIBLIOGRAFII REGIONALNEJ

5-6 października 2009 r. w Jeleniogórskim Centrum Informacji i Edukacji Regionalnej – Książnica Karkonoska w Jeleniej Górze, odbyło się 25. spotkanie Zespołu ds. Bibliografii Regionalnej ZG SBP. Wzięli w nim udział przedstawiciele bibliotek z całego kraju: bibliotek wojewódzkich, powiatowych i miejskich, pedagogicznych oraz Biblioteki Narodowej. Zebranych powitali: Marcin Zawila (dyrektor Książnicy Karkonoskiej), Kamila Wilk (kierownik Działu Informacyjno-Bibliograficznego) oraz Marzena Przybysz (przewodnicząca Zespołu ds. Bibliografii Regionalnej).

W pierwszym dniu spotkania zaprezentowano osiągnięcia bibliotek publicznych w Jeleniej Górze oraz w województwie dolnośląskim. Jolanta Ubowska (Dolnośląska Biblioteka Publiczna, Wrocław) przedstawiła genezę i realizację projektu Dolnośląskiego Zasobu Bibliotecznego. W dyskusji nad referatem podnoszono sprawy kontroli poprawności opisu bibliograficznego, akcentowano korzyści wynikające z funkcjonowania Dolnośląskiego Zasobu Bibliotecznego. Joanna Broniarczyk (CIeR Książnica Karkonoska) omówiła działalność Jeleniogórskiej Biblioteki Cyfrowej (JBC), która powstała w 2006 r. Przedstawiła wybrane dokumenty dostępne w sieci dzięki JBC, wskazała trudności napotymane przy prowadzeniu biblioteki cyfrowej. Kamila Wilk przedstawiła historię i stan prac nad bibliografią regionalną, opracowywaną obecnie w ramach Dolnośląskiej Bibliografii Regionalnej. W dyskusji uczestnicy pytali o rozwiązania organizacyjne, dane statystyczne, jakość i poprawność bibliografii regionalnych, opracowywanych w ramach DBR.

W drugim dniu spotkania Marzena Przybysz podsumowała działalność Zespołu ds. Bibliografii Regionalnej ZG SBP w latach 2005-2009. Podała propozycje do planu prac na najbliższe lata, które nawiązują do „Strategii rozwoju SBP na lata 2010-2021” i programu „Działania SBP na lata 2009-2013”.

Przeprowadzono wybory Zarządu Zespołu na kadencję 2009-2013. Przewodniczącą została ponownie Marzena Przybysz (BN), wiceprzewodniczącymi – Hanna Jamry (WBP, Opole) i Krystyna Kasprzyk (WBP, Kraków), sekretarzem – Bożena Lech-Jabłońska (WiMBP, Lublin).

W dalszej części spotkania referat na temat tendencji w bibliografii regionalnej w Europie wygłosiła Maria Janowska (BN), zwracając szczególną uwagę na rozwój bibliografii regionalnej w Niemczech, stanowiącej element krajowego systemu informacyjnego. Agnieszka Magiera (Biblioteka Śląska) omówiła stan prac nad Bibliografią Śląską, której historia sięga 1920 r. Bibliografia jest prowadzona w programie PROLIB, który ma osobny moduł do prac bibliograficznych

PROMAX. Anita Romulewicz (WBP, Olsztyn) zaprezentowała dotychczasowe dokonania w zakresie opracowania Bibliografii Warmii i Mazur. Bibliografia ta jest prowadzona nieprzerwanie od 1945 r. Jej zaletami są: ciągłość, systematyczny cykl wydawniczy, szeroki zasięg i różnorodność rejestrowanych form, dostępność baz online. Od 2001 r. dwuroczniki są wydawane w formie dokumentu elektronicznego.

W trakcie dyskusji poruszano zagadnienia selekcji materiałów regionalnych, sprawności używanych systemów komputerowych i przysposobienia ich do lepszej przydatności dla potrzeb bibliografii regionalnej. Zastanawiano się także nad problemami dygitalizacji zbiorów i związanego z nią prawa autorskiego, współpracy między ośrodkami bibliograficznymi w regionach.

ROZWÓJ POTENCJAŁU INSTYTUCJONALNEGO SBP

7-8 października 2009 r. w Bibliotece Narodowej odbyły się warsztaty zorganizowane we współpracy z Fundacją Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego. Uczestniczyło w nich 30 członków Stowarzyszenia, w tym przedstawiciele okręgów oraz opiekunowie okręgów – członkowie Zarządu Głównego, oraz pracownicy Biura ZG i FRŚI. Zajęcia prowadziła Anna Hejda. Celem warsztatów było:

- opracowanie metodyki realizacji wybranych elementów „Strategii Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich na lata 2010-2021”, dotyczących 5 celów strategicznych;

- zdefiniowanie zadań i działań, które będą realizowane w ramach poszczególnych celów strategicznych w 2010 r.;

- powołanie zespołów roboczych, określenie odpowiedzialności;

- ustalenie terminów i zasad komunikacji.

Program warsztatów ujęty był w pięciu sesjach. W sesji pierwszej Elżbieta Stefańczyk przedstawiła historię powstania „Strategii...”, zaś Maria Burchard – koordynator „Strategii...” zdefiniowała przyjętą w dokumencie wizję i misję Stowarzyszenia. Następnie osoby odpowiedzialne za realizację poszczególnych celów strategicznych (cel 1: Joanna Pasztaleniec-Jarzyńska, cel 2: Sylwia Błaszczuk, cel 3: Elżbieta Stefańczyk, cel 4: Halina Ganińska, cel 5: Maria Burchard) zaprezentowały dotychczasowe wyniki pracy, zwracając szczególną uwagę na proponowane projekty zadań.

Sesję drugą rozpoczęła prezentacja Anny Hejdy na temat celu warsztatów i zadań, które powinny być zrealizowane oraz proponowanej metodyki. Uczestnicy warsztatów deklarowali, nad którymi celami strategicznymi chcieliby dalej pracować. Utworzono pięć grup, każda z nich wybierała lidera (zostali nimi wymienione wyżej osoby) oraz określała cele i zadania szczegółowe przewidziane do realizacji w 2010 r.

W sesji trzeciej poszczególne grupy zastanawiały się nad działaniami niezbędnymi do realizacji przyjętych zadań i ustalały terminy wykonania, poziom odpowiedzialności – koordynatorów (Zarząd Główny SBP, okręgi i oddziały Stowarzyszenia, wojewódzkie biblioteki publiczne, biblioteki naukowe i akademickie, pedagogiczne i szkolne), niezbędnych partnerów (samorządy, powiaty, Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyzszego, uczelnie, środowiska związane z sektorem książki, organizacje branżowe itp.).

W sesji czwartej i piątej liderzy grup przedstawiali rezultaty pracy zespołów, pozostali uczestnicy zgłaszali swoje uwagi i propozycje, w tym również dotyczące możliwości sfinansowania niektórych elementów „Strategii SBP...” przez FRŚI. Przedstawiciele okręgów sygnalizowali słabą orientację struktur terenowych w zakresie zagadnień legislacyjnych, dotyczących działalności bibliotek, oraz możliwości pozyskiwania środków na rozwój bibliotek, podkreślali konieczność prowadzenia różnego rodzaju szkoleń i doradztwa dla bibliotekarzy. Elżbieta

Górska przedstawiła wstępne propozycje zadań, proponowane przez struktury terenowe SBP, do objęcia dofinansowaniem przez FRSI.

Na pytania związane z możliwościami Programu Rozwoju Bibliotek odpowiadała Noemi Gryczko, prowadząca z ramienia FRSI prace dot. grantu dla SBP na rozwój potencjału instytucjonalnego Stowarzyszenia. Następnie A. Hejda omówiła, w jaki sposób powinien być dalej budowany plan rozwoju na 2010 r. Zaproponowała, aby zadania rozpiąć na poszczególne działania, z podaniem dla każdego z nich następujących danych: wskaźniki określające stopień realizacji i źródła, szczegółowe terminy realizacji, odpowiedzialni (osoby, grupy, biblioteki itp.), budżet (wysokość środków i źródła ich finansowania).

Ustalono terminy dalszych prac i sposoby komunikacji, wybrano głównego koordynatora działań zaplanowanych na 2010 r. w ramach „Strategii SBP...”, którym została Maria Burchard.

OTWARTE ZASOBY EDUKACYJNE

7 października 2009 r. w Bibliotece Pedagogicznej w Toruniu odbyło się seminarium „Otwarte Zasoby Edukacyjne”. W spotkaniu, którego głównym organizatorem był serwis Elektroniczna Biblioteka Pedagogiczna SBP, wzięli udział bibliotekarze bibliotek pedagogicznych, szkół średnich i gimnazjalnych województwa kujawsko-pomorskiego.

Celem seminarium było zaprezentowanie idei udostępniania przez Internet materiałów edukacyjnych, nieograniczonych tradycyjnymi prawami autorskimi, i możliwości swobodnego ich wykorzystywania przez użytkowników.

Wprowadzeniem do tematu był referat Małgorzaty Kowalskiej (Instytut Informacji Naukowej i Bibliologii UMK w Toruniu), przedstawiający otwarte zasoby edukacyjne, na które składają się: teksty, podręczniki, pomoce naukowe, konspekty, scenariusze zajęć, gry, oprogramowanie i wszelkiego rodzaju inne materiały dydaktyczne. Zagadnieniom Open Access i Open Source, możliwościom stosowania ich przez biblioteki pedagogiczne w działalności edukacyjnej były poświęcone wystąpienia Bożeny Michalskiej (Biblioteka Główna UMK w Toruniu) oraz Mariusza Jarockiego (Instytut Informacji Naukowej i Bibliologii UMK w Toruniu). O wykorzystaniu otwartych zasobów w e-learningu mówiła Magdalena Brewczyńska (Biblioteka Pedagogiczna KPCEN we Włocławku). Sposoby wyszukiwania cyfrowych zasobów edukacyjnych przedstawiła Lidia Derfert-Wolf (Biblioteka Główna UTP w Bydgoszczy). Podobieństwa i różnice przedsięwzięć, podejmowanych w ramach Wikimedia oraz otwartych zasobów edukacyjnych, zaprezentował Janusz Dorożyński (ZETO Bydgoszcz SA).

Praktyczny wymiar spotkania polegał na nauczaniu uczestników wyszukiwania i zastosowania zasobów oraz zachęcenia do tworzenia nieodpłatnego udostępniania ich innym użytkownikom. Podobne spotkanie odbyło się w Olsztynie (18.11.2009), kolejne będzie miało miejsce we Wrocławiu (luty 2010 r.).

Realizacja zamierzenia stała się możliwa dzięki pozyskaniu sponsora strategicznego, firmy MOL, który wsparła finansowo Serwis Elektroniczna Biblioteka Pedagogiczna SBP, umożliwiając uczestnikom bezpłatny udział.

Materiały z seminarium dostępne są na stronie serwisu Elektroniczna Biblioteka Pedagogiczna SBP <http://e-pedagogiczna.edu.pl> w dziale „Zasoby > Materiały konferencyjne”.

Oprac. Anna Grzecznowska
Dyrektor Biura ZG SBP

Materiały wpłynęły do Redakcji 30 listopada 2009 r.

OPINIE, STANOWISKA, RAPORTY

USTAWA O BIBLIOTEKACH

W lipcu 2009 r. Elżbieta Stefańczyk przekazała Ministrowi Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Bogdanowi Zdrojewskiemu, wyniki prac Zespołu ds. Opracowania Założeń i Projektu Ustawy o bibliotekach, powołanego przez ZG SBP w czerwcu 2007 r. Przewodnicząca SBP zwróciła uwagę, że w liście do Ministra znajduje się informacja, iż podjęta inicjatywa była odpowiedzią na potrzeby środowiska bibliotekarskiego, które niejednokrotnie wskazywało na konieczność nowelizacji przepisów, regulujących działalność statutową bibliotek. Zespół dokonał oceny stanu aktualnego, w tym zasad finansowania, wynikającego z obowiązującej Ustawy i praktyki jej stosowania; dokonał analizy zagranicznych doświadczeń w tym zakresie oraz przeprowadził szerokie konsultacje krajowe na temat kierunków modyfikacji istniejących zapisów legislacyjnych, m.in. z przedstawicielami Konferencji Dyrektorów Bibliotek Akademickich Szkół Polskich, Konferencji Dyrektorów Wojewódzkich Bibliotek Publicznych. Konsultacje dotyczyły takich kwestii, jak: cele i zadania różnych rodzajów bibliotek, w tym księżnicy narodowej; uczestnictwa bibliotek, finansowanych ze środków publicznych, w krajowej sieci bibliotecznej; polityki państwa w zakresie realizacji podstawowych zadań bibliotek; zdefiniowania materiałów bibliotecznych; funkcji Krajowej Rady Bibliotecznej; uprawnień organizatorów bibliotek; zasadność łączenia bibliotek, np. szkolnych z publicznymi; respektowania obowiązku powoływania gminnych bibliotek publicznych i powiatowych.

Zespół nie wypracował nowej treści Ustawy, uzyskane opinie posłużyły natomiast do wskazania kierunków niezbędnych zmian w obowiązujących zapisach Ustawy o bibliotekach. Zespół jest zdania, że szeroka nowelizacja Ustawy, poprzedzona zmianami w zakresie zasad finansowania usług bibliotecznych, powinna uwzględnić wyrażone postulaty, ujęte w załączonych „Wnioskach końcowych z prac prowadzonych nad nowelizacją Ustawy o bibliotekach”.

Mając na uwadze wolę kontynuacji prac, wyrażoną na Krajowym Zjeździe Delegatów Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich oraz konieczność przeprowadzenia szeregu ekspertyz, przewodnicząca SBP zwróciła się do ministra kultury i dziedzictwa narodowego, z prośbą o włączenie, do drugiego etapu prac Zespołu, przedstawiciela ministerstwa oraz zapewnienie pomocy prawnej przy formułowaniu zapisów legislacyjnych.

W odpowiedzi z 27 lipca 2009 r. minister Bogdan Zdrojewski podkreślił, że problematyka dotycząca działalności bibliotek publicznych i czytelnictwa jest jednym z priorytetów Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Do dalszych prac związanych z ustawą o bibliotekach delegował Krzysztofa Marszałka, naczelnika Wydziału Animacji Kultury w Departamencie Mecenatu Państwa MKiDN.

CERTYFIKAT BIBLIOTEKA+

Dyrektor Instytutu Książki, Grzegorz Gauden przesłał do SBP projekt zasad przyznawania „Certyfikatu Biblioteki+” z prośbą o komentarze oddziałów terenowych Stowarzyszenia. Przesłany projekt przygotował zespół, którego pracami kierowała Ewa Kobierska-Maciuszko (dyrektor BUW). Certyfikat został pomyślany jako znak jakości biblioteki gminnej. Ma być przyznawany od 2010 r. gminnym bibliotekom publicznym z gmin wiejskich, miejsko-wiejskich i miast do 15 tys. mieszkańców, których wszystkie placówki, tj. biblioteka główna i filie, spełniają kryteria nowoczesnej biblioteki publicznej. Certyfikat będzie określał, czy biblioteka funkcjonuje zgodnie z najlepszymi europejskimi standardami pod

względem infrastruktury, czy wykorzystuje nowoczesne technologie, jak wygląda obsługa czytelnika; czy samorząd gminy, stwarza odpowiednie warunki rozwoju swojej biblioteki, czy dba o poziom czytelnictwa, edukacji oraz uczestnictwa w kulturze mieszkańców gminy i czy przeciwdziała negatywnemu zjawisku cywilizacyjnego wykluczenia.

„Certyfikat Biblioteka+” będzie przyznawany na okres 5 lat. Mogą ubiegać się o niego jednostki samorządu terytorialnego jako organizatorzy bibliotek. Warunkiem koniecznym uzyskania certyfikatu jest pozytywna rekomendacja wniosku przez właściwą wojewódzką bibliotekę publiczną. Proponuje się, by decyzję o przyznaniu Certyfikatu wydawał Zespół Certyfikacyjny Biblioteki+. Przedstawiona ministrowi kultury i dziedzictwa narodowego będzie podlegać jego akceptacji. Zespół, składający się z przedstawicieli bibliotekarzy i ludzi książki, powoływany byłby na okres 4 lat przez ministra kultury i dziedzictwa narodowego na wniosek dyrektora Instytutu Książki.

W odpowiedzi na prośbę dyrektora Instytutu Książki, przewodnicząca SBP zwróciła się do przedstawicieli organów Stowarzyszenia, jego członków honorowych, Głównej Komisji Rewizyjnej, o wyrażenie własnych opinii. Idea Certyfikatu została przez nich oceniona pozytywnie, jako słuszny krok, zmierzający do wprowadzenia standardów bibliotecznych (odnoszących się do infrastruktury, wykorzystania nowoczesnych technologii, posiadanych zbiorów i obsługi czytelnika) w bibliotekach gminnych. Równocześnie respondenci mają świadomość, że w obecnych warunkach funkcjonowania tych placówek, tylko nieliczne z nich spełniają lub w krótkim czasie będą spełniać zaproponowane kryteria. W dużym stopniu zależy to od zainteresowania samorządów i w efekcie – wyasygnowania środków na przekształcenie bibliotek w regionalne centra kultury i edukacji. Z tego względu bardzo istotna jest szeroka akcja reklamowa Certyfikatu i lobbowanie na jego rzecz w organach administracji terenowej.

Uwagi dotyczące Certyfikatu łączyły się z:

- doprecyzowaniem kryteriów Certyfikatu do ich właściwych odbiorców, tj. określenia, które kryteria dotyczą bibliotek głównych, filii, a które całej sieci w gminie;
- objęciem Certyfikatem również bibliotek usytuowanych w miejscowościach do 20 tys. mieszkańców, do 100 tys. mieszkańców i powyżej 100 tys., co wymaga poszerzenia kryteriów;
- szczegółowością Certyfikatu: koniecznością rozbudowania kryteriów o wyznaczniki dotyczące sieci bibliotecznej, zasięgu czytelnictwa, a z drugiej strony – ograniczenia wymogów, związanych z infrastrukturą teleinformatyczną i sprzętową;
- niespójnością kryteriów z innymi obowiązującymi dokumentami lub będącymi w opracowaniu, np.: wymogami MKiDN dotyczącymi programu „Infrastruktura”, przygotowywaną nowelizacją ustawy o prowadzeniu działalności kulturalnej;
- wysokością stawianych wymagań, szczególnie w zakresie zbiorów oraz lokalu i wyposażenia, z uwzględnieniem potrzeb osób niepełnosprawnych. W tej kwestii nie ma zgody wśród opiniujących. Dla jednych proponowane kryteria są zbyt wygórowane (np. w zakresie zakupu nowości wydawniczych), dla innych – zbyt niskie (np. w zakresie obsady osobowej) – a przecież mają dotyczyć elity bibliotek. Niektórzy proponowali bardziej precyzyjne ich określenie (przykładowo wskazanie z uwagi na fakt dużego zróżnicowania liczby placówek pomiędzy gminami minimalnej liczby gromadzonych tytułów czasopism dla każdej filii bibliotecznej, a nie całej gminy; nie należy jednak zapominać, że wielu czytelników korzysta z prasy w formie elektronicznej);
- uwagami formalnymi, np. tym, że szansę na uzyskanie Certyfikatu mają biblioteki włączone w struktury innych instytucji (nie są bowiem instytucjami kultury), sposobu potwierdzania rzetelności danych przez organizatora i wojewódzką bibliotekę publiczną, a także czasem potrzebnym na upowszechnienie kryteriów

i umożliwieniem samorządom zebrania środków na ich realizację (datę wdrożenia Certyfikatu – 2010 r. wielu respondentów uznało za nierealną).

Po analizie tekstu „Certyfikat Biblioteka+” nasuwa się refleksja, że brak jest mocnego, wyraźnego czynnika, motywującego starania o to wyróżnienie. Niewątpliwie oprócz prestiżu dla biblioteki, ale też jej organizatorów, takim elementem mogłyby być dodatkowe ulgi, korzyści podczas aplikowania do programów prowadzonych przez MKiDN lub innych instytucji rządowych, np. zwolnienie lub obniżenie „wkładu własnego”.

Warto przemyśleć też inne rozwiązania, proponujące wymierne korzyści z uzyskania Certyfikatu, np. możliwość udziału sponsorowanego w szkoleniach (forach) przeznaczonych dla pracowników „elitarnej” grupy bibliotek publicznych czy też wymiany doświadczeń z bibliotekarzami z innych państw (poznanie pracy bibliotek publicznych w krajach Unii).

W „Przewodniku dla gminnych władz samorządowych i bibliotekarzy” brakuje także ważnej informacji organizacyjnej. Nie określono, w jakim cyklu Certyfikat będzie przyznawany: raz na kwartał, dwa razy do roku, w zależności od liczby nadesłanych formularzy aplikacyjnych. Należałoby się również zastanowić nad innym czynnikiem motywującym, który wiązałby się z punktowaniem osiągnięć biblioteki i ustaleniem progu minimum. Biblioteki mogłyby wówczas same odnaleźć się na skali ocen i być może chętniej poddawałyby się ocenie. Łatwiej byłoby im eliminować niedociągnięcia organizacyjne i merytoryczne.

Mimo to uznano, że dokument dotyczący „Certyfikatu Biblioteka+” służy podniesieniu jakości usług bibliotek gminnych i że zyskał on aprobatę bibliotekarzy, reprezentowanych przez SBP. Elżbieta Stefańczyk wyraziła nadzieję, że przekazane uwagi pomogą opracować optymalne kryteria jego przyznawania. Równocześnie zgłosiła akces Stowarzyszenia do dalszych prac nad dokumentem.

RAPORTY O STANIE KULTURY

Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego opublikowało szereg dokumentów pod wspólnym tytułem „Raporty o stanie kultury”. Materiały te zawierają informacje dotyczące finansowania i zarządzania instytucjami kultury, rynku książki, problematyki bibliotek. Minister Bogdan Zdrojewski zwrócił się do SBP z prośbą o zaopiniowanie dokumentu „Projekt założeń do projektu ustawy o zmianie ustawy o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej oraz o zmianie niektórych innych ustaw”. Znalazły się w nim m.in. propozycje rozstrzygnięć, niezbędne do opracowania projektu ustawy.

Po konsultacjach środowiskowych ZG SBP stanął na stanowisku, że inicjatywa MKiDN, zmierzająca do uporządkowania zapisów ustaw, dyskutowana podczas Kongresu Kultury Polskiej, koncentruje się na aktualizacji istniejących zapisów, nawiązuje do zmian w społecznym i kulturowym otoczeniu bibliotek publicznych. Oprócz ogólnych uwag dotyczących niektórych propozycji zmian (przekazanych w poprzednim opracowaniu) na podkreślenie zasługuje ważna dla środowiska bibliotekarskiego propozycja nowych zapisów łączenia instytucji kultury. W związku z dotychczasowymi doświadczeniami bibliotek publicznych (i nasilonymi w latach dziewięćdziesiątych XX w. tego typu działaniami samorządów) oraz badaniami w tym zakresie, proponowany zapis jest kontrowersyjny. Nie przynosi bibliotekom wymiernych korzyści i nie wyrównuje strat wynikających ze zmian organizacyjnych, mówi natomiast o zatracaniu przez nie tożsamości. Problemy sygnalizowane przez SBP to:

1. Łączenie instytucji kultury. SBP podtrzymuje negatywną opinię o proponowanym łączeniu instytucji. Sugestia, że połączenie dokonane będzie „bez uszczerbku dla dotychczas realizowanych zadań” nie znajduje pokrycia. Nie dokonano żadnej symulacji kosztów funkcjonowania instytucji w różnych formach organizacyjnych i nie potwierdzono zysków ekonomicznych. Dotychczasowe

badania potwierdziły natomiast ograniczenia w funkcjach połączonych bibliotek. Propozycja ta jest też niekonsekwencją legislacyjną: wprowadzenie zakazu łączenia bibliotek w 2001 r.; ośmioletnie działania zmuszające samorządy do respektowania tych zapisów zostałyby zaprzepaszczone.

2. Określenie wymagań kwalifikacyjnych. Zastanawiające jest ograniczenie wymogów kwalifikacyjnych bibliotekarzy i muzealników. Określenie płacy minimalnej zamiast zasad wynagradzania pracowników kultury obniża rangę zawodu, nie daje możliwości wyraźnego awansu finansowego, a jedynie określa próg minimum.

3. Propozycja przeniesienia regulacji, dotyczących egzemplarza obowiązkowego, do ustawy o bibliotekach obniża rangę problemu. Należy kontynuować prace nad zmianą ustawy o egzemplarzu obowiązkowym z uwzględnieniem wspólnie wypracowanego stanowiska z bibliotekarzami i wydawcami.

4. Biblioteki naukowe. Uchylenie zapisu stworzyłoby sytuację braku precyzji, o jakie biblioteki chodzi. Należałoby przemyśleć tu kryteria oceny tychże placówek, doprecyzować je. Propozycja usunięcia z art. 21 ust. 2-4 spowoduje brak czytelnego określenia, czym jest biblioteka naukowa, kto o tym stanowi i kto miałby wiedzę o tym, które biblioteki spełniają takie kryteria.

5. ISBN i ISSN – czy nie ma innych?

6. Zamówienia publiczne. W nowelizacji ustawy nie porusza się problemu sygnalizowanego przez większość bibliotek i środowisk, związanych z dystrybucją książki. Zakup książek nie powinien być objęty, tak jak inne towary, zamówieniami publicznymi. Wynika to ze specyfiki zakupu nowości do bibliotek, dyktowanego przez rynek wydawniczy i mechanizmy z nim związane.

* * *

W październiku 2009 r. Wydawnictwo SBP wydało „Strategię Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich na lata 2010-2021” w wersji polskiej i angielskiej. W przedmowie autorstwa Elżbiety Stefańczyk, jednego z redaktorów opracowania, czytamy m.in.: „Po raz pierwszy w ponad 90-letniej historii Stowarzyszenia członkowie naszej organizacji przygotowali dokument wytyczający cele na najbliższe kilkanaście lat. Działalności Stowarzyszenia zawsze towarzyszyła refleksja nad dokonaniem i debata nad zadaniami stojącymi przed organizacją. Poszczególne Zarządy Główne przygotowywały programy działania SBP na 4-letnie kadencje. W ramach kadencji opracowywane były plany działania na kolejne lata naszej pracy. Zorganizowane we współpracy z Fundacją Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego warsztaty umożliwiły członkom SBP przeprowadzenie pełniejszej analizy SWOT – wyselekcjonowano mocne i słabe strony organizacji oraz szanse i zagrożenia; określono misję i wizję, aby następnie zdefiniować cele strategiczne działalności SBP. W marcu 2009 r. „Strategię SBP...” zaakceptował Zarząd Główny i zarekomendował do przedstawienia Krajowemu Zjazdowi Delegatów, który obradował w Konstancinie-Jeziornie w dniach 30-31 maja 2009 r. „Strategia” została przyjęta przez KZD 2009 – Uchwałą nr 4 z dnia 31 maja 2009 r.

Pragnę podziękować wszystkim osobom, które przyczyniły się do opracowania „Strategii SBP...”. W sposób szczególny dziękuję pracownikom Fundacji Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego za zaangażowanie w powstanie i promocję oraz pomoc w przygotowaniu tłumaczenia na język angielski.

Miarą powodzenia „Strategii SBP...” będzie wdrożenie w życie jej projektów, prowadzących do zwiększenia dynamiki środowiska bibliotekarskiego, umocnienia prestiżu zawodu bibliotekarza w społeczeństwie, a także wzrostu znaczenia i potencjału Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich. Strategia dostępna jest również na naszej stronie internetowej www.ebib.info. Zapraszamy do lektury.

Oprac. Anna Grzecznowska
Dyrektor Biura ZG SBP

Materiały wpłynęły do Redakcji 30 listopada 2009 r.

POSIEDZENIA I NARADY

SPOTKANIE KOMITETU POROZUMIEWAWCZEGO BIBLIOTEKARZY, KSIĘGARZY, WYDAWCÓW

25 czerwca 2009 r., w siedzibie Polskiej Izby Książki, odbyło się posiedzenie Komitetu Porozumiewawczego Bibliotekarzy, Księgarzy, Wydawców. W spotkaniu uczestniczyli: Piotr Dobrołęcki (PIK), Piotr Marciszuk (PIK), Jarosław Dudek (Biuro PIK), Jan Lus (IKP), Dorota Palme (IKP), Rafał Skąpski (PTWK), Anna Gmochowska (Fundacja Przyjazny Papier), Elżbieta Stefańczyk (SBP), Joanna Pasztaleniec-Jarzyńska (SBP), Anna Grzecznowska (Biuro ZG SBP).

Dokonano podsumowania wspólnych działań realizowanych w 2009 r., których kulminacją miała miejsce podczas Gali z okazji Światowego Dnia Książki (23.04.2009). Uczestnicy spotkania pozytywnie ocenili przedsięwzięcia realizowane w ostatnim roku przez Grupę Roboczą Komitetu. Określono założenia dalszej współpracy. Dotyczą one:

1. Rotacyjności przewodnictwa pracom KP BKW. Kadencja, trwająca jeden rok, będzie rozpoczynać się 1 września; wcześniej, do 30 czerwca każdego roku, zostanie podjęta decyzja o tym, kto będzie przewodniczyć pracom Komitetu w danym roku.

2. Otwartej formuły Komitetu, do którego mogą być przyjmowani inni członkowie-organizacje związane z sektorem książki.

3. Komitet Porozumiewawczy BKW ma zabiegać o rozwiązanie kwestii, nurtujących środowiska bibliotekarzy, księgarzy, wydawców, te dotyczą m.in.: ustalenia natury legislacyjnej (ustawa o książce, prawo autorskie, katalogi składowe, egzemplarz obowiązkowy, ulgi podatkowe), organizacji Międzynarodowych Targów Książki, opracowania stanowisk w tych sprawach Komitet zamierza powoływać doraźne zespoły robocze.

POSIEDZENIA PREZYDIUM ORAZ ZARZĄDU GŁÓWNEGO SBP

7 października 2009 r. odbyły się posiedzenia Prezydium oraz ZG SBP. Oba prowadziła Elżbieta Stefańczyk, przewodnicząca SBP. Na pierwszym – omówiono bieżącą sytuację Stowarzyszenia w zakresie realizacji planu pracy, stan finansów na koniec III kwartału, zatwierdzono Regulamin Redakcji Czasopism Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich.

W posiedzeniu ZG SBP oprócz jego członków uczestniczyli zaproszeni goście: Elżbieta Zaborowska (przewodnicząca Głównej Komisji Rewizyjnej), Bolesław Howorka (przewodniczący Głównego Sądu Koleżeńskiego), Stanisław Czajka (honorowy przewodniczący SBP), przedstawiciele Biura ZG SBP (Anna Grzecznowska, Marianna Brachfogel, Janusz Nowicki), Jan Wołosz – red. naczelny „Bibliotekarza” i Jadwiga Chruściska – red. naczelny „Poradnika Bibliotekarza”. Po otwarciu posiedzenia przez E. Stefańczyk i przyjęciu protokołu z zebrania 19.06.2009 r. omówiono kolejno: sposoby upowszechniania w strukturach Stowarzyszenia wniosków Krajowego Zjazdu Delegatów SBP, przedsięwzięcia zrealizowane lub rozpoczęte w ramach „Programu działania SBP na lata 2009-2013” (relacjonowała E. Stefańczyk), stopień wykonania „Planu pracy ZG SBP w 2009 r.” z uwzględnieniem planu wydawniczego oraz kondycji finansowej Stowarzyszenia (E. Stefańczyk, J. Nowicki, J. Pasztaleniec-Jarzyńska). Zwrócono uwagę na skutki kryzysu ekonomicznego, dotyczące wydawnictwo SBP (ograniczenia środków bibliotek na zakupy powoduje spadek sprzedaży wydawnictw, zanotowano mniejsze dochody z reklam, wzrosły koszty druku oraz inne) i konieczność większego zaangażowania struktur SBP w promocję jego publikacji. Anna Grzecznowska, dyrektor Biura ZG poinformowała, że z kampanii 1% na

rzecz SBP (odpisy podatkowych za rok 2008) uzyskano – 8818,10 zł, co jest wynikiem nieco gorszym w porównaniu z rokiem 2008, który przyniósł ok. 9800 zł dochodu.

Następny punkt porządku obrad poświęcono realizacji „Strategii Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich na lata 2010-2021”. Maria Burchard, jej koordynator, przekazała informację o wynikach spotkania w dniu 3 lipca 2009 r., na którym ustalono opiekunów poszczególnych celów strategicznych i przypisanych im projektów. W sumie przewidziano do realizacji dwadzieścia projektów ujętych w pięciu celach strategicznych i piętnastu szczegółowych; z tego osiemnaście z nich dotyczy działań stałych oraz inicjatyw rozpoczynających się w 2010 r. W poszczególnych celach rozwoju Stowarzyszenia osobami odpowiedzialnymi za ich realizację zostały: Joanna Pasztaleniec-Jarzyńska (cel 1: uzyskanie przez SBP realnego wpływu na kształtowanie polityki i praktyki bibliotecznej w Polsce), Sylwia Błaszczuk (cel 2: SBP ważnym partnerem strategicznym w tworzeniu społeczeństwa wiedzy), Elżbieta Stefańczyk (cel 3: zwiększenie roli SBP w działaniach na rzecz integracji środowiska); Halina Ganińska (cel 4: zwiększenie dostępu do różnych nowoczesnych form kształcenia i doskonalenia zawodowego dla każdego bibliotekarza); Maria Burchard (cel 5: zwiększenie prestiżu społecznego zawodu bibliotekarza).

We wrześniu 2009 r. zwrócono się do przewodniczących okręgów z prośbą o wnikliwą analizę „Strategii SBP...” i nadsyłanie do Biura ZG propozycji zadań szczegółowych na 2010 r., z których część będzie mogła być dofinansowana przez Fundację Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego. Analizą tego materiału zajmie się Elżbieta Górską. Propozycje z okręgów zostały zaprezentowane podczas warsztatów poświęconych jej realizacji, które odbyły się 7-8 października 2009 r. (warsztaty dla okręgów SBP) oraz 17-18 grudnia 2009 r. (warsztaty dla sekcji i komisji ZG SBP). W dyskusji na ten temat głos zabrał m.in. Stanisław Czajka, gratulując autorom „Strategii Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich na lata 2010-2021” jej polsko-angielskiej wersji. Podkreślił fakt upowszechniania jej treści, jednocześnie zaznaczył, że należy bardzo starannie rozważyć, jak tę istotną dla środowiska bibliotekarskiego koncepcję intelektualną wdrażać w życie.

Projekt przekazania SBP grantu celowego na budowę nowego portalu SBP oraz realizację wybranych elementów „Strategii SBP...” przez Fundację Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego przedstawiła Elżbieta Stefańczyk. Wsparcie udzielone przez FRSI w l. 2009-2013 może być przeznaczone m.in. na: szkolenia i doradztwo, pomoc w nawiązywaniu kontaktów z innymi organizacjami branżowymi w kraju i za granicą, działania public relations, konsultacje ekspertów, opracowanie raportów i analiz istotnych z punktu widzenia realizacji „Strategii SBP...”. Działania te muszą być ujęte w rocznych planach działania SBP. E. Stefańczyk przedstawiła także projekt umowy grantowej, obecnie konsultowany z kancelarią prawną. Omówiła inne działania planowane w 2010 r., w tym związane z realizacją programu „Tydzień Bibliotek 2010”. Wybrano jego jako: „Biblioteka – słowa, dźwięki, obrazy”, nawiązujące do zbliżającego się Roku Chopinowskiego. E. Stefańczyk omówiła wnioski przekazane do MKiDN w sprawie „Ustawy o bibliotekach”, przedstawiła stanowisko ZG SBP dotyczące „Certyfikatu Biblioteka+” oraz opinie środowiskowe na temat „Raportów o stanie kultury”.

ZG SBP podjął decyzję o przystąpieniu Stowarzyszenia do międzynarodowej organizacji EBLIDA, reprezentującej środowisko bibliotekarskie w Komisji Europejskiej.

W sprawach różnych E. Stefańczyk zdała relację z pobytu na Kongresie IFLA (Mediolan, 23-27.08.2009 r.) oraz na Kongresie Kultury Polskiej (Kraków, 23-25.09.2009 r.). Jan Wołosz podjął kwestię wpływu Stowarzyszenia na kształt szkolenia zawodowego bibliotekarzy; Piotr Marcinkowski przybliżył ideę IV Forum Młodych Bibliotekarzy (Kraków, 5-6.11.2009 r.) przebiegającego pod hasłem: „Inicjatywy młodych w tworzeniu biblioteki globalnej wioski: ludzie i technologie”.

NARADA W SPRAWIE EGZEMPLARZA OBOWIĄZKOWEGO

26 października 2009 r. w Bibliotece Narodowej z inicjatywy Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich odbyło się kolejne w tym roku spotkanie bibliotekarzy z wydawcami, poświęcone zmianie przepisów dotyczących egzemplarza obowiązkowego. W spotkaniu, prowadzonym przez Elżbietę Stefańczyk, udział wzięli: Tomasz Makowski, Barbara Budyńska, Hanna Kęsicka, Renek Mendruń (Biblioteka Narodowa), Danuta Konieczna (UWM w Olsztynie), Ewa Kobierska-Maciuszko (BUW), Mirosław Supruniuk (UMK Toruń), Krystyna Sanetra (UJ), biblioteki uczelniane oraz Konferencja Dyrektorów Bibliotek Akademickich Szkół Polskich, Elżbieta Stefańczyk, Anna Grzechnowska (SBP), Aniela Topulos i Antoni Szperlich (PTWK), Piotr Dobrołęcki (PIK), Sławomir Górzyński (Wydawnictwo DiG), Henryk Podolski (Stowarzyszenie Wydawców Szkół Wyższych), Józef Skrzypiec (Wydawnictwo Bellona).

Uczestnicy zapoznali się z rozesłanymi przez Biuro ZG SBP materiałami IFLA na ten temat oraz stanowiskiem Międzynarodowej Federacji Wydawców. Wyniki badań, przeprowadzonych w bibliotekach uprawnionych do otrzymywania egzemplarza obowiązkowego, zaprezentowała dr Barbara Budyńska z Instytutu Książki i Czytelnictwa BN. Obejmowały one struktury wpływów do bibliotek objętych egzemplarzem obowiązkowym w odniesieniu do druków zwartych, ciągłych oraz pozostałych zbiorów, a także zakupów zbiorów w ujęciu ilościowym i wartościowym. Dane dotyczyły lat 2006-2008. Przedstawiono także dane z lat 2005 i 2008 (wielkość i wartość wpływów według typów dokumentów).

W dyskusji podniesiono m.in. kwestie różnych kryteriów wyceny zbiorów: bibliotekarze za podstawę wyceny przyjmują ceny detaliczne, zaś wydawcy – ceny zbytu. Przewodniczący Krajowej Rady Bibliotecznej T. Makowski omówił stanowisko KRB w tej sprawie (obowiązek dostarczania wersji elektronicznej każdej publikacji do centralnego repozytorium w BN, ograniczenie liczby bibliotek uprawnionych do otrzymywania egzemplarza obowiązkowego, otrzymywanie przez Bibliotekę Narodową, Bibliotekę Jagiellońską dwóch egzemplarzy, a przez właściwą wojewódzką bibliotekę publiczną jednego egzemplarza każdej publikacji wydanej na terenie danego województwa). Zwrócił uwagę, że sprawa egzemplarza obowiązkowego dotyczy nie tylko papierowej wersji zbiorów, ale i elektronicznej. Poinformował, że minister kultury i dziedzictwa narodowego, Bogdan Zdrojewski, powołał ostatnio cztery Centra Kompetencji dla zasobów cyfrowych. Zgodnie z założeniami „Programu digitalizacji dóbr kultury oraz gromadzenia, przechowywania i udostępniania obiektów cyfrowych w Polsce 2009-2020” będą one instytucjami wiodącymi na danym obszarze, stanowiąc wzór dla innych instytucji oraz prowadząc szkolenia z zakresu dygitalizacji dziedzictwa kulturowego. Do ich zadań będzie należeć: wdrażanie zmian technologicznych dotyczących dygitalizacji i przechowywania zasobów cyfrowych, koordynacja w zakresie gromadzenia i przechowywania tych zasobów, edukacja kadr instytucji kultury prowadzących dygitalizację, udostępnianie materiałów zdigitalizowanych oraz promocja zasobów cyfrowych. Biblioteka Narodowa będzie pełnić funkcję Centrum Kompetencji w zakresie dygitalizacji materiałów bibliotecznych. W 2010 r. BN otrzyma ok. 20 mln zł na budowę repozytorium książki elektronicznej. Rozwiąże to problem magazynowania zbiorów, pozwoli zaoszczędzić środki wydawane dotychczas na skanowanie, umożliwi dostęp do specjalistycznych zbiorów, choć jeszcze nie wiadomo, kto i w jaki sposób będzie mógł z niego korzystać.

Przedstawiciele bibliotek wyrazili zainteresowanie otrzymywaniem w przyszłości elektronicznego egzemplarza obowiązkowego z centralnego repozytorium cyfrowego, którego budowę BN rozpocznie w 2010 r. Jednak obecnie z powodu małych nakładów finansowych egzemplarz obowiązkowy jest podstawą kształtowania księgozbiorów i prowadzonego w tych placówkach udostępniania zasobów. Wyrażono pogląd, iż ewentualne zmiany w przekazywaniu egzemplarza

obowiązkowego bibliotekom i określenie ich liczby należy wiązać z planami budowy repozytorium, które nie tylko zmieni drogę jego przepływu, ale również dostęp do niego. Bliska perspektywa zmian zdominowała wypowiedzi pracowników bibliotek, dlatego mniejszy nacisk położono na sprawy bieżące, związane z egzemplarzem obowiązkowym i jego dystrybucją.

Wypowiedzi wydawców oscylowały wokół ograniczenia liczby egzemplarzy obowiązkowych przekazywanych do bibliotek. Wydawcy argumentowali, że to oni przede wszystkim ponoszą jego koszty, na które oprócz kosztów wytworzenia książki (koszty bezpośrednie) składają się koszty pośrednie (m.in. pakowanie, magazynowanie) i tzw. koszty społeczne (koszty wysyłki). Wydawcy literatury naukowej ponoszą rocznie wydatki rzędu ok. 1 mln zł, jeśli chodzi o egzemplarz obowiązkowy.

Wydawcy chcieliby zmniejszyć liczbę egzemplarzy przekazywanych do Biblioteki Narodowej, Biblioteki Jagiellońskiej oraz wojewódzkich bibliotek publicznych, otrzymujących tzw. egzemplarz regionalny. Domagają się możliwości zaliczenia kosztów egzemplarza obowiązkowego do kosztów uzyskania przychodu i wprowadzenia ulgi podatkowej.

W podsumowaniu Piotr Dobrołęcki zaproponował powołanie zespołu, który zajmie się opracowaniem projektu zmian w ustawie o egzemplarzu obowiązkowym i rozporządzeniu określającym biblioteki uprawnione do jego otrzymywania z uwzględnieniem wersji elektronicznej. Ustalono, że do zespołu powinno wejść po dwóch przedstawicieli bibliotekarzy i wydawców oraz jedn z BN. Do 15 listopada 2009 r. wszystkie strony podadzą nazwiska swoich kandydatów. Pierwsze wyniki prac zespołu powinny być przedstawione do konsultacji Zespołu do 15 grudnia 2009 r.

Oprac. *Anna Grzecznowska*
Dyrektor Biura ZG SBP

Materiały wpłynęły do Redakcji 30 listopada 2009 r.

WSKAZÓWKI DLA AUTORÓW

Redakcja „Przeglądu Bibliotecznego” uprzejmie prosi autorów o przestrzeganie przedstawionych poniżej zasad przygotowania i przesyłania materiałów do publikacji.

Teksty powinny być napisane w programie WORD w formacie RTF. Artykuł nie powinien przekraczać 36 tys. znaków, a recenzja, sprawozdanie itp. – 14 tys. znaków. Teksty należy nadsyłać w formie elektronicznej na adres e-mail redakcji: przeglad.biblioteczny.iinsb@uw.edu.pl, ewentualnie na dyskietce lub płycie CD-ROM wraz z jednym egzemplarzem wydruku na adres: Redakcja Przeglądu Bibliotecznego, Wydawnictwo SBP, 00-335 Warszawa, ul. Konopczyńskiego 5/7.

Do każdego artykułu należy dołączyć streszczenie autorskie w języku polskim o objętości ok. 100 wyrazów (ok. 1000 znaków) oraz przekład tytułu artykułu i streszczenia na język angielski. Wydawnictwo SBP i Redakcja „Przeglądu Bibliotecznego” podpisała porozumienie z redakcją „The Central European Journal of Social Sciences and Humanities” (CEJSH) w sprawie elektronicznej publikacji streszczeń prac naukowych ukazujących się w „Przeglądzie Bibliotecznym”. Przedsięwzięcie to nie ma charakteru komercyjnego, a służyć ma popularyzacji polskiego dorobku naukowego. Jeśli Autor nadsyłał go do „PB” artykułu nie wyraża zgody na publikację jego abstraktu w CEJSH, redakcja prosi o wyraźne określenie na piśmie swego stanowiska.

Teksty artykułów są recenzowane zgodnie z zasadami obowiązującymi w czasopiśmie naukowych. Autorzy artykułów proszeni są o przygotowanie odrębnej strony tytułowej, zawierającej tytuł artykułu, nazwisko autora oraz adres do korespondencji i e-mail. Na pierwszej stronie artykułu powinien być umieszczony jedynie tytuł oraz oświadczenie Autora, że tekst przedstawiany redakcji „Przeglądu Bibliotecznego” nie był dotychczas opublikowany ani zgłoszony do publikacji w żadnym innym czasopiśmie. Jeśli tekst był prezentowany na konferencji, należy podać jej szczegółowe dane wraz z ewentualnymi informacjami o publikacji materiałów konferencyjnych. Jeśli artykuł jest częścią przygotowywanej do druku książki, należy podać jej dane oraz planowany termin publikacji. Zapewnienie anonimowości tekstów przekazywanych do recenzji wymaga, aby w tekście artykułu w żadnym miejscu nie była umieszczona informacja umożliwiająca identyfikację autora. Podstawowymi kryteriami akceptacji artykułu do druku w „Przeglądzie Bibliotecznym” są: zgodność tematu z profilem czasopisma, wartość merytoryczna tekstu, jego organizacja logiczna i forma językowa. O przyjęciu tekstu do publikacji autorzy informowani są w ciągu 6-10 tygodni od otrzymania go przez redakcję.

Tekst artykułu powinien być podzielony na nienumerowane podrozdziały zaopatrzone w tytuły. W pierwszej części zaleca się umieścić informacje wprowadzające w problematykę prezentowaną w artykule. W części ostatniej – wnioski końcowe i podsumowanie przedstawionych rozważań.

Tytuły czasopism, wystaw, konferencji, programów itp. powinny być zapisane w cudzysłowie; tytuły publikacji (książek, artykułów itp.) należy wyróżnić kursywą.

Materiały ilustracyjne (tabele, wykresy itp.) powinny być przygotowane na osobnych ponumerowanych stronach z zaznaczeniem ich miejsca w tekście; wszystkie ilustracje powinny mieć własną numerację oraz tytuły.

Przypisy powinny być umieszczone na dole strony i ponumerowane liczbami arabskimi; zaleca się ograniczenie liczby przypisów do niezbędnego minimum.

Przypisy bibliograficzne zastępuje się odesłaniem do bibliografii załącznikowej; odesłanie w tekście umieszcza się w nawiasie okrągłym wg poniższych zasad.

Ogólne powołania na literaturę w tekście należy podawać w formie:

- odesłanie do jednego dzieła: (Kowalski, 1990) lub (*Biblioteki...*, 1976);
- odesłanie do kilku dzieł: (Abramowicz, 2001; Kowalski, 1990; 1995) lub (*Biblioteki...*, 1976; Jankowska i Majewski, 2004).

Odwolania do określonych stron cytowanych tekstów należy podawać w formie: (Iyer, 1995, s.15) albo (Taradejna i Taradejna, 2004, s. 231-233) albo [Zybert, red., 2004, s. 18].

Opisy bibliograficzne wykorzystanych źródeł należy umieścić na końcu tekstu w bibliografii załącznikowej w układzie alfabetycznym autorów. Prace zbiorowe należy umieszczać pod nazwiskiem redaktora. Jeśli brak w źródle nazwy autora lub redaktora pracy zbiorowej, na pierwszym miejscu umieszcza się tytuł. W opisach dzieł wydanych za granicą obowiązuje pisownia stron, numerów, skrótów w języku tekstu (np. „W” w języku polskim = „In” w języku angielskim, „s.” w języku polskim = „p.” w języku angielskim). Opisy prac tego samego autora powinny być uporządkowane chronologicznie, a w każdym z nich należy powtórzyć nazwisko i imię (imiona) autora. Prace tego samego autora opublikowane w tym samym roku należy oznaczać wg zasady: Dembowska, Maria (1976a) , Dembowska, Maria (1976b) ..., itd. Zasady redagowania opisów bibliograficznych przedstawiono poniżej.

Książka

Dembowska, Maria (1991). *Nauka o informacji naukowej : organizacja i problematyka badań w Polsce*. Warszawa: IINTE.

Iyer, Hamalata (1995). *Classificatory structures. concepts, relations and representation*. Frankfurt/Main: Indeks Verlag.

Taradejna, Małgorzata; Taradejna, Ryszard (2003). *Dostęp do informacji publicznej a prawna ochrona informacji dotyczących działalności gospodarczej, społecznej i zawodowej oraz życia prywatnego*. Toruń: Wydaw. Adam Marszałek.

Praca zbiorowa

Biblioteki publiczne województwa toruńskiego : informator. (1976). Toruń: Wojewódzka Biblioteka Publiczna i Książnica Miejska im. M. Kopernika.

Burgess, Robert G., ed. (1993). *The research process in educational setting-sten case studies*. London: Falmer Press.

Zybert, Elżbieta B., red. (2002). *Książka i biblioteka w środowisku edukacyjnym*. Warszawa: Wydaw. SBP.

Artykuł w czasopiśmie

Augustyniak, Anna (2004). Międzynarodowa Federacja Informacji i Dokumentacji. *Przegląd Biblioteczny*, z.1/2, s. 3-21.

Dervin, Brenda; Nilan, Michael (1986). Information Needs. *Annual Review of Information Science and Technology*, vol. 21, pp. 3-31.

Artykuł w pracy zbiorowej

Gawrysiak, Piotr (2000). W stronę inteligentnych systemów wyszukiwawczych. W: *Multimedialne i sieciowe systemy informacyjne*. Materiały konferencyjne pod red. Cz. Daniłowicza. Wrocław: Oficyna Politechniki Wrocławskiej, s. 59-69.

Hartley, Joellen T.; Harker, Judith O.; Walsh, David A. (1980). Contemporary issues and new directions in adult development of learning and memory. In: *Aging in the 1980's : Psychological issues*. Ed. by L. W. Poon. Washington, DC: American Psychological Association, pp. 239-252.

Artykuł w czasopiśmie elektronicznym

Berners-Lee, Tim; Hendler, James; Lassila, Ora (2001). The Semantic Web. *Scientific American* [online], May; [dostęp: 30.06.2004]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.sciam.com/article.cfm?articleID=00048144-10D2-1C70-84A9809EC588EF21>>.

Frederickson, B.L. (2000). Cultivating positive emotions to optimize health and well-being. *Prevention & Treatment* [online], vol. 3; [dostęp: 11.12.2001]. Dostępny w World Wide Web: <<http://journals.apa.org/prevention/volume3/pre0030001a.html>>.

Glapa, Janusz (2002). Informacja gospodarcza w Książnicy Pomorskiej. *EBIB Elektroniczny Biuletyn Informacyjny Bibliotekarzy* [online], nr 11 (40); [dostęp: 11.03.2003]. Dostępny w World Wide Web: <<http://ebib.oss.wroc.pl/2002/40/glapa.php>>.

Dokument z witryny instytucji, organizacji lub osoby prywatnej

American Psychological Association. (1995). *APA public policy action alert: Legislation would affect grant recipients* [online]; [dostęp: 25.01.1996]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.apa.org/ppo/istook.html>>.

Chou, Luyen; McClintock, Robbie; Moretti, Frank; Nix, Don. H. (1993). *Technology and education; Choosing paths and imagining educational futures* [online]. Columbia University, Institute for Learning Technologies; [dostęp: 25.11.1996]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.ilt.columbia.edu/publications/papers/newwine1.html>>.

MENiS. (2004). *PISA 2003 - Informacja przygotowana przez OECD* [online]. Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu; [dostęp: 14.12.2004]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.men.waw.pl/wspolpraca/biezace/pisa_oecd.php>.

Smith, Brian (2004). *Ontology and information systems* [online]. The Buffalo University, Department of Philosophy; [dostęp: 30.06.2004]. Dostępny w World Wide Web: <<http://ontology.buffalo.edu/ontology.doc>>.

US NLM. (2004). *Unified Medical Language System* [online]. US National Library of Medicine. National Institutes of Health; [dostęp: 30.06.2004]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.nlm.nih.gov/research/umls/umlsmain.html>>.

Po przyjęciu artykułu do druku autorzy zobowiązani są do przesłania swojej fotografii (elektronicznie w formie zeskanowanej z rozdzielczością min. 600 dpi i zachowanej w formacie TIF lub pocztą w formie odbitki o dobrej jakości), danych potrzebnych do oświadczenia podatkowego oraz krótkiej informacji biograficznej (do 70 słów), która powinna zawierać następujące elementy: tytuł/stopień naukowy lub zawodowy autora, aktualne miejsce pracy i zajmowane stanowisko; specjalności naukowe lub zawodowe, najważniejsze publikacje (max. 3).

„Przegląd Biblioteczny” drukuje materiały oryginalne i tylko takie, których autor nie zamierza opublikować w innych czasopismach. Redakcja zastrzega sobie prawo skracania tekstów oraz wprowadzania zmian w uzgodnieniu z autorem. Redakcja nie zwraca przesłanych materiałów.

WKRÓTCE!

Nowa, rewelacyjna książka wybitnego znawcy i krytyka literatury dla dzieci i młodzieży

prof. Grzegorza Leszczyńskiego
BUNT CZYTELNIKÓW. Proza inicjacyjna netgeneracji

Książka zawiera 4 części:

1. Pokolenie Nikt.
2. W poszukiwaniu straconej Księgi.
3. W poszukiwaniu straconego ładu.
4. Heretyckie lamentacje.

Chcąc zrozumieć młodego czytelnika i zachęcić go do lektury – książkę tę trzeba znać i korzystać z przemyśleń, i sugestii Autora.

PONADTO W I KWARTALE 2010 ROKU OPUBLIKUJEMY:

1. Pr. zbior. – „Jakość usług bibliotecznych w społeczeństwie informacyjnym”. Materiały pokonferencyjne.
2. B. Howorka – „Biblioteka i prawo. Podstawowe informacje o prawie dla pracowników biblioteki”.
3. M. Nahotko – „Komunikacja naukowa w środowisku cyfrowym”.

Zamówienia przyjmuje: Dział Promocji i Kolportażu SBP, Al. Niepodległości 213, 02-086 Warszawa, tel. (0-22) 825-50-24, (0-22) 608-28-26, e-mail: sprzedaz@sbp.pl

PRZEGLĄD BIBLIOTECZNY

Warunki prenumeraty

Zamówienia na „Przegląd Biblioteczny” prosimy kierować na adres:

Wydawnictwo Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich
00-335 Warszawa, ul. Konopczyńskiego 5/7
tel.: (+48 22) 827-52-96
e-mail: wydawnictwo@sbp.pl
Dział Sprzedaży – e-mail: sprzedaz@sbp.pl

Konto SBP: Millennium 70 1160 2202 0000 0000 2814 5355

„Przegląd Biblioteczny” można otrzymywać:

- składając zamówienie na piśmie na dowolny okres lub na poszczególne zeszyty zarówno archiwalne, jak i bieżące; odbiorca wnosi wówczas opłatę po otrzymaniu przesyłki (zeszytu) wraz z rachunkiem;
- wysyłając zamówienie i opłacając roczną prenumeratę na wyżej podane konto do końca marca roku objętego prenumeratą; po tym terminie opłacenie rocznej prenumeraty nie będzie możliwe;
- za gotówkę bezpośrednio w Dziale Sprzedaży Wydawnictwa SBP;

Ponadto sprzedaż zeszytów bieżących prowadzą: „KOLPORTER” S.A. (02-255 Warszawa ul. Krakowiaków 66/78); GARMOND PRESS S.A. (01-106 Warszawa ul. Nakiełska 3); Księgarnia Wysyłkowa „LEXICON” (03-599 Warszawa ul. Kielecka 16 m. 4); Księgarnia „Skarbnica”. Anna Włodarczyk (31-929 Kraków oś. Centrum C bl. 1); Czasopisma Polskie PRESS (08-110 Siedlce ul. Poznańska 4); „Kapitałka” Poznańska Księgarnia Naukowa Piotr Ślęzak (61-725 Poznań ul. Mielżyńskiego 27/29); Dom Handlowy Nauki Sp. z o.o. Księgarnia Wysyłkowa (02-352 Warszawa ul. Szczęśliwicka 2); INMEDIO Sp. z o.o. (90-446 Łódź al. Kościuszki 132); „RUCH” S.A. Oddział Warszawa (00-728 Warszawa ul. Kierbedzia 8/10) i regionalne oddziały „RUCH” S.A.

Cena prenumeraty na 2009 r. – 140 zł

Wydawnictwo SBP. Warszawa 2009
Nakład 800 egz. Ark. wyd. 8,78. Ark. druk. 8,25.

Łamanie: Renard Hawryszko.

Druk i oprawa: Zakład Poligraficzny PRIMUM

Kozerki, ul. Marsa 20, 05-825 Grodzisk Mazowiecki, tel. (+48 22) 724-18-76

NASZ PARTNER STRATEGICZNY

ALEPH Polska Sp. z o.o.
ul. Kossaka 7
01-576 Warszawa
tel./fax: (022) 839 83 18
www.aleph.pl
www.exlibrisgroup.com

 Aleph Polska
automatyzacja bibliotek

 ExLibris The bridge to knowledge

Maciej Dziubecki
m.dziubecki@aleph.pl

ALEPH Polska Sp. z o.o. powstała w marcu 2001 roku. Wcześniej (od roku 1992) była Działem Wdrożeń systemu bibliotecznego Aleph® w firmie TCH Systems S.A. Obecnie jest jedynym dystrybutorem systemu Aleph oraz innych produktów firmy Ex Libris™ (MetaLib®, SFX®, DigiTool®, Verde®, Primo®) w Polsce i działa jako biuro serwisowe dla polskich użytkowników tych systemów.

Ex Libris Group jest wiodącym światowym dostawcą wysokiej jakości systemów dla bibliotek, centrów naukowych i muzeów. Zintegrowane systemy biblioteczne Aleph® oraz Voyager®, będące sztanदारowymi produktami firmy znalazły użytkowników w ponad 3000 instytucji w 62 krajach. Aleph jest wiodącym na rynku oprogramowaniem do automatyzacji bibliotek uniwersyteckich, publicznych, narodowych, naukowych jak również konsorcjów, sieci krajowych i wielkich korporacji.

W ostatnich latach Ex Libris wprowadził na rynek cztery nowe produkty, wyznaczające kierunek rozwoju nowoczesnego oprogramowania dla bibliotek: MetaLib, portal zapewniający dostęp do szeroko rozumianych zasobów informacji naukowej, SFX, system powiązań do źródeł informacji, DigiTool, system zarządzania obiektami cyfrowymi oraz Verde system do skutecznego zarządzania wyborem, oceną, zakupem i obsługą (wznowieniem lub rezygnacją z prenumeraty) elektronicznych baz danych i czasopism.

Najnowszy produkt, Primo, to system skupiający w jednym miejscu dostęp do wielu aplikacji, w sposób niewidoczny dla końcowego użytkownika. Jeden interfejs, rozszerzone możliwości wyszukiwania, jedna lista wyników, dostęp do materiałów z różnych źródeł i systemów w jednym miejscu.

 ExLibris Primo

Primo® firmy Ex Libris™ to zaawansowane rozwiązanie do odkrywania i dostarczania informacji. Zapewnia ono czytelnikom nowoczesny i wygodny interfejs do wszelkich lokalnych i zdalnych źródeł informacji. Primo zostało stworzone po to, by biblioteki mogły oferować swoim użytkownikom usługi dopasowane do ich potrzeb i dostarczać relewantne informacje szybko i wydajnie, niezależnie od czasu i miejsca, w których są potrzebne.

Sprawdź jak działa Primo w Bibliotece Królewskiej Danii: <http://search.kb.dk/beta/>

Sprawdź jak działa Primo w The University of Iowa: <http://smartsearch.uiowa.edu/>

P.4/1

WYDAWNICTWO
SBP

